

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

BOLDIZSÁR GÁBOR ALEZREDES

**A BÉKEMŰVELETEKBEN VALÓ RÉSZVÉTEL
HATÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGRE**

című PhD értekezés

Témavezető:

Dr. PADÁNYI JÓZSEF MK. EZREDES
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
DOKTORA

BUDAPEST
2008

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	4
1. BÉKEMŰVELETEK DEFINÍCIÓS HÁTTERE	10
1.1. A biztonság dimenziói	10
1.2. A nemzetközi szervezetek és fogalomrendszereik	12
1.3. Az expedíciós háborús képesség	22
1.4. Részkövetkeztetések	25
2. A BÉKEMŰVELETEK KORSZAKAI	26
2.1. A korai békeműveletek	26
2.1.1. Kréta	27
2.1.2. Kína	28
2.1.3. Balkán	29
2.1.4. Szkutari	30
2.2. Az első generációs békeműveletek	30
2.3. A második generációs békeműveletek	32
2.4. A harmadik generációs békeműveletek	39
2.4.1. A III. generáció, avagy a terrorizmus elleni harc és a rendezés	39
2.4.2. A III. generációs békeműveletek jellemzői	42
2.4.3. ISAF Tartományi Újjáépítési Csoport	43
2.4.3.1. A Tartományi Újjáépítési Csoport célja, feladatai	44
2.4.3.2. A Tartományi Újjáépítési Csoportok vezetési - irányítási rendszere	45
2.4.3.3. A Tartományi Újjáépítési Csoportok típusai	46
2.4.4. Magyarok és Afganisztán	47
2.4.4.1. A baghlani holland Tartományi Újjáépítési Csoport	48
2.4.4.2. A Magyar Honvédség Tartományi Újjáépítési Csoportja	49
2.4.4.3. Kiképzés – felkészítés	55
2.4.4.4. Tapasztalatok	56
2.4.5. Javaslatok	57
2.5. A IV. generációs békeműveletek	60
2.5.1. Globális Trendek 2015	61
2.5.2. Melyik Világ?	63
2.5.3. A Globális Jövő Megrajzolása	64
2.5.4. Katonai kutatások	65
2.5.5. A haderő helye, szerepe a műveletekben	67
2.5.5.1. Jellemzők	68
2.5.5.2. A jövő feladatai és szereplői	69
2.6. Részkövetkeztetések	70
3. A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEMŰVELETI STRATÉGIÁJA ÉS ÖSSZETEVŐI	74
3.1. A megváltozott világ	74
3.2. A sugárzott kép	75
3.3. Gondolkodásmód váltás	78
3.3.1. A parancsnok feladata	82
3.3.2. A parancsnokkal szembeni elvárások	83

3.3.3. Oktatás, képzés	85
3.3.3.1. Szükséges tárgyi tudás	86
3.4.A Magyar Honvédség Békeműveleti Stratégiája	90
3.4.1. A Békeműveleti Stratégia elemei	93
3.4.1.1. A Békeműveleti Stratégiától elvárt hatások	93
3.4.1.2. Alapelvek	94
3.4.1.3. Békeműveleti képesség kialakítása	100
3.4.1.4. Pénzügyi források	103
3.5. Részkövetkeztetések	106
4. A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉS AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ	108
4.1. A katonai erő felértékelődése	108
4.2. A Magyar Honvédség feladatrendszere	109
4.2.1. Katasztrófavédelem	110
4.2.2. Békeműveletek	110
4.2.3. Háború	112
4.3. A békeműveletek, mint felkészülés az expedíciós háborúra	113
4.4. Zászlós misszió	116
4.5. Részkövetkeztetések	118
5. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK	119
5.1. Összegzett következtetések	119
5.2. Új tudományos eredmények	121
5.3. Javaslatok	121
5.4. További kutatást igénylő területek	122
ÁBRÁK JEGYZÉKE	124
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	125
IRODALOMJEGYZÉK	126
AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÍTETT SAJÁT PUBLIKÁCIÓK	131
AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN TARTOTT SAJÁT TUDOMÁNYOS ELŐADÁSOK	132

„És látom, és íme egy sárgaszínű ló; és a ki rajta üle, annak a neve halál, és a pokol követi vala azt; és adaték azoknak hatalom a földnek negyedrészen, hogy öljenek fegyverrel és éhséggel és halállal és a földnek fenevadai által.”

(János jelenésekről 6:8.)

BEVEZETŐ

A NATO Koszovói Missziójának (továbbiakban: KFOR) pristinai magyar táborában 2005. augusztusában tartott ünnepi állománygyűlésen a honvédek átvették a „KFOR medal”-t és azt a „Hazámat szolgálom” felkiáltással fogadták. Elgondolkodtam azon mit is jelent ez a hagyományos honvéd kijelentés. Hogyan is értelmezhető a haza szolgálata 800 km-re Magyarország valós földrajzi határaitól, és nem groteszk-e ez a kijelentés a Balkán egyik legforrongóbb városában? Azután végiggondolva az elmúlt 15-16 év hazai és nemzetközi történéseit megnyugodtam. A „Hazámat szolgálom” kijelentés továbbra is aktuális, hiszen a világ bármely pontján szolgáló magyar katonát figyelmezteti, iránymutatást ad részére, hogy mit is keres Afganisztánban, Irakban, a Kaukázusban, Cipruson, a Balkánon, a Közel-Keleten, vagy éppen Afrikában. Az elmúlt 15 esztendőben átértékelődött a haza fegyveres szolgálatának fogalma. Mára már nem csak Magyarországot kell megvédeni annak földrajzi határai mentén, hanem a messziről érkező, felismerhetetlen, nehezen azonosítható kihívásokkal, fenyegetésekkel, azok keletkezési helyein kell megbirkózni. A nemzet¹ érdekei és értékrendje megköveteli, hogy a haza védelme távoli területeken kezdődjön, hogy a válságokat már csírájában elfojtsák vagy kezeljék. A haza védelmének szent kötelezettsége, a nemzeti Himnusz, a Lobogó új, különös értelmet, érzelmi töltetet kap a hazától távoli helyőrségekben. A katonák, a társadalmi munkamegosztás alapján rájuk rótt speciális feladatok miatt vállalják, ha kell életük árán is védelmezik nemzetünk értékeit és érdekeit ott, ahol erre szükség van.

Magyar katonák régóta vesznek részt, különböző létszámban, olyan műveletekben melyek célja a béke, a biztonság, a stabilitás megteremtése. A rendszerváltást követő időszak biztonság- és védelempolitikai dokumentumaiban, külpolitikai és honvédelmi alapelveiben mindig megjelent a béke megóvásának komplex feladatrendszeréhez való hozzájárulás. Az elmúlt 15 évben tanúi lehettünk, hogy a Magyar Honvédség (továbbiakban: MH) hogyan növelte folyamatosan szerepvállalását mind létszámban, mind pedig minőségben a nemzetközi békeműveletekben.² Az egyes katonai megfigyelőtől a fegyveres békefenntartáson, a NATO műveleteken át eljutottunk a „szakma jelenlegi csúcsára”, Afganisztán egyik tartományában a teljes katonai és nemzetközi civil feladatokat a Magyar Köztársaság (továbbiakban: MK) látja el. Megjelent a piros-fehér-zöld zászló elsőként egy nemzetközi művelet térképén, hogy lefedjen egy igazgatási-területi egységet. Aztán 2008

¹ A nemzet és az állam fogalmak használata során szükséges tisztázni, hogy a két szó nem egymás szinonimái, mégis sok esetben a magyar nyelv úgy értelmezi. Vannak összetett fogalmak, ahol a nemzet kifejezés rögzült, bár valójában az adott ország, állam egységét kell kifejeznie. Ilyenek például: Nemzeti Biztonsági Stratégia, Nemzeti Katonai Stratégia, Nemzetbiztonsági Hivatal, nemzeti korlátozások, nemzeti érdekek és értékek, vezető nemzet

² Békeművelet: ezt a gyűjtőfogalmat használom tanulmányomban, mert magába foglalja mindazokat az erőfeszítéseket, amik a nemzetközi béke és biztonság, stabilitás megőrzése, helyreállítása érdekében az egyes államok, nemzetközi közösségek tesznek.

őszén a Balkánon, Koszovóban jelenik meg az önálló képességet kifejező második zászlós misszió.

Az elmúlt 15 évben, a békeműveletekben való részvétel doktrínális alapjai is kialakultak, illetve módosultak. Mára már teljesen elfogadottá és leszabályozottá vált az ilyen típusú külföldi szerepvállalás. Egy olyan filozófiai átalakuláson mentünk át, ami gyökeresen ellentétes a korábbi, a II. világháború utáni katonai alkalmazás elveivel. A hidegháborúban a magyar katonák képességei „csak” egyszer méretődtek meg valós környezetben, a csehszlovákiai műveletek során. Egyébként a Néphadsereg csak készült a tömegpusztító fegyverekkel megvívandó nagy háborúra, de mindannyiunk szerencséjére a megmérettetés elmaradt. A békeműveletekben viszont megméretődik az egyes katonától a honvédelem teljes rendszeréig minden. Ma már elmondható, amikor a magyar katona külföldön teljesít szolgálatot, akkor tesz eleget alkotmányos kötelezettségének, katonai esküjének: védi a Magyar Köztársaság és állampolgárainak szuverenitását, szabad akaratú cselekvését, értékeit és érdekeit. A hazai szolgálat a kiképzés, felkészülés időszaka illetve a támogatói és biztosítási feladatok ellátásának színtere.

Az elmúlt 15 évben hazánk demokratizálódott, a gazdasági fejlődés útjára lépett és ahhoz a fejlett világhoz tartozunk, ahova a jóval nagyobb lélekszámot magába foglaló fejlődő világ mind színvonalban, mind pedig fizikai valójukban el kívánnak jutni. Ahhoz, hogy e kiváltságos helyzet, életszínvonal megmaradjon szükség van annak védelmére, ha kell akkor távoli sivatagokban, vagy éppen sziklás hegyek között, hóban-fagyban.

Az általam vizsgált hadtudományi terület nem új, számos tanulmány született már a magyar haderő jövőbeli alkalmazásáról, a nemzetközi békeműveletekről. Ennek oka — ahogyan azt már az előbbieken is vázoltam — hogy a katona, a katonai képesség ezekben a műveletekben méretődik meg igazán a valós körülmények, veszélyek, harchelyzetek között. Számos kutató vizsgálta már az általam feldolgozott terület elemeit. Dr. Deák János a jövő haderő alkalmazásának körülményeit vizsgálva több megállapítást tett a stratégia kialakítása érdekében. Dr. Szenes Zoltán a jövő konfliktusait, a műveletek környezetét, a haderő fejlesztését vizsgálta tanulmányaiban. Dr. Padányi József a válságreakció, béketámogató műveletek és a katasztrófavédelem területeit kutatta. Dr. Szternák György a háború és a válságreakció műveletek tudományos vizsgálatát vállalta fel. Dr. Boda József a rendvédelmi szervezetek békeműveleti részvételét és azok jövőjét határozta meg.

A békeműveletekben ma már benne van a legmagasabb intenzitású fegyveres küzdelem lehetősége is. Az ellenérdekelte csoportok, szervezetek talán a „hagyományos” nukleáris eszközök kivételével a különböző vegyi, biológiai és radiológiai anyagokat is bevethetik céljaik elérése érdekében, hiszen ezen eszközök megszerelhetők az illegális nemzetközi fegyverkereskedelemben is.

A történelem során a különböző nemzetközi közösségeknek, államok szövetségének érdeke volt a béke, a biztonság és a stabilitás, vagy éppen „csak” az adott status quo fenntartása. Magyar katonák, mint az Osztrák-Magyar Monarchia (továbbiakban: OMM) közös haderejének tagjai többször vettek részt ilyen típusú feladatokban. A Magyar Néphadsereg katonái Vietnámban, Irak és Irán közötti határszakaszon is szolgálták ezt a célt, e közös akaratot. Természetesen a hidegháború két táborra szakadt világa rányomta bélyegét a magyar szerepvállalásra is. Aztán az elmúlt 15 évben a kihívások, a veszélyek felerősödtek, új fenyegetések, konfliktustípusok törtek a felszínre, melyek kezelése és feloldása nemzetközi összefogást igényel. A nemzetközi közösségek mind nagyobb számban és arányban kezdtek szerepet vállalnia a globális és regionális béke és biztonság érdekében. Az elmúlt 15 évben hazánk is mind több ilyen nemzetközi szervezet tagja, így a szerepvállalás is több „zászló alatt” történt, történik meg.

Az 1990-es évek kezdeti tapogatózásai után Európában az Európai Unió (továbbiakban: EU), az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (továbbiakban:

EBESZ) (és jogelődjeik) és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (továbbiakban: NATO) felvállalta e feladatokat. Magyarország, úgy ahogyan a nemzetközi szervezetek is egyre magabiztosabbá válva tette meg katonai felajánlásait. Az egyes katonai megfigyelők után megjelentek az Egyesült Nemzetek Szervezete (továbbiakban: ENSZ) kötelékében fegyveres békefenntartóink, majd a NATO zászló alatt szolgáló katonáink is. Ma már részt veszünk béke kikényszerítő műveletekben is, illetve ellátnak támogató feladatokat az Irak ellen vívott koalíciós háborúban.

Személyemben 15 éve vagyok érintett valamilyen formában és szinten a nemzetközi békeműveletekben. Kék sapkában szolgáltam egy-egy évet Mozambikban és Koszovóban. Részt vettem több NATO Békepartnerségi Program (PfP) gyakorlaton és azok tervezésében. Oktattam a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamokon, számos publikációm, pályázatom született e témában. A békefenntartó kiképzéssel, a műveletek vezérkari szintű irányításával, a védelmi tervezéssel, a civil-katonai együttműködési (továbbiakban: CIMIC) és a lélektani műveleti (továbbiakban: PSYOPS) képesség kialakításával és alkalmazásával kapcsolatos beosztásaim során mélyítettem tudásomat, amit aztán a gyakorlati felkészítések során is hasznosítottam, illetve ráébredtem arra, hogy a jövő konfliktusait kutatni kell, hogy meghatározhassuk a Magyar Honvédség minél hatékony szerepvállalását.

KUTATÁSOM SORÁN AZ ALÁBBI HIPOTÉZIST ÁLLÍTOTTAM FEL, VIZSGÁLVA ANNAK TARTALMÁT, ÖSSZETEVŐIT:

A globális és regionális béke megteremtése és megszilárdítása érdekében egyre több nemzetközi szervezet egyre több erőforrást mozgósít. E szervezetek specifikumaikat megjelenítendő saját fogalomrendszert, végrehajtási rendet alakítanak ki, olyat, ami már a definíció szinten kifejezi kiről, milyen képességekről van szó.

A békeműveletek spirális fejlődést mutatnak, számos korábban is létező konfliktus napjainkban és a jövőben is felszínre bukkanhat módosult formában. Az MH is alkalmazkodik a kihívásokhoz; térben, időben, komplexitásban, intenzitásban, létszámban és a környezeti kihívások tekintetében mind nagyobb és komolyabb műveletekben veszünk részt.

A múlt és a jelen történéseiből a jövő konfliktustípusai kikövetkeztethetők, így már a jelenben megkezdhető a felkészülés.

Az expedíciós háború a lehető legbonyolultabb követelményeket támasztó katonai tevékenységi forma és erre a szövetségi rendszerben helyet foglaló Magyar Köztársaság haderejének is fel kell készülnie. A hely, idő, extrémítás, intenzitás, létszám, logisztikai biztosítás, humán környezet (geográfiai, szervezeti, humán) eltérősége komoly kihívást jelentenek. Ezen ismérvek számos esetben megegyeznek a békeműveletek karakterisztikájával. A békeműveletek így egy alkalmas felkészülés az expedíciós háborúra, de biztosítva az elméletek tesztelését, tapasztalatok gyűjtését, beépítését a felkészítésbe, az eljárási rendekbe, úgy hogy a kudarc, a veszteség kockázata jóval alacsonyabb. A két művelet típus környezeti ismérveiben azonosságok találhatók, tulajdonképpen a konfliktus intenzitásában, a saját erők fizikai biztonságában van eltérés, amit alapvetően a humán környezet, a helyiek magatartása, reakciói határoznak meg.

A haderő, így konkrétan a Magyar Honvédség új típusú alkalmazáshoz, a békeműveletek megvalósításához új típusú gondolkodás kell. Az egyén szintjén a „civil érzékenység” kialakítása szükséges a civil környezetben végrehajtott műveletekhez. Állami, intézményi szinten pedig olyan szakstratégiára van szükség, amelynek alkalmazása könnyíti a védelmi tervezést, nemzetközi szerepvállalásunkat kiszámíthatóvá teszi, úgy hogy a nemzet érdekei maximálisan érvényesüljenek.

A TANULMÁNY ÖSSZEÁLLÍTÁSA SORÁN AZ ALÁBBI SZŰKÍTÉSEKET ALKALMAZTAM:

A tanulmány elkészítéséhez felhasznált szakirodalom gyűjtését 2007 végén befejeztem, az ez után megjelent publikációk és események nem részei a tanulmánynak. Nem elemzem az afganisztáni magyar feladatkör bővülését, illetve az azóta bekövetkezett halálesetek, egyéb események körülményeit és következményeit.

A magyar és angol nyelvű szakirodalmat dolgoztam fel, tekintettel arra, hogy azok a műveletek, amikben az MH érintett és érintett lehet az angol nyelvet használják vezényleti nyelvként. Tekintettel arra, hogy a német és orosz részvétellel zajló békeműveletek nem régiiek, illetve rendkívül speciális jellegűek, ezért e szakirodalomkört nem dolgoztam fel.³

A katonai feladatok rendszerében nem vizsgáltam a tömegpusztító fegyverekkel vívandó háború kérdéskörét. De a kihívások vonatkozásában foglalkozom e kérdéssel is.

A tanulmányban használt „politika” megnevezés az angol „policy” szó magyar megfelelőjeként alkalmazom, ami kifejezi a parlamenti, kormányzati, helyi önkormányzati, valamint állam- és közigazgatási feladatokat.

A TANULMÁNY ELKÉSZÍTÉSE SORÁN SZEM ELŐTT TARTOTTAM AZ ALÁBBI CÉLKITŰZÉSEIMET:

- eligazodni és értelmezni a különböző nemzetközi szervezetek békeműveletekkel kapcsolatos definíció-rendszereit és azok tartalmát,
- értelmezni a NATO válságreagáló (továbbiakban: CRO) és béketámogató (továbbiakban: PSO) műveletek definícióját, valamint javaslatot tenni egy tartalmában pontosabb értelmezésre,
- új tartalommal, értelemmel felruházni a III. generációs békeműveleteket és meghatározni jellemzőit,
- értelmezni a jövőkutatások eredményeit és meghatározni azt a környezetet, amiben a jövő békeműveleteit végre kell hajtani, ezzel megjelölve a fejlesztés irányait,
- meghatározni azokat a tényezőket, körülményeket, melyek befolyásolják az MH háborús és békeműveleti tevékenységét, szerepvállalását,
- meghatározni a finanszírozás, a tervezhetőség alapján a magyar részvétel irányelveit a különböző típusú békeműveletekben,
- meghatározni a magyar katonai szerepvállalás szempontjait, az alapvető érdekszférákat és a Békeműveleti Stratégiát, valamint az egyéni szinten szükséges gondolkodásmód váltást, illetve viszonyát a társadalomtudományokhoz,
- meghatározni a békeműveletek és az expedíciós háború kapcsolatát, az egymást segítő, támogató elemeit.

³ Németország az újraegyesítést követően rendkívül óvatosan kezdte meg békeműveleti szerepvállalását. Katonai kötelékkel alapvetően a Balkánon és Afganisztánban vesz részt NATO műveletekben.

Oroszország történelmi örökségének megfelelően a „középkülföldön” jelenik meg katonai erővel. A hidegháború afganisztáni műveletei vagy a csecsenföldi katonai jelenlét nem nevezhető békeműveletnek. A volt Szovjetunió területén Grúziában és Tádzsikisztánban állomásoznak orosz katonák a Független Államok Közössége által felállított békeműveletekben. A balkáni NATO műveletekben is közvetlen nemzeti érdekeiknek megfelelően vállaltak feladatot katonai kötelékekkel.

Mindkét ország részt vesz egyes katonai megfigyelőkkel, rendőrökkel számos más misszióban.

A FENTI KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK ELÉRÉSE ÉRDEKÉBEN AZ ALÁBBI MÓDSZEREKET ALKALMAZTAM:

- tanulmányoztam a témához kapcsolódó hazai és külföldi szakirodalmat, a hivatalos dokumentumokat, tanulmányokat, elemzéseket, publikációkat,
- megszerzett ismereteimet rendszereztem, vizsgálódásaim részeredményeit publikáltam, oktattam, beépítettem a kiképzésbe [Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, a Belügy-, illetve később az Igazság és Rendvédelmi Minisztérium Nemzetközi Oktatási Központ, Nemzetközi Katonai Megfigyelői Tanfolyamok - Magyarországon és Oroszországban, MH Civil-katonai Együtműködési és Lélektani Művelési Központnál (továbbiakban: CKELMK) a CIMIC-PSYOPS szakterületén],
- konzultáltam hazai és külföldi szakemberekkel, kikérdezéseket és felméréseket végeztem, a szükséges következtetéseket levontam,
- következtéseimet szakmai konferenciákon ismertettem, véleményemet ütköztettem az adott terület szakértőivel (2002-ben a honvédelmi tárca felülvizsgálat során a védelmi tervezés és a Védelmi Hivatal munkacsoportjaiban, 2006-ban az MH CIMIC-PSYOPS képességeinek felülvizsgálatában, 2007-től pedig mint az MH CKELMK parancsnoka a missziókban, készenléti szolgálatokban, gyakorlatokon ellenőriztem),
- a kiképzés, felkészítés során, valamint a gyakorlatokon és a valós végrehajtás során megjelenítettem, „ellenőriztem” ismereteimet, következtetésem helytállóságát.

A tanulmány elkészítése során az alábbi területeket, témaköröket vizsgálom meg és vonok le következtetéseket:

1. FEJEZET: Feldolgozom a különböző nemzetközi szervezetek definíciórendszerét és azok kapcsolatát a konfliktus spektrumhoz. Bemutatom a nemzetépítés komplexitását, az expedíciós háború összetevőit és jellemzőit.
2. FEJEZET: Meghatározom a békeműveletek korszakait, jellemzőit — különös tekintettel a III. generációra — és rendszerezem a magyar szerepvállalás fejlődését. A jövőkutatások eredményei és a jelen trendjeinek vizsgálatából meghatározom azt a környezetet és cselekvési területeket, ahol a katonai erőnek új típusú feladatai lehetnek a béke és biztonság érdekében.
3. FEJEZET: Meghatározom, hogy a megváltozott világ, a biztonsági környezet hogyan hat, mit vár el a jelen és a jövő katonáitól. Bemutatom azon társadalomtudományi területeket, amelyek ismerete elengedhetetlen a civil környezetben, a nagyfokú nyilvánosság előtt zajló rendezési folyamatokban. A mind gyakoribb és komplexebb békeműveletek, az MH kis létszáma, a szövetségesek elvárásai, a hitelesség és szavahihetőség szükségessé teszik a szakstratégia kialakítását, különösen annak tükrében, hogy a békeművelet az a tevékenység, amiben nap mint nap közvetlen veszélynek kitéve, valós feladatokat oldanak meg a katonák.
4. FEJEZET: Megvizsgálom az MH feladatrendszerét a végrehajtandó feladatok kapcsolatát és feltárom az azonosságokat. Meghatározom a békeműveletek és az expedíciós háború kapcsolatát, azonosságaikat és eltéréseiket.
5. FEJEZET: Összegzem részeredményeimet, megfogalmazom új tudományos eredményeimet, valamint javaslatot teszek a hasznosíthatóságra és a további kutatási feladatokra.

Az adatgyűjtés, a kutatómunka, a rendszerezés során elért eredményeimet publikáltam a szakfolyóiratokban. Részt vettem és különböző eredményeket értem el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián és más szervezetek kutatási témához kapcsolódó pályázatain (Honvéd Vezérkar Művelédirányító Központ, MH Geoinformációs Szolgálat,

Hadtudományi és Biztonságpolitikai Egyesület, Magyar Beszerzési, Készletezési és Logisztikai Társaság).

A Honvédelmi Minisztériumban (továbbiakban: HM), különböző munkakapcsolatokban részt vettem a Tárca Védelmi Tervező Rendszer (továbbiakban: TVTR) és a Védelmi Hivatal feladatrendszerének felülvizsgálatában, valamint az MH CIMIC és PSYOPS fejlesztésének kidolgozásában. A katonai megfigyelők kiképzésének Közép-európai Együtműködési Szervezetben (továbbiakban: CENCOOP) történő nemzetközi egységesítésében (továbbiakban: UN STGM). A TVTR kialakításában való két éves és a már öt éve folyó CIMIC és PSYPOPS képesség kialakításával kapcsolatos kidolgozó munkám megfelelő gyakorlati ismereteket biztosítanak a kiképzés és felkészítés, finanszírozás kérdéseinek tisztázásához.

1. BÉKEMŰVELETEK DEFINÍCIÓS HÁTTERE

A békeműveletek fogalomtára egy rendkívül gyorsan bővülő rendszer. A különböző definíciók egymáshoz fűződő viszonyainak feltárása a kapcsolati rendszer meghatározása, bonyolult feladat. A rendezést nehezíti, hogy egyre több szervezet és egyre bonyolultabb kihívásokra és feladatokra alkot saját/sajátos definíciót.

1.1. A BIZTONSÁG DIMENZIÓI

A szakértők körében ismert számos komplex biztonságfelosztás közül én a Hadtudományi Lexikon meghatározását⁴ alkalmazom — amit szakmai körökben is használnak⁵ — kis kiegészítéssel. Eddigi szakmai tapasztalataimra alapozott megítélésem szerint, a meghatározást szükségesnek tartom kiegészíteni a felsorolásban szereplő utolsó elemmel, mivel a tudomány, a technika és a technológia fejlődése, eredményeinek ellenőrizetlen terjedése is okozhat komoly biztonsági kihívást. E szerint a biztonság dimenziói a következők:

- *politikai,*
- *katonai,*
- *gazdasági,*
- *szociális /humanitárius/ emberi jogi,*
- *környezeti, környezetvédelmi,*
- *egyéb: alapvetően tudomány/technika/ technológia.*⁶

A konfliktusok változásai, a fegyveres küzdelem és az erőszak módosulásai eredményeként megváltozott a békeműveletek természete, fogalomtára is. A békeműveletek fejlődéstörténetéből jól látható, hogy kezd egyre több szervezet, egyre bonyolultabb konfliktusokban aktív szerepet vállalni a megnyugtató rendezés érdekében. Az egyre komplexebb korszakok (résztevők, kihívások) új fogalmakat, kategóriákat hívtak életre. Amíg az *első generációs* békeműveletekben a *politikai stabilitás*, a status quo fenntartása mellett a *katonai dimenzió* volt a fő feladat, addig a *második korszakban* a *politikai, katonai és gazdasági biztonságra* helyeződik hangsúly. A *harmadik generációban* már bővülnek a feladatok és *speciális, egyedi kategóriák* is megjelennek. A tulajdonjog, mint új kategória lép be a polgárháború sújtotta területeken a biztonsági kérdések körébe. De az illegális építkezés, vagy éppen az illegális fakitermelés, esetleg a szűkös villamos energia is biztonsági dimenzióvá léphet elő, mint ahogyan azt Koszovóban is látjuk.

Tanulmányomban alapvetően a *politikai, katonai és gazdasági biztonság* fontosságát kívánom hangsúlyozni. Amennyiben *e három dimenzióban* a

- *stabil,*
- *kiszámítható,*
- *önfenntartó*

biztonság kialakul, akkor minden adott a térség békéjének és biztonságának megtartásához és fejlesztéséhez. A haderő által megteremtett és fenntartott katonai biztonság alapfeltétele a gazdasági és a politikai dimenzióban tevékenykedő aktorok munkájához. Amikor e két másik

⁴ Hadtudományi Lexikon A - L (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.) p. 144. (a komplex biztonság szférái: politikai, gazdasági, katonai, szociális, humanitárius, környezetvédelmi)

⁵ Matus János: A biztonság és a védelem problémái változó nemzetközi rendszerben In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.) p. 146.

⁶ E kategória tovább is bővíthető például az energiabiztonsággal (ahogyan az az MH ÖHD 2. kiadásában meg is jelenik, mint újfajta biztonsági kockázat)

dimenzióban is normalizálódtak a viszonyok, akkor a küldetés, a katonai feladat eléri célját. Természetesen a terület nem hagyható magára, de elegendő a tanácsadói feladatrendszer, az önálló vezetés-irányítás, szabályozás monitoringja.

Az említett három „alap” biztonsági dimenziót számos szakirodalom is kiemelt fontossággal kezeli. A Strategy and Force Planning⁷ az USA Naval War College meghatározó tanulmánygyűjteménye is alapvetően a gazdasági (pp. 194-271.), diplomáciai, vagy politikai (pp. 272-351.) és katonai (pp. 433-493.) dimenziót vizsgálja. Az AJP-01 (C) mint a NATO legújabb Szövetségi Összhaderőnemi Doktrínája a szélesebben értelmezett keretek között⁸ a katonai, politikai, pénzügyi, vagyis a gazdasági összetevők mellett megemlíti még az igazságszolgáltatás kategóriáját. Egy ország igazságszolgáltatása alapvetően viszont a politikai berendezkedéséből, annak stabilitásától függ. A különböző jövőkutatással foglalkozó tanulmányok⁹ is alapvetően a katonai, politikai és a gazdasági erők változásait, dominanciáit és lehetséges fenyegetéseit tekinti végig, elemzi és vázolja fel a különböző forgatókönyveket.

A valós műveletek során is látható, hogy a nemzetközi közösség törekszik e három biztonsági dimenzió megerősítésére. Koszovóban a KFOR a katonai, az ENSZ Koszovói Missziója (továbbiakban: UNMIK) a politikai — igazságszolgáltatás, közigazgatás, politikai fejlesztés — és gazdasági dimenziókban tevékenykedik. Az Afganisztánban tevékenykedő Nemzetközi Biztonságtámogató Erők (továbbiakban: ISAF) Tartományi Újjáépítési Csoport (továbbiakban: PRT) hármas fő feladata is a katonai jelenlét mellett, a kormányzat — vagyis a politikai, a katonai biztonság és az újjáépítés — a gazdasági élet beindítása, fejlesztése mentén húzódik. A három biztonság meglétének, vagy hiányának az ország stabilitásának, kiszámíthatóságának és önálló létre való „alkalmasságának” fontos mérőszáma a bukott állam index¹⁰. A Failed Status Index, ahogyan azt a szakirodalom angolul nevezi évről-évre sorrendbe állítja az országokat. Bukott államoknak nevezik azokat az országokat, amelyek nem képesek az alapvető kormányzati, állam-, és közigazgatási feladataikat ellátni, a szuverenitást, az igazságszolgáltatást, az elvonást és újraelosztást, valamint kizárólagos erőszak birtoklást. Az alábbi négy összetevő határozza meg mit tekintünk bukott államnak.¹¹

- a kormány nem képes ellenőrizni az ország egész területét,
- a lakosság egy része nem fogadja el a kormányt,
- a kormány nem tudja a közbiztonságot és a közszolgáltatásokat biztosítani mindenki számára,
- nincs állami monopóliuma az erőszaknak.

A nemzetközi közösség beavatkozása a béke és biztonság megteremtése érdekében akkor valósul meg, amikor „a stabil, kiszámítható és önfenntartó” béke valamelyik eleme nem elfogadható. Ha valamennyi kategória instabil, illetve amint bukott államok támogatására kerül sor, akkor egy komplex rendezés, vagyis a nemzet, — más elméletek szerint az államépítés — feladatai következnek. A két fogalom közötti különbség abban rejlik, hogy az államépítés során az alapvető *állami funkciók helyreállítása* és megteremtése a feladat — ezzel az állam és a közigazgatás megnyugtató rendszerének kialakítása. A nemzetépítés során ennél többről van szó, hiszen az *egész társadalom, a civil szféra „újjászervezéséről”, feltámasztásáról, a gondolkodásmód megváltoztatásáról, a megélt traumák feloldásáról* is szó

⁷ Strategy and Force Planning (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995)

⁸ Allied Joint Doctrine AJP-01(C) (NATO, March 2007) pp. 1-7.

⁹ Lásd még: 2. fejezet

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Failed_state (letöltés: 2008.02.17.)

http://blog.foreignpolicy.com/fsi_06/fsi06.html (letöltés: 2008.02.17.)

http://en.wikipedia.org/wiki/Monopoly_on_the_legitimate_use_of_physical_force (letöltés: 2008.02.17.)

¹¹ Wagner Péter: „A bukott államiság” és Afganisztán In: Marton Péter (szerk.) Államok és államkudarok a globalizálódó világban (Teleki Intézet, Budapest, 2006.) p. 1.

van. A nemzetépítés¹² misztikus kifejezésnek tűnik. De két ország nevével megvilágítva teljesen érthetővé válik jelentése, és a további feladatok világszerte. A második világháborút követően — eltérő módon, de sikerrel — valósult meg Németország és Japán „talpra állítása”, nemzetépítése. De Koszovóban, Kelet-Timorban is ilyen jellegű feladatokat végzett a nemzetközi közösség. A mai kihívás pedig az, hogy az afganisztáni és iraki rendezésben hogyan használhatók fel a német és japán tapasztalatok?¹³ A nemzetépítés komplex feladatát a haderő nem képes ellátni és nem is szabad, hogy egyedül vállalkozzon rá. A civil és katonai szereplőknek összehangoltan, együtt kell azt megvalósítani.¹⁴

1.2. A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK ÉS FOGALOMRENDSZEREIK

Napjainkban, mind a köztudatban, mind pedig a katonai szaknyelvben, szakirodalomban sok olyan definíciót találunk, ami valamilyen módon a béke és biztonság létével, vagy annak hiányával függ össze. Ezzel a részfejezettel az a célom, hogy azon nemzetközi szervezetekhez¹⁵, amelyekkel a Magyar Honvédség ilyen típusú feladatokat hajt, hajthat végre, vagy egyes országokhoz kötve ismertessem azokat az elnevezéseket és a mögöttük lévő tartalmat, ami a hazai gyakorlatban előfordul, vagy a közeljövőben alkalmazhatóvá válhat. Más-más szervezetek eltérően nevezik el ugyanazt a tevékenységet.

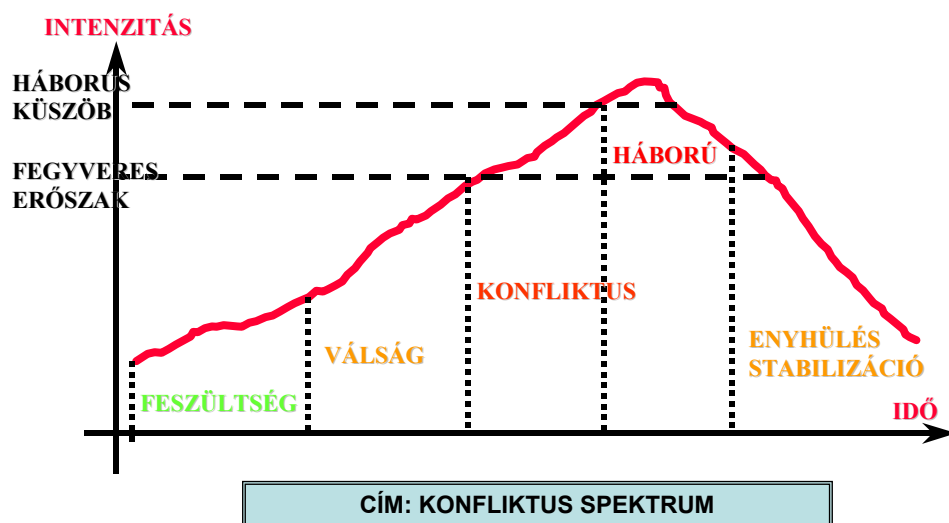
A békeműveletek mind gyakoribbá és komplexebbé válása során az egyes szervezetek által használt fogalomrendszer is bővült. Az új veszélyek, megválaszolendő kihívások új morális, doktrínális, jogi alapokat követelnek meg a nemzetközi beavatkozáshoz. A szervezetek válaszaikat az *új és újabb definícióik* megalkotásával kezelik. Az egyre bővülő végrehajtó *szervezetek köre, a feladatok komplexitása és a műveleti környezet változásai*, bonyolultsága számos új fogalmat hívott életre e témában. A *definíciók az egyes szervezetek sajátosságai* és kifejezik magát a szervezetet is, annak minden jellemzőjével. A definíció adja, hogy a mögötte álló szervezet milyen támogatottsággal, erővel, tapasztalattal, forrásokkal, elszántsággal rendelkezik az adott típusú konfliktus kezeléséhez. Így az olvasó számára — ismerve a szervezetek jellemzőit — már a fogalom pusztá olvasása sokat elárul arról, hogy az adott művelet milyen lehetőségek és korlátok mentén valósul meg. Azok a nemzetközi szervezetek, amelyek kötelékében a Magyar Köztársaság is megvalósítja a katonai erő használatával elérhető érdekeinek érvényesítését, értékeinek képviselését rendkívül változatos. A szervezetek sajátosságait, fogalomrendszerük valóságát, hatékonyságát, hitelességét az adja, hogy a nemzetközi élet, az államok belső ügyeiben megjelenő feszültségektől a háborúig terjedő *konfliktus spektrumból milyen feladatokat vállal föl és valósít meg* hatékonyan (1. számú ábra).

¹² A nemzetépítés, angolul Nation Building kifejezést alkalmazom a tanulmányban, mert az angol szakirodalom is ezt teszi, illetve a magyarban is ez honosodott meg, komplexebb és régebb óta használt fogalom

¹³ Ray Salvatore Jennings: The Road Ahead. Lessons in Nation Building from Japan, Germany and Afghanistan for Postwar Iraq (USIP, Washington, DC/USA, 2003)

¹⁴ Gregory L. Cantwell: Nation-Building: A Joint Enterprise (Parameters, Autumn 2007, pp. 54-68) <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/07autumn/cantwell.htm> (letöltés. 2007.12.03.) p. 66

¹⁵ ENSZ, EBESZ, NATO, Európai Unió



1. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Bár az ENSZ hívta életre a mai értelemben vett békeműveleteket, mégis inkább egy globális intézmény, ami alapvetően a konfliktusok békés rendezésére hivatott, így eszköztára is erre fókuszál. A politikai stabilitás és a gazdasági fejlődés mellett a globális és nagy veszélyt jelentő kihívásokat kezeli. Az EBESZ tevékenységét jól kifejezi jogelődjének keletkezési körülményei. Az emberi jogok és a bizalomerősítés áll tevékenysége középpontjában. Az EU keletkezését tekintve egy gazdasági szervezet, amelynek tagjai az idő haladtával az igazgatás és a védelmi szektor kérdéseiben is együttműködést építettek ki. A NATO már a kezdetektől fogva védelmi jellegű szervezet. Integrálta a tagállamok politikai akaratát és katonai potenciáját a kollektív önvédelem érdekében. A fejlődés során a tartós szövetségi rendszereken belül a NATO vált a legszánszább, a *legszélesebb feladatrendszer* megoldani képes és akaró szervezetté. A NATO fogalomrendszerének megismerése, eljárási rendjének, végrehajtási metódusainak elsajátítása lehetővé teszi, hogy más szervezetek vezette műveletekben, azok korlátozásainak és sajátosságainak figyelembevételével a legjobb szinten lehessen a feladatot végrehajtani. A NATO tevékenységi rendszere rendelkezik a szövetségek közül a legtöbb szabványosítással, ami az azonos minőség és színvonal alapfeltétel.

A fogalomrendszer megalkotására és az idő múlásával a korszerűsítésére a NATO is törekszik. Az MH *Összhaderőnemi Doktrínájában*¹⁶ megjelennek azok a NATO elvek, amelyek meghatározóak a közös védelem és a műveletek szempontjából. Két fajta katonai tevékenységet különböztet meg e doktrína: az 5 cikk szerinti kollektív védelmet és a nem 5. cikk szerinti válságreagáló műveleteket.¹⁷ Az első feladat tulajdonképpen a NATO létrejöttének alap gondolata, a kollektív önvédelemhez való elvitathatalan joga. A nem 5. cikk szerinti válságreagáló műveletek további bontása a béketámogató és az egyéb műveletek kategóriában történik. A humanitárius műveletek, a katasztrófaelhárítás, a kutatás-mentés, a nem harcolók kimenekítése, kivonás, katonai segítségnyújtás civil hatóságoknak és a szankciók kikényszerítése azon tevékenységi fajták, amikben a NATO az „egyéb” kategóriában részt vesz, vehet. E felosztás prioritást adott a béketámogató műveleteknek és az „összes többi” besorolta az „egyéb” gyűjtőkörbe. A műveletek tapasztalatai bizonyítják, hogy

¹⁶ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.)

¹⁷ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) pp. 39-41.

a komplex békeműveletek során szinte valamennyi nem háborús és időnként háborús tevékenységet is alkalmazni kell. A békeműveletek során számtalanszor kerül sor folyamatosan, sőt mandátumszerűen is a humanitárius, a katasztrófaelhárítás, a kutatás-mentés, a nem harcolók kimenekítése, kivonás, katonai segítségnyújtás civil hatóságoknak és a szankciók kikényszerítése típusú műveletekre. A nem 5. cikk szerinti válságreagáló műveletek mindkét fajtájának közös ismérve, hogy ezek nem kötelező jellegűek a tagokra nézve, mivel a Washingtoni Szerződésben nem rögzített, ezért a nemzetek eseti felajánlása szükséges. Viszont e műveletekben nem csak a NATO tagországok vesznek részt, hanem más nemzetek is egyéni döntéseik, érdekeik alapján csatlakoznak. E műveletek során a konfliktusok eszkalálódása eredményeként akár háborús helyzet is kialakulhat, ami szükségessé teszi, hogy az erők legyenek képesek a katonai tevékenységrendszer teljes spektrumában a feladat végrehajtására. Ez megköveteli, hogy a rendelkezésre álló eszközök, alkalmazható eljárások és a bevethető szervezetek legyenek alkalmasak valamennyi feladatra, beleértve a háborút is.

A hatékonyabb kategorizálás, szemléletesebb felosztás jobban biztosítaná a különböző tevékenységi formák közti határok beazonosítását, közös jellemzőinek feltárását.

Megítélésem szerint a válságreagálás és béketámogatás, vagy békeműveletek közötti határ földrajzi.

Mivel az Összhaderőnemi Doktrína által meghatározott tevékenységek tulajdonképpen mind a NATO tagországok területén, mind pedig azon kívül is végrehajthatók, ezért a válság kifejezés használata során annak elsődleges, ránc, az országra gyakorolt hatását vizsgáljuk. A feszültségek, válságok azok a megromlott kapcsolatok, amelyek alacsony szintjén is de a közvetlenül érintetteknek konkrét hátrányai keletkeznek. A *válságról* és annak kezeléséről tehát ott beszélünk, ahol *az adott ország elsődlegesen érintett területén vagy a szomszédos országokban alakult ki és azonnali, direkt hatásai érzékelhetők.* Az alapvető nemzeti érdekek védelmében az ország azonnal és haladéktalanul reagál, ha kell, szélsőséges esetekben akár egyedül is kész a fegyveres erő alkalmazására. *Békeműveletek* során viszont a „válság” földrajzilag távoli területeken alakult ki és azok *nem közvetlen és azonnali hatásai* a döntőek a beavatkozás elhatározásához. A másodlagos, esetleges későbbi hatások vagy a konfliktus eszkalációjának veszélye az, ami az országok döntését befolyásolja. Mivel a nemzetek nem közvetlenül érintettek a „válságban” ezért a beavatkozás során törekszenek a mind nagyobb legitimitás megteremtésére és a korlátozott erő alkalmazására.

A közvetlen nemzeti érdekek védelmében, a szuverenitás garantálása során a nemzetek, ha kell a végsőkig is képesek elmenni a jogos védelem alapján, addig a távoli veszélyek kezelése egy megfontolt, körültekintő tevékenység. A hazai és nemzetközi közvélemény, a biztonság- és védelempolitikai megfontolások mind-mind befolyásolják a nemzetek döntését. Ezért szükséges a nem 5. cikk szerinti válságreagáló műveleteket úgy felosztani, hogy az tükrözze a nemzeti érintettséget, veszélyeztetettséget és az alkalmazható eljárások és eszközök körét. *Az előzőekre alapozva megfogalmazom azt a javaslatomat, hogy a jövőben a válságreagáló műveleteket és a béketámogató, valamint egyéb műveletek kategorizálása az alábbiak szerint kerüljön alkalmazásra:*

- 5. cikk szerinti kollektív védelem,
- nem 5. cikk szerinti műveletek és ezen belül:
 - válságreagáló műveletek,
 - békeműveletek.

A békeműveletek definíciórendszeréről beszélve, szükséges annak az alapidokumentumnak az idevágó részeit ismertetni, amely a nemzetközi életben a legnagyobb

legitimitással bíró jogforrás, és amihez a világon eddig a legtöbb ország csatlakozott és vall magáénak: az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya.¹⁸

ENSZ

Az Alapokmány preambuluma tisztán és világosan megfogalmazza az ENSZ létrejöttének okait: „Mi, az Egyesült Nemzetek népei elhatározván azt, hogy megmentjük a jövő nemzedékét a háború borzalmaitól, amelyek életünk folyamán kétszer zúdított kimondhatatlan szenvedést az emberiségre, újból hitet teszünk az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint nagy és kis nemzetek egyenjogúsága mellett...”

Az Alapokmány 1. fejezetének 1. cikkelye a nemzetközi béke és biztonság megőrzését, a viták békés rendezését, az emberi és kisebbségi jogok szavatolását, a népek egyenjogúságának biztosítását teszi a szervezet alapvető céljává.

Bár a békefenntartást nem említi konkrét formában az Alapokmány, a 29. cikkely lehetőséget biztosít: „a Biztonsági Tanács olyan kiegészítő szervezeteket létesíthet, amelyeket feladatainak elvégzéséhez szükségesnek tart”.

Az egyéni és kollektív önvédelemhez való jog mindenkit megillet, az Alapokmány 51. cikke biztosítja ezt mind az individum, mind állam szinten.

A viszályok békés rendezését részletezi a VI. fejezet, különös tekintettel a 33., 37. cikkelyekre, törekszik arra, hogy a vitában érintett felek maguk próbálják megoldani azt, szükség esetén az ENSZ segítségével. Ez a fejezet biztosít jogalapot a békefenntartó műveletek végrehajtására.

A VII. fejezet meghatározza az eljárásokat a béke veszélyeztetése, megszegése és támadó cselekmények esetén. E fejezet biztosítja a jogi feltételeket az aktív, akár kezdeményező béke kikényszerítő tevékenységhez.

A VIII. fejezet a regionális megállapodásokat és azok kapcsolatát az ENSZ-hez határozza meg. A fejezet lehetővé teszi, hogy ne csak az ENSZ, hanem más, regionális szervezetek is részt vegyenek a béke és biztonság megteremtésében.

Boutros Boutros-Ghali, akkori ENSZ főtitkár, 1992-ben elkészített elemzésében, melynek címe: Békeprogram (An Agenda for Peace) meghatározta a szervezet béketámogatással kapcsolatos feladatainak definícióit. Ajánlásában a főtitkár elemezte a változó világ összefüggéseit, a világszervezet pénzügyi problémáit és a lehetséges kiutat, valamint a személyi állomány biztonságát érintő kérdéseket. Az ajánlás gerincét az az elemzés és meghatározás alkotja, amelyekkel az ENSZ Alapokmányban foglaltak hatékonyabban valósíthatók meg a nemzetközi béke érdekében. A béke megőrzését, visszaállítását segítő négy eszköz teljes mértékben lefedi és képes kezelni a feszültségek kialakulásának, a válság kezelésének és a konfliktus megelőzésének minden elemét. A diplomácia a megelőzés eszközeivel a lehető legkorábbi időszakban fel kell, hogy ismerje a feszültségeket, még mielőtt az erőszakba torkollana (megelőző diplomácia). Ha az erőszakos cselekmények a megelőző lépések ellenére kialakulnak, úgy törekedni kell a válsághoz, konfliktushoz vezető problémák felismerésére és megoldására (béketeremtés). A válságterület rehabilitálása, visszaintegrálása és felzárkóztatása érdekében a békeépítés eszközeivel stabilizálja és javítja a helyzetet a világszervezet. Az erőszak kitörésének, majd terjedésének megakadályozásának, esetleges kezelésének fontos elve a fokozatosság, a megfelelő eszköz és erő használata, a meglévő vagy kialakuló veszélyszintnek megfelelően.

¹⁸ - Charter of The United Nations (United Nations, New York, 1993)

A preventív diplomácia (preventive diplomacy)¹⁹ olyan tevékenység, amelynek célja, hogy megakadályozza a felek közötti viták keletkezését, a meglévő viták konfliktusba átcsapását és korlátozza a konfliktus továbbterjedését. A preventív diplomácia megfelelő alkalmazásával csökkenthető a feszültség és megakadályozható annak válságba, konfliktusba való átcsapása, illetve hatékonyan segítheti a továbbterjedés megakadályozását. Típusai:

Bizalomépítő intézkedések

A kölcsönös bizalom elengedhetetlen feltétele a feszültségek, a konfliktusok kezelésének. Ilyen bizalomerősítő intézkedések lehetnek a katonai küldöttségek cseréi, az információszolgáltatás, közös válságkezelő központok létrehozása, vagy a különböző fegyverzetkorlátozási egyezmények ellenőrzése.

Ténymegállapítás

A megelőző lépések megtételére csak a tények pontos ismeretével, minden lehetséges információ begyűjtésével, értékelésével van lehetőség. Általában minden konfliktusnak gazdasági és szociális gyökerei vannak, amik motiválják a politikai megnyilvánulásokat. Ezeknek a gyökereknek az ismerete elengedhetetlen a hatékony megelőzésben, kezelésben. A ténymegállapító vizsgálatok elvégzésére, valamint a szükséges adatok szolgáltatására minden ENSZ tagállamnak a legrövidebb időn belül készen kell állni.

Korai előrejelzés

A mechanizmus már kiépített, a környezeti veszélyek, katasztrófák, járványok, tömeges migrációk jelzésére. Ezekből a már meglévő rendszerekből származó információkat kell összevetni a politikai jelzésekkel, elemezni azokat, hogy megállapítható legyen, fenn áll-e a biztonság fenyegetettsége. Az ENSZ szakosított szervezeteinek, intézményeinek az adott térségben tevékenykedő munkatársai az előrejelzés és információgyűjtés fontos részesei.

Megelőző felvonulás

Az ENSZ békefenntartó feladataira általában a konfliktus kitörése után került sor, de a válság elmélyülésének, a hatalmas károk keletkezésének megakadályozása érdekében fontos a megelőzés, aminek egyik eszköze az erők telepítése a fenyegetettségben érintett államok területére. A pártatlan nemzetközi erők életet menthetnek így meg, megakadályozhatják a válság mélyülését és ezáltal elősegíthetik a viták tárgyalásos rendezését. (pl.: az ENSZ megelőzőként telepített erői Makedóniában, továbbiakban: UNPREDEP)

Demilitarizált övezetek

Eddig csak az ellenségeskedések beszüntetése után a rendezés időszakában alakítottak ki ilyen, ENSZ által megszállt övezeteket. Ha az ellenségeskedés kezdetén az ENSZ elvégzi ezt a feladatot, úgy a katonai fenyegetés veszélye jelentősen lecsökken a két ország között, teret engedve a viták békés rendezésére.

A béketeremtés (peacemaking) olyan tevékenység, amelynek az a célja, hogy rávegye az ellenséges feleket a megállapodásra, elsősorban olyan békés eszközök útján, amelyeket az ENSZ Alapokmányának VI. fejezetében elődeink lefektettek.

Világbíróság

A konfliktusban az érintett feleknek lehetőségük van, hogy a Nemzetközi Bírósághoz forduljanak vitás ügyeik megoldása érdekében. A bíróság hozhat döntést, de tehet javaslatot más vitamegoldó mechanizmus alkalmazására és annak esetleges felügyeletére. Nehézséget az okoz, hogy minden érintett félnek el kell fogadnia a

¹⁹ A kifejezések angol nyelvű változatait azért adom meg, mert a magyar fordítások számos esetben vitatottak, ellentmondások

bíróságot, mint döntőszervet a kérdéses ügyben. Ha ez nem valósul meg, úgy a bíróság döntésének nincs kötelező ereje.

Enyhítő segítség

Amely sok esetben javítja azokat a körülményeket, amik felszűléshez, vitákhoz vezetnek. Például az ENSZ szervezetei megfelelően koordinált és közös erőfeszítése enyhítheti egy térség menekültjeinek és az őket befogadó országnak a problémáit.

Szankciók és különleges gazdasági problémák

A különböző szankciókkal (Alapokmány 41. cikkely értelmében) sújtott térségekben más országoknak is — nemcsak a BT határozatban elítéltnek — gazdasági téren komoly nehézségekkel kell szembenézniük. A szankciók korlátozzák, illetve megtiltják az adott „elítélt” országgal fenntartott külkereskedelmi kapcsolatokat, amiből komoly károk származnak. Szükséges, hogy a BT felismerje ezeket a gazdasági nehézségeket és lépéseket tegyen azok enyhítésére is.

Katonai erők alkalmazása

Ha a viták megoldásának békés eszközei nem vezetnek eredményre és a nemzetközi béke és biztonság továbbra is veszélyben van, a BT határoz arról, hogy az Alapokmány VII. fejezete által biztosított eszközöket alkalmaz a „békét veszélyeztető”, esetleg támadó cselekményt végrehajtóval szemben. Az Alapokmány 42. cikkelye megadja a béke kiterjesztésének lehetőségét, de csak abban az esetben, ha az összes többi — békés — megoldás kudarcot vallott. Nagy kérdés, hogy ezt a feladatot végrehajtó erők hogyan álljanak rendelkezésre. Legyen-e, egy állandó készenlétben és ENSZ alárendeltségben álló, azonnal bevethető erő, vagy úgy ahogyan az Kuvait felszabadítása során is történt, az ENSZ megbízza a tagállamok egy csoportját a BT határozat végrehajtására. Az első eset problémája, hogy nem tartható akkora erő készenlétben, ami alkalmas lenne egy nagyobb agresszor haderő semlegesítésére, vele szemben az akarat érvényesítésre. De a kisebb méretű konfliktusok megoldására alkalmas lehet.

Béke-biztosító egységek

A béke és biztonság megőrzése során az ENSZ erők sokszor találják szemben magukat olyan feladattal, ami sem az Alapokmány VI. fejezetének, sem pedig a csapatküldő ország elgondolásainak nem felel meg. Ilyen feladat lehet például egy megtört tűzszünet helyreállítása is, amire sokkal jobban felszerelt erőkre van szükség, mint ami elvárt a „hagyományos békefenntartásban”. De ezek az erők nem azonosak azokkal az erőkkel, amiknek a felállítását a 43. cikkely teszi lehetővé, agresszív támadás esetén.

A békefenntartás és béketeremtés között nem lehet éles választóvonalat húzni. A béketeremtés sokszor előzménye a békefenntartásnak.

A békefenntartás (peace-keeping) az ENSZ közvetlen beavatkozása a helyszínen mindaddig az összes érintett fél egyetértésével, rendes körülmények között az ENSZ katonai és/vagy rendőri és gyakran polgári állományának felhasználásával. A békefenntartás olyan eljárás, amely kiszélesíti a lehetőségeket a konfliktus megakadályozása és a béke megteremtése terén. Az ENSZ mind gyakoribb békefenntartási beavatkozásának van néhány korlátozó tényezője.

Az új kihívásokra új és magas szinten kiképzett, megfelelő létszámban rendelkezésre álló erőkre van szükség.

Az erők logisztikai ellátása komoly nehézségeket okoz, mind a csapatküldő országnak, mind pedig az ENSZ-nek.

A szűkös pénzügyi források és a tagdíj befizetési fegyelem hiánya súlyos pénzügyi problémákat okoz a megnövekedett számú missziók likviditásának biztosítására.

A békefenntartás alapelvei rugalmasan alkalmazkodtak a '90-es évek új kihívásaihoz:

- érthető és végrehajtható mandátum adása,
- az érintettek együttműködése a mandátum végrehajtásában,
- a tagállamok hajlandósága a megfelelő létszámú katonai-rendőri és civil létszám biztosítására,
- az új kihívások egyre több polgári szakértő, politikus, emberi jogi és választási megfigyelő, humanitárius aktivista bevonását igényli.

A konfliktust követő *békeépítés* (peace-building) olyan tevékenység, amelynek az a célja, hogy felismerjék és támogassák azon szervezeteket, amelyek a béke megszilárdítására és megerősítésére törekuszenek, egyszerűen, hogy elkerüljék a konfliktus ismételt kiújulását.²⁰ A békeépítés, a béketeremtő és a békefenntartó tevékenységek sikerének megszilárdítása és kiteljesítése érdekében szükséges. Olyan mechanizmus kiépítését, eszközök alkalmazását jelenti, amelynek célja a kölcsönös bizalom, a gazdasági fellendülés és a jólét megteremtése a konfliktus újbóli kitörésének elkerülése. Ezt a célt csak mélyreható és hosszú távú, több dimenziós — gazdasági, kulturális, humanitárius, politikai, katonai — erőfeszítéssel lehet elérni, melynek végeredménye a külső segítség nélkül is létezni képes „önfenntartó” béke.

NATO

1992 decemberében a NATO Védelmi Tervező Bizottságában résztvevő védelmi miniszterek kijelentették, hogy a szövetség feladatai közé fölveszik az ENSZ és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (továbbiakban: EBEE) békefenntartó tevékenységének támogatását.²¹

A döntés után a NATO is megkezdte a saját profiljának megfelelő és általa végrehajthatónak tekintett feladatok definiálását. A béketámogató műveletek meghatározását eleinte csak a békefenntartás és a békekikényszerítés összefoglalására használták, de kiderült, hogy ez a tevékenység jóval több feladatot foglal magában.

A béketámogató művelet²² magába foglalja a humanitárius szervezetek, politikusok, diplomaták és a katonai erők együttes erőfeszítését a humanitárius és hosszú távú politikai célok elérésére, valamint az ENSZ és EBESZ tevékenységének támogatására, mandátumának teljesítésére. Ezen belül megkülönböztet:

- *békefenntartás* (peacekeeping)²³

Az ENSZ Alapokmány VI. fejezete értelmében, az érintett felek beleegyezésével végrehajtott tevékenység. A békefenntartás célja, hogy lehetővé tegyék az érintett felek által elfogadott békeegyezmény megvalósulását.

- *békekikényszerítés* (peace enforcement)

Az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján hajtják végre, amelynek célja, fenntartani vagy újra megteremtteni a békét még akkor is, ha bármely érintett fél beleegyezése hiányzik.

- *konfliktus megelőzés* (conflict prevention)

Általában az ENSZ Alapokmány VI. fejezete alapján hajtják végre, ami magába foglalja a *diplomáciai kezdeményezéstől* (diplomatic initiatives) az *erők megelőző telepítéséig* (preventive deployments) minden tevékenységet, amely segít

²⁰ Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992.) p. 12.

²¹ NATO Kézikönyv (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, valamint NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel, 1997.) p. 376.

²² JWP 3-50, Peace Support Operations (The Permanent Joint HQ J7, Nortwood Middlesex, UK) pp. I.1-2.

²³ A kifejezések angol nyelvű változatait azért adom meg, mert a magyar fordítások számos esetben vitatottak, ellentmondásosak

megakadályozni, hogy a viták fegyveres konfliktusba csapjanak át, illetve tovább terjedjenek. A konfliktus megelőzés összetevői:

- tényfeltáró missziók (fact-finding missions),
 - konzultáció (consultations),
 - előrejelzés (warnings),
 - kivizsgálás (inspections),
 - megfigyelés (monitoring) típusú technikák alkalmazása,
 - Az erők megelőző telepítése során fontos követelmény, hogy megfelelő és hiteles elrettentő erőt képviseljen az adott katonai kontingens.
- *béketeremtés* (peacemaking)
Olyan diplomáciai tevékenység, melynek célja a konfliktus rendezése, tűzszüneti és gyors békeegyezmény megteremtésével, amely magába foglalja:
- a jószolgálati tevékenységet (provision of good offices),
 - közvetítést (mediation),
 - békéltetést (conciliation),
 - diplomáciai nyomásgyakorlást (diplomatic pressure),
 - elszigetelést (isolation),
 - szankciók alkalmazását (sanctions).
- *békeépítés* (peace building)
Olyan politikai, gazdasági, szociális, katonai intézkedések, melyeknek célja elősegíteni a konfliktus utáni rendezést és a kialakult politikai rendszer stabilizálását. Olyan mechanizmusok alkalmazása, amelyek segítenek felismerni és támogatni azokat a szervezeteket, amelyek hozzájárulnak a békés konszolidációhoz, megelőlegezik a bizalmat és a jólétet, támogatják a gazdasági újjáépítést.
- *humanitárius műveletek* (humanitarian operations)
Olyan tevékenység, amelynek célja, az emberi élethez elengedhetetlenül szükséges feltételek biztosítása, a szenvedések enyhítésén fáradozó civil szervezetek támogatása, illetve a velük való együttműködés.

Európai Unió/Nyugat-Európai Unió

A Nyugat-Európai Unió (továbbiakban: WEU) Miniszteri Tanácsa Petersbergi Nyilatkozata (1992. június 19. Bonn), három új feladatot határoz meg a szervezet tagállamai számára, amelyek nem esnek a Washingtoni és a módosított Brüsszeli Szerződés (mindkét dokumentumban) ötödik cikkelye alá, ami a közös védelemhez való hozzájárulást határozza meg. Ezek az új *petersbergi feladatok* a következők²⁴:

- humanitárius és mentési feladatok,
- békefenntartási feladatok,
- harcoló erőként válságkezelési feladatok, beleértve a béketeremtést is.

E dokumentumban a WEU kinyilvánította, hogy eseti alapon saját döntéshozatali és alkalmazási elveinek megfelelően, kész támogatni a konfliktusmegelőző és válságkezelő tevékenységeket, ideértve az ENSZ és EBEÉ békefenntartó tevékenységet, valamint javasolta, hogy az EBEÉ az ENSZ Alapokmány VIII. fejezete alapján nyilvánítsa magát a világszervezet regionális intézményévé.

A WEU alárendeltségébe tartozó katonai egységek alkalmazásáról a WEU Tanácsa dönt, összhangban az ENSZ Alapokmány idevonatkozó, alapvetően a VI. és a VII. fejezetével. Természetesen a petersbergi feladatokban való részvétel a tagállamok szuverén döntése, összhangban nemzeti alkotmányukkal. Összességében elmondható, hogy a petersbergi feladatok tartalma teljes mértékben megfelel az ENSZ Alapokmányában

²⁴ Dunay- Gazdag (szerk): Nyugat-Európai Unió (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1994.) p. 161.

leszögezett meghatározásokkal és a Békeprogramban meghatározott definíciókkal. A mentési feladatokra nem tér ki sem a NATO, sem az ENSZ felosztás, mert az inkább a katonai erő fenntartása-megtartása érdekében szükséges. Alapvetően a katonák — lelőtt, vagy kényszer leszállt légi eszköz személyzete — kimentésére szolgál, mind békés, mind pedig harci körülmények között, valamint nem harcoló személyek elszállítását jelenti a háborús területekről, lakóhelyükről idegen, vagy fogadó országba, vagy területre.

A '90-es évek elejétől tanúi voltunk az EU és WEU kapcsolatok elmélyítésének. Az EU 1992-ben elfogadott Maastrichti Szerződése a WEU-t védelmi összetevőjének tekinti, és megbízza az Unió biztonság- és védelempolitikai kérdéseinek kidolgozásával, amit a WEU Maastrichti Nyilatkozatában felvállal.

A WEU petersbergi feladatait az 1996-ban elfogadott és 1997-ben életbe lépett, a Maastrichti Szerződést felülvizsgáló EU Amszterdami Szerződése felvállalta, és az Unió feladatai közé emeli, amit a WEU Brüsszeli Nyilatkozatában elfogadott. Az együttműködés következtében 2000 márciusában az EU három új, ideiglenesen felállított intézménnyel bővült, amelyek alapvetően a közös kül- és biztonságpolitika megvalósítását hivatottak szolgálni. A Politikai és Biztonsági Bizottság és a Katonai Bizottság mellett felállított Katonai Törzs (továbbiakban: MS) végrehajtja a korai előrejelzést, helyzetértékelést és a stratégiai tervezés mellett a petersbergi feladatokat is.

EBEÉ/EBESZ

Békefenntartás²⁵ az EBEÉ/EBESZ politikai vitarendezések kiegészítő eszköze a válságkezelés, konfliktus-megelőzés mechanizmusában. Alapvetően a béketámogató műveletek politikai és humanitárius elemeivel foglalkozik. Akkor alkalmazzák, ha a kialakuló konfliktusban, bármely a szervezethez tartozó állam érintett. A tevékenységre minden esetben az ENSZ Alapokmány céljaival és elveivel összhangban, alapvetően a VI. és a VIII. fejezet keretében kerül sor. Folyamatosan tájékoztatja az ENSZ Biztonsági Tanácsát tevékenységéről a soros elnök, az adott ügyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé terjeszti. A feladatban polgári és katonai személyek vesznek részt tényfeltáró, jelentéstevő, megfigyelői, ellenőrzői vagy jószolgálati missziók keretében, alapvetően ugyanolyan feladatokkal, mint amit az ENSZ erők látnak el. Az EBESZ békefenntartó tevékenysége során:

- nem alkalmaz kényszerítő lépéseket,
- szükséges a közvetlenül érintettek beleegyezése,
- pártatlan és tárgyaló kész,
- felügyeli más békefenntartó erők tevékenységét (pl: FÁK csapatok Grúziában),
- a politikai ellenőrzést a Vezetők Tanácsa gyakorolja a békefenntartó tevékenység felett.

A fent összefoglalt és négy szervezethez kapcsolódó definíciókon kívül természetesen számos más meghatározással is találkozhatnak a béketámogató műveletekkel foglalkozók. Az Egyesült Királyság haderejében először 1994-ben állítottak össze egy olyan szabályzatot, amely a „Szélesebb békefenntartás” (Wider Peacekeeping) megnevezést alkalmazza, de csak azokra a „béketámogató műveletekre”, melyekben a szembenálló felek beleegyezésével történik a békefenntartó erők telepítése és feladatellátása. Ezt a szabályzatot váltotta fel 1998-ban a ma is érvényben lévő „Béketámogató műveletek” (Peace Support Operations) szabályzat, amit a NATO és a nemzeti terminológiák egységesítése érdekében alkottak meg.

²⁵ Az EBEÉ és EBESZ okmányokban, így például a Helsinkii és az Isztambuli csúcstalálkozók dokumentumaiban is a békefenntartás (peacekeeping) megnevezés szerepel.

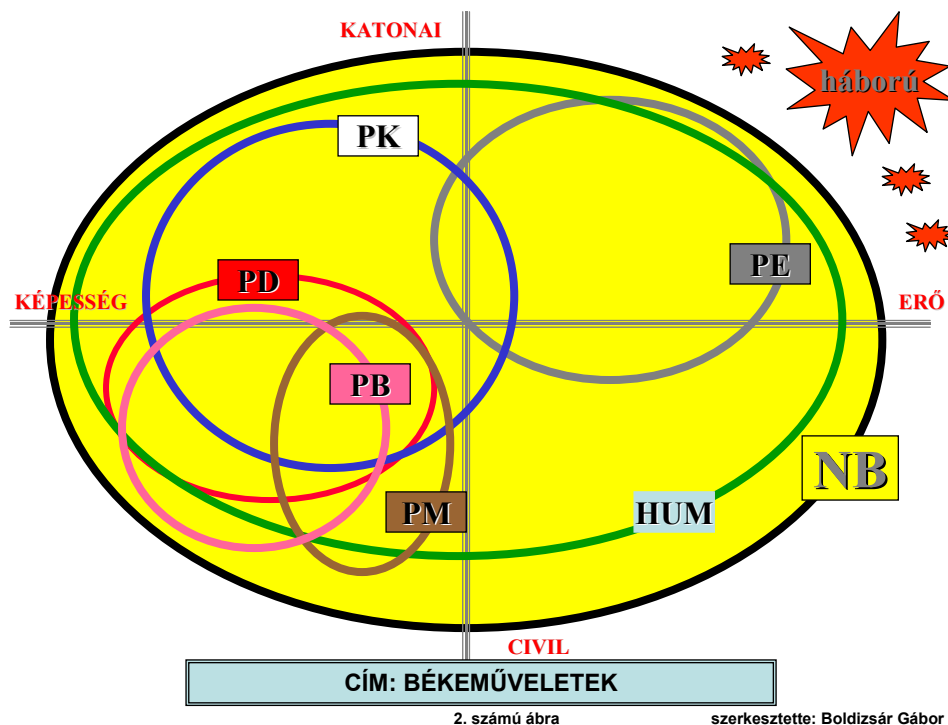
Az Amerikai Egyesült Államok hadseregének egyik szabályzata a Békeműveletek (Peace Operations)²⁶ címet viseli. Ez az elnevezés hazánkban is elterjedt. A szabályzat a „békeműveleteket” további főrészekre osztja:

- diplomácia támogatása (support to diplomacy),
- békefenntartás (peacekeeping),
- békekikényszerítés (peace enforcement).

Hazánkban két fogalom terjedt még el széles körben a '90-es évek elején és közepén, a „békemissziós” és az „ENSZ missziós” meghatározás. Mindkét esetben az volt az ok, hogy magyar katonák alapvetően csak ENSZ által vezetett békefenntartó műveletekben vettek részt és az itt található angol megnevezéseket, rövidítéseket ültették át magyar nyelvre. Majd minden ENSZ művelet mozaikszavában szerepel az „M” mint mission, vagyis misszió megnevezés.

Fontosnak tartom az ENSZ Alapokmányának és főként az előzőekben megjelölt részeknek az ismeretét, ugyanis a NATO, EU/WEU, és az EBESZ is hivatkozási alapként kezeli a világ legtöbb országa által elfogadott — így a legnagyobb legitimációs bázist képező dokumentumot. Véleményem szerint a béketámogató műveletekben részt vevő országok törekszenek arra, hogy lehetőleg ENSZ felhatalmazással és felkéréssel hajtsák végre feladatukat, mert így kétség nem férhet annak jogosságához. Ha az ENSZ Biztonsági Tanácsa valamilyen oknál fogva képtelen a döntésre, úgy az egyébként ENSZ tagok egy más, kisebb szervezet kötelékében próbálják a vitákat rendezni (pl. a NATO 1999-es légi művelete Koszovóban, ami további nemzetközi jogi vitákat robbantott ki).

A különböző szervezetek fogalmi, fogalomrendszeri időnként azonosságot mutatnak, de az egymáshoz való viszonyukat, hasonlóságukat az fejezi ki véleményem szerint a legjobban ha megvizsgáljuk, hogy az adott feladat civil vagy katonai, illetve hogy az erők vagy csak bizonyos képességek alkalmazásával végrehatható (2. számú ábra).



²⁶ FM 100-23, Peace Operations (HQs, Department of The Army, Washington, DC, 1994)

Alkalmazott rövidítések:

PK: békefenntartás

PM: béke teremtés

NB: nemzet építés

HUM: humanitárius művelet

PE: béke kikényszerítés

PD: erők megelőző telepítése,
vagy megelőző diplomácia

PB: békeépítés

1.3. AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚS KÉPESSÉG²⁷

Az instabil, bukott államok felzárkóztatása és megsegítése érdekében szükség van a biztonság megteremtésére a katonai dimenzióban. Ha ott „rend” van, akkor a politikai és gazdasági rendezés szereplői is színre léphetnek. A távoli konfliktusok kezelésére, a katonai jelenlét biztosításához elengedhetetlen az erők helyszínre szállítása, ottani ellátása és alkalmazása, vagyis katonai műveletek, akár háború végrehajtása.²⁸ Bár a konfliktuskezelés, a válságreakálás alapvető feladata a háború kitörésének megakadályozása, az erőfeszítések kudarca esetén ez mégis megtörténhet. Jelen ismereteink szerint *ez a fajta katonai tevékenység a legbonyolultabb és legösszetettebb.*²⁹

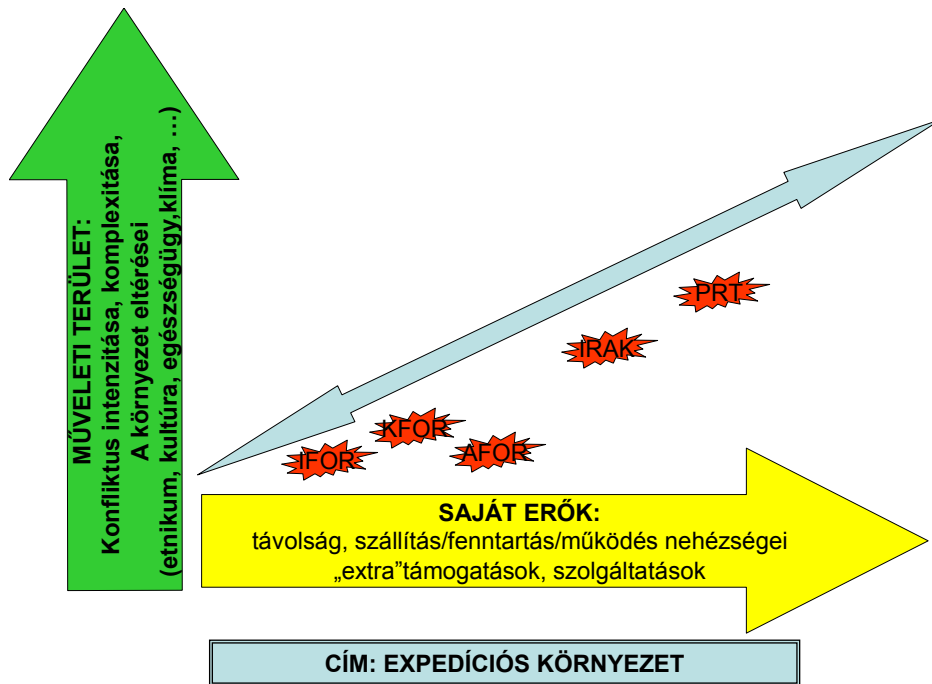
Az ilyen távoli, és önálló feladatellátáshoz szükséges feltételeket nevezzük expedíciós háborús képességnek. Meg kell jegyezni, hogy a képességeket mindhárom haderőnem harcoló, harci támogató és harci kiszolgáló támogató erőinek vonatkozásában csak néhány ország képes biztosítani. Ezért szükséges szövetségi rendszerekben és koalíciós kapcsolatokban értelmezni e fogalmat. De megállapítható, hogy a nemzetközi együttműködés keretei között is az egyes kontingenseket és harci kötelékeket delegáló nemzeteknek meg kell feleltetni erőiket számos expedíciós háborús képesség követelményeinek. Az *expedíciós fogalomrendszer is megkülönbözteti a háborús és a nem háborús tevékenységet*³⁰, amelyek között a határ nehezen meghatározható. Az *expedíciós jelleg tulajdonképpen a távolságban, a markánsan eltérő földrajzi, klimatikus és etnikai környezetben van* (3. számú ábra).

²⁷ Az expedíciós háborús képesség fogalma az expedíciós képesség rendszerébe tartozik, aminek másik fontos eleme a békeművelési képesség

²⁸ Lásd még: A harmadik generációs békeműveletek első fázisa a tanulmány 2. fejezetében

²⁹ A tanulmány nem vizsgálja a nukleáris háború témakörét

³⁰ Other Expeditionary Operations (draft) (Marine Corps, Quantico VA/USA, 2003) pp. 4-5.



3. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Az expedíciós műveletek célja rendkívül sokrétű, kezdve a katasztrófák felszámolásában nyújtott segítségtől, a békefenntartáson át a nemzeti érdekek képviselőit, akár háborús eszközökkel is. Alapvető jellemzője az erők kivetítésének képessége, külföldi területekre. Az erőket ellátó logisztika, a csapatok telepítése, mozgatása illetve a harcérték és harcképesség fenntartása az a kivetítésének képessége, külföldi területekre. Az erőket ellátó logisztika, a csapatok telepítése, mozgatása illetve a harcérték és harcképesség fenntartása az alapkövei e képességnek. Az expedíciós erők zömét a szárazföldi erők adják, de bizonyos légi és tengeri képességek is szükségesek a feladat sikeres végrehajtásához. Az expedíciós erők alkalmazásának politikai céljai abból a régi megállapításban gyökereznek, miszerint nemcsak a fizikai megsemmisítés szükséges — ami elérhető a légi és tengeri erők alkalmazásával is —, hanem a területet ellenőrzés alá is kell vonni.³¹

Az expedíciós háborús képesség fontos összetevői, amelyek megléte és folyamatos biztosítása elengedhetetlen a műveletek sikeréhez az alábbiak:³²

A stratégiai mozgékonyság biztosítja, hogy a világ bármely pontján kirobbanó válságokra gyorsan és hatékonyan, hitelesen lehessen reagálni.

A hadműveleti mozgékonyság lehetővé teszi, hogy a teljes hadjárat idején az erők megfelelő gyorsasággal átcsoportosíthatók legyenek az egyik műveletről a másik helyszínére.

A hadműveleti és harcászati kompetencia biztosítja azt a minőséget, tudást, doktrínális és gyakorlati háttérrel, vezetés-irányítási rendszert, amivel a kitűzött célok elérhetők.

Az önfenntartás/fenntartás az a képesség, aminek a birtokában a folyamatos és színvonalas végrehajtás történik végig az alkalmazás, a kijelölt cél eléréséig. Ebbe nem csak erők jelenlétének biztosítása, hanem a művelethez szükséges anyagok és szolgáltatások biztosítása is beletartozik.

Az alkalmazkodóképesség elengedhetetlen feltétele a sikeres műveletnek, mivel a környezet is változik, sokszor drasztikusan, ezért az erőknek is képesnek kell lenni — az eljárási

³¹ Expeditionary Operations MCDP 3 (Department of the Navy, Washington DC/USA, 1998) pp. 31-37.

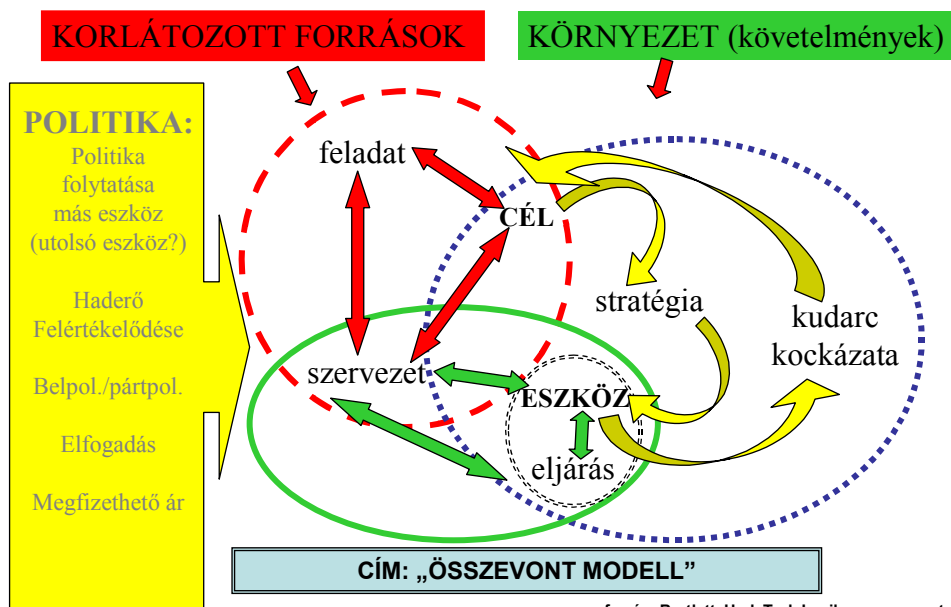
³² Expeditionary Operations MCDP 3 (Department of the Navy, Washington DC/USA, 1998) pp. 46-57.

rendek, a szervezetek, a feladatok vonatkozásában — haladéktalanul igazodni a kialakult helyzethez.

A megújulási képesség az, ha egy feladat végeztével az erőknek nem kell visszatérniük a hazai bázisra, hanem a helyszínen is fel tud készülni a következő küldetésre.

A költséghatékonyság nehezen értelmezhető, de a válságok elemzésének ismeretében eldönthető, hogy a „nem kezelt” konfliktus milyen veszély jelenthet később a nemzetre, vagy a szövetségre és annak felszámolására milyen hatalmas katonai és nemzeti potenciált kell mozgósítani. A távoli és azonnal a helyszínen kezelt konfliktusok bár költségesek, de olcsóbbak, mint a hazai területekre begyűrűző, eszkalálódott konfliktus, mely ekkor már közvetlenül is veszélyezteti a nemzet érdekeit.

Az expedíciós háborús képesség követelményeinek meghatározásához az alábbi szempontokat célszerű megvizsgálni, valamint meghatározni a színvonalat és a szükséges fejlesztési irányokat (4. számú ábra).



A, Célok: A nemzet érdekei és értékei, amelyek megjelennek a szövetségi rendszerekben és a békéért és biztonságért tett erőfeszítésekben mind globális, mind regionális szinten. E célok katonai eszközökkel elérhetők a védelmi, a válságreakáló illetve a békeműveletekkel.

B, Feladat: A célok pontos ismeretében meghatározhatók a feladatok. Azok, amelyek teljesítése a siker zálogai. A feladatok különböző al- és részfeladatok, vagy hadművelleti és harcászati feladatokra bonthatók, amelyeket mind kisebb szervezeti elemek oldanak meg.

C, Szervezet: Mind az állandó mind, pedig az alkalmi szövetségekben, illetve a harci kötelékekben megtalálható mindhárom funkciójú elem. A harcoló, harci támogató és a harci kiszolgáló támogató csapatok elengedhetetlen elemei a feladatvégrehajtásnak.

Az erők nem egy szervezeti egységből állnak össze, hanem a feladat jellegének megfelelően, feladatorientáltan szerveződnek és kovácsolódnak össze.³³

D, Eljárások: A nemzetközi erőfeszítés fontos követelménye az együttműködés képessége. Ehhez olyan szabványosított, egységesített eljárásokra van szükség, amelyeknek minden partner megfelel. A közös nyelv, a közös doktrína és a közös szabványok használata a siker alapfeltétele.

E, Eszközök: A tűz, a megsemmisítő erő eszközei, az adatátvitel, a kommunikáció eszközei tekintetében elengedhetetlen, hogy összhangban lévő rendszert alkossanak. A különböző manőverek során pedig a szállító és harceszközöknek képesnek kell lenniük az együttműködésre.

F, Stratégia: Hosszú távú elgondolás a nagy célok eléréséhez vezető út, ami figyelembe veszi a befolyásoló tényezőket és a rendelkezésre álló lehetőségeket.

G, Kudarckockázata: A beavatkozás hatékonyságának meghatározásához elengedhetetlen a „költség-haszon” elemzése. Mit nyer a nemzet a részvételével, illetve a be nem avatkozásnak milyen későbbi kára lehet. De kudarc származhat a részvételből is. Ezek elemzése és értékelése elengedhetetlen mind a nemzetközi, mind a nemzeti társadalmi, mind pedig az individuum szintjén.

A fentiek alapján célszerűnek, szakmai tapasztalataim és az MH mindennapi feladatellátásai során jelentkező fogalomhiányok és zavarok miatt pedig szükségesnek tartom a leírt expedíciós háború fogalmkörét a magyar katonai terminológiarendszerbe beemelni, tekintettel arra, hogy az ilyen típusú feladatok mind gyakoribban megjelennek.

1.4. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Minden nemzetközi szervezet a kihívások változásával, a komplexebb körülményekkel összhangban kialakította a saját, csak rá jellemző definíciórendszerét. Így egy-egy definíció tisztán és világosan kifejezi a mögötte álló szervezet erejét, szándékát, képességét és eddigi eredményeit.

Új tartalommal és értelmezéssel ruháztam fel a válságreagálás és a békeműveletek közötti különbséget és a szétválasztás szükségességét. A két tevékenység között az elkülönülést alapvetően földrajzi jellegűnek ítélem, és ez meghatározza az ország reakcióit a közvetlen vagy a közvetett érintettség kapcsán.

Összefoglaltam a komplex biztonsági dimenziókat, a bukott államok ismérveit és a nemzetépítés feladatait. A komplex kihívások komplex kezelést igényelnek, alapvetően a politikai, a gazdasági és a katonai dimenziókban úgy, hogy a beavatkozás fő célja a stabil, kiszámítható és önfenntartó béke megteremtése.

Összefoglaltam az expedíciós háborús képesség — mint legbonyolultabb katonai tevékenységi forma — jellemzőit és összetevőit. Meghatároztam azon követelményeket, amelyek teljesítése elengedhetetlen az MH expedíciós háborús képességének kialakításához.

Meghatároztam azt, hogy mi szükséges ahhoz, hogy az MH képes legyen ilyen típusú műveletekben nemzeti érdekei, szövetségesi kötelezettségei alapján részt venni.

Javaslatot fogalmaztam meg az expedíciós háború fogalmkörének alkalmazására az MH terminológia rendszerében, mert megítélésem szerint ez megkönnyíti a felkészülést.

³³ Lásd még: 4. fejezetben a modul alakulatok témaköre

2. A BÉKEMŰVELETEK KORSZAKAI

A bipoláris világ felbomlásával nem érkezett el a fukuyamai „történelem vége”, nem tört ránk a kanti „örök béke” sem. A világot továbbra is jellemzik a háborúk, a konfliktusok, a válságok, a fegyveres erőszak és az emberi szenvedés.

A II. világháborút követő majd fél évszázados időszakot alapvetően a két szuperhatalom és a környezetükben kialakult szövetségi rendszerek antagonisztikus szembenállása határozta meg, melyben többé-kevésbé megvalósult a politikai és katonai stabilitás, ami a bipoláris rendszer nagyfokú stabilitását eredményezte globális szinten. Ez a stabilitás szintén megjelent a szövetségi rendszereken belül a tagállamok minden fajta együttműködésében.

A '90-es évek eleji változások szétrobbantották ezt a statikus stabilitást és felszínre törtek az elfojtott indulatok, veszélyek, valamint számos új kihívás is megjelent. A normális nemzetközi együttműködés fenntartása, illetve kiépítése érdekében szükségessé vált-válik a stabilitás valamilyen szintű biztosítása, a nemzetközi kapcsolatok zavarainak minimalizálása, esetleges kiiktatása. A globális szembenállás megszűntével a régiók stabilitása lett az első számú feladat és a régiók biztonságának „összegéből” ered a globális biztonság.

A biztonság megteremtésének és fenntartásának egyik fontos eszköze a békeművelet, amelynek jellemzői alapján megkülönböztetjük a korai (I. világháborúig), az I. generációs (alapvetően a hidegháború korszaka), a II. generációs ('90-es évek), a III. generációs (terrorizmus elleni küzdelem és rendezés), valamint a IV. generációs (a jövő) műveleteket.

Korszakok

Az emberiség történelmében szinte alig találunk időszakokat, amikor ne pusztítottak volna háborúk a földön. A korábbi időkben megvívott háborúk győzteseinek fontos érdeke volt, hogy a meghódított területeken, gyarmatokon „normalizálják” a helyzetet, „pacifizálják” a viszonyokat és teremtsék meg a — saját önös érdekeiknek megfelelően — az állami/közigazgatási funkciók ellátásának feltételeit és gyakorolják is azokat.

Az állami és közigazgatási feladatok megszervezése és ellátása, a tradicionális és újszerű békeműveleti eljárásokhoz hasonló módszerek, például a 19. századi Bosznia-Hercegovina annexiója, vagy a II. világháború során is felismerhetőek. A bécsi döntéseket követően a Magyarországhoz visszacsatolt területeken is meg kellett szervezni az igazgatást, igazságszolgáltatást, egészségügy rendszert, oktatást. De a Magyar Királyi Honvédség Ukrajnában végzett partizánvadász feladatainak is a terület pacifizálása, ellenőrzése volt a célja.

2.1. A KORAI BÉKEMŰVELETEK

Az I. világháború előtt az európai nagyhatalmak sok esetben vettek részt különböző többnemzeti demonstratív és blokádi ellenőrzési feladatokban haditengerészeti erejükkel, az aktuális status quo visszaállítása vagy megszilárdítása érdekében. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonái négyszer hajtottak végre a szárazföldön is „békeműveleti” tevékenységet ebben az időszakban.³⁴ Ilyen, több ország részvételével végrehajtott művelet volt a Kréta-i (1897-1898.), a Kína-i (1900-1914.), a Balkán-i (1903-1909.), és a Szkutár-i (1913-1914.) „Tűzoltási Hadművelet”.³⁵

³⁴ Ravasz István: Kréta-i tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. Világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.) p. 62.

³⁵ Bővebben lásd: Boldizsár Gábor: Az első béketámogató művelet? In: Társadalom és Honvédelem: 2001/4

Békében az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének egyik legfontosabb feladata a földközi, illetve a nagytávolságú tengeri utak megtétele volt, amivel demonstrálta azon nagyhatalmi elkötelezettségét, miszerint alattvalóit, kereskedelmi hajóit bárhol a világban képes megvédeni. A kiképzési és „szintentartó” hajóutakon kívül, tudományos érdekű expedíciókat is végrehajtott a haditengerészet, mint például 1872-74 közötti Északi Sark expedíció. Békében másik fontos feladata volt a flottának az állomáshajók rendszerének kiépítése és fenntartása. Általában ott állomásoztatták ezeket a hajókat, ahol a Monarchia politikai, gazdasági, kereskedelmi érdekei megkívánták az állandó diplomáciai jelenlétet. Fontos feladata volt a térségben tartózkodó alattvalók védelme, szükség esetén evakuálása is.³⁶ A haditengerészet további fontos feladata volt a különböző nemzetközi flottademonstrációkban, blokádkban, felvonulásokban való részvétel.

Szintén nem háborús katonai művelet volt a két világháború közötti Saar-vidéki katonai ellenőrzés, illetve az első világháború utáni Szövetséges Ellenőrző Bizottság munkája is a legyőzött hatalmak területén.

A műveletek

A krétai tűzoltási hadművelet részletesebben került feldolgozásra a négy bemutatott művelet közül, mivel annak jelentős magyar vonatkozása is van. A „békeművelet” legfelsőbb szintű vezetője, a csapatokat kirendelő személy, a későbbi nemzetközi közigazgatás vezetője egy magyar származású volt katona, az OMM konzulja Pintér Gyula volt.

A vizsgált műveletek közül egy kivételével (Kína) csupán az európai nagyhatalmak vettek részt. Ennek oka egyrészt az, hogy a konfliktusok e kontinensen zajlottak le, másrészt pedig az európai nagyhatalmak a Török Birodalom térvesztésében keletkező „balkáni vákuumban” saját érdekövezetüket kívánták kialakítani a többiek rovására. A kínai tűzoltási művelet is összefügg az európai hatalmi egyensúly megingásával, a nagyhatalmak itt próbálták erejüket bizonyítani, befolyásukat növelni.

2.1.1. Kréta³⁷

A sziget a török birodalom fennhatósága alá tartozott de a lakosság 90%-a görög nemzetiségű volt. Ezt a helyzetet tovább élte az 1814-ben kezdődő és mind nagyobb sikereket elérő görög nemzeti függetlenségi, felszabadító mozgalom. A független Görögország hol tettekkkel, hol csak szóban, de folyamatosan támogatta a törökellenes felkeléseket a szigeten az '50-es évektől.

1897 januárjában ismét felkelés tört ki a török Porta fennhatósága ellen, ami átcsapott tömegmészárlásba.³⁸

A nagyhatalmak nagykövetei Konstantinápolyban ülészve a katonai beavatkozás mellett döntöttek a béke és biztonság visszaállítása érdekében. A döntést követően Nagy Britannia 21, Franciaország 8, Olaszország 13, Oroszország 5, és a Monarchia 6 hadihajót küldött a térségbe.³⁹

Magyarországon nem kapott osztatlan támogatást a krétai műveletben való részvétel, a Parlamentben interpellációk hangoztak el a keleti kérdéstről és arról, hogy az akcióban való részvétel előre nem látható — és nem magyar érdekeket szolgáló — háborúba kergeti az országot.

A Monarchia haditengerészetéből elsőként a K.u.K. MÁRIA TERÉZIA és a SEBENICO hajók érkeztek a térségbe. A Canea előtt lehorgonyzott hajók feladata az osztrák,

³⁶ Csonkaréti Károly: Horthy, a tengerész (Zrínyi, Budapest, 1993.) p. 9.

³⁷ A cs. és kir. hadi tengerészet évi jelentése az 1897. évről (A cs. és kir. udvari és államnyomda, Bécs, 1898.), pp. 36-44.

³⁸ Pándi Lajos: Köztes-Európa 1763-1993 (Térképgyűjtemény), p. 141., 142.

³⁹ Csonkaréti Károly: Horthy, a tengerész (Zrínyi, Budapest, 1993.), p. 47.

magyar és német alattvalók védelme, valamint a tengerzár biztosítása volt. A városban dúló öldöklés és a kialakult tűzvész megfékezésére egy tisztt, két hadapród és 30 matróz szállt partra. A „partra szállított csapat” egy részét a Monarchia magyar származású konzulja, Pintér Gyula kordonszolgálatra vezényelte. E tengerészek feladata volt az utcai harcokban egymást gyilkoló két etnikum szétválasztása és a helyzet normalizálása.⁴⁰

Február 12-én a török kormányzó elfogadta és támogatásáról biztosította a nemzetközi beavatkozó erőket. Görögország továbbra sem hagyott fel a felkelők támogatásával és egy 3000 fős expedíciós erőt rakott partra Krétán. A nemzetközi haderő legfelső döntéshozó szerve, a Tengernagyok Tanácsa ultimátumot hirdetett a görög erők kivonására. A biztonság fokozása érdekében a török lakosságot a megerősített, védett tengerparti városokba vonták össze. Március 1-jén a nagyhatalmak képviselői, tekintettel a kialakult helyzetre, ideiglenes nemzetközi közigazgatást vezettek be és ennek vezetésével Pintér Gyulát bízták meg. A kidolgozott hosszú távú rendezési terv értelmében végrehajtották a sziget lakosságának etnikai alapú szétválasztását, visszavonulásra kényszerítették a görög erőket, a partszakaszt majd a szigetet is szektorokra osztották, végrehajtották a fölkelők lefegyverzését, érvényt szereztek a fegyverembargó rendelkezéseinek. A szektorok közül a Monarchia kapta a legveszélyesebb nyugati szektort, ami legközelebb feküdt Görögországhoz így itt történt a legtöbb egyezményesértési kísérlet. Március 29-étől a közös hadsereg 87. Gyalogezeredének II. Zászlóalja látta el a szárazföldi feladatokat.⁴¹

A műveletek során a Monarchia katonái különböző kényszerítő intézkedéseket is végrehajtottak, visszafoglaltak két erődöt a görög felkelőktől, távoltartották, illetve elfogták a blokádot áttörő görög hajókat és védelmezték a török kisebbséget, elérték a tűzszünet tiszteletben tartását. A helyzet normalizálódása után 1888. április 12-én a nagyhatalmak haderői elhagyták a szigetet és Pintér Gyula átadta a közigazgatást a kinevezett új török kormányzónak.

A magyar katonák „békeműveleteinek” sorában elsőként Krétán vesztette életét honfitársunk; Martinek Ferenc sorhajóhadnagy 1897. március 10-én.⁴²

A krétai „tűzoltási hadművelet” azért fontos számunkra, mert a mai értelemben vett békefenntartó tevékenység számos ismérve megtalálható benne:

- a konfliktus továbbterjedése érdekében a nagyhatalmak döntöttek a helyzet lokalizálásáról, hosszútávú rendezési tervet dolgoztak ki,
- a nagyhatalmak kialakították a politikai, közigazgatási és katonai irányítási rendszert,
- humanitárius okokból és halasztást nem tűrő esetben felkérés nélkül beavatkoztak,
- rendelkeztek a fogadó ország (Török Birodalom) beleegyezésével, felkérésével,
- a műveletei területet szektorokra osztották,
- alkalmazták a mai ismert béketámogató technikákat,
- bevezették az ideiglenes nemzetközi közigazgatást,
- elérték a tűzszünet betartását az erők visszavonulását és a békés rendezést,
- szükség esetén kényszerítő erőt alkalmaztak.

2.1.2. Kína

A XIX. század végén egyre erősödött a külföldi gazdasági és politikai befolyást ellenzők mozgalma Kínában. Sikerült ügyük mellé állítaniuk a külföldi képviselők szolgálatában álló kínai katonákat, a bokszereket is. 1900 júniusában az anyacsászárné hadat üzent a nagyhatalmaknak, kirobbant a bokszerlázadás. A bokszeresek ostrom alá vették a diplomáciai negyedeket és ennek védelmében került sor a nagyhatalmak katonai beavatkozására.

⁴⁰ Ravasz István: Krétai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, p. 395.

⁴¹ Ravasz István: Krétai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, p. 395.

⁴² Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal előtti békemisszióban In: Békekeremtés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005) p. 42.

Az Osztrák-Magyar Monarchia, Német-, Francia-, Orosz- és Olaszország, Hollandia, USA, Nagy Britannia, Belgium és Japán képviseltette magát. A nemzetközi erők felmentették a diplomáciai negyedet és megszállták Pekinget és Tiencsint. A városokat szektorokra osztották és egy-egy nagyhatalom látta el a rend fenntartását.⁴³ A szektorokba kirendelt monarchiás tengerészeknek nemcsak a rend fenntartása volt a feladata, hanem irányították az alájuk rendelt 80 kínai rendőr munkáját is, valamint ellátták a körzetben a teljes közigazgatási feladatokat is.⁴⁴

Az 55 napos felmentő ostromban 12 monarchiás katona halt hősi halált⁴⁵, őket Pekingben temették el. A tengerész állományt két évente váltották. Az első világháború kitörésekor a bajtárs „békefenntartók” ellenségekké váltak, így a monarchiás tengerészek civil ruhába bújva, szökve jutottak el Németországba, ahol részt vettek a háborúban, majd 1920-ban hazatértek.⁴⁶

A művelet során a nemzetközi erők kialakították a felelősségi szektorokat, működtették a közigazgatást, ellátták a helyi rendőrség kiképzését és ellenőrzését, tevékenyen hozzájárultak a belső rend fenntartásához.

2.1.3. Balkán

1902 őszén etnikai, vallási villongások kezdődtek a Balkánon. A Macedóniából kiinduló zavargások hamar átterjedtek a szomszédos tartományokra: Montenegróra és Koszovóra is. 1903 februárjában Orosz- és Franciaország, Nagy Britannia és a Monarchia konstantinápolyi nagykövetei rendezési tervet dolgoztak ki az etnikai villongások felszámolására. A konfliktus megoldására kijelölt török erők hamarosan etnikai és vallási alapú polgárháborúba sodorták a térséget júliusra. A polgárháborúból a térségben lévő görög, bolgár, szerb, montenegrói, albán és macedón lakosság közül egyik sem maradt ki. A mélyülő konfliktus hatására mind török, mind bolgár oldalon mozgósították a hadseregeket és lezárták a határokat.

Októberben Oroszország és a Monarchia rendezési tervet dolgozott ki, amit a Porta el is fogadott. A terv értelmében a két hatalom átszervezi a helyi adminisztrációt és a csendőrséget, valamint lefegyverzi a felkelőket, a török Porta pedig visszavonja csapatait. A közigazgatás és a csendőrség irányítására egy-egy monarchiás tisztviselőt neveztek ki. 1904 januárjában Olaszország, Németország, Franciaország és Nagy Britannia is csatlakozott a művelethez. A csendőrség átszervezése érdekében a nagyhatalmak kijelölt tisztjei véglegesen török szolgálatba léptek, így a 6 monarchiás tiszt Koszovóba került, ahol 277 török csendőrt felügyeltek. Az elkövetkezendő időben a résztvevő monarchiabeli tisztek és alárendelt törökök száma is nőtt, 1905 őszén a török kormány kísérletet tett az egyezmény felbontására, de a nagyhatalmak flottademonstrációja visszakozásra készítette. 1907-től fokozódott a menekültáradat, így a csendőrség menekülttáborok és egészségügyi állomások felállítását és működtetését is feladatul kapta. 1908-ban a polgárháború új fordulatot vett, egy „ifjútörök” lelőtte a Semszi pasát, ezzel kialakult a török-török ellentét, az addig meglévő török-etnikumok szembenállása mellett. 1908. október 5-én I. Ferdinánd, immár cár, bejelentette Bulgária függetlenségét, ezzel ismét fellángolt a „mindenki elleni” polgárháború. 1909 márciusában a

⁴³ Ravasz István: Kínai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.) p. 364.

⁴⁴ Győri Lajos: A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban (Nagy Károly és Társai grafikai műintézete, Debrecen, 1935.), p. 137.

⁴⁵ Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban In: Béketeremtés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005) p. 42.

⁴⁶ Ravasz István: Kínai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.), p. 364.

Monarchia csapatai visszaléptek eredeti szolgálatukba, befejeződött a missziójuk. Tevékenységük alatt 25 nagyobb összecsapást és számtalan kisebb konfliktust vizsgáltak ki.

Erről a műveletről elmondható, hogy az érintett fél beleegyezésével került rá sor. A nemzetközi erők végrehajtották a csendőrség átalakítását és ellenőrzését, átszervezték és irányították a közigazgatást.⁴⁷ A hosszútávú rendezési terv megvalósítását segítette a török erők visszavonulásának ellenőrzése és a felkelők lefegyverzése. Az etnikai konfliktusok kezelésére menekülttáborokat telepítettek és működtettek a kijelölt erők.

2.1.4. Szkutari

1912 novemberében a montenegrói és a szerb haderő bekerítette a zömmel albánok lakta Szkutari városát. A várost a Török Birodalom hadereje védte. Az 1912. decemberi londoni konferencián a nagyhatalmak döntöttek az önálló Albánia létrehozásáról, majd 1913. márciusi döntésükkel Szkutarit is hozzácsatolták. A törökök áprilisban átadták a várost a montenegrói hadseregnek. A német, olasz, francia, monarchiabeli és brit erők parancsnokaiból alakított Tengernagyok Tanácsa áprilisban elhatározta a város megszállását 1000 fővel. A határozatra Oroszország és Görögország is csatlakozott a nemzetközi flottához. Erre és arra, hogy a Monarchia mozgósította bosznia-hercegovinai csapatait, a montenegrói király bejelentette, átadja a várost a nemzetközi erőknek és annak a 10 km-es körzetéből is visszavonul. A monarchia 300 tengerészt vezényelt a város elfoglalására, ezzel a legnagyobb létszámot biztosította a művelethez. Júliusban a tengerészeket a közös hadsereg 87. Gyalogezredének IV. Zászlóalja váltotta fel. Továbbra is feladat maradt a város ellenőrzése, de szeptembertől a nemzetközi erők részt vettek az albán csendőrség megszervezésében és felállításában. Októberben a nagyhatalmak Tengernagy Tanácsa átalakult Ellenőrző Bizottsággá, a parancsnokát kinevezték a város kormányzójává és a béke erők parancsnokává. A Monarchia műszaki csapatai még útépitést is végeztek mielőtt 1914. augusztus 1-jén elhagyták a várost.⁴⁸

A balkánon végrehajtott e két műveletben négy alkalommal az OMM-ből összesen hat katona vesztette életét, közülük Schindler Károly huszárszázados.⁴⁹

A nemzetközi erők által elvégzett feladatok rendkívül sokrétűek voltak. A katonai biztonság megteremtése mellett fontos feladat volt a belbiztonság, a közrendvédelem feladatainak ellátása, a helyi csendőrség kiképzése, esetenként vezetése. Az OMM katonái mellett más nemzetek csendőreivel együtt a Magyar Királyi Csendőrség állománya is jelentős szerepet töltött be a konfliktusok rendezésében, az élet normalizálásában.⁵⁰

2.2. AZ ELSŐ GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEK

Más néven hagyományos típusú tevékenység, ami alapvetően 1948-tól az 1992-93-ig terjedő időszakot jellemezte. Az első generációs békeműveleti tevékenységek, azok helyszíne és típusai jelzik, hogy azokra csak akkor kerülhetett alapvetően sor, viszonylag rövid időn belül, ha abban a két szuperhatalom (USA-Szovjetunió) egyetértett.⁵¹

E korszak legmarkánsabban kifejező definíciója a békefenntartás, mely szerint a közös nemzetközi akarat fenn kívánja tartani a meglévő, de törekeny békét.

⁴⁷ Ravasz István: Balkáni tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.), pp. 55-57.

⁴⁸ Ravasz István: Szkutari tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.), pp. 638-639.

⁴⁹ Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban In: Béketeremtés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005) p. 42.

⁵⁰ Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. Században doktori (PhD) értekezés (ZMNE, Budapest, 2006) pp. 13-14.

⁵¹ Preston- Roland- Wise: Men in Arms (Harcourt Brace Jovanovich Inc., Orlando /Florida, USA/, 1991) p. 383.

Alapvetően két típusú hagyományos békefenntartói (a békeműveleteken belül) tevékenységet különböztethetünk meg ebben az időszakban:⁵²

- a *kis létszámú és fegyvertelen katonai megfigyelőkből* (UN Military Observer - UNMO) álló missziók,
- a *békefenntartó fegyveres erőkkel* végrehajtott missziók, amelyek feladata a szembenálló felek között ütköző terület létrehozása, az erők szétválasztása, a tűzszünet, a békeegyezmények betartásának ellenőrzése.

A korszak békeműveleteiben megjelentek a rendőri erők is, bár korlátozott hatás- és feladatkörökkel, de a kongói, ciprusi, a namíbiai ENSZ missziókban, a vietnámi többnemzetű műveletben hozzájárultak a béke és biztonság megteremtéséhez.⁵³

E műveletekre alapvetően a globális status quo érdekében került sor, az államok közötti konfliktusok rendezése során. A konfliktusokban állami szereplők, reguláris fegyveres erők vettek részt, melyek célja a területszerzés volt. A harcoló felek alkalmazták a komplex fegyverrendszereket, valamint valamennyi haderejüket, és a személyi veszteségek zöme katonai volt. A békefenntartó erők a nagyhatalmak egyetértésével települtek és alapvetően passzív eljárásokat alkalmaztak.

Természetesen volt néhány kivétel is, ami nem egészen illik bele az I. generációs tevékenységekről alkotott képbe, de mégis a korszakot jellemezték. Ilyen volt az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján vívott Koreai háború, a Dél-Afrikát és a Dél-Rhodesiát sújtó gazdasági szankciók is. A korszakon belül is választóvonalat alkotott az a misszió, amely áldozatainak száma meghaladta a korábbiakat, és a békefenntartó erők többször alkalmaztak támadó jellegű tevékenységet. Ez volt az ENSZ Kongói Békefenntartó Művelet (UNOC), 1960-64 között, ahol 234-en veszítették életüket, többek között az akkori főtitkár Dag Hammarskjöld is.⁵⁴ További kivétel e korszakban az USA vezette, Kuvait felszabadításáért folytatott háború.

A MAGYAR KATONAI SZEREPVÁLLALÁS AZ I. GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEKBEN:

Két fontos típusú békeműveletben vettek részt a magyar katonák ezen időszakban. Az ENSZ által vezetett és irányított missziókban, illetve egy ad hoc nemzetközi „békeműveletben”.

Több mint negyedszázados kezdeményezés volt az a négy állam által végrehajtott „békeművelet”, amelynek az volt a feladata, hogy USA és Vietnam által vívott háború lezárásaként ellenőrizze és felügyelje (Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság — International Commission of Control and Supervise — ICCS) a törékeny tűzszünetet, 1973-75 között. Több nemzet között az akkori Magyar Néphadsereg is 750 fős létszámmal képviseltette magát ebben a nemzetközi megfigyelői misszióban. A magyar kontingens állományában tartalékos katonaként civilek, diplomáták, rendvédelmi szervek tagjai is teljesítettek szolgálatot. A műveletben való részvétel magyar áldozatokat is követelt. 1973 áprilisában a nemzetközi megfigyelőket szállító helikoptert rakéta találat érte, melyben életét vesztette Dylski Aurél határőr százados és Cziboly Csaba főhadnagy.

Ezt követően hosszú szünet után hazánk 1988-ban küldött ismét katonai megfigyelőket a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében. Az ENSZ zászló alatt tevékenykedő megfigyelők feladata volt az irak-iráni háború után a felek katonai erejének visszavonásának ellenőrzése. A missziót 1991 februárjában megszüntették, mivel a megelőző

⁵² Joshua Sinai: Overview of United Nations Peace Operations; In: UN Peace Operations, Case Studies (Pentagon, Washington DC /USA/, 1995) p. 7.

⁵³ Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. Században doktori (PhD) értekezés (ZMNE, Budapest, 2006) pp. 15., 22.

⁵⁴ Preston- Roland- Wise: Men in Arms (Harcourt Brace Jovanovich Inc., Orlando /Florida, USA/, 1991) p. 382.

év augusztusában Irak lerohanta Kuvaitot. Szaúd-Arábiában magyar katonáorvosok is szolgáltak az 1992-ban megvívott, Kuvait felszabadításáért folytatott koalíciós háborúban.

2.3. A MÁSODIK GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEK

A korszakban továbbra is megmarad, és új feladatokat kap a katonai erő a béke és biztonság megóvása, helyreállítása érdekében. A békeműveleti erők alapvető feladata a katonai (köz-) biztonság megteremtése, amely megfelelő alapot képez a gazdaság, társadalom, jogrend, környezetvédelem, közigazgatás rendszerének rehabilitációján fáradozó más szervezetek munkájához. De a haderő is részt vesz a mai biztonsági dimenziók problémáinak megoldásában. Erőforrásaival, eszközeivel, kapacitásaival, információival és képzettségével, a helyszínen tartózkodó katonáival hathatósan segíti a más szervezetek munkáját.

E korszak jellemző definíciója a béketámogató művelet, amit a NATO vezetett és alkalmaz saját fogalomrendszerében, mely hattípusú eljárásmodot (békefenntartás, békekikényszerítés, konfliktus megelőzés, béketeremtés, békeépítés, humanitárius műveletek) foglal magába és széles mozgásteret biztosít a béke és biztonság megteremtése érdekében.

A korszak fontos jellemzője, hogy a hidegháború lezárása után a nemzetközi kapcsolatok szereplői idealista megközelítések szerint morális elkötelezettséget is éreznek/éreztek a konfliktusokban érintettek szenvedéseinek enyhítésére.

A műveleteket komplex módon, a katonai rendezésen túl, a civil dimenziók normalizálásával is rendezni kívánták. A morális tényezőkön túl fontos jellemzője e korszaknak az erő alkalmazása, a kényszerítő célok elérése érdekében.

Korszakhatárok

A bipoláris világregrend fellazulásával és bomlásával a föld bármely pontján kialakuló konfliktus már nem vált automatikusan a két szuperhatalom „érdek ütköztetésének” színterévé. A fejlődő világban, a távoli országokban kialakult válságok megoldása nem azonnali és sürgető, nem nagyhatalmi kérdés továbbá.⁵⁵

A korszakváltás „kishatára” tehát az 1989-92-es időszakra tehető, amikor olyan típusú békeműveletekről kell említést tennünk, amelyek már eltérnek az első generációs ismérvektől. A nemzetközi közösség hatékony segítséget nyújtott a függetlenség kivívásában és az élet normalizálásában 1989-90 között Namíbiában (UNTAG) és 1992-93 között Kambodzsában (UNTAC). A „kishatár” másik fontos ismérve a polgárháborúk feloldására tett kísérlet:

- 1989-től Angolában az UNAVEM/MONUA,
- 1989-1992 Nicaraguában az ONUCA,
- 1991-től Nyugat-Szaharában a MINURSO.

A korszak „nagyhatára” 1992-93 közötti időszakra datálható. Az ekkor induló műveleteknek már a tömeges gyilkosságokkal (népirtás), humanitárius katasztrófákkal központi kormányzat (akarat) hiányával kellett szembesülniük.

- 1992-95 Szomália UNOSOM/UNITAF,
- 1992-95 Jugoszlávia UNPROFOR,
- 1993-96 Ruanda UNAMIR.

A korszakhatár egyéb jellemzői, hogy ENSZ Biztonsági Tanácsi (továbbiakban: BT) az ENSZ Alapokmány 42. cikkelye alapján felhatalmazta a tagállamokat, hogy állítsák vissza Kuvait függetlenségét.⁵⁶ Az USA vezette koalíció megvívta Irak ellen az Öböl-háborút és felszabadította Kuvaitot. 1992-ben az akkori ENSZ főtitkár Boutros Boutros-Ghali pedig

⁵⁵ Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1997) p. 41.

⁵⁶ Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992.) p. 24.

elkészíti a Békeprogramot (An Agenda for Peace), amely meghatározó alapidokumentummá válik az elkövetkező idők békeműveleteinek.

A II. generáció végének meghatározásához szintén két művelet kapcsolódik. „Kishatárnak” tekintem a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légi műveleteit, amit hiányos, vitatottan értelmezett ENSZ BT határozat alapján hajtott végre. A NATO, mint regionális szervezet, vitatott nemzetközi jogi legitimitással, a humanitárius katasztrófa elkerülése érdekében de cselekedett. A „nagyhatár” pedig amikor a szövetséges, koalíciós erők terrorizmus elleni háborút vívnak és ezekbe később, megfelelő felhatalmazás alapján belép a NATO, illetve az ENSZ is a nemzetépítés, a hatalomátadás, a központi akarat kialakítása érdekében. Természetesen a korszakhatárok más-más időben helyezkednek el, de a II. és a III. generációs tevékenységek mellett napjainkban is megtaláljuk a tradicionális, vagy I. generációs békeműveleteket (Ciprus — UNFICYP, Golán-fennsík — UNDOF...).

A II. generációs békeműveletek jellemzői az alábbiak:

- konfliktusok változása,
- komplexitás (biztonság, szereplők, más szervezetek),
- polgárháború (hatalom),
- tömeges gyilkosság/népirtás/etnikai tisztogatás,
- egyéni, csoport azonosság-tudat,
- menekültek, civil áldozatok,
- egyszerű, olcsó fegyverek,
- béketámogató erők mint célpontok,
- béketámogató erők erőszak alkalmazása, kikényszerítés,
- párhuzamos katonai akciók,
- felkészültség, felszerelés,
- szűkös források ellenőrzése,
- szervezetek feladat átadás-átvétele.

További jellemzők:

- regionális biztonság felértékelődése,
- megelőzés jelentősége (UNPREDEP),
- szankciók alkalmazása,
- semlegesség, pártatlanság fogalmának átértékelése,
- önvédelem fogalmának átértékelése,
- nem hagyományos katonai feladatok ellátása (rendészet, humanitárius, választásbiztosítás,...),
- békeműveletek a haderők fontos feladatává vált, kialakításra kerültek a szükséges szabályzók (konceptió, doktrína, eljárások,...), a gyakorlati tapasztalatok feldolgozásra és a képzésbe beépítésre kerültek.

Konfliktusok változása

Az I. és a II. generációs műveletek közti alapvető különbségek, — amit az 1. számú táblázat tartalmaz — a megváltozott biztonsági környezet, a status quo, bipoláris világrend megszűnése, a regionális érdekérvényesítés felértékelődése, a regionális és nem ideológiai alapú konfliktusok felszínre törése eredményezte.

MÚLT (I. generáció)	JELEN (II. generáció)
Allamok közötti	Allamon belüli
Központi irányítás, akarat	Központi akarat hiánya, gyengesége
Szervezett, vezetett reguláris haderők	Milíciák, szabadcsapatok,
Katonai áldozatok, károk	Civil áldozatok ⁵⁷ , károk
Területszerzés	Azonosság tudat
Kollektív fegyverek, fegyverrendszerek	Egyszerű fegyverek
Békefenntartó Műveletek (Peacekeeping Operations – PKO)	Béketámogató Műveletek (Peace Support operations – PSO)
PKO-ban érintett felek és nagyhatalmak egyetértése	PSO-ban érintett felek egyetértése nem feltétlenül „szükséges”
PKO-ban passzív technikák	PSO-ban aktív technikák

A múlt és a jelen békeműveleti összehasonlító táblázata

forrás: USIP⁵⁸

1. számú táblázat

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Komplexitás

A '90-es években három területen is tanúi vagyunk a műveletek komplexé válásának.

A biztonság már nem csak szűken értelmezett politikai (nagyhatalmi) és katonai területekre korlátozódik, hanem a biztonság többi dimenziójában is megkezdődik a konfliktusok feloldása az átfogó rendezés keretében. Ma már nem elegendő — de elengedhetetlen — a politikai és katonai biztonság. Szükséges a gazdaság, a környezetvédelem, a humanitárius/szociális és egyéb (tudomány, technika,...) dimenziókban is normalizálni a viszonyokat.

Az ENSZ hagyományos békefenntartói erői (I. generáció) és diplomatái mellett a komplex konfliktus feloldásban egyre több szereplő vesz részt. A műveleti területen megjelennek valamennyi biztonsági dimenzió képviselői és törekednek a stabilitás megteremtésére a saját mandátumuk, elveik alapján. A műveleti területeken különböző számban és összetételben, de fellelhetők mind a helyi, mind pedig a nemzetközi közösséghez tartozó szereplők: diplomaták, politikusok; katonák; rendőrök; emberi jogi aktivisták; civil közigazgatási szakemberek; választási megfigyelők; média; visszatelepítők; donorok; civil szektor. E szereplők tartozhatnak valamely nemzetközi-, regionális-, kormányzati-, vagy nem kormányzati szervezet, illetve a helyi hatóságok, helyi lakosok körébe. A nem állami szereplők köre tovább bővül, hiszen a gazdasági lehetőségek, a zavaros belpolitikai viszonyok, a rendezetlen közjogi kérdések a gazdasági társaságok és a bűnözői csoportok számára (extra) profit lehetőséget biztosítanak.

Nemcsak az ENSZ képes béketámogató műveleteket végrehajtani és koordinálni az erőfeszítéseket a nemzetközi béke és biztonság érdekében. Számos regionális szervezet, ideiglenes szövetség, országcsoportok is hajtanak végre ilyen feladatokat az ENSZ Biztonsági Tanács határozatára és felhatalmazásával, — amire az Alapokmány VIII. fejezete ad lehetőséget — vagy, mert az érintett felek egyetértenek, elfogadják békesegítő jelenlétét és

⁵⁷ Dr. Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába In: Hadtudomány, X. évfolyam, 2000/2. szám (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2000.) pp. 116-121.

⁵⁸ USIP: United States Institute for Peace, Washington DC/USA

tevékenységét. A nem ENSZ szervezetek a '90-es évek elején felismerve a megváltozott világ új kihívásait, maguk is felvették a béke védelmét feladataik közé. Az ENSZ, EBEE/SZ, NATO és a WEU, majd később az EU egymást erősítő intézmények az euroatlanti térség biztonságának megóvása érdekében.

A világ más pontjain természetesen más regionális szervezetek töltik be ezt a szerepet. Például Afrikában az Afrika Unió, vagy a Nyugat-afrikai Országok Gazdasági Szervezete (továbbiakban: ECOWAS), az amerikai kontinensen pedig az Amerikai Országok Szervezete (továbbiakban: OAS). A regionális szervezetek más és más koncepciók alapján és fogalomrendszerben végzik békeművelési tevékenységüket. Egyben azonban azonosak, az ENSZ Alapokmány VI., VII. és VIII. fejezetét tekintik tevékenységük jogi alapjának. Vannak szervezetek, amelyek alapfunkciójuknál, alapfilozófiájuknál fogva nem képesek vagy nem is kívánják ellátni a konfliktuskezelés, a békeművelések teljes spektrumát. Véleményem szerint az EU és az EBESZ nem fog békekikényszerítő műveletekben részt venni. Ezt a feladatot elláthatja az ENSZ, a NATO, vagy egyéb ad hoc szövetség megfelelő felhatalmazással. Az ENSZ kész mandátumot adni a regionális biztonsági szervezeteknek, ha az a nemzetközi biztonsági rendszer legitimitásának fenntartásához szükséges.⁵⁹

Az *EBESZ*, az ENSZ Alapokmány VIII. fejezete értelmében, „mint regionális szervezet törekszenek a vitás ügyek békés rendezésére, még mielőtt azt az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé terjesztenék.” Az EBESZ békefenntartó tevékenységét (ezt a kifejezést használja) alapvetően az ENSZ Alapokmány VI. és VIII. fejezete alapján kívánja megvalósítani.

Az EBESZ 1999-es isztambuli csúcstalálkozóján kiadott dokumentuma is foglalkozik a békefenntartás kérdésével.⁶⁰ A dokumentum eseti alapon és a konszenzus megléte esetén konkrét ügyben felvázolja annak a lehetőségét, hogy az EBESZ mandátumot adjon a békefenntartó tevékenység végrehajtására szoros együttműködésben a különböző nemzetközi szervezetekkel.

A *NATO*, a nagyhatalmi szembenállás megszűntével kereste a helyét, szerepét az új világrendben. A jugoszláviai válság adta meg a választ a helykeresésre. A NATO már 1992-ben deklarálta, hogy eseti alapon, felkérésre segíti az EBEE és az ENSZ békefenntartó tevékenységet.

1991. május 7-e után — amikor a jugoszláv védelmi miniszter bejelentette, hogy országában polgárháború van — eltelt 15 hónap alatt a NATO három haderőneme közül kettő, a haditengerészet és a légierő megkezdte részvételét a konfliktus megoldásában. A haditengerészeti erők először megfigyelő, ellenőrző, majd pedig az embargó betartását kikényszerítő feladatokat láttak el. A légierő első lépésben felderítési céllal kezdte meg tevékenységét (1992), majd részt vett a humanitárius segélyek szállításában (1993), ezt követően megkezdte a járőrözést Bosznia-Hercegovina légtérében (1993). A légi tevékenység kezdett még szélesebb skálán kiterjedni, úgy, mint légi harc (1994. február), kijelölt földi célok támadása (1994. augusztus), majd közvetlen légitámogatás (1994. szeptember) és végül megelőző csapás (1994. november).

A *WEU* az első nemzetközi békét és biztonságot szolgáló tevékenységét 1987-88 között hajtotta végre a Perzsa-öbölben, ahol aknamentesítést végzett. 1991-ben részt vett az Öböl-háborúban, ahol az embargó ellenőrzését és a kurdok menekítését, humanitárius segítségnyújtást végzett. 1992-től Jugoszlávia elleni embargó ellenőrzésében az Adriai-tengeren és a Dunán vett részt. Szárazföldi feladatokat Mosztárban, Albániában, Macedóniában és Kongóban hajtott végre.

Az *EU* átvette a WEU petersbergi feladatrendszerét, azt magáévá tette és megkezdte a szükséges képességek kialakítását.

⁵⁹ Kofi A. Annan: Preventing War and Disaster, 1999 Annual Report on the Work of the Organization (United Nations Department of Public Information, New York, 1999) p. 36.

⁶⁰ OSCE Istanbul Summit: Charter For European Security (Istanbul, November, 1999) 46. cikk

A volt Szovjetunió tagállamaiból alakult Független Államok Közössége (FÁK) békefenntartó erői felügyelik a tűzszünet és a békeegyezmény betartását Tadzsiszisztánban és Grúziában, ahol EBESZ és ENSZ erők is jelen vannak.⁶¹

Polgárháború

A polgárháborúk egyik jellemző tulajdonsága, hogy a központi akarat, az irányítás nem valósul meg az állam teljes területén. „Jobb esetben” van központi akarat, de gyenge, rosszabb esetben nem is létezik kormányzat. A központi politikai erő, irányítás hiányának két példája Jugoszlávia és Szomália. Jugoszláviának, mint államok nem volt egységes nemzete, Szomáliának pedig nem volt állama.⁶² A bukott államok ismérvei mind megtalálhatóak ezekben az országokban. Az állam nem képes az erőszakos szervek monopóliumára, a lakosság egy jelentős része nem ismeri el hatalmat, az állam nem képes kontrolálni területének egy részét, valamint nem képes a közrendet és közszolgáltatásokat biztosítani a lakosság egy része számára.⁶³

A polgárháborúkban a nem reguláris, önvédelmi erők, szabadcsapatok, milíciák és azok vezetői ragadják magukhoz egy-egy kisebb terület ellenőrzése feletti hatalmat. E hatalmukat korlátok nélkül saját érdekeik szolgálatában gyakorolják. A rendezés során fontos feladatuk, hogy a szembenállókat lefegyverezzék, a hatalmi ágakat, azok szétválasztását kialakítsák, vagy törekedjenek rá. Szabad választásokon jelölik ki a hatalom „birtokosait” és alakítsák ki az új haderőt és rendőrséget.

Népiirtás

Ha valahol a genocídium réme fenyeget, akkor a nemzetközi jog, a morál, a politika értelmében az államoknak cselekedniük kell. A XX. század során három esetben: az örmények, a zsidók és a ruandai tuszik lemészárlása során beszélünk genocídiumról. Sem Kambodzsa (kambodzsaiak gyilkoltak kambodzsait), sem Bosznia-Hercegovina esetében nem elfogadott ez a fogalom.⁶⁴ Bosznia-Hercegovinában etnikai tisztogatás folyt, szisztematikusan, de időben hosszabb intervallumban. Nem ez az egyetlen eset, ahol a nemzetközi élet szereplői – az államok szemérmesek a fogalmakkal és azok értelmezésével. A Nemzetközi Vöröskereszt (továbbiakban: ICRC) soha nem nevezi háborúnak a nyilvánosságra kerülő jelentéseiben a háborút. A „komplex vészhelyzetnek” használ, hogy az államok ne érezzék „kényelmetlen” helyzetben magukat, mert nem cselekednek. Ezzel a „gesztussal” az ICRC meghagyja a lehetőséget a felelős államoknak, hogy a figyelemfelhívás után saját morális megfontolásaik alapján döntsenek.

*Békeműveleti erők, mint célpontok*⁶⁵

Az I. generációs „szokásokkal” ellentétben a béketámogató erők célpontokká váltak, válhatnak a műveletek során. Bosznia-Hercegovinában már 1993-ban Mladic a helyi szerb erők tábornoka kilátásba helyezte Morillon tábornoknak (UNPROFOR főparancsnok) amennyiben az USA bombázza szerb célpontokat, akkor a szerbek az UNPROFOR-t ellenségnek tekintik. Azután élőpajzsként használták fel az elfogott, túsul ejtett UNPROFOR katonákat.

Szomáliában 1993. június 5-én a pakisztáni béketámogató erők egyetlen nap alatt tűzharcban 26 katonát vesztek és 56 sebesült meg.

⁶¹ Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1997) p. 141., 143.

⁶² William Shawcross: Deliver Us from Evil (Simon & Schuster, New York, 2000) p. 118.

⁶³ Wagner Péter: „A bukott államiság” és Afganisztán (Holtzer Lóránt emlékére) In: Kül-Világ, Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata III. évfolyam, 2006/2. p. 38.

⁶⁴ William Shawcross: Deliver Us from Evil (Simon & Schuster, New York, 2000) pp. 84., 124.

⁶⁵ William Shawcross: Deliver Us from Evil (Simon & Schuster, New York, 2000) pp. 103., 120., 143.

Ruandában is támadások érték a béketámogató erőket. Meggyilkoltak 10 belga katonát, illetve a francia katonai beavatkozás után a franko-afrikai béketámogató erők váltak célponttá. Őket azonnal evakuálni kellett, ezzel is tovább súlyosbítva az amúgy is nehezen ellenőrizhető helyzetet 1993-ban.

Párhuzamos katonai műveletek

Az előbbieken már utaltam rá, hogy a békeműveleti erők célponttá válásának egyik oka a párhuzamos katonai akciókból fakad. A szembenálló felek ellen egy külső erő (nem béketámogató) csapást hajt végre, ami természetesen a békeműveleti erők érdekeit szolgálja. A csapást elszenvedett fél így a békeműveleti erőket már nem semlegesnek, pártatlannak, hanem ellenségnek tekinti.

Bosznia-Hercegovinában a szárazföldön az ENSZ, az Adrián a WEU és a NATO, a levegőben pedig a NATO próbálta megteremteni a béke feltételeit.

1993. október 3-án az USA Különleges Erők által végrehajtott, tragikusan végződött szomáliai akcióról a béketámogató erők csak az utolsó pillanatban kaptak értesítést, hogy ne tartózkodjanak az érintett körzetben.

A Ruandában végrehajtott francia katonai beavatkozás hatását már említettem.

Felkészültség, felszerelés

A sok bizonytalanságot, ismeretlent rejtő polgárháborút feloldó békeműveletekben rendkívül összetett és gyorsan változó feladatokat kell megoldani. A létszám, az erők összetétele, felszerelése, kiképzettsége, alkalmazási elveik tekintetében túl kell lépni az I. generációs ismereteken.

A műveleteket végrehajtó erőknek rendelkezniük kell minden olyan eszközzel, ellátással, rendszabállyal, ami alkalmassá teszi őket a fegyveres küzdelem legintenzívebb formájának, a hagyományos fegyverekkel vívott háború megnyerésére is.

Szervezetek feladat átadás-átvétele

A II. generációk műveletek ismérve, hogy már nem egy szervezet „vezényli le” a konfliktusok feloldását, a helyzet normalizálását. Bosznia-Hercegovinában az Európai Közösség, majd az ENSZ, a NATO és végül az EU kezeli a helyzetet. Macedóniában először az ENSZ, majd a NATO és az EU vállalt szerepet. Afganisztánban pedig a koalíciós erők feladatainak vették át a NATO csapatok.

A MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS A II. GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEKBE

A II. generációs békeműveletekben a magyar katonák mellett a rendőri erők részvétele is növekszik és jelentősen át is alakul, sőt egy ad hoc misszióban a Sínai-félszigeten (továbbiakban: MFO) 1995 óta folyamatosan, közösen szolgálnak. A korszakban felismerhető, hogy évről-évre egyre több katona vesz részt az egyre „bonyolultabbá” váló műveletekben. Vannak a korszakban I. generációs műveletek is, de az ezekben való szolgálatot a Magyar Honvédség ebben az időszakban kezdte meg, a mi számunkra ezek a tények e korszak magyar jellemzői.

A műveletek négy területen, több szinten jelennek meg a korszakban, így kellőképpen összetett képet mutatnak.

A műveletekben való részvétel szerint megkülönböztetünk olyanokat, melyekben ténylegesen személyi állománnyal veszünk részt, illetve „csak” átengedjük területünket, légterünket más béketámogató erőknek a csapatok felvonultatása [NATO Bosznia-Hercegovinában tevékenykedő Végrehajtó Erői (továbbiakban: IFOR)], ellátása [IFOR, valamint a NATO Bosznia-Hercegovinában tevékenykedő Stabilizációs Erői (továbbiakban:

SFOR)], illetve légtér ellenőrzési (IFOR/SFOR), átrepülési (kezdetben Irak, Afganisztán) feladatokra.

Szintén fontos minőségi változás, hogy idővel a fegyver nélküli katonai megfigyelők mellett, megjelentek a fegyveres békefenntartó katonáink is.

Következő ismérv, hogy mindkét generációs típus műveletekben részt veszünk [I. generációs: az ENSZ Ciprusi Missziója (továbbiakban: UNFICYP), II. generációs: SFOR/KFOR].

Újabb ismérv pedig, hogy már nem csak az ENSZ, hanem az EBESZ, NATO és egyéb ad hoc missziókban is megjelenünk.

A hidegháború maradványaiként felszínre tört, tőlünk távoli ENSZ missziókban (Angola, Mozambik, Uganda) kezdtek meg a magyar katonák — fegyvertelenül — békeművelési feladataikat, majd az EBESZ átalakulásával, megerősödésével a volt Szovjetunió utódállamaiban is megjelentek katonáink, mint a béke és biztonság követői (Grúzia, Tadzsisztán).

A megnövekedett békeművelési igények kielégítésére 1994-ben megalakításra került az MH Békefenntartó Erők Kiképző Központja, melynek feladata a fegyveres békeműveletekre történő kötelékek felkészítése is volt.

A szervezet megszűnésével az MH 88. Légimozgékony Zászlóalj majd az MH 1. Könnyű Vegyes Ezred vette át a feladatokat. Majd kialakításra került az MH Béketámogató Kiképző Központ.

1995-ben minőségi változás állt be a magyar szerepvállalásban. Először az UNFICYP és az MFO misszióba indultak magyar fegyveres békefenntartók. (Az MFO misszióban magyar rendőrökkel közösen hajtának végre feladatot vegyes kötelékben). Majd ez év végén megkezdődött a NATO vezette IFOR műveletekben való részvétel is.

1997-ben a cipruson egy századnyi erőre bővült a magyar szerepvállalás. Ebben az évben kezdődtek a tárgyalások a CENCOOP, a béketámogató erők közös kiképzéséről, felkészítéséről, rendelkezésre állásának biztosításáról, a közös fellépésről.

Szintén 1997 fontos történése volt az első Magyarországon rendezett Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyam is.

Az idők során a magyar katonák további missziókban is részt vettek ENSZ kötelékben, a Szaharában, Kasmírban, az irak-kuvaiti határon és Irakban. Az EBESZ-szel Bosznia-Hercegovinában, a NATO-val Albániában.

A korszakhatárt jelentő koszovói NATO légicsapást követően, egy zászlóalj erő kezdte meg őr- és biztosító tevékenységét a NATO vezette műveletben.

A békeművelés rendkívül veszélyes katonai tevékenység, amit az is mutat, hogy számos magyar katona vesztette életét a béke szolgálatában.

A Sínai-félszigeten az MFO misszióban katonai rendőrként szolgáló Molnár Lőrinc törzsőrmester és Hídvégi Attila őrmester 1998. február 18 szolgálatteljesítés közben életüket veszítették gépjármű balesetben.

Balázs Péter őrnagy 2001-ben vesztette életét a béke szolgálatában.

Grúziában 2002-ben Török László ezredes vesztette életét a béke szolgálatában, mikor az őket szállító helikopterüket ismeretlenek lelőtték.

Bosznia-Hercegovinában 2004-ben Radics Tibor törzsőrmester vesztette életét szolgálatteljesítés közben.

2.4. A HARMADIK GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEK

A megváltozott világban, az új biztonsági kihívások kezelése során ma már tudjuk az iraki és az afganisztáni tapasztalatokon át, hogy nem elég megnyerni a háborút, a békét meg kell teremteni és meg is kell tudni tartani.

2006. októberétől pedig a Magyar Honvédség egy olyan műveletet kezd meg amely több szempontból is mérföldkő a hazai békeműveletekben.

Először hajtunk végre „zászlós” missziót, vagyis Afganisztán egy tartományának biztonságáért, fejlesztéséért, közigazgatásának megszilárdításáért mi magyarok vállalunk felelősséget.

Nemcsak őrzési, járőrözési, hanem komoly kapcsolattartási, fejlesztési feladatokat is el kell látni. Fontos, hogy képesek legyünk elfogadtatni jelenlétünket és erőfeszítéseinket a helyi lakossággal. Ennek fontos eleme a példás katonai helytállás, hiteles feladat ellátás mellett a CIMIC és PSYOPS tevékenység, a lakosság, a nemzetközi média korrekt tájékoztatása.

Harmadik generációs békeműveletek határai

A II. generáció végének meghatározásához két művelet kapcsolódik. „Kishatárnak” tekinthető a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légitűveleteit, amit hiányos, vitatottan értelmezett ENSZ BT határozat alapján hajtott végre. A NATO, mint regionális szervezet, vitatott nemzetközi jogi legitimitással, a humanitárius katasztrófa elkerülése érdekében de cselekedett. A „nagyhatár” pedig amikor a szövetséges, koalíciós erők terrorizmus elleni háborút vívnak és ezekbe később, megfelelő felhatalmazás alapján belép a NATO, illetve az ENSZ is a nemzetépítés, a hatalomátadás, a központi akarat kialakítása érdekében.

Az I. és II. generációs műveletek fenntartása és továbbiakban ellátása mellett, magyar katonák megjelentek ismét távoli missziókban. Irakban a koalíciós háború idején egy szállító zászlóaljjal, majd a „rendezés” időszakában kiképző csoporttal vettünk részt.

Afganisztánban az egyéni törzsbeosztások után 2004-től egy századdal láttunk el járőr feladatokat Kabulban.

De a közelebbi műveleti területeken is történt minőségi változás. A koszovói válság eszkalálódása következtében a Makedoniában kialakult helyzet stabilizálására szintén vettek részt magyarok NATO zászló alatt.

Koszovóban az ENSZ műveletében szolgáló egy fő és a NATO KFOR-ban lévő Őr és Biztosító Zászlóalj kivül 2006-tól egy század lát el békefenntartói feladatokat a nyugati régióban.

EU felajánlásként szolgál katoná Szudán-Darfur tartományában, hogy segítse az ENSZ és az Afrikai Unió munkáját. Valamint az ENSZ kongói rendezésében is teljesítenek szolgálatot magyar katonák.

2.4.1. A III. generáció, avagy a terrorizmus elleni harc és a rendezés

A II. generációs műveletek komplexitásával nem ért véget a „fejlődés”. 2001. szeptember 11-e új fejezetet nyitott a béke és biztonságért folytatott küzdelem nagykönyvében.

A III. generációs műveletek már az „élet-halál” harc szellemében kerülnek megvívásra és végrehajtásra. A terrorizmus, a globális terrorizmus elleni küzdelem lett e korszak első számú ismérve. A világ bármely pontján támadni képes globális terrorista „szövetség” alapjaiban rázta meg a békéről, biztonságról, stabilitásról vallott gondolatokat.

Az egyes diktátorok vagy a bukott államok megfelelő bázist szolgáltatnak a terrorszervezetek számára. A helyi hatóságok zaklatása nélkül szerveződhetnek, készülhetnek akcióikra, bújhatnak meg, pihenhetnek vagy éppen toborozhatják önkénteseiket és ki is

képezhetik őket. A rendezésnek ezért alapvetően fontos eleme a stabil és kiszámítható biztonság politikai, gazdasági és katonai dimenziókban.

A korszak fontos jellemzője tehát, hogy a biztonság megteremtése érdekében két fázisban zajlik le a katonai erők alkalmazása.

Az első fázis a háború, legyen az egy terrorszervezet, terroristáknak bázist adó széteső állam, vagy egy erős, központi irányítással rendelkező állam.

Cél tehát e fázisban a fenyegetés megszüntetése a legitenzívebb katonai alkalmazással is. Ez tisztán háború.

A második fázisban a lerombolt, megbontott központi irányítást kell úgy kialakítani, hogy a stabil, önfenntartó, kiszámítható legyen. A kormányzat legyen legitim mind belföldön, mind pedig a nemzetközi élet szereplői számára is. E második fázis tulajdonképpen a „pacifizálás”, a nemzet- vagy államépítés, a békeművelet korszaka. Itt fontos szerepet kapnak a biztonság valamennyi dimenziójában tevékenykedő szervezetek összehangolt munkája, az államok szövetségének közös erőfeszítése.

Mivel a művelet a háborús fázissal kezdődnek, így helyi adminisztráció, a lakosság egy része ellenséges érzületű, a második fázisban is folytatja, vagy éppen akkor kezdi ellenállását.

A megnyerésben, gondolkodásuk pozitív befolyásolásában fontos szerep hárul az információs műveletnek (továbbiakban: INFO OPS) hatékony végrehajtására.

A PSYOPS, a tájékoztatás és a CIMIC csatornáin ugyanannak az összehangolt üzenetnek, képnak kell megjelennie, amit a katonák magatartásának, az erők által végrehajtott feladatoknak is alá kell támasztani. A nemzetközi erők nem gyarmatosítók, nem megszállók, hanem segítséget nyújtanak az „élhető”, stabil állam kialakításában.

Afganisztánban a Tartományi Újjáépítési Csoportokban (PRT) folyik alapvetően az új rendszer megszilárdítása, a gazdaság rehabilitálása, a közigazgatás támogatása, a biztonság megteremtése és szavatolása. Irakban is hasonló kezdeményezés volt a Dán Újjáépítési Csoport (továbbiakban: RUD), majd később ott is megkezdődött a PRT rendszer kiépítése az afganisztáni tapasztalatok alapján.

Az Afganisztánban és Irakban folytatott terrorizmus elleni harc módosulásai is alátámasztják, hogy a Világkereskedelmi Központ ikertornyai ellen elkövetett támadás a terrorizmusról, módszereiről, eszközeiről alkotott képet gyökeresen megváltoztatta. Az új típusú, más néven globális terrorizmus képes lecsapni a világ bármely pontján, értelmetlenül elpusztítva „hadműveleti értékkel” nem bíró ártatlan emberek százait.

A régi típusú terrorizmusnak értelmezhető, elérhető célkitűzései vannak, a pusztítás során az ellenség hatalmának megtestesítőit, a rendőröket, katonákat, bírakat, politikai és gazdasági vezetőket támadja. Támadásait alapvetően hagyományos eszközökkel és korlátozott, csak a cél megsemmisítésére irányuló támadással hajtja végre. A támadás és a biztonságos visszavonulás megtervezett, nem kívánnak öngyilkos merényletet végrehajtani. Az Ikertorony elleni támadás arra hívta fel az emberiség figyelmét, hogy vannak embercsoportok, akik a céljaik eléréséhez szükséges pusztítást alapvetően a saját életük feláldozásával kívánják megvalósítani. Válogatás nélkül bárhol és bármikor hajlandóak lecsapni és csak egy döntő tényező van a végrehajtás kivitelezésében; a mind nagyobb pusztítás. Céljaik nehezen értelmezhetőek, de alapmotívumuk a nyugati civilizáció, kultúrkör megsemmisítése.

Az új típusú terrorizmus támadásainak bárki, aki a nyugati értékrendhez tartozik, közvetett vagy közvetlen módon, célpontjává válhat. Alapvető nemzeti érdek tehát, hogy a terrorizmus ellen folytatott globális küzdelemben hazánk is szerepet vállaljon. Az új típusú terroristák általában az Európai Uniótól, a NATO-tól távoli területeken képződnek ki és a célterületre utazva hajtják végre előbb vagy utóbb akcióikat. A terrorizmus elleni küzdelem egyik markáns korlátozó tényezője ezeknek a toborzó és kiképző táboroknak, vallási

iskoláknak a földrajzi távolsága. Alapvetően csak a haderő képes hatékony „semlegesítő” műveleteket végrehajtani ezeken a távoli területeken. Bár a szó hagyományos értelmében hazánkban a rendőrség az erre a feladatra kiképzett szervezet, de a létszám, a hazai feladatok, a hírszerzés, logisztikai ellátás, nagytávolságú híradás, a vezetés-irányítás képességeinek korlátozottsága miatt nem láthatja el ezeket a feladatokat.

Az új típusú terrorizmus kezelése során fontos hogy a problémákat komplex módon azok társadalmi-szociális, katonai, politikai, gazdasági, környezeti, valamint tudományos-technikai összefüggéseiben kezeljük. További fontos dimenzió, hogy a terrorizmus feltételeinek megszüntetése, az érzelmi kötődések fellazítása fontos szerepet kell, hogy kapjon. A katonai műveletek során az Információs Műveletek (INFO OPS) és a hozzájuk kapcsolódó egyéb befolyásoló eszközök (pl: CIMIC) tölthetik be ezt a szerepet, lazíthatják a terrorizmus céljait, a kapcsolatot az elkövetők és a valós, valamint a pszichikai támogatók között.

Alapvető fontossággal bír, hogy a műveletek során a haderő által sugárzott kép, cselekedetei, média nyilatkozatai, tájékoztatói, az egyének és a kötelékek magatartása, viselkedése egymással összehangolt, egymás hatását fokozó legyen. Szükséges ezeket a „kimenő jeleket” a „sugárzott képet” összehangolni és ennek a célnak az INFO OPS tesz eleget. A NATO terminológia szerint az INFO OPS nem rendelkezik képességgel, csak más szervezeti egységek, funkcionális elemek kapacitásait hangolja össze az egységes az egymást erősítő hatás érdekében. Az INFO OPS-ban megkülönböztethetjük a technikai (elektronikai hadviselés, a vezetés-irányítás ellen irányuló beavatkozás,...), valamint a nem technikai (tájékoztatás, lélektani műveletek) elemeket. Fontos, szintén a hatásfokozás részét képezik az INFO OPS-val „rokon” tevékenységek, úgy mint a civil-katonai együttműködés (CIMIC), az egyének és kötelékek magatartása és a konkrét katonai feladatvégrehajtás módja. Nem elegendő „csupán” végrehajtani az előljáró parancsát, hanem a lakosságot, a civil szereplőket, az ellenérzetű fegyveres csoportokat és azok támogatóit is, tulajdonképpen a műveleti területen lévő valamennyi szereplőt valamilyen formában befolyásolni, megnyerni kell. A műveletek során a „kimenő jelek” összehangolásakor nehézséget okozhat, hogy az említett funkciók a katonai szervezet felépítésében általában különböző szinteken helyezkednek el. A tájékoztatás alapvetően a parancsnokhoz, a PSYOPS, a CIMIC, az INFO OPS pedig a műveletek jellegétől függően önállóan vagy részben a hadművelet alárendeltségében végzi feladatát. E szervezetekben két fontos azonosság van; egyrészt mindannyian a parancsnok munkáját, elgondolását hivatottak támogatni, másrészt pedig az információval, a „kimenő jelet” aktívan kezelik, alakítják. Az egyének és a kötelék magatartása, a feladat végrehajtásának mikéntje passzívan, járulékosan alakítja a „kimenő jelet”.

A békeműveletek során, így a III. generáció második fázisában is a haderő minimum harmadik félként érkezik a hazájától távoli konfliktusövezetbe, hogy mint „kivülálló”, konfliktusban közvetlenül nem érintett járuljon hozzá a béke, biztonság, stabilitás és kiszámíthatóság megteremtéséhez. Az ilyen műveletek során a „meggyőzés”, befolyásolás és az értékközvetítés a fő feladat, nem pedig a megsemmisítés. A katonai szervezetek közül a PSYOPS az egyetlen melynek alapfeladata a befolyásolás, ezért a béketámogató műveletek során fontos szerepet kap. A nemzetközi erővel kapcsolatban a helyiek alapvetően háromféle magatartásformát valósíthatnak meg az alapján, hogy érdekeik szerint, érzelmileg hogyan kapcsolódnak a haderőhöz. A helyiek egy része örül a békefolyamatnak és támogatja a haderőt, egy másik része ellenséges, hiszen érdekei az előző viszonyokhoz, rendszerhez kötök, ők ellenségesek. Van egy műveletenként változó, de alapvetően az előző két kategóriától sokkal nagyobb „semleges” tömeg, aki kívár. Kivárja hogy győz-e az új rend, vagy visszatér a régi a hatalomba. A haderő befolyásoló tevékenysége során szükséges a „barátainkat” támogatni, megerősíteni, az ellenséges hangulatúakat gyengíteni, a kivárákat, pedig a magunk oldalára állítani, vagy legalább azt elérni, hogy a másik oldaltól eltávolodjanak, fizikai és

pszichikai támogatást ne nyújtsanak. További fontos feladat a világ közvéleményének hiteles tájékoztatása és támogatásának megnyerése, reakcióinak figyelése, szükség esetén „lereagálása”. További fontos feladat, mint „befolyásolás” a saját csapatok tájékoztatása, a csapatjóléti feladatok ellátása, gondoskodás a katonák mentális egészségéről. Ez nem a PSYOPS és nem is a tájékoztatás (PI) feladata, de valakinek el kell végezni. A gyakorlatban a Német Fegyveres Erők tettek olyan lépést, amely összhangban a NATO szak doktrínával bizonyos értelemben ellátja ezeket a feladatokat. Mivel a PSYOPS-nak rendelkezésére állnak a csapatokról való gondoskodáshoz szükséges eszközök (rádió, hangosbemondó, tv, nyomda) és a szakmai tudással, szakemberekkel rendelkezik, így a személyügy iránymutatásai alapján elvégzik ezeket a feladatokat is.

A befolyásolás hatásfoka egy háborús műveletben az ellenség dezertáló vagy megadó katonáinak számával mérhető. De hogyan mérhető a hatásfok, a biztonsághoz és a sikerhez való hozzájárulás a béketámogató műveletekben?

2.4.2. A III. generációs békeműveletek jellemzői

Ahogy a II. generációs békeműveletek korszakában is megmaradtak a tradicionális tevékenységek, úgy a III. korszakban is megmaradnak a korábbi generációk jellemző konfliktusai, problémái és megoldásai is.

A, Konfliktusok változása: A II. generációs jellemzőkön túl számos esetben egyfajta szabadságharcos mozgalom alakul ki a nemzetközi erők ellen, részben a korábbi politikai rend képviselői, részben pedig a „betolakodók” ellen küzdők személyében. Az önfenntartó és stabil gazdaság érdekében tett lépések is kiválthatnak katonai biztonsági kockázatot. Afganisztánban az alternatív mezőgazdasági megoldások támogatásával a hadurak elesnek a máktermelésből, ópium előállításból fakadó extra profitjuktól. Hogy „bevételeiket” visszaszerezzék erőt fognak alkalmazni, ami destabilizálja a katonai biztonságot.

B, Komplexitás: A hagyományos békeműveleti szereplők mellett a mind nagyobb számban megjelenő nem állami szereplőkkel kell számolni a helyiek és a nemzetközi erők oldalán is. A szervezett bűnözői körök, a helyi hatalmasságok, kiskirályok és hadurak komoly hatalommal, befolyással és természetesen érdekekkel bírnak a térségben. E hatalmi tényezők fegyveres erőt, egyfajta közigazgatást és adórendszert is fenntartanak, valóban urai egy-egy területnek. De a gyermekkatonák száma is növekvő tendenciát mutat, főként az afrikai konfliktusokban. Az öngyilkos merényletek is változást mutatnak, ma már nem csak a fanatizált személyek vállalják ezt a feladatot. Számos esetben az elkövetők zsarolás, kényszer (családjának kiirtása) hatására cselekszenek. De előfordul, hogy az egyén úgy tudja csak az a feladata, hogy a robbanószerkezetet szállítsa el egy megadott helyre, de megbízói a megfelelő helyszínen távirányítással robbantják fel a bombával együtt őt is. A csapatok ellátását, kiszolgálását végző szervezetek mellett megjelennek a különböző katonai szolgáltatásokat nyújtó cégek is.⁶⁶ Elvégzik az objektumok őrzését, fontos személyek védelmét, de kényes esetekben, mint nem kormányzati szereplő bizonyos nemzetközi szabályzókat átlépve információk megszerzésével is támogatják a reguláris erőket. De segítséget, szakmai tanácsadást is nyújtanak a nemzetközi erőkkel együttműködő helyi hatóságoknak, kiskirályoknak.

A nemzetközi erők oldalán is megjelennek a különböző „civil szolgáltatók”.

C, Polgárháború: Az ellenségeskedések fennmaradnak a hatékony és magas harcértéket képviselő nemzetközi erők jelenléte ellenére is.

⁶⁶ Almási Ferenc: A hágai jog és a modern hadviselés-új dilemmák, kihívások (új Honvédségi Szemle, Budapest, 2007/9.) p. 38.

- D, Civil áldozatok:* Népi áldozatokra nem kerül sor ebben a korszakban, de jelentősen megnövekedett a civil áldozatok száma. A nemzetközi erők a rendkívül bonyolult környezetben számos esetben hajtanak végre olyan akciókat, amiknek véletlen áldozatai is vannak. A lázadó, terrorista csoportok pedig már célpontnak is tekintik a civil lakosságot. Nem csak a nemzetközi erők támadásai során nincsenek tekintettel a polgárookra, de azok ideológiai vagy politikai hovatartozása miatt is pusztítják őket.
- E, Békeművelési erők, mint célpontok:* A nemzetközi erőket, mint megszállókat kezeli a lakosság egy része, így az ellenük elkövetett merényletek, támadások „szabadságharcos” töltetet kapnak. A folyamatos támadások eredményeként például 2008 elejére az USA fegyveres erők veszteségei elérték a 4 000 főt Irakban. Ennek megfelelően Afganisztánban is fokozott figyelmet fordítanak a passzív védelemre, alapvetően az orvlövészek és a házi készítésű bombák (továbbiakban: IED) ellen.
- F, Felkészültség, felszerelés:* Az erőket fel kell készíteni a mind komplexebb és egyre veszélyesebb műveletekre. A felszerelés vonatkozásában, pedig egyre fontosabbá válik azon eszközök köre, amelyek a passzív védelmet szolgálják, illetve megfelelő ellenlépéseket biztosítanak a különböző robbanószerkezetek ellen.
- G, Párhuzamos katonai műveletek és a szervezetek feladat átadás-átvétele:* a III. generáció két fázisa közötti háborúból békeműveletbe történő átmeneti időszakban, a koalíciós erők átadják a feladatokat valamely nemzetközi szervezetnek. Két okból is szükséges ez. Először, aki részt vett a háborúban nehezebben tudja építeni a békét ott, ahol ő pusztított. Másodszor, a konfliktust lekezelő ad hoc politikai és katonai szövetség nem lesz képes tartósan fennmaradni, így a rendezés feladatait egy meglévő szervezetnek kell elvégezni.

A 2001-ben kezdődött afganisztáni háborúban 2004-től már két szervezet végezte a katonai műveleteket. A NATO a Kabul és környéki területeket ellenőrizte, míg az USA vezette koalíciós erők vívták a háborút. De napjainkban is megtörténnek a párhuzamos műveletek, amelyek számos esetben nem koordináltak, így jelentős nehézséget okoznak a résztvevőknek, illetve a PRT-k esetében komoly biztonsági kockázatot is jelentenek. Az ISAF beavatkozó erői a rendelkezésre álló információk alapján hajtanak végre különböző kutatási, letartóztatási, átvizsgálási műveleteket a PRT-k területén. Amennyiben e tevékenység nincs összehangolva, úgy a helyszínen maradó, alapvetően a helyi viszonyokért felelős PRT szembesül a beavatkozás következményeivel. A helyi lakosság, a hadurak nem tesznek különbséget a PRT illetve a „központi” erők között. De az Afgán Nemzeti Hadsereg (továbbiakban: ANA) és Rendőrség (továbbiakban: ANP) is végez különböző műveleteket, alapvetően a kábítószer elleni küzdelem jegyében.

Az iraki rendezés is egy koalíciós háborúval kezdődött és a 2. fázisban a kiképzés vonatkozásában a feladatokat a NATO részére átadták. Irakban speciálisan Törökország is hajt végre az északi területeken önálló akciókat.

2.4.3. ISAF Tartományi Újjáépítési Csoport

Az afganisztáni terroristabarát talib rezsim megdöntését követően a III. generációs békeműveletek második fázisa, a „normalizálás” vette kezdetét. A NATO ISAF missziója a 2006. augusztusáig párhuzamosan folyó USA által vezetett koalíciós művelettel (továbbiakban: OEF)⁶⁷ összehangolva megkezdte az Afgán Kormány és a Biztonsági Erők támogatását a stabil és önfenntartó állam kialakítása érdekében. A konfliktus megoldásának kulcsszava a komplex rendezés. Nem csak a katonai biztonságot kell kialakítani, hanem a

⁶⁷ 2006. augusztusában az USA vezette Szabadság Kiterjesztése (OEF) koalíciós művelet beolvadt az ISAF-ba, annak szerves részévé vált, megkülönböztetés nélkül.

politika, gazdaság, társadalmi és szociális, környezeti, valamint a tudományos és technikai biztonságot is meg kell teremteni. A nemzetközi segítségnyújtásnak olyan önfenntartó rendszer kialakítását kell előmozdítani melyben az afgán kormány meg tudja valósítani és fenn tudja tartani a békét, biztonságot, stabilitást a biztonság valamennyi dimenziójában a nemzetközi katonai támogatás nélkül is. E célok elérésének legfontosabb eszköze az ISAF és az OEF kötelékében 2002 tavaszán kigondolt Tartományi Újjáépítési Csoport intézménye. Az első PRT-t 2003 januárjában alakították ki, és azóta Afganisztán szinte valamennyi tartományában megalakult.

A PRT-k kialakításának legfontosabb oka az, hogy nem elegendő a Talib rendszert megdönteni és katonailag „megnyerni” a helyzetet. A kialakult konfliktust komplexen kell kezelni és képesnek kell lenni a gazdasági, társadalmi-szociális, politikai kihívásoknak is megfelelni. A PRT-nak el kell látnia olyan feladatot is, ami nem a haderő feladatrendszerébe tartozik, ezért egy vegyes, civil ügyeket is felvállaló szervezetet kell kialakítani. A haderőnek továbbra is megmarad az alapvető feladata, a biztonsági környezet megteremtésére, ahogyan azt számos misszióban, így Koszovóban a KFOR-UNMIK kapcsolatában is láttuk. A katonai biztonság megléte esetén van lehetőség arra, hogy a biztonság más dimenzióiban is elkezdődjön a harmonizálás. A békeműveletek civil szereplőinek elengedhetetlen követelménye a katonai biztonság. A stabilizálói, újjáépítési, legitim hatalmi rendszer kiépítése csak a biztonság bázisán kezdhető meg.

2.4.3.1. A Tartományi Újjáépítési Csoport célja, feladatai

A PRT-k olyan viszonylag kis létszámú csoportok, melyek magukban foglalják a civil és katonai funkcionális elemeket és alapvető céljuk:⁶⁸

1. Az Afgán *központi kormányzat* hatalmának kiterjesztése, a központi döntések helyi szinten történő helyes értelmezése és megvalósítása.
2. A *katonai jelenléttel*, az Afgán Biztonsági Szektor reformjaink támogatásával a katonai biztonság megteremtése és javítása. Folyamatos jelenlét megteremtése a tartományokban, biztosítva ezzel a nemzetközi haderő hitelességét.
3. A PRT jelentősen hozzájárul a *tartományok újjáépítéséhez*, segítséget nyújt a humanitárius krízisek enyhítésében, a napi élet normalizálásában és a hosszabb távú, az önfenntartó gazdasági kialakítását célzó újjáépítési programokban.

A lakosság gazdasági támogatására alapvetően három pénzügyi forrásból kerül sor, melyeknek célja más és más.

A haderő CIMIC költségvetéséből, a katonai célok elérését közvetlen támogató CIMIC projektek. A PRT-t működtető ország állami költségvetésből az Afganisztáni újjáépítésre elkülönített keret, valamint a különböző nemzetközi szervezetek, pénzügyi intézetek által biztosított és pályázat útján lehívható keretek, melyek szintén a civil újjáépítés céljait szolgálják.

A PRT-k összetételét tekintve — bár alapvetően három típust ismerünk — a katonai erő dominál, mivel továbbra is a legfontosabb feladat a biztonság megteremtése és annak szavatolása nem csak a PRT civil komponenseinek, hanem a helyi kormánynak, lakosságnak a különböző kormányzati- nemzetközi- és nem kormányzati szervezetek (továbbiakban: GO/IO/NGO) részére.

A PRT-nak sikeres munkája elvégzése érdekében kapcsolatokat kell kiépíteni a nemzetközi közösség többi szereplőivel (IO/GO/NGO), valamint a helyi, törzsi, vallási vezetőkkel, a központi kormányzat helyi képviselőivel. A biztonsági szektor reformja során

⁶⁸ Robert M. Perito: The US Experience with Provincial Reconstruction Team sin Afganistan (special report 152) (USIP, Washington, DC, USA, 2005) pp. 6-10.

fontos további feladat a fegyveresek lefegyverzése és polgári életbe történő visszaillesztése (továbbiakban: DDR), amit az ENSZ Afganisztáni Missziója (továbbiakban: UNAMA), a hadsereg és rendőrség támogatása, felkészítése is fontos lépés az önfenntartó biztonság megteremtésében⁶⁹.

A PRT-k megteremtik annak a feltételeit, hogy az afgánok által is elfogadott, támogatott újjáépítési tervekben megfogalmazott prioritások megvalósíthatóak legyenek. A PRT szükség szerint információkkal látja el, logisztikai segítséget nyújthat az újjáépítésben tevékenykedő szervezetek számára.

Fontos alapelv az, hogy makro és mikro szinten is az újjáépítések bírják a helyi lakosság támogatását. A tervek az afgánok bevonásával, az értékeknek megfelelően kell, hogy kialakításra kerüljenek. A végrehajtás és átadás időszakában is maximális teret kell biztosítani az afgán részvételnek.

A PRT-k és a különböző IO/NGO-k kapcsolata, együttműködése sok esetben nem felhőtlen. Mivel a PRT a katonai biztonság érdekében CIMIC (az erők biztonságát, megóvását célzó „Force Protection”) projekteket végez, melyek kis költségvetésűek és azonnali hatással bírnak, az IO/NGO-k egy része kritizálja e tevékenységet. Mivel az IO/NGO-k alapvető feladata a rehabilitáció, újjáépítés, így néhány esetben úgy érzik, hogy a haderő céljainak elérése (erők biztonsága, elfogadottság növelése) érdekében önző módon beavatkozik a „civil szakmába”. Az IO/NGO-kban Afganisztánban is megvan és bizonyos értelemben fokozottan érzékelhető a félelem, hogy közös projektek esetén a helyiek szemében úgy tűnnek fel, mint akik feladták személyiségüket és nyíltan a nemzetközi haderőt támogatják.⁷⁰ Ezek teljes mértékben ellentmondásban állnak mandátumokkal, szokásaikkal.

2.4.3.2. A Tartományi Újjáépítési Csoportok vezetési - irányítási rendszere⁷¹

Az ISAF a PRT-k vezetése, irányítása szempontjából Regionális Parancsnokságokat alakított ki, melyek a hozzájuk tartozó PRT-k közvetlen előljáró szervezetei. A magyar vezető PRT az Északi Regionális Parancsnoksághoz (továbbiakban: RC N) tartozik, aminek vezető nemzete Németország. A PRT-k legmagasabb stratégiai szintű irányító intézménye, szervezete a PRT Végrehajtó Bizottság (Executive Steering Committee). A bizottság havonta ülésezik, társelnöke az afgán belügyminiszter, az ISAF parancsnokával. Tagja az afgán kormány számos minisztere, az UNAMA vezetője, NATO képviselő, a PRT vezető nemzeteinek nagykövetei. A Bizottság munkáját két Munkacsoport segíti, a PRT Munkacsoport, amely hetente ülésezik és a civil-katonai kapcsolatok során keletkező problémákat kezeli. A másik az NGO Civil-katonai Munkacsoport, ami havonta ülésezve a Kormány, az ISAF és az NGO-k erőfeszítéseit koordinálja.

A PRT-k Afganisztán újjáépítésére tett erőfeszítésit, fejlesztéseit az afgán kormánnyal együttműködve, nemzeti érdekeiket figyelembe véve kialakított Nemzeti Szolidaritási Program és az Afgán Fejlesztési Tervek alapján végzik. Ez garantálja, hogy a megvalósult projektek az afgán nép és a kormányzat érdekeit szolgálja, azonosulnak vele, sajátjuknak tekintik.

⁶⁹ Robert M. Perito: The US Experience with Provincial Reconstruction Team sin Afganistan (special report 152) (USIP, Washington, DC, USA, 2005) p. 9.

⁷⁰ Michael J. Dziedzic, COL Michael K. Seidl: Provincial Reconstruction Team (special report 147) (USIP, Washington, DC, USA, 2005) p. 11.

⁷¹ Michael J. Dziedzic, COL Michael K. Seidl: Provincial Reconstruction Team (special report 147) (USIP, Washington, DC, USA, 2005) p. 5.

2.4.3.3. A Tartományi Újjáépítési Csoportok típusai⁷²

Az amerikai modell

A legnagyobb tapasztalattal az USA rendelkezik a PRT-k tekintetében, többször módosította elgondolását az állomány összetételéről. Jelenleg három komponensből áll a 82 fős modell:

- *katonák*: legfontosabb szereplői a Civil Ügyek (Civil Affairs) szakemberei és a katonai rendőrök,
- *civilek*: politikai tanácsadó (külügyminisztérium), az Amerikai Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség (továbbiakban USAID) képviselője, mezőgazdasági minisztérium képviselője,
- *helyiek*: tolmácsok.

A kis létszám miatt alapvetően csak a saját biztonságuk megteremtésére képesek, a civil komponenset biztosítják. Nem céljuk aktív cselekmények, harc feladatok kezdeményezése. A fő hangsúlyt a kormányzat képviselőinek, az afgán rendőrség és hadsereg támogatására, valamint a fegyverek leszerelésére, civil életbe integrálására helyezték. A fejlesztések tekintetében a CIMIC projektek mellett az USAID koordinál az NGO-val és látja el a feladatokat.

A brit modell

A britek vezette két PRT létszáma 90, illetve 100 fő. Fontos ismérve, hogy más nemzetek is dának, finnek, franciák, románok, svédok és norvégok is részt vesznek benne. A nemzetközi jelleg mellett másik fontos ismérv, hogy 5-6 fős megfigyelőcsoportok járnak a tartományt és hosszabb időt töltenek egy-egy helyen, begyűjtve minél több információt, valamint tájékoztatják a lakosságot a PRT munkájáról. A katonai komponens mellett a civil szektor is jelen van a PRT-ban: a brit Külügyminisztérium, Fejlesztési Minisztérium, az USA Külügyminisztériuma, USAID és az USA Mezőgazdasági Minisztériuma, a Dán Fejlesztési Ügynökség és az Afgán Belügyminisztérium képviselői.

A PRT szoros együttműködésben és koordinációban van az UNAMA-val és az NGO-kal. Nem végez olyan tevékenységet, amely valamelyik NGO profilja, így nem okoz ellenszenvet, tartózkodást e szervezetek részéről. A brit Fejlesztési Minisztérium végez bizonyos fejlesztési beruházásokat, de csak ott, ahol az NGO-k nem tudják megtenni. Főként a rendőrség, hadsereg és igazságszolgáltatás infrastruktúrájának fejlesztésére, kiképzésükre fordítanak figyelmet, de kis részben kulturális, humanitárius célokat is szolgálnak.

A korlátozott NATO mandátum ellenére maximálisan igyekszik támogatni kiképzéssel és információkkal a kábítószer elleni küzdelmet. Tekintettel arra, hogy az NGO-kal szoros koordináció és jó kapcsolat alakult ki a PRT jellegénél fogva, ezért az elemzők ezt a modellt tartják a leghatékonyabbnak.

A német modell

A legnagyobb létszámú PRT-kat vezetik, melyekben a német katonák mellett más nemzetek is szerepet vállalnak. Fontos jellemző, hogy logisztikai szempontból teljesen önállóak, még tábori kórházat is üzemeltetnek. A PRT-nek kettős katonai és civil (külügyminisztériumi) vezetése van. A civil oldal 10 főből áll, ahol a különböző minisztériumok képviselői végzik munkájukat. A civil és katonai oldal tevékenységét egy berlini Tárcaközi Bizottság is támogatja. A PRT fontos feladata a helyi politikai életben való részvétel, a biztonsági szektor (ANA, ANP, titkos szolgálat, leszerelés) támogatása, együttműködése az NGO-kkal, a központi kormányzat támogatása, valamint a katonai jelenlét

⁷² Takács Judit, Landeszl Tamás, Tálás Péter: A tartományi újjáépítési csoportokról (ZMNE SVKK Elemzések 2006/3, Budapest, 2006.) pp. 5-7.

biztosítása járőrözéssel. A fejlesztési projektjeik általában kis költségvetésűek és viszonylag gyors hatással bírnak.

Az NGO-k részéről komoly kritikák érik a PRT-t, mivel a német kormány rendkívül óvatos, nem kíván katonákat kockáztatni. A katonai jelenlét korlátozott térben és létszámban is, valamint csak nappal hajtják végre feladataikat a táborokon kívül. Másik kritika a helyi hadurakkal történő együttműködés miatt érte a PRT-t, mivel a leszerelési, a tartomány békéje érdekében a PRT vezetése párbeszédet folytat a helyi hatalommal rendelkezőkkel, nem csak a központi kormányzat képviselőivel.

Az USA és brit modellnél is kevésbé vesznek részt kábítószer elleni küzdelemben. Ez alapvetően az afgán kormány és az afgán biztonsági szektor feladata.

*Tapasztalatok*⁷³

1. A hatékony PRT működésének kulcsa a civil-katonai együttműködés összehangoltsága. Nehézséget okoz a különböző szervezetek feladatainak, érdekeinek, döntéshozatali mechanizmusainak összehangolása.
2. A feladat sikeres elvégzéséhez mind a katonai, mind pedig a civil oldalon elengedhetetlen a kiképzés. Szükséges az alapvető „missziós – túlélési” ismereteken kívül a nyelv, a kultúra, a történelem és a hagyományok ismerete.
3. A PRT nem egy civil újjáépítési szervezet és nem is egy humanitárius NGO. Fő feladata az Afgán Kormányzat és az afgán biztonsági szektor támogatása.
4. A fejlesztési beruházásokat a valós igényekre alapozva, a helyiekkel, NGO-kkal, afgán kormányzattal egyeztetve kell megtenni és végrehajtani, valamint gondoskodni ezek fenntarthatóságáról.
5. Fontos, hogy az afgán rendezés valamennyi szereplője és a helyi lakosság, a nemzetközi közvélemény megismerje a PRT feladatait, képességeit, célkitűzéseit.
6. A PRT rendszerével egész Afganisztán területe lefedhető, megjelenik a békét, az újjáépítést, rehabilitációt elősegítő katona, így a biztonság érzetének fokozódása kivetítődik valamennyi tartományra.
7. A PRT iskolapéldája lehet más válságok/konfliktusok rendezésének. A kis és közepes népességű, korlátozott infrastruktúrájú és viszonylagosan alacsony vagy közepes intenzitású konfliktusok rendezéseiben hatékony szerepet vállalhat. Haitin, Libériában és Darfurban az elemző szerint szintén hatékonyan alkalmazható lenne az afganisztáni PRT modell.
8. A brit modell követendő, mivel a PRT az NGO-kat szoros együttműködésben nem sérti azok érdekeit, nem dolgozik „keresztbe” a humanitárius szervezetek erőfeszítéseibe, hanem azok munkájában szükséges alapvető biztonsági környezetet teremt meg⁷⁴.

2.4.4. Magyarok és Afganisztán

Az elmúlt időszakban a médiában alapvetően a magyar katonai szerepvállalásról értesülhetett a lakosság. Számos magyar nem kormányzati szervezet, 2004-től pedig magyar rendőrök⁷⁵ is vettek, vesznek részt az afganisztáni segítségnyújtásban.

Magyarországon jelenleg öt olyan civil szervezet ismert, akik már dolgoztak vagy dolgozni kívánnak Afganisztánban. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Katolikus Karitás, a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet a tervek szerint egy „szövetséget” kíván kialakítani,

⁷³ Robert M. Perito: The US Experience with Provincial Reconstruction Team sin Afganistan (special report 152) (USIP, Washington, DC, USA, 2005) pp. 11-15.

⁷⁴ Takács Judit, Landeszl Tamás, Tólas Péter: A tartományi újjáépítési csoportokról (ZMNE SVKK Elemzések 2006/3, Budapest, 2006.) p. 7.

⁷⁵ Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. Században doktori (PhD) értekezés (ZMNE, Budapest, 2006) pp. 48., 124., 127.

hogy a célzott kormányzati és EU pályázati támogatásokra összehangoltan és esélyesebben pályázzanak.

A Magyar Baptista Szeretetszolgálat is részt vett már különböző afganisztáni projektek lebonyolításában, többek között ők segítették a kabuli Afgán Rendőrség részére 2004-ben katonáink által átadott zseblámpák beszerzését.

A Magyar Önkéntesküldő Alapítvány az ötödik NGO, aki szándékszik küldeni szakembereket Afganisztánba, de nem rendelkezik helyi tapasztalatokkal, illetve méretéről, profiljánál fogva nehézséget okoz számukra a megfelelő költségvetés előteremtése.

Az eddigi ismeretek szerint a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet a legaktívabb Afganisztánban. 2001-2007 között több, mint 800 millió forint értékű segélyprogramot valósítottak meg Afganisztánban, melynek egy részét a Magyar Külügyminisztérium biztosította. Eddigi tevékenységük során több mint 300 000 helyi lakos részesült támogatásban a segélyszervezettől, melyeket alapvetően Észak-Afganisztán hat tartományában — így Baghlanban is — valósítottak meg. A szervezet két irodával rendelkezik a jelzett területen. A szervezet az oktatás, az egészségügy, a humanitárius segély osztás, a munkahelyteremtés területén végzett és végez kiemelkedő tevékenységet, mely során a magyar államon kívül számos más ország kormánya, nemzetközi szervezetek is biztosítottak pénzügyi támogatást munkájukhoz.⁷⁶

A PRT fontos feladata, hogy a magyar kormányzati támogatások felhasználását, melyeket NGO-kon keresztül valósítanak meg, a nemzeti érdekeknek megfelelően összehangolják.

Természetesen magyar katonák is szolgáltak már Afganisztánban. A NATO ISAF műveleteinek kezdete óta számos egyéni és kötelékben egészségügyi katona vett részt a műveletben. 2004-től a 3. számú harccsoportban teljesített szolgálatot először norvég, majd olasz alárendeltségben az MH Könnyű Gyalog század. A harccsoport parancsnokságán a 3 CIMIC szakbeosztásból először kettőt, majd mind a hármat magyarok töltöttek be.

2.4.4.1. A baghlani holland Tartományi Újjáépítési Csoport⁷⁷

Az ISAF kiterjesztésének első szakaszában — Északi Körzetben, melynek vezető nemzete Németország — alakult meg a hollandok által vezetett baghlani PRT 2004. október 1-jén. A tartomány viszonylag stabil, biztonságos, etnikailag nem túlzottan kevert. A PRT támogatta minden olyan tevékenységet, amely a tartomány stabilitását, biztonságát mozdította elő. Fő feladatának tekintette a Központi Kormányzat támogatását, valamint a helyi, járási vezetés erősítését is. Természetesen ellátja a PRT-k hármas alapfeladatát.

A 2005. novemberi adatok szerint 166 holland katona és egy civil alkotta a PRT állományát. Természetesen volt 41 helyi alkalmazott is. A civil szakértő a parancsnok alárendeltségében politikai és fejlesztési kérdésekben adott tanácsokat.

A PRT feladatait alapvetően 9 páncélozott szállító harcjárművel, 15 civil terepjáróval és számos teherautóval valósította meg. Légi utánpótlást, támogatást a németek konduzi PRT-jának repülőteréről kaptak.

A PRT fontos funkcionális eleme a Mission Team, amely 18 főből állt, magába foglalva CIMIC, PSYOPS, felderítő, orvos, tűzszerész, tolmács szakembereket. Feladatuk a katonai jelenlét biztosítása, a CIMIC és újjáépítési projektek lehetőségeinek felmérése, projektek irányítása, információ gyűjtése, a helyi és központi kormányzat támogatása, informálása, a kapcsolattartás. A csoportok maximum 3 napig lehettek távol a PRT tábortól.

⁷⁶http://www.hia.hu/kepek/upload/2008-01/Okumenikus_Segelyszervezet_afganisztani_fejlesztési_strategiaja_2007-2013.pdf (letöltés: 2008.03.22.) p. 16.

⁷⁷ (<http://www.netherlands-embassy.org/printerfriendly.asp?articleref=AR00001865EN> (dated: 07 JUN 2006)

A PRT fontos feladata volt a biztonsági szektor reformjának, a rendőrségnek és a hadseregnek a támogatása, fegyverek begyűjtése, harcolók leszerelésének és civil életbe integrálásának támogatása. A tűzszerészek szorosan együttműködtek a humanitárius aknamentesítő civil szervezetekkel (pl. Halo Trust). A rendőrség reformja során infrastrukturális, kommunikációs és kiképzési támogatást biztosítottak, szoros együttműködésben a rendőrség reformjáért felelős német szakemberekkel.

A hadsereg részére szintén bizonyos infrastrukturális fejlesztéseket és kiképzést biztosítottak. Az ISAF mandátumok megfelelően a kábítószer elleni tevékenység során a megszerzett információkat átadták az afgán illetékes hatóságoknak.

Szintén kapcsolatot tartottak fenn az igazságszolgáltatás és az ügyészség szakembereivel.

A PRT szoros kapcsolatot épített ki az UNAMA-val és a tartományban lévő NGO-kal, a fejlesztéseket, humanitárius projekteket összehangolták. A CIMIC jelmondata: „annyi civil amennyi lehetséges, annyi katona, amennyi szükséges”. Kifejezve, hogy a katonák a biztonság megteremtése érdekében vannak jelen a tartományban, a fejlesztés az civil ügy. Természetesen szükség esetén, illetve a PRT elfogadtatása érdekében a CIMIC is végzett beruházásokat, segélyezéseket. A prioritást a civil infrastruktúra, a kormányzati rendszer, munkahelyteremtés és a gazdasági fejlesztés élvezte.

A holland kormány a katonai és civil jelenlét mellé jelentős pénzügyi keretet is biztosított a fejlesztések érdekében. 2001 és 2005 között 21, 90, 54, 52 és 47 millió eurót.

A PRT átadása előtti utolsó négy hónapban a hollandok alapvetően oktatási, építési (iskola, vízerőmű, híd, védmű) kútúrás, víztisztítási, kormányzat- és biztonsági szektor támogatás, sport, egészségügyi, kulturális és vallási tartalmú projekteket finanszíroztak megközelítőleg 660 000 euró értékben.

A holland PRT átadása az ISAF kibővítésének harmadik ütemezése során merült fel. A PRT-k működtetésében tapasztalatot szerzett Hollandia és Egyesült Királyság átadja a már „beüzemelt” PRT-kat és az új területeken, új PRT-kat alakítanak ki és kezdik meg a stabilitás, biztonság, kormányzat és a biztonsági szektor támogatását, a tartomány újjáépítését, az élet normalizálását. Így a hollandok is egy új déli tartományban látnak el PRT feladatokat, miután 2006. október 1-jével teljesen átadták Baghlan tartományt a magyar PRT vezetésének (MH PRT).

2.4.4.2. A Magyar Honvédség Tartományi Újjáépítési Csoportja

A korábbiakban leírt PRT feladatrendszerrel valósítja meg a Magyar Honvédség Tartományi Újjáépítési Csoportja (továbbiakban: MH PRT) is Baghlan tartományban. A katonai biztonság erősítésén, a jelenléten kívül kapcsolatot, koordinációt kell tartani a tartományban lévő nemzetközi és nem kormányzati szervezetekkel (IO/NGO), támogatni kell a tartományi, járási, helyi kormányzatot és vezetőséget, valamint részt kell venni a tartomány újjáépítésében az öt éves Nemzeti Szolidaritási Programban, az Afgán Fejlesztési Terveken, valamint a kialakítás alatt lévő tartományi Fejlesztési Terveken foglalt feladatok megvalósításában. A kapcsolatok kialakítása és fenntartása, valamint az újjáépítési feladatok kezelése elengedhetlenné teszik az MH PRT-ban a civil ügyekkel foglalkozó szakemberek, CIMIC szakállomány részvételét.

Az MH PRT egy olyan speciális feladatra kialakított szervezet, amely limitált, 200 fő körüli létszámmal a teljes önellátás és biztosítás mellett látja el rendkívül bonyolult feladatát.

Az MH PRT szervezetében néhány civil szakember is helyet kapott. A parancsnok Politikai Tanácsadója (továbbiakban: POLAD), a mezőgazdasági ügyek tanácsadója és a rendőrség képviselői is a közös művelet sikeréhez járulnak hozzá. A PRT kialakítása során érvényesült a mind gyakrabban használt „modul elemek” elmélet. Ennek megfelelően a PRT feladatra kijelölt „alap” alakulatot (legyen az egy lövész század) felruháznak olyan, a

hagyományos hadviselésből is ismert „modul alakulatok” elemeivel, mint a tüzserész, egészségügyi, felderítő, térképész. De megjelennek a válságreagáló- és a békeműveletekben mind nagyobb szerepet játszó „modern modul alakulatok” szakmai elemei is, úgymint a már említett CIMIC és PSYOPS szakemberek, valamint a nemzetközi közvéleményt is informáló tájékoztató tiszt.

A hagyományos és modern modul elemekkel felvértezett alapalakulat így már képes ellátni a PRT feladatrendszerét.

A PRT tevékenységét mind a helyi lakosság, mind pedig a magyar és nemzetközi közvélemény a kifelé mutatott, sugárzott „kép” hatása alapján ítéli meg. Fontos tehát, hogy e kivetítések koordináltak legyenek, egymás hatását erősítsék, ne pedig kioltásuk ellentmondásosságukkal. A napi vagy az eseményekhez kötött (pozitív, negatív) „kommunikáció” során nemzetközi médiának adott képeknek a PSYOPS által propagált információkkal, a CIMIC által végzett munkának nem mondhat ellent a katonák egyéni magatartása és a PRT által, a biztonsági környezet érdekében végzett tevékenység. Ha például egy negatív esemény reakciójaként folyamatosan azt hangsúlyozzuk, hogy a biztonsági helyzet nem változott és a helyi elfogadottság továbbra is megfelelő, akkor ne emeljük a biztonsági szintet, ne rendeljük el a magasabb készenléti feladatokat és ne hajtsunk végre „agresszív”, erődemonstráló műveleteket. Amennyiben a valós biztonsági helyzet miatt a készenlétfokozásra és a többlet feladatokra szükség van, akkor a helyi lakosok és a nemzetközi média irányába ezzel összhangban lévő üzenetek kerüljenek kommunikálásra.

Az MH PRT-ban jelenleg a modern modul képességek a CIMIC és a PSYOPS egy katonai szervezettől az MH Civil -katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központtól (MH CKELMK) kerültek ki, így a folyamatos koordináció megoldott. De törésvonalként jelenhet meg, ha a modul elemek és az alapalakulat nem csak, hogy nem hangolják össze a kifelé mutatott képet, hanem még a felkészülés időszakában össze sem kovácsolódtak.

CIMIC a PRT-ban

A civil-katonai kapcsolatok mindhárom funkciója megtalálható a PRT feladat rendszerében:

- kapcsolatot tart fenn a tartományi (helyi) kormányzati és közösségi, vallási vezetőkkel, az IO/NGO-kal,
- támogatja a helyi lakosságot a CIMIC irányelveknek megfelelően és az erők elfogadásának növelése érdekében azonnali hatású, kis költségű projekteket finanszíroz, illetve ott nyújt segítséget, ahol más szervezet nem képes és fennáll a humanitárius katasztrófa veszélye. Támogatja továbbá a helyi hatóságokat, közigazgatást, rendőrséget és a hadsereget,
- megvizsgálja annak lehetőségét, hogy a helyi lakosság, a környezet hogyan támogathatja fölös kapacitásaival a haderőt, melynek eredményeként a PRT üzemeltetése olcsóbb lesz, illetve munkahelyteremtéssel enyhíti a helyi gazdasági feszültségeket.

A CIMIC három összetevője szintén fellelhető a PRT feladatrendszerében.

A, Az elméleti tudás: a doktrínák megléte mellett kialakításra kerültek az MH PRT CIMIC irányelvek. A CIMIC híd szerepet játszik a kapcsolattartás és az információ csere tekintetében a PRT és a helyi lakosság, vezetés, kormányzat, IO/NGO-k képviselőivel. A CIMIC ház működtetésével lehetőséget biztosít, hogy aki akar kapcsolatba léphessen a PRT-val bármilyen okból. A település felmérések során értékeli a terület helyzetét, szükségleteket rangsorol és ha kell, saját, nemzeti vagy nemzetközi forrásokból finanszírozza azt lehetőleg a helyi lakosság aktív bevonásával. A CIMIC projektek szoros összhangban kell legyenek a tartomány újjáépítésével kapcsolatos

elgondolásokkal és a más civil újjáépítési projektekkel. A CIMIC projektek rövid lefolyásúak, azonnali hatásúak, nem öncélúak, kis költségűek. A CIMIC projekteket az alábbi prioritási rend szerint kell megvalósítani:

- oktatás,
- kormányzat/helyi vezetés támogatása,
- infrastruktúra,
- egészségügy,
- humanitárius segítség.

A CIMIC projektek kialakítása során figyelembe kell még venni:

- A projekt egybeesik-e a magyar, illetve a szövetségi érdekekkel?
- A helyi, központi vezetés hogyan vélekedik, támogatja-e?
- Ésszerűek-e az igények?
- Folyik-e hasonló projekt a területen?
- Milyen erőforrások állnak rendelkezésre?
- Projekt megbontja-e a vallási (törzsi) területi egyensúlyt?

A projekt igények érkehetnek a helyi közösségektől, helyi kormányzattól, vallási vezetőktől, magyar kormányzati szervektől, a CIMIC részlegtől, illetve a területen járőröző „Mission Team”-ektől.

Szükséges minden esetben, hogy a lakosságot valóban segítő, ésszerű igények kerüljenek kielégítésre és lehetőleg a kormányzat támogatásán keresztül a törzsi és vallási vezetők bevonásával, „áldásával”. A magyar katonai jelenlét elfogadtatásának, biztonság növelésének fontos eszköze a CIMIC projekt. Ezek tervezését és végrehajtását a hatályos magyar szabályozók szerint kell elvégezni. Így a CIMIC részlegben alapvető követelmény a maximális magyar részvétel. (Külföldi katonák „csak” megfigyelőként vegyenek részt.)

B, A kiképzés és felkészítés rendszerében is megjelent a CIMIC. A PRT művelet előtti felkészítése során az MH CKELMK által az Afganisztánról és Baghlanról összeállított CIMIC kézikönyvekből egyénileg, a CIMIC szakemberek által tartott történelmi, kulturális, szokás ismertető, földrajzi előadásokon, pedig interaktívan sajátítják el a kijelölt erők a célterületre vonatkozó ismereteket. Fontos, hogy az állomány legyen érzékeny Afganisztán szokásaira, történelmére, kultúrájára, mivel az ő részükről szükséges az elfogadás, így nekünk kell alkalmazkodni hozzájuk.

C, A CIMIC mindhárom fizikai megjelenési formája megtalálható a PRT-ban.

- ca) A CIMIC tiszték elvégzik a PRT törzsében a megfelelő szak tervezői, irányítói, törzsi feladatait.
- cb) a végrehajtásban résztvevő CIMIC elemek a támogató csoport feladatait látják el, úgy mint a települések felmérése, elemzés-étékelés, projekt javaslatok készítése, projekt tervezése és végrehajtása, CIMIC ház üzemeltetése, kapcsolattartás
- cc) 2007. februárjától 1 fő CIMIC Funkcionális Szakértő is részt vesz a PRT-ban, hadmérnöki szaktudásával segítve az infrastrukturális CIMIC projektek tervezését, végrehajtását, átvételét és elszámolását.

Az MH PRT eddig alapvetően a haderő elfogadását növelő, kis költségű, azonnali hatással bíró projekteket finanszíroz. Eddig magyar katonák iskolatáskákat, tanszereket, szőnyegeket, sportszereket osztottak ki, generátorokat adtak át, illetve informatikai támogatást

nyújtottak az afgán kormányzat helyi szerveinek, egy iskola részére vizesblokkot, egy falunak ivóvízcsatornát építettek ki. Az MH-ban feleslegessé vált és kiszállított téli ruházati anyagok kiosztását is megkezdték a hideg időszak beálltakor.

Minden esetben fontos, hogy a projektek a központi kormányzat helyi képviseleteinek beavatásával történjen, ezzel is növelve elfogadottságukat és így javítva a biztonsági helyzetet. Ma a lakosság érzékeli a kormányzat hatékonyságát, támogatni fogja, ha támogatja nő a bizalom, javul a biztonság és a civil fejlesztésekben jártas IO/NGO-k részére megfelelő „munkakörnyezet”, biztonság alakulhat ki.

PSYOPS a PRT-ban

A helyi lakosság támogatásának megnyeréséhez másik fontos eszköz a PSYOPS. Fontos feladatuk, hogy tájékoztassák a helyi lakosságot a járásukban, tartományukban, illetve egész Afganisztán területén folyó újjáépítésekről, a biztonsági helyzet alakulásáról. Töreksenek arra, hogy a személyes kapcsolattartás során megismerjék a lakosság érzéseit, gondolatait és ezeket megfelelő módon becsatornázva megoldást találjanak rájuk, illetve jelezzék a parancsnoknak a lakosság hangulatának alakulását, esetleg ellenségessé válását, ami azonnali beavatkozást igényel.

A PSYOPS részleg fontos feladata az ISAF parancsnokság szakmai előjárói által elkészített szóróanyagok és újságok terjesztése, a kiadványok hatékonyságának kikérdezéses felmérése. Szintén terjesztik az ISAF központi hanganyagokat, valamint elvégzik a kiadásra tervezett kiadványok előzetes tesztelését a lakosság körében. Részt vesznek a meghirdetett kulturális projektek, pályázatok (pl. gyermekrajz) végrehajtásában is.

A magyar katonák megismertetésének, elfogadtatásának fontos eszköze a Magyarországon elkészített plakátok, kiadványok és országismertető kézikönyv kiosztása. Ez utóbbi nagy sikernek örvend az iskolában, az írás-olvasás tanítására is felhasználják. A PSYOPS szakemberek szervezik meg és készítik elő az MH PRT parancsnok rendszeres helyi TV szerepléseit. Ezek mellett aktívan járják a vidéket a „roadshow”-al, melynek lényege, hogy a speciális járművekben elhelyezett nagyképernyős TV és DVD segítségével távoli falvakba is eljuttatják a híreket a falu főterén felállított és beüzemelt TV segítségével. De Magyarországot, a Magyar Honvédséget népszerűsítő filmeket is vetítenek.

Nemzeti háttértámogatás

Sem a CIMIC, sem pedig a PSYOPS nem nélkülözheti a Magyarországról megvalósuló Nemzeti Háttértámogatást. Az eltervezett CIMIC projektek hazai elfogadtatásának, engedélyeztetésének végrehajtása, szükség szerinti pénzügyi források összeállítása, valamint a feleslegessé vált katonai ruházat, vagy adományokból származó ruházat kiszállításának koordinálása hazai végrehajtó szervet igényel. A PSYOPS plakátok, kiadványok megtervezése, fordíttatása dari és pastu nyelvre, hazai engedélyeztetése, nagy példányszámú kinyomtatása, valamint kiszállításának koordinálása szintén nem nélkülözheti a hazai támogatást. Ezt a feladatot a két szakma hazai anyaalakulata az MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ állománya látja el.

Rendkívül fontos, nehéz, de egyben megtisztelő feladat, hogy a műveleti terület igényeit, szabályozásait, előírásait beillesszük, megfeleltessük a hazai normatíváknak és az igényeket az MH döntéshozatali mechanizmusain is végigvigyük.

Projekt típusok

Alapvetően háromféle projektet lehet megkülönböztetni a végrehajtó szervezetek szempontjai szerint:

- a már többször említett CIMIC projektek, melyek alapvető célja a katonai jelenlét elfogadtatása,

- a magyar kormányzati pénzekből, a külpolitikai iránymutatásoknak megfelelő Civil Újjáépítési Projekt, ami két módon is, vagy teljes mértékben kormányzati szakemberek irányítása mellett, vagy pedig az NGO-k által elnyert támogatás formájában kerülnek hasznosításra. E projektek rövid-, közép- és hosszú távú beruházások lehetnek,
- az NGO-k által a saját mandátumoknak megfelelően végrehajtott projektek, melyek forrásai összetettek, így van saját nemzeti, illetve külföldi kormányzati, IO/NGO, illetve magánszemélyek felajánlásaiból érkező pénzek.

Természetesen a projektek a szerint is tovább oszthatók, hogy az igények honnan érkeztek, érkeznek. De a másik fontos felosztás, hogy az emberi, közösségi szükségletek, mely fajtáját elégíti ki a projekt, így megkülönböztetünk:

- oktatási (tanszer, infrastruktúra),
- kormányzati (intézmények támogatása, infrastruktúra),
- infrastrukturális (út, híd, védművek, vízrendszer),
- egészségügyi (ellátás, infrastruktúra, eszköz),
- állategészségügyi (falusi, nomád népeknél fontos),
- kulturális,
- demokratizálódási,
- vészhelyzeti (azonnali életveszély, élelem, víz),
- mezőgazdasági ...

A CIMIC projektek tervezése és végrehajtása az igények beérkezésével kezdődik, melyeket a CIMIC részlegvezető dolgoz fel és készíti elő az MH PRT parancsnok részére elfogadásra.

A jogi és a pénzügyi tiszt is véleményezi a javaslatot forrásoldali és jogszabályi szempontból. Az elfogadás után megtörténik a helyi vállalkozóval a szerződéskötés, aki megkezdí a munkát. Nehézséget okoz, hogy az érvényben lévő szabályzók szerint csak a munka teljesítése esetén, átvétel után lehet fizetni. Afganisztánban, mint minden válságövezetben a vállalkozók forráshiányosak. Nem tudják megfinanszírozni — ha igen, akkor pedig biztonsági szempontból aggályos lehet a pénz eredete — a végrehajtás költségeit. Szükséges lenne a részletfizetési, előlegátadás rendszerének normatív kialakítása e probléma megnyugtató kezelésére.

Civil Újjáépítési Projekt lehetőségek

Tulajdonképpen minden területen van igény és lehetőség a fejlesztésre. Ezért szükséges e területen is – ahogyan az a CIMIC esetében megvalósul – szakmai iránymutatásokat kialakítani azon szervezeteknek, akik a Magyar Kormányzat Afganisztán újjáépítésére elkülönített forrásait kezelik. Itt is fontos szempont, hogy az Afgán Nemzeti Szolidaritási Program és a Tartományi Fejlesztési Terv szempontjai érvényesüljenek.

Az MH PRT CIMIC részlege képes előzetes adatokat biztosítani, nagybani felméréseket végezni a civil újjáépítési projektekhez. De nem célja, feladata és nincs is rá képessége, hogy priorizálja azokat. Azt a civil szakembereknek, a különböző szakminisztériumok képviselőinek kell elvégezni.

A Civil Újjáépítési Projektek tervezéséhez és végrehajtásához szükséges irányelvek kidolgozásához az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- valós, mind nagyobb közösséget érintő igényeket elégítsen ki,
- ne bontsa meg a törzsi/vallási/területi egyensúlyt,
- szolgálja az afgán kormányzat érdekeit, a bevonásával történjék lehetőség szerint,
- legyen biztonságosan kivitelezhető és fenntartható,

- az átadást követően legyen biztosított az üzemeltetése fenntartása, javítása,
- az MH PRT fennállásának ideje alatt (eddiggi tervek szerint két évig van felhatalmazás) valósuljon meg,
- lehetőleg a helyi kapacitások, források bevonásával, költséghatékony módon valósuljon meg,
- az átadáskor bírja a helyi, kormányzati, törzsi, vallási vezető támogatását is.

Lehetséges területek, beruházási típusok:

- a biztonsági szektor, rendőrség, hadsereg támogatás infrastruktúrával, eszközökkel, felszereléssel és kiképzéssel,
- az állam és közigazgatásának erősítése, támogatása,
- mezőgazdasági beruházások, kutak, öntözőművek építése, valamint mikrohitelek, vetőmag, alapvető földművelési eszközök kiosztása,
- oktatási, egészségügyi és infrastruktúra fejlesztése.

Pénzügyi források

- A, Az MH PRT költségvetésében évente rendelkezésre áll forrás a PRT CIMIC projektjeinek finanszírozására.
- B, A Civil Újjáépítési Projektekre a Magyar Köztársaság Kormánya különít el keretet a Külügyminisztérium vagy a Miniszterelnöki Hivatal kezelésében.
- C, Európai Bizottság forrásai az afgán kormányzati infrastruktúra kiépítésére, valamint kiképzésére.
- D, USA kormányzati támogatása, ami az USAID szervezeten keresztül kerülhet felhasználásra a tartományi újjáépítés során.
- E, Más országok forrásainak bevonása, amennyiben az MH PRT-t kibővítjük, más nemzetek is részt vehetnek benne és nem csak katonákkal, hanem pénzügyi támogatásokkal.
- F, Donor adományok, felajánlások, gyűjtésekből, jótékonyági bálokból, egyéb karitatív tevékenységekből befolyt összegek.

MH PRT ÉS A MÉDIA

Baghlan tartományi média⁷⁸

A tartományban alapvetően ötféle írott sajtóterméket lehet beszerezni, melyeket hetente, kéthetente adunk ki. A legjelentősebb egész Afganisztánban terjesztett és régiónkénti kiegészítéssel rendelkező ISAF NEWS. Az ISAF által szerkesztett és dari, pastu, angol nyelven egybe szerkesztett kéthetente megjelenő újság 10000 példányban készül. A tömegtájékoztatásán kívül az iskolában is használják oktatási célból.

A tartományban három televízióadás és négy rádióadás fogható. Ezek közül néhányat szintén az ISAF, illetve egyes NATO tagországok működtetnek. A tartományi székhelyen Pol-e Khumni-ban és néhány kilométeres vonzáskörzetében egy helyi TV és rádió is fogható.

Az ISAF misszióknak van saját angol nyelvű kiadványa is, melyből a nemzetközi erők katonái tájékozódnak és alapvetően a „Troop Information” a csapattájékoztatás céljait szolgálja.

Természetesen számos projektre nyílik lehetőség a média területén is. A stúdiók technikai fejlesztéséből, az átjátszó állomások telepítésén át, a személyzet ki- és továbbképzéséig minden területen van igény.

A baghlani TV-ben, rádióban és sajtótermékekben is kéthetente, havonta megjelenik a Magyarországot népszerűsítő, bemutató kiadványsorozat. A PSYOPS részleg készíti elő az MH PRT parancsnok kéthetente megtartott TV nyilatkozatait.

⁷⁸ MH CKELMK értékelése

Fontos megjelenési, nyilvánossági fórum a média, mivel a PRT nem csak a PSYOPS technikai eszközein keresztül, hanem ezek felhasználásával is eljutatják üzeneteiket a célközönséghez. Az MH PRT CIMIC projekt tervei között is szerepel helyi média stúdiók technikai támogatására elkülönített pénzüsszeg.

A magyar média

Az MH PRT állományában van egy tájékoztató tiszt, akinek a feladata, hogy a magyar és a nemzetközi médiát informálja a tartomány törekvéseiről, illetve a kérdésekre választ adjon.

Az írott sajtóban átlagban heti 2-3 alkalommal történik említés az MH PRT-ről, a televíziók pedig kb. kéthetente adnak hírt az afganisztáni magyar szereplésről. A média szereplés általában valamilyen Afganisztánban történt negatív eset, támadás, baleset, botrány miatt történik, de a tudósítások általában semleges vagy bizakodó hangneműek.⁷⁹

2.4.4.3. Kiképzés – felkészítés

Az MH PRT a magyar békefenntartó tevékenység legmagasabb, legösszetettebb formája. A kijelölt erőknek bonyolult, eddig nem végrehajtott feladatokat kell végrehajtaniuk extrém terep és időjárási viszonyok között, több mint 4000 km-re a hazai támogatás lehetőségétől.

Az erők kiválasztása során fontos alapelv az önkéntesség, de tekintettel arra, hogy számos modul elem kis létszámú alakulatoktól kerül ki, így a törvény által biztosított kijelölés és parancs végrehajtás is megtörténik.

Az erők összetételének megfelelően az alap és modul alakulatoktól kerülnek kijelölésre, ennek megfelelően közös felkészítést, összekovácsolódási gyakorlatot, valamint szakmai felkészülést hajtanak végre. Mivel az MH PRT kis létszámú és alapvető katonai jelenlét megvalósítása és a kapcsolattartás ezért fontos, hogy a katonák ismerjék meg egymás feladatát, értsék meg ki miért felel, mi a feladata. A járőrökbe beosztott rendkívül vegyes állományuk is képesnek kell lennie támadás vagy baleset esetén egységesen tevékenykedni.

A békeműveletre kijelölt erőknek kiképzése három külön területen kell, hogy megvalósuljon.⁸⁰

A, Egyéni emeltszintű általános katonai ismeretek: amit az alapalakulatánál hajtanak végre a kijelölt erők. Itt oktatásra kerülnek a minden katona számára kötelezően ismerendő képességek (gépjárművezetés, híradás, elsősegély, lövészet, tájékozódás, aknaismeret, tevékenység vészhelyzetekben...)

B, Szakkiképzés: a harcoló, harctámogató és a harckiszolgáló erők szakmai profiljuknak megfelelően béke elhelyezési körleteikben végzik el mind egyéni, mind pedig kollektív szinten.

C, Összekovácsolás: során az alap és modul alakulatok „összeszoknak”, megismerik és begyakorolják azokat az eljárási rendeket, valamint a „korra, nemre, rendfokozatra, beosztásra való tekintet nélkül ható tényezőkre” való reagálást, amit az ideiglenes alkalmi kötelék Hatályos Műveleti Utasításai tartalmaznak. A kiképzési fázisban a törzs, mint döntéselőkészítő szervezet kialakítja a szükséges törzsmunka rendszerét. Az állomány megismeri a mindennapi élet és a különböző élet-, munka- és vészhelyzeti tevékenységeket szabályzó előírásokat.

A kiképzés során komoly dilemmát okoz az, hogy hol húzódnak a szakmai kiképzés határai. Mi az a szint, amit az egyéni emeltszintű általános katonai ismeretek keretében

⁷⁹ MH CKELMK értékelése

⁸⁰ MH CKELMK kiképzési rendszere, valamint az MH PRT-4 és 5, valamint a KFOR zászlóalj szervezési intézkedési alapján

minden katonának egyformán kell tudni. És hol van az a határ, ami elválasztja az alalakulat (lövész) kollektív kiképzettségét az összekovácsoltságtól.

A fokozatosság elvét figyelembe véve célszerű lenne, ha a kijelölt erők már legalább egy-két korábbi „nyugodtabb” műveletben (Ciprus, Bosznia-Hercegovina, Koszovó) részt vennének.

A kijelölt erők orvosi szűrésen vesznek részt, a felkészülés idején megkapják felszerelésüket és védőoltásaikat, valamint valamennyi adminisztratív szükséges ügyintézés elvégzésnek.

A napjainkban egyre nagyobb létszámban külföldön feladatot végrehajtó állománynak nagy segítséget nyújtana, ha kialakításra kerülne a működőképes missziók családtámogatási rendszere. A kis alakulatoknál ez könnyebben megvalósítható, mivel az állomány ismeri egymást, baráti–bajtársi szálak fűzik őket össze. Itt könnyen megteszik a kollégák egymásnak a „kintről” érkező kéréseket, illetve segítenek megoldani a családnál felmerült problémákat. De ehhez is szükség lenne a jogi háttér megteremtésére.

Nincs másra szükség először, minthogy megteremtődjön a normatív feltétele annak, hogy a kollégák munkaidőben szolgálati gépjárművel felkeressék missziós társuk családját. A többi már megoldódik a szimpátia, kollegalitás, bajtársiasság alapján. Ez az elgondolás, ami a modul alakulatok esetében járható út lehet, alapul szolgálhat a nagy létszámú és vegyes állományú alalakulatok ilyen irányú elgondolásaink kialakításához.

2.4.4.4. Tapasztalatok

Rendkívül bonyolult az afganisztáni műveleti területre az anyagok, eszközök és az állomány kiszállítása, váltása. A távolság, földrajzi adottságok és a biztonsági helyzet, a hiányos infrastruktúra komoly kihívás elé állítja a logisztikai tervezőket, a szállításért felelősöket.

A CIMIC és PSYOPS ismereteket a teljes kijelölt állomány részére meg kell ismertetni, megértetni mi is az alapfeladat. Külön nagyobb óraszámú felkészítést kell tartani a vezetői állománynak.

Először történt meg, hogy CIMIC költségvetéssel rendelkezik egy MH kontingens, valamint van hazai megfelelő szabályozás is. Szükséges lenne ezért a szabályzó módosítása úgy, hogy megfelelő feltételek esetén a projektfinanszírozás részletfizetéssel, esetleg előlegfolyósítással gördülékenyebben megvalósítható legyen, tekintettel a helyi vállalkozások komoly forráshiányos működésére.

Az MH PRT összeállítása során kialakításra kerültek a CIMIC, PSYOPS és a tájékoztató tiszti beosztások, melyek jelzik a PRT bonyolult feladatának való megfelelni akarást – képességet.

A CIMIC és PSYOPS teljes spektrumaiban minden képességével részt vesz a feladatok végrehajtásának biztosításában.

Nem csak a szak erők végzik a CIMIC, PSYOPS munkát, hanem a területen járőröző Mission Team-eknek is fel kell készülniük kezdetleges értékeléseik egyszerűsített értékelőlapok kitöltésére, kapcsolattartásra és ha szabályozó lesz rá, kis értékű (500 USD) mini projektek finanszírozására.

Felértékelődött a Nemzeti Háttértámogatás keretében nyújtott biztosítási, a küldő modul alakulat hazai szerepe. Az MH CKELMK a támogatás keretében jelentős munkát, erőfeszítéseket végez a PRT érdekében.

A PRT modernizálásával kapcsolatban sajnos többször előfordul, hogy az előkészített katonai szervezetek egy része kimarad a munkájukat, állományukat érintő döntések előkészítéséből és véleményezéséből. Így olyan helyzet alakul ki, melyben a vezetői döntés megtörténik, azt már csak tudomásul lehet venni. Nem biztosítanak lehetőségek a

„szakmának”, hogy a döntéshez szükséges valamennyi szakismeretet, érvet, indokot a döntéshozó rendelkezésére bocsássa az optimális parancs kialakítása érdekében.

Tekintettel arra, hogy a magyar Civil Újjáépítési Projektek 2006-ban nem indultak be pénzügyi fedezetük nem voltak elérhetőek, így csak az MH PRT CIMIC költségvetéséből volt mód és lehetőség szükséges projektek finanszírozására, az elfogadottság növelésére, a szenvedések enyhítésére. A holland PRT működés utolsó öt hónapjának adatait összehasonlítva a magyar betervezett és akkor meglévő fejlesztési forrásokkal, azt látjuk, hogy az MH PRT a hollandok költségvetésének kb. 1/7-vel rendelkezett akkor. A helyi lakosság számára a PRT „hasznosságának” fokmérője, hogy mit kaptak a vezető nemzetől.

2.4.5. Javaslatok

- 1) a béketámogató műveletekben szolgálatot teljesítő PSYOPS erők részére a hatékony feladatellátás érdekében a Nemzeti Háttértámogatás érdekében biztosítani kell azt a szaktudást, amely kulturális, vallási, történelmi, szociális, pszichológiai szempontból a „célcsoportról” megfelelő információkat biztosít. E szaktudás elengedhetetlen a PSYOPS termékek elkészítéséhez, üzeneteinek, jelképrendszereinek kialakításához. Ez a szaktudás részben megtalálható a CIMIC Funkcionális Szakértői Csoportokban (továbbiakban: FSZCS), melyeknek egy al csoportja a kulturális ügyek. Szükséges tehát a CIMIC FSZCS-k PSYOPS FSZCS-ként történő alkalmazásának normatív biztosítása.
- 2) A PSYOPS FSZCS-k szaktudását szükség szerint ki lehet egészíteni, olyanokkal, akik korábbi szakmájuk, munkahelyük, utazásaik során, illetve jelenlegi tanulmányai alatt kapcsolatba kerültek a béketámogató műveletek célcsoportjaival. E személyeket alapvetően a különböző egyetemeken lehet felkutatni.
- 3) A művelet célközönségének hatékony befolyásolásához szükséges a helyi lakosság etnikai és vallási csoportok pszichológiai és szociológiai összetevőinek kapcsolatainak ismerete. Alapvető fontosságú, hogy a PSYOPS erők Nemzeti Háttértámogatását biztosító szervezet (MH CKELMK) rendelkezzen ilyen szakemberekkel.
- 4) A CIMIC és PSYOPS feladatok hatékony ellátása, a műveletek sikeres támogatása érdekében elengedhetetlen a Nemzeti Háttértámogatás fejlesztése. E támogatás keretében az „anya alakulat” az MH CKELMK rendelkezik a megfelelő tudással a műveleti területről és lakosságáról, igényekről és lehetőségekről, valamint benne van a Magyar Honvédség rendszerében. E híd szerepénél fogva képes ellátni a műveletek CIMIC és PSYOPS igényeinek hazai engedélyeztetését, a termékek elkészítését (plakátok, tájékoztató füzetek) és sokszorosítását és kiszállításának koordinálását. A CIMIC projektekhez is képes hatékony támogatást nyújtani, a CIMIC FSZCS-k tudásainak hasznosításával, a hazai, nemzetközi döntések előkészítésével, a megvalósítás nyomon kíséréssel, valamint szükséges anyagok (iskolaszer, zseblámpa, stb.) beszerzésével, kiszállításának koordinálásával. A Nemzeti Háttértámogatás rendszerének nagy előnye, hogy olyan szakemberek „bonyolítják” a hazai döntés előkészítést, akik rendelkeznek megfelelő helyismerettel is a célterületről, a célközönségről, mivel vagy már szolgálta, vagy szolgálni fognak ott.
- 5) A CIMIC projektek kivitelezhetősége érdekében kialakított normatív szabályokat két szempontból szükséges módosítani a hatékonyság érdekében. Egyrészt a szabályozók biztosítsák, hogy a CIMIC projektek finanszírozása során legyen lehetőség a tőkehiányos helyi vállalkozóknak részletfizetésre, bizonyos teljesítési szintek után megfelelő százalékban az ellentételezés átutalására. Illetve speciális esetekben legyen mód az előleg folyósítására. Másrészt pedig szükséges egy olyan pénzkeret kialakítása és felhasználási szabályainak kialakítása, amit a területen folyamatosan járőröző Mission Teamek parancsnokai tudnak felhasználni, kísértékű javítások,

eszközbeszerzések finanszírozására azonnal a helyszínen. A Mission Teamekben nem minden esetben van CIMIC szakember, — bár a kapcsolattartás a projektek folyamatos ellenőrzése szükségessé teszi — és nincs is nála azonnal felhasználható pénz. De figyelembe véve Baghlan tartomány földrajzi viszonyait, és a PRT járőr feladatait, létszámlehetőségeit szükséges bizonyos problémák azonnali orvoslása. Jelentős idővesztéssel jár, ha a problémák feltárása után a PRT bázisra visszatérve a project engedélyeztetési folyamat betartásával, csak egy következő (hetekkel később) járőr tudja elvinni a project pénzt a célterületre. Ez a fajta rugalmasság jelentős hatékonyságnövelést eredményezne a kis értékű projektek finanszírozásában és az MH PRT elfogadottságának növelésében.

- 6) Fontos egy olyan koordináló szerv kialakítása (nem állandó szervezet, hanem eljárás mód, egy kijelölt elem hatáskörének növelése, illetve a többi részére kötelezővé tenni a koordinációt) ami összehangolja alapvetően a CIMIC, PSYOPS és a tájékoztató tiszt feladatait és az általuk kifelé sugárzott képet. Fontos továbbá, hogy ez az összehangolt kép szinkronban legyen a végrehajtandó katonai feladatok típusával és az egyes katona viselkedésével, magatartásával. Ezt a feladatot az INFO OPS koordináló szerv kialakításával lenne mód megvalósítani, oly módon, hogy annak nem szükséges állandó elemnek lennie, hanem egy rendszeresen illetve sürgőséggel ülésező szakértői csoport lenne a fent említett szervezetek, valamint a hadművelet képviselőiből. További fontos követelmény, hogy a CIMIC PSYOPS és a tájékoztató tiszt a felkészítés időszakában részletesen ismerjék meg egymás feladat- és hatásköreit, munkamódszereit, valamint ezt ismertessék is meg az MH PRT vezető és beosztott állományával.
- 7) Az MH PRT kialakítása során mind a tudományos műhelyek⁸¹ mind pedig számos hazai döntéselőkészítő a brit modell követését ajánlotta. E modell fontos eleme, hogy több nemzet bevonásával és az NGO-knak mind nagyobb tér, mozgásszabadság biztosításával főként a biztonság és a kormányzat támogatására fókuszál, de szükség esetén végez civil célú projekteket is.

A brit modell magyar megvalósítása kapcsán két probléma merül fel. Egyrészt a bevonható, bevont országok köre és gazdasági ereje, valamint az e térségből „beszervezhető” NGO-k száma, tapasztalata, pénzügyi ereje. A britek által megvalósított PRT-kban társnemzetként olyan erős gazdasággal, civil újjáépítési költségvetéssel, segélyezési hagyományokkal rendelkező nemzetek vettek, vesznek részt mint Dánia, Franciaország, Finnország, Svédország, Norvégia. Hazánkhoz hasonló gazdasági „erejű” országok közül csak egy, Románia része a brit PRT-knek. Kérdéses tehát, hogy az MH PRT-ba mely nemzetek fognak jelentkezni segítőknek, támogatóknak. De figyelembe véve azt a tendenciát, hogy a tapasztalatokkal rendelkező országok átadják a „pacifizált” területen lévő PRT-kat és az új, veszélyesebb déli, délkeleti területen indítanak PRT-ba akkor joggal feltételezhető, hogy az MH PRT-ba alapvetően közép és kelet európai nemzetek sorakozhatnak fel mellénk. Az említett országok hasonló gazdasági erővel és ismeretekkel, hagyományokkal rendelkeznek, mint Magyarország. Fenn áll annak az esélye — mint ahogyan azt mi is eddig tettük — hogy a katonai erőn kívül semmilyen más támogatást, alapvetően pénzügyi forrást nem biztosítanak a PRT feladataira. A Magyar Köztársaság sem „küldött” eddig pénzt (vagy nem jelentőset) biztosított CIMIC keretbe azokba a műveletekbe, ahol a katonái tevékenykedtek. A másik gond, hogy az említett közép és kelet európai nemzetek nem rendelkeznek olyan gazdaságilag erős, hiteles, nemzetközileg ismert NGO-kkal, akik megfelelő számban, minőségben és támogatással tudnának részt venni a civil újjáépítésben.

⁸¹ Takács Judit, Landeszl Tamás, Tálás Péter: A tartományi újjáépítési csoportokról (ZMNE SVKK Elemzések 2006/3, Budapest, 2006.) p. 7.

Az említett két tényező mellett van egy szubjektív biztonsági-, nemzeti érdek szempont is. Mivel az MH PRT-ért Magyarország a felelős, az erők gerincét ő adja, így a Civil Újjáépítési Projektek, a CIMIC projektek kiválasztása, megvalósítása, színvonala értékmérő, meghatározza a PRT megízélését, elfogadottságát és így a biztonságot. Kockázatokat rejt magában, ha más szervezeti kultúrához, más szokásokhoz, és eltérő érdekekhez kapcsolódó katonák, civil szakemberek magyar kormányzati pénzekből terveznének és hajtánának végre olyan projekteket, amiknek célja az elfogadás növelése, a biztonság fokozása. A brit modell tehát a bevonható országok tőkeerején, szándékán, az NGO-k akarátán, hitelességén és pénzügyi keretein múlik, úgy hogy a közös biztonságért közösen áldoznak pénzt a résztvevő nemzetek.

Az MH PRT a magyar békefenntartó történelem eddigi csúcspontja. Az első időszak tapasztalatainak levonása után, a szükséges szervezeti és szabályozói eljárásmodi átalakítások után a valóban elkezdődött a piros-fehér-zöld zászló alatt a világ e távoli pontján Baghlan tartományban a regionális és globális béke és biztonságért tett magyar erőfeszítés és az afgán társadalom felzárkóztatása, részükre a normális emberi élet feltételeinek kialakítása.

MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS III. GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEKBEN

Az I. és II. generációs műveletek fenntartása és további ellátása mellett, magyar katonák megjelentek ismét távoli missziókban. Irakban a koalíciós háború idején egy szállító zászlóaljjal, majd a „rendezés” időszakában kiképző csoporttal vettünk részt.

Afganisztánban az egyéni törzsbeosztások után 2004-től egy századdal láttunk el járőr feladatokat Kabulban.

A Magyar Honvédség egy szállítózászlóaljjal és számos törzsbeosztásban szolgáló katonával vett részt a 2003-ban indult iraki háborúban, ahol Nagy Richárd posztumusz hadnagy szolgálatteljesítés közben életét vesztette. A háború után, pedig egy új típusú tevékenységgel, a katonai kiképzéssel, valamint törzstisztekkel vett részt hazánk az iraki rendezésben.

De a közelebbi műveleti területen is történt minőségi változás. A koszovói válság eszkalálódása következtében a Makedoniában kialakult helyzet stabilizálására szintén vettek részt magyarok NATO zászló alatt.

Koszovóban az ENSZ műveletében szolgáló egy fő és a NATO KFOR-ban lévő őrbiztosító zászlóaljon kívül 2006-tól egy század lát el járőrözési feladatokat a nyugati régióban.

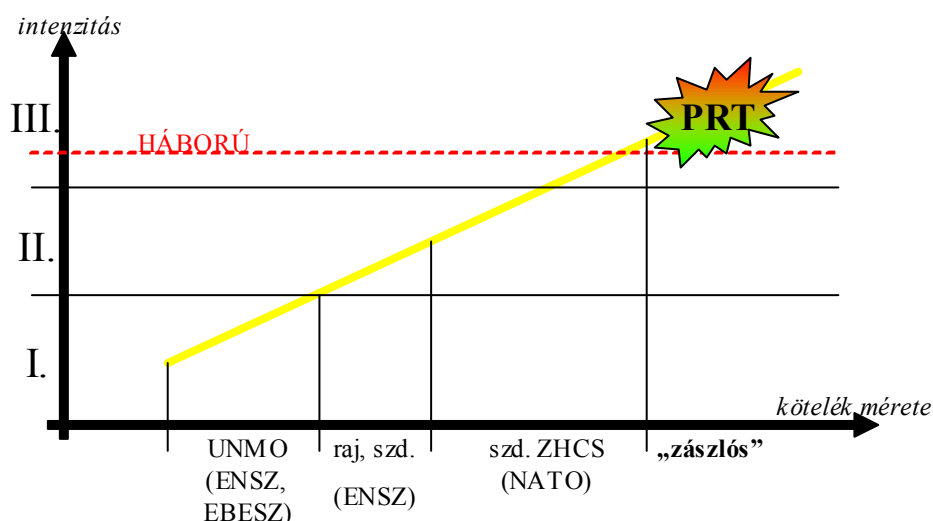
EU felajánlasként szolgál magyar katona Szudán-Darfur tartományában, hogy segítse az ENSZ és az Afrikai Unió munkáját. Valamint az ENSZ kongói rendezésében is teljesítenek szolgálatot magyar katonák.

2006. októberétől pedig a Magyar Honvédség egy olyan műveletet kezd meg amely több szempontból is mérföldkő a hazai békeműveletekben.

Először hajtunk végre „zászlós” missziót, vagyis Afganisztán egy tartományának biztonságáért, fejlesztéséért, közigazgatásának megszilárdításáért mi magyarok vállalunk felelősséget.

Nemcsak őrzési, járőrözési, hanem komoly kapcsolattartási, fejlesztési feladatokat is el kell látni. Fontos, hogy képesek legyünk elfogadtatni jelenlétünket és erőfeszítéseinket a helyi lakossággal. Ennek fontos eleme a példás katonai helytállás, hiteles feladat ellátás mellett a CIMIC és PSYOPS tevékenység, a lakosság, a nemzetközi média korrekt tájékoztatása.

A magyar katonai szerepvállalás folyamatos fejlődést mutat az I., a II. és a III. generációs békeműveletek során (5. számú ábra).



CÍM: MAGYAR KATONAI SZEREPVÁLLALÁS FEJLŐDÉSE

5. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

2.5. A IV. GENERÁCIÓS BÉKEMŰVELETEK

A stratégia alkotás alapvető meghatározó eleme annak a környezetnek, kihívásoknak ismerete, amiben a műveleteket végre kell hajtani. A veszélyek típusai, a földrajzi helyzete, kulturális környezete jellemzői határozzák azt meg, hogy milyen és mekkora erővel, milyen szervezettel és milyen eljárás módok alkalmazásával lehet majd kezelni őket. A jövő konfliktusainak kutatása tehát egy alapvető fontossággal bíró feladat, hiszen az abban megfogalmazottak ismeretében kell meghatározni a haderők fejlesztési irányait, tervezni a közös védelmi ügyeket a szövetségben, módosítani a kiképzést, felkészítést és beszerezni a technikai eszközöket.

A jövőkutatások módszerét tekintve a jelen történéseiből következtetéseket levonva, trendeket megfogalmazva több alternatívát rajzolnak fel, jelezve azt, ha a világ erre vagy arra toródik, akkor annak ez vagy az lesz a következménye. A kutatási irányok, trendek alapvetően az alábbi dimenziók mentén csoportosulnak:

- gazdaság, javak elosztása,
- politika, elutasítási ügyek,
- humanitárius, szociális ügyek,
- környezetvédelem,
- demográfia,
- technológiai fejlődés,
- régiók biztonsági különbségei.

*Robert D. Kaplan : Közelgő Anarchia*⁸² című írása 1994-ben jelent meg először. Írásában felvázolja, hogy az akkori Nyugat-afrikai történések a jövőben az egész világ, emberiség problémáivá válnak. Kérdésként fogalmazza meg, hogy a világ magára hagyhatja-e a „haldokló Afrikát”, vagy jövőbeni saját konfliktusait kezelheti, előzheti meg Afrikában.

Kaplan szerint a túlnépesedés, a bűnözés, a betegségek, a klánosodás, a nélkülözés szétrombolják a társadalmi rendszereket. Az államok nem képesek megvalósítani

⁸² Robert D. Kaplan: The Coming Anarchy In: Strategy and Force Planning (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995) pp. 394-421.

fennhatóságukat területük és lakosságuk felett, elvesztik szuverenitásukat, kiszolgáltatottá válnak. Kaplan az elkövetkezendő 50 évre az alábbi konfliktus-jellemzőket vázolja fel⁸³:

- szűkös erőforrások és átalakuló természet,
- etnikai és kulturális különbségek, konfliktusok,
- etnikai és államhatárok egybe nem esése,
- háború jellemzőinek változása.

2.5.1. Globális trendek 2015⁸⁴

A Kaplan-i jövőképtől lényegesen részletesebb, kormányzati megrendelésre készített tanulmány a Globális Trendek (továbbiakban: GT) 2010 és a 2015. A tanulmányok 15 éves kitekintést tartalmaznak az USA kormányának felkérésére a Nemzeti Hírszerző Tanács (NIC) irányításával és nem kormányzati szakértők bevonásával készült tanulmányok.

Az 1997-ben elkészített GT 2010 és a 2000-ben kiadott GT 2015 között számos változás történt:

- a globalizáció erőteljes mozgatórugóvá vált,
- a kormányzatok jelentősége felértékelődött,
- a tudomány és technika, technológia pontosabb vizsgálatot érdemelt,
- vizsgálja az USA, mint vezető hatalom hatásait,
- részletesebben tanulmányozza a természeti erőforrásokat,
- Kína növekvő, Oroszország hanyatló hatásait elemzi,
- az arab-izraeli válságot vizsgálja,
- a Szahara alatti Afrika problémáit elemzi (AIDS/HIV, politikai bizonytalanság, humanitárius válság, katonai konfliktusok).

A tanulmány a jövőt a demográfia, a tudomány és technológia, a globális gazdaság, a nemzeti és nemzetközi kormányzás, a jövő konfliktusainak és az egyes földrajzi térségek helyzetei alapján vizsgálja, majd határozza meg a lehetséges négy jövőképet.

A jövő konfliktusainak tanulmányozása szükséges ahhoz, hogy a haderő fejlesztése érdekében szükséges környezetet, követelményeket meghatározzuk:

- USA-val szembeni fenyegetések,
 - aszimmetrikus fenyegetések állami és nem állami szereplők révén,
 - tömegpusztító fegyverek,
 - regionális fenyegetések azokban a térségekben, ahol nagy haderők vannak,
- a fejlett országokban a háború kockázata alacsonyabb,
- egyes régiókban a konfliktusok tovább erősödnek, ahol az állami szereplők tömegpusztító fegyverekhez kívánnak jutni (Kína-Taiwan, Közel-Kelet, India-Pakisztán),
- a fegyverek, fegyverrendszerek a nem állami szereplők céljait is szolgálják,
- konfliktusok forrásai lehetnek:
 - az állam elnyomó tevékenysége,
 - vallási, etnikai sérelmek,
 - ellenállás a migrációval szemben,
 - bennszülött, őslakos tiltakozó mozgalmak,
- belső konfliktusok fenyegetik leggyakrabban a stabilitást, a jövő biztonságát:

⁸³ Robert D. Kaplan: The Coming Anarchy In: Strategy and Force Planning (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995) p. 402.

⁸⁴ Global Trends 2015, A Dialogue the Future With Nongovernment Experts (NIC 2000-02 December 2000) (A fordítása a szerző birtokában van) pp. 4-6, 9., 33., 36., 37., 62., 63.

- belső gazdasági, politikai viszonyok változásai eredményeznek menekült áradatokat,
- szűkös források következtében, illetve az elosztás aránytalanságai miatt humanitárius szükséghelyzetek alakulhatnak ki,
- ezek a belső konfliktusok akár államok között is átcsaphatnak,
- gyenge államok léte az egész világot fenyegethetik,
- a transznacionális terrorizmus a gyenge államokban menedéket, bázist, támogatottságot talál,
- államok közti konfliktusok: a fejlődés eltéréseiből, etnikai különbségekből hatalmi küzdelem alapján kialakult feszültségek megoldására akár a tömegpusztító fegyverek birtoklására és alkalmazására is készek.

A kihívások, a trendek, veszélyek elemzése után a tanulmány négy elképzelhető jövőképet vázol fel, melyben a globalizáció pozitív vagy negatív hatása érvényesül, illetve a regionális versengés konfliktusos vagy konfliktusmentes volta jelenik meg.

Az alternatívák:

A, Befogadó globalizáció

A technikai, gazdasági fejlődés csillapíthatja a demográfiai kihívásokat. A kormányzás mind nemzeti, mind nemzetközi szinten hatékony. Így az emberiség többsége előnyökhöz jut, élvezve a globalizáció jótékony hatásait. Az államok közti konfliktusok minimalizálódnak de államon belül a veszély fennmarad.

B, Ártalmas globalizáció

A lakosság zöme nem jut a hazai globalizáció előnyeire, a populáció nő, az erőforrások csökkennek. A gazdaság szétszakad fejlett, fejlődő és fekete gazdaságra. Erősödnek a belső konfliktusok, amik megoldására akár a tömegpusztító fegyvereket is bevethetik a szereplők.

C, Regionális versengés

Növekszik a regionális integráció, a gazdaságok összefonódnak. A regionális problémák kezelésének fontossága felértékelődik, a globális forrásokból ezek kezelésére csoportosítanak át. A versengők erejét leköti a versengés így a régiók egymást megsegíteni nem tudják. A belső konfliktusok esélye nagyobb.

D, Posztpoláris világ

Az USA gazdasága lelassul, az USA- Európa kapcsolatok megromlanak, Európa saját igényeivel foglalkozik. Az USA-t érinti a Latin-Amerikai instabil kormányzati rendszer, ezért jobban oda összpontosít. Ázsia stabilizálódik, de országai versengésbe kezdenek, a tömegpusztító fegyverek iránt ezért megnő a kereslet. Az államok közötti konfliktushelyzet növekszik az USA-Európa-Ázsia térségben, az érintettek minden forrásukat e versengésre fordítják. A marginalizálódott térségek csak magukra számíthatnak.

Mind a négy forgatókönyv előrejelzi a konfliktusokat, így az államon belüli belső konfliktusokat. Ott ahol az erőforrások elégtelenek, rossz a kormányzás, a lakosság nem részesül a globalizáció előnyeiből ott nagy az esély a belső, államon belüli konfliktusra.

2.5.2. Melyik Világ?⁸⁵

Öt év kutatómunka eredményeként 2000-ben született meg a tanulmány, — amit amerikai civil kutatóintézetek készítettek — és 50 évre ad kitekintést, és határozza meg milyen lesz /lehet a világ 2050-ben.

A tanulmány három alternatívát vázol fel a jövővel kapcsolatban:

- piaci világ,
- erőd világ,
- átalakuló világ.

Az alternatívák összeállításához a világban jelenleg is meglévő kritikus trendek elemzésén keresztül jutunk el:

- demográfiai, gazdasági, technológiai,
- környezeti,
- biztonsági,
- szociális és politikai.

Kritikus biztonsági trendek:

Nemcsak az egyének érdeke a biztonság. A gazdaság működőképessége, szociális ellátás, kormányzás, környezetvédelem is megköveteli az erőszakmentességet.

A stabilitást veszélyeztető tényezők az alábbiakban foglalhatók össze:

- globalizálódott bűzönözés,
- veszélyes technológiák terjedése,
- munkanélküliség és migráció,
- instabilizáció,
- városiasodás, lakosság felduzzadása.

Kritikus szociális és politikai trendek vonatkozásában a nők helyzetének megerősödése, a humán és szociális fejlődés, a kulturális eltérésekből adódó veszélyek a kormányzás jellegének, feladatainak változásai eredményeznek kihívásokat.

A jövő jellemzőinek meghatározása alapvetően az alábbi tényezőkön múlik:

- globális együttműködés,
- átalakuló ipari társadalom,
- információs hatalom,
- állampolgári csoportok, civil szerveződések megerősödése,
- az emberbarátság, emberi kapcsolatok új korszaka,
- felgyorsuló fejlődés,
- túlnépesedés visszafordíthatatlan környezeti változásokat eredményez.

Az alternatívák:

A, Piaci világ

Optimista megközelítést sugároz. A fejlődés motorja a gazdasági növekedés. De veszélyként megjelenik, ott, ahol a törvényesség, a kormányzás és egyéb intézmények nem érvényesülnek maradéktalanul, — elmaradás, leszakadás a globális gazdaságtól, jóléttől, — és ezek lehetnek veszélyforrások.

⁸⁵ Allen Hammond: Which World? Scenarios for the 21 st century (Island Press, Washington DC/USA, 2000) pp. 102., 239., 250.

B, Erőd világ

Alapvetően pesszimista megközelítés. A gazdaság fejlődése nem old meg minden problémát. Az elosztás eredményeként szegény-gazdag régiók között a migráció felerősödik, ami konfliktushoz vezet. A globális fejlődés globális szabályozást igényel a béke érdekében.

C, Átalakuló világ

Radikális változások szükségességét vetíti előre a politikai és a szociális szférában. A különböző állampolgári csoportok, civil szerveződések ereje nő, így hatásukra a kormányzás is átalakulás előtt áll. Szükségessé válnak így a politikai reformok a decentralizált kormányzás, hogy az érintettek jobban irányíthassák sorsukat.

2.5.3. A Globális Jövő Megrajzolása⁸⁶

A tanulmány a GT 2015-höz hasonlóan az USA Nemzeti Hírszerző Tanácsa (NIC) irányításával és nem kormányzati szakértők bevonásával készült 2004-ben azzal a céllal, hogy a 2020-ra elgondolt világkép lehetőségeit és veszélyeit határozza meg. A Globális Jövő Megrajzolása (továbbiakban: MGF) a GT 2015 folytatása. A tanulmány összeállítói számos dimenziót vizsgáltak melyek hatásai a jövő nemzeti és nemzetközi viszonyaira különböző hatással lesznek. A vizsgált területek a következők:

- új szereplők megjelenése a politikában, így állami szinten Kína és India felértékelődése,
- a globalizáció hatásainak vizsgálata,
- kormányzati kihívások, állami és közigazgatási, valamint nemzetközi együttműködési szinteken,
- mindent érintő veszélyek, a biztonság hiánya. A gyenge kormányok, a gazdasági különbségek a vallási extrémizmuson alapuló feszültségek felszínre jutása, eredményeznek néhány régióban konfliktust,
- a nemzetközi, globalizálódott terrorizmus tovább terjedése és módosulása.

A tanulmány szerint négy alternatív világ képzelhető el a jelen történéseinek, trendjeinek elemzése alapján:

A, Davos-i világ

E városnévben ölt testet a globalizálódott világgazdaság. A forgatókönyv szerint a kínai és indiai gazdaság növekedése átalakítja a világgazdaság térképét, ami a politikai hatalmi rendszereket, földrajzi megoszlásokat is átstrukturálja.

Ázsia átveszi a vezető szerepet, és a gazdaságilag megerősödött lakosságuk igényeinek kielégítése a világpiac középpontjába kerül. A globalizáció erősödésével egyre több nem nyugati szereplő emelkedik fel.

B, Pax Amerika

Az USA vezető szerepe megmarad a világban, a nemzetközi élet középpontja marad továbbra is. Kapcsolatait fenntartja, erősíti Ázsiával, Európával és a Közel-Kelettel.

C, Az új kalifátus

A radikális vallási irányzatok által vezetett mozgalmak megerősödnek. Ez az ideológia terjed az egész világon és így földrajzi térségek is alárendeltségébe kerülnek.

A muszlim társadalom egységesítődik, erősödik a vallási önazonosság iránti igény.

D, A félelem ciklusa

Erősödik a tömegpusztító fegyverek terjedésétől és illetéktelen kezekbe kerülésétől való félelem. Inkább a biológiai mintsem a nukleáris eszközök kapnak nagyobb hangsúlyt.

⁸⁶ Mapping the Globale Future, Report of the National Intelligence Council's 2020 Project Based on Consultations With Nongovernment Experts Around the World (Government Printing Office, Pittsburgh PA/USA, 2004) pp. 16., 40., 63., 83., 91., 93., 97-98.

Nő a szervezett bűnözés is. Az elégedetlenség, a vallási hatások, a gazdasági különbözőségek radikalizálják főként a fiatalokat, ami belső konfliktusokhoz vezet. Átértékelődik a haderő alkalmazásának kérdése is. A tömegpusztító fegyverek, hordozóeszközök terjedése előre vetíti a megelőző katonai csapás jelentőségét, létjogosultságát.

Megvizsgálva a különböző jövőkutató tanulmányokat mindegyikben felfedezhető az az azonosság, hogy a konfliktusok és főként a belső konfliktusok nem tűnnek el. A polgárháborúk, belső elégedetlenségek, pedig könnyen államok közötti konfliktusba csaphatnak át, amikben a tömegpusztító fegyverek használata is valószínűsíthető. A konfliktusok forrásai az elégedetlenséggel, a gazdasági fejlődés egyenlőtlenségeivel, az elosztás nehézségeivel, a szűkülő erő és energiaforrásokkal függenek össze. Ezeket a nehézségeket tovább fokozza a vallási, ideológiai, etnikai azonosság keresés. A társadalmi csoportok mind jobban törekszenek azonosságuk megfogalmazására, kapcsolataik erősítésére. Kifelé viszont egyre türelmetlenebbek, elutasítók a „másokkal” szemben. Ez a „mi és ők” tudat pedig lehetőséget biztosít arra, hogy a szűkös forrásokból, javakból csak a „mi” közösséghez tartozók részesüljenek. Az „ők” pedig bőrszín, faj, vallás, etnikai hovatartozás alapján kirekesztődnek.

2.5.4. Katonai kutatások

A globális jövőkutatás eredményeit, a jelen történéseit figyelembe véve a katonai szervezetek is meghatározzák milyen fejlesztési, együttműködési irányok szükségesek a hatásos haderő, hatékony válaszadási képesség kiépítéséhez.

Joint Vision⁸⁷

Az USA fegyveres erői elkészítették a Joint Vision (továbbiakban: JV) 2010, majd a Joint Vision 2020 tanulmányokat, amelyek a „Felkészülés a holnapra” alcímet viselik.

A JV 2010 egyfajta iránymutatás, hogy kell az USA erőinek megfelelni, választ adni a jövő kihívásaira. A katonai erő alkalmazásának teljes spektrumát feldolgozza a háború megvívásától a béke megnyeréséig. Meghatározza azokat a képességeket, amelyek szükségesek a teljes fölény kivívásához:

- domináns manőverek,
- pontos harcbevétel, harcérintkezés,
- logisztika,
- mindenre kiterjedő védelem,
- és az elengedhetetlen információs fölény.

A NATO Strategic Vision⁸⁸

A két stratégia parancsnokság által 2004-ben elkészített tanulmány 15 éves előrejelzést tartalmaz. Iránymutatás, segédlet az erők, eszközök és koncepciók átalakításához. Megadja azokat a kereteket is, amikkel a fejlesztéseknek számolniuk kell és egy hatékonyabb tervezési, végrehajtási módszert is bemutat, amivel a végeredmény hatásosabban elérhető.

A jövőkutatás eredményein alapuló, azokat katonai feladatokra, kihívásokra lebontó tanulmány eredményeit kell megjeleníteni, „aprópénzre váltani” a két éves ciklusokban ismétlődő NATO Védelmi Tervezési Folyamatban.

⁸⁷ Joint Vision 2020, America's Military: Preparing for Tomorrow (USA)

⁸⁸ Strategic Vision: The Military Challenge (NATO Strategic Commands, 2004)

NATO csúcstalálkozók

A 90-es évek, majd a 2001. 09.11. történései nem hagyták érintetlenül a NATO koncepciókat sem. Az 1999-es új Stratégia Koncepció mellé számos új elgondolást, feladatot határoztak meg a szövetség vezetői a 2002-es prágai, a 2004-es isztambuli és a 2006-os rigai csúcson.

NATO Prágai csúcs 2002

A korábbi, 1999-es Védelmi Képességek kezdeményezés követelményein (erők bevetetősége, mobilitás, erők megóvása, vezetés-irányítás, túlélőképesség növelése, fenntarthatóság) kívül a 2001-es terrortámadás számos új elvárást fogalmazott meg. A résztvevők megfogalmazták, hogy a kor kihívásai a szövetség határain kívülről érkeznek és a NATO-nak képesnek kell lennie azok kezelésére. Nagyobb hangsúlyt kapott a terrorfenyegetettség és a tömegpusztító fegyvered terjedésének, veszélyeinek kérdése. A csúcs döntött a NATO Reagáló Erők (továbbiakban: NRF) felállításáról és alkalmazási elveinek kidolgozásáról.

A tagországok egyetértettek és a Prágai Képességi Elkötelezettség (továbbiakban: PCL) fogalomtárral az alábbi főbb területeken jelölték meg a fejlesztési irányokat:

- tömegpusztító fegyverek elleni védelem,
- védett vezetés, információs fölény biztosítása,
- az interoperabilitás kulcsterületeinek javítása,
- gyors bevetetőség és az erők fenntarthatóságának biztosítása.

NATO Isztambuli csúcs 2004

A területvédelem továbbra is a szövetség alapfeladata, de világos az, hogy az nem valósítható meg úgy hogy a távoli konfliktusokat ne keletkezési helyükön kezeljék.

Célkitűzés volt az expedíciós műveletekre való felkészülés, erők modernizálásának, a valós műveletekben való részvétel melletti elkötelezettség bemutatása. A csúcson elfogadták a terrorizmus elleni küzdelem új eljárási rendszerét, ami a hírszerzési eredmények fokozott megosztását, a NATO felkérésekre történő gyors nemzeti válaszok kidolgozását foglalta magába. A valós műveletek vonatkozásában így Irak, Afganisztán és Bosznia-Hercegovina esetében is döntésekre került sor. Ez utóbbit a NATO befejezte és átadta az EU-nak.

NATO Rigai csúcs 2006

A találkozó résztvevői elfogadták az „Átfogó Politikai Irányelvek (továbbiakban: CPG) dokumentumot, ami 15 éves kitekintéssel megjelöli a várható kihívásokat, a haderő erre adandó válaszlehetőségeit, és az ehhez szükséges képesség fejlesztéseket. E dokumentum jelentőségét az adja, hogy az 1999-es Stratégiai Koncepció átdolgozásáig alapdokumentumnak számít. A csúcs megállapításai voltak, hogy a gyenge és széteső államok, regionális konfliktusok komoly kihívást jelentenek. Döntöttek továbbá arról, hogy tovább fokozzák a kapcsolatot más nemzetközi kormányzati és nem kormányzati szervekkel a partnerség és a biztonság érdekében. A biztonság katonai eszközein túl, az afganisztáni tapasztalatok alapján elfogadták az „egyéb” eszközök, úgymint az újjáépítés eszközrendszerét is.

Doktrínák

A NATO és az MH összhaderőnemi Doktrínáiban is helyet kaptak a fent részletezett jövőkutatói eredmények, képességfejlesztési iránymutatások. A doktrínák meghatározzák, hogy milyen eljárásokra van szükség, milyen képességek elérése szükséges a hatékony válaszadáshoz.

Az MH Összhaderőnemi Doktrínája rögzíti, hogy a globális válságok kezelésében továbbra is fontos feladat hárul a haderőkre, ezért a Magyar Honvédséget is hosszabb ideig szükséges a válságövezetekben állomásoztatni.⁸⁹

2.5.5. A haderő helye és szerepe a műveletekben

A békeműveletek fejlődéstörténetéből kiolvasható, ha a biztonság megvalósul a katonai dimenzióban, akkor adott az alap „munka” feltétel, hogy a többi szektor szereplői is sikeresen végezhessek munkájukat. Az új IV. generációs „műveletek” korszakában természetesen nem tűnnek el a korábbi jellemzők, tevékenységek, hanem kiegészülnek újakkal, illetve módosulnak. Továbbra is alapvető célkitűzés marad, hogy a változó konfliktusok mellett kialakításra kerüljön a stabil és önfenntartó béke minimum a politikai, katonai és gazdasági dimenzióban. De a megnyugtató rendezés során olyan társadalmi és szociális szempontokat és környezetvédelmi hatásokat is figyelembe kell venni, amik alapvetően meghatározzák a jövő konfliktusait. A konfliktusban érintett állampolgároknak elevenen él a félelem, a gyötrelme, a bosszúvágy. Ha életükben nem történik megnyugtató rendezés és a nemzetközi közösség kivonul a térségből a háború ismét fellángolhat. De a megváltozott klimatikus viszonyok, a szűkülő energiaforrások is új konfliktusokat eredményeznek. Ezért szükséges, hogy a jövőben az eddigi három biztonsági dimenziót és szempontot kiegészítsük a másik hárommal is (társadalmi/szociális/humanitárius, környezetvédelmi, egyéb- tudományos/technológia), hogy a rendezés valóban tartós legyen.

A jövő konfliktusainak kezelésében továbbra is szerep hárul a haderőre⁹⁰, ami folyamatosan kell hogy alkalmazkodjon a követelményekhez. Az időben elnyúló alkalmazások számos olyan problémát hoznak a felszínre, amelyeket az erők, a létszám folyamatos biztosítása érdekében meg kell oldani:

- pszichés terhelés inkább a családtól való távollétből, mintsem a feladatokból ered,
- szükséges a műveleti részvételt beiktatni az egyéni karriermodellbe,
- gyakrabban biztosítani a mentális regenerálódás lehetőségét,
- megvizsgálni, hogy amikor a békeműveleti tevékenysége inkább csak a katonai jelenlét, képesség fenntartásába megy át, akkor az állomány akár három évet is tölthetne misszióban a családjával, úgy ahogyan azt az USA is teszi például a külföldi állomásoztatások során,
- fontos az élhetőbb környezet, a kultúrált élet- és munkafeltételek kialakítása,
- távoktatás keretében számos tanfolyam és iskola elvégezhető lenne.

Az új típusú feladatokhoz új típusú katona is kell, aki tudásban felkészült, tapasztalt a kor kihívásainak megfelelően felszerelt és felkészített. *A jövő konfliktusainak és rendezéseinek jellemzői:*

- az élehetlenné váló környezet,
- széteső, bémult közösségek,
- bukott államok,
- hadurak profitvesztése,
- párhuzam műveletek,
- tudomány/technika,
- kriminalizálódás,
- tudatlanság, eltérések, intolerancia, türelmetlenség,

⁸⁹ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) p. 13.

⁹⁰ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) p. 13.

- szűkös források ellenőrzése,
- Afrika felértékelődése.

2.5.5.1. Jellemzők

A, Az élehetlenné váló környezet

Mind gazdasági, mind környezetvédelmi szempontból fontos tényező, hogy az ember által megváltoztatott természeti viszonyok és életkörülmények mennyire biztosítják még az egyének boldogulását és megélhetését. A környezetszennyezés hatására emelkednek a tengerszintek, beindult a globális felmelegedés, felgyorsult az elsivatagosodás. A fogyasztói és egyre bővülő társadalmak felélik erő- és energiaforrásaikat. A betegségek, járványok csökkentik az életszínvonalat és főként Afrikában a HIV/AIDS hatására a társadalom teljes szerkezetét változtatják meg. A fertőzött lakosság korai halálával az öregek és gyermekek eltartó, gondoskodó nélkül maradnak, a gazdasági termelés a munkaerő nélkül hanyatlik. A felügyelet nélkül maradó gyermekek kriminalizálódnak, gyermekkatonákká válnak a pusztá létük fenntartása érdekében.

B, Széteső, bénult közösségek

A globalizáció, a betegségek és a háborúk hatására az elsődleges szocializációs kötelékek fellazulnak. Az egyén életét egyre több kapcsolati háló, szervezethez tartozás határozza meg, így azok elmélyültsége csökken. Minél több szervezethez, közösséghez tartozik az egyén, kapcsolatai annál felszínesebbek. A hagyományos társadalmakban általában egy közösség volt a meghatározó, ami követelményeket támasztott, de védelmet is nyújtott.⁹¹

C, Bukott államok

A kis közösségek szintjén megjelenő bénultság makroszintű megjelenése a működésképtelen állam, a központi akarat hiánya, gyengesége. Ott, ahol az állam nem képes szavatolni a biztonságot, egyes szolgáltatásokat, a lakosság egy része tagadja fennhatóságát és az állam nem képes ellenőrizni területe egy részét⁹², ott a terrorizmus, a szervezett bűnözés, egyén nem állami szereplők kedvező feltételeket találnak.

D, Hadurak profitvesztése

A tartós rendezés során a gazdasági élet beindítása és „önjáróvá” tétele létfontosságú. Amennyiben viszont a hadurak elveszítik bevételi forrásaikat (pl: máktermelés alternatív kiváltása a gabonafélék termelése) fegyveresen is érvényesíteni kívánják profit érdekeltységüket és tisztán gazdasági érdekeik miatt, támadják a közigazgatás és közbiztonság rendszerét.

E, Párhuzam műveletek

Az egyre komplexebb rendezéseik során több nemzetközi szervezet is részt vesz. A katonai, közbiztonság területen is specializálódott erők vesznek részt, akik között az összhang megteremtése létfontosságú. Afganisztánban az ISAF kötelékében a PRT-k, a katonai tanácsadó csapatok és a gyorsreagálású erők más-más feladatokat hajtanak végre, de ugyanazon a területen. Ehhez kapcsolódik még a helyi hadsereg és rendőrség erőfeszítése is.

F, Tudomány/technika

A fejlődés és technika új vívmányaival a kutatások eredményei egyre gyorsabban jelennek meg a napi életünkben. A szegényebb államok, a bűnözői körök, a terrorista csapatok könnyebben és olcsóbban juthatnak hozzá a nagy pusztulással, így nagy fenyegetéssel járó eszközökhöz és eljárásokhoz.

G, Kriminalizálódás

A polgárháborúk egyik ismérve, hogy a központi kormányzat gyengesége, a szűkös források miatt a lakosság egy része — főként vidéken — nem jut megfelelő ellátáshoz, illetve

⁹¹ Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés (Nők Lapja Műhely, Budapest, 2006) pp. 251-263.

⁹² Wagner Péter: „A bukott államiság” és Afganisztán (Holtzer Lóránt emlékére) In: Kül-Világ, Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata III. évfolyam, 2006/2. p. 38.

nincs biztonságban. A nem kormányzati szervezetek, a segélyszervezetek is törekszenek arra, hogy munkájukat viszonylagos biztonságban végezzék. Ezért a háborús helyzetekben a városok lakossága felduzzad.

- a biztonság,
- ellátás, közszolgáltatás,
- munkalehetőség, megélhetés jobb lehetőségei miatt.

A települések szélén lévő bádovvárosokban, vagy az utcán élő „betelepült” lakosság szűk térben élve osztozik a szűkös forrásokon, ami köztük konfliktusok valószínűségét növeli. A megnövekedett lakosság feletti ellenőrzés is fontos kérdés. A szűkös források hiánygazdaságában az elosztás képességével rendelkezők hatalomra tesznek szert. Amennyiben ez nem állami szereplőé, akkor ez az informális hatalom a bűnözői oldalon jelenik meg és tovább kriminalizálja a társadalmat.

H, Tudatlanság, eltérések, intolerancia, türelmetlenség

A szűkös források feletti rendelkezés a hatalom egyik forrása. Mivel a társadalom minden tagjának nem jut belőle, ezért valamilyen módon szükséges a megosztás, ki kap és ki nem. Erre alapvetően a vallás, a bőrszín, etnikai hovatartozás szolgáltat alapot. Másik fontos elem a bűnbak keresése. A kialakult biztonsági és gazdasági helyzetet valakik előidézték, ők általában egy másik csapathoz tartoznak, akik beazonosíthatók és megbüntethetők. E biztonsági vákuumot kihasználva a hatalomra törő csoport hatékony propagandát folytatva elérheti, hogy saját csoportja a vélt vagy valós vádak alapján fegyvert fogjon és a másik csoport kiirtására törekedjen (1993-94 Ruanda). A világ számos államában jelentős számú kisebbség él, aminek történelmi és migrációs okai is vannak. Az államhatárok kevés esetben esnek egybe az etnikai határokkal, a menekültek, pedig mindi a jobb élet reményében vándorolnak.

I, Szűkös források ellenőrzése

Mára már nemcsak a makroszinten megjelenő energiahordozók, stratégiai nyersanyagok tartoznak ebbe a körbe. A klímaváltozás hatásai, az elsivatagosodás, az ivóvíz, az öntözővíz hiánya, az élelmiszertermelés visszaesése egyes térségekben szintén eredményez konfliktusokat. Az éhséglázadások egyre gyakoribbak. A járványok pedig mind több embert érintenek e szennyezett „ivóvíz” miatt.

J, Afrika felértékelődése

A klimatikus változások káros hatása a termőföldek szűkülése a betegségek, az ivóvíz hiánya drámai helyzetet teremtettek a kontinensen. A romló gazdaságban nincs munkalehetőség a lakosság tömeges migrációra kényszerül Afrikán belül, de számos esetben kifelé is. Ezek a mozgások etnikai arányváltozásokat eredményeznek a szomszédos országokban, amin szintén növeli a konfliktus veszélyét. A kiábrándult, nyomorgó lakosság hamar radikalizálható és az egyre nagyobb tért nyerő iszlám szélsőséges csoportjai befolyása alá kerülhetnek. Afrika viszont rendkívül gazdag ásványi kincsekben, energiahordozókban.

2.5.5.2. A jövő feladatai és szereplői

A jövő jellemzőinek feltérképezése után már meghatározhatók a várható katonai erők alkalmazási körülményei és követelményei, azokból pedig a felkészítési és felszerelési elvárások. A Magyar Honvédség haderőfejlesztési koncepciói megalkotása során is figyelembe kell venni a többé-kevésbé, de mindenkire ható körülményeket, amelyek a XXI. század konfliktusait jellemezni fogják és meghatározzák azt, hogy „mire” kell készülni.

A, Eszközök

Megnő az igény a nem halálos eszközök iránt. A polgárháborús viszonyok, zavargások, éhséglázadások, ellenőrizetlen népmozgások szükségessé teszik a tömegkezelés képességének magasabb szintű alkalmazását. Nem a megsemmisítés a cél, hanem a szándéktól eltérítés. Fontos még az egyéni és kollektív védőfelszerelések biztosítása.

B, Erők, szervezet

A katonai erők mind több rendészeti, rendőri feladatot kezdenek ellátni a közrend-, közbiztonság fenntartása, a közigazgatás támogatása, a tömegkezelés érdekében.

C, Eljárás

A nem halálos eszközök új típusú eljárás módokat igényelnek. A befolyásolás, megnyerés, a „sugárzott kép” pozitív alakítása elengedhetetlen kelléke a tartós rendezésnek. A békeművelési csapatok elfogadtatásán keresztül vezet az út a közös konfliktus megoldáshoz a biztonsági helyzet javításához.

D, Biztonsági szektor reformja

Komplex módon az állam valamennyi biztonsággal foglalkozó szervét egyszerre kell reformálni, ki- és átalakítani. Az igazságszolgáltatás és a rendőrség, a rendőrség és hadsereg, a titkosszolgálatok és állami vezetés egymással összefüggő tevékenységet végeznek. Csak együtt lehet őket hatékonyá tenni.

E, Nem állami szereplők

A nem állami szereplők köre is jelentősen bővül és problémát okoz a hadijog értelmezése azokban az esetekben amikor a „civiliek” katonai munkát, szolgáltatásokat végeznek. Vitatható és nem tisztázott az ő jogállásuk a fegyveres konfliktusokban, illetve védelmük fogságba esés esetén. Az aszimmetrikus hadviselés mára már mindkét oldalán kitermelte a maga új típusú nem állami szereplőit. A megváltozott „harceljárásokra” az államnak is módosított „intézményrendszerre”, végrehajtó erőre van szüksége. Az egyik oldalon a terroristák, bűnözők, hadurak, kétes vállalkozók, zsoldosok, gyermekkatonák jelennek meg. A másik oldalon különböző katonai szolgáltatásokat — kezdve az étkeztéstől a hírszerzésig, vallatásig, fogolykísérésig — ellátó magáncégek is megjelennek. A háborút követő rendezés gazdasági lehetőségeinek reményében a befektetők is jelen vannak. A magán biztonsági cégek a különböző tanácsadók jelenléte is mind gyakoribb a válságvezetekben.

A jövő konfliktusai nem teljes mértékben kiszámíthatók, de láthatók azok a jelenben és a múltban gyökerező trendek, amik módosult formában tovább élnek. A gazdasági helyzet, a globalizáció és a klimatikus viszonyok pedig olyan új biztonsági helyzetet teremtenek, amik megoldására a haderő hagyományos képességei mellett újakra is szükség van.

2.6. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Bemutattam a békeműveletek történelmi fejlődését, az egyes generációk jellemzőit és korszak határait, melyek változásai szükségessé teszik a katonai gondolkodás megfelelő változtatását (2. számú táblázat), mind intézményi, mind pedig egyéni szinten. A békeműveletek minden esetben a történelmi kor kihívásainak kezelésére szolgáló eszközök voltak és a jövő konfliktusainak vizsgálata eredményeként bizonyítható, hogy a jelen mellett a jövőben is fontos szerepet töltenek be a nemzetközi béke és biztonság kérdésében. A fejlődő, mind komplexebbé váló műveletek tapasztalatainak feldolgozása és a jövő műveletek tervezésébe, végrehajtásába történő integrálása a siker elengedhetetlen feltétele.

A generációváltások során bővült a békeműveleteket végrehajtó nemzetközi szervezetek köre és ennek megfelelően a hozzájuk kapcsolódó, rájuk jellemző fogalomrendszer is.

A korai békeműveletek során a nemzetközi erők olyan feladatokat is végrehajtottak, amelyek a mai kor műveleteit is jellemzik. A műveletek irányítása érdekében kialakították a nemzetközi „politikai” irányító és a misszió végrehajtó vezető szervezeti elemeit. Az etnikai alapú konfliktusok rendezése során támogatták az ideiglenes közigazgatást, megteremtették a belbiztonságot, kiképezték és felállították az új csendőrséget, kényszerítő erőt, megelőző csapatokat alkalmaztak.

A generációváltások során egyre komplexebbé válnak a műveletek, a kezdeti „egydimenziós” (katonai) biztonságon túl ma már alapvetően a politikai és gazdasági téren is stabil, önfenntartó békét kell teremteni. A végrehajtó szervezetek, szereplők, megoldandó problémák köre is jelentősen bővült. A környezet mind biztonsági, mind pedig földrajzi, higiéniai, klimatikus szempontból is megnehezedett. A haderők alkalmazási köre, a végrehajtott feladatok is jelentősen bővültek. A koalíciós háború speciális módon beemelődött a tágran értelmezett békeműveletek rendszerébe. A katonák megelőző csapásokat, aktív tevékenységeket végeznek a biztonság megteremtése érdekében. A komplex helyzetek komplex rendezésének igénye adja, hogy önálló végrehajtásra alkalmas katonai kötelékek alkalmazása szükséges, ami az MH esetén a PRT-ban és a 2008 őszétől kezdődő KFOR manőver zászlóaljban, mint zászlós misszióban ölt formát.

Új tartalommal és értelemmel ruháztam fel a III. generációs békeműveleteket, megjelölve a „háború és a rendezés” fázisait, jellemzőit. A terrorizmus elleni küzdelmet és a hagyományos értelemben vett háború fogalmainak beemelését tartom szükségesnek a szélesebben értelmezhető békeműveletek rendszerébe.

Az afganisztáni MH PRT rendszerén keresztül bemutattam a „hatásnövelő” képességek, a CIMIC és a PSYOPS jelentőségét az erők megóvása, az elfogadottság növelése érdekében, ami a katonák fizikai biztonsági szintjének emeléséhez elengedhetetlen.

Összefoglaltam az afganisztáni PRT tapasztalatokat és megfogalmaztam a hatékonyság, a biztonság növelését szolgáló javaslataimat, amelyek alapvetően nem a halálos eszközök alkalmazásba, hanem a koordináció, a megnyerés és az együttműködés körébe tartoznak.

A békeműveletek korszakainak tanulmányozásán keresztül bemutattam, hogy a magyar katonai szerepvállalás igazodik a nemzetközi trendekhez és elvárásokhoz, mind nagyobb létszámmal (egyes katonai megfigyelőtől az önálló zászlóaljig), más-más nemzetközi szervezetek kötelékében (ENSZ, EBESZ, NATO, EU, ad hoc), mind távolabbi és mind veszélyesebb műveletekben vesznek részt. A sikeres szerepvállalás növelés elengedhetetlen feltétele a korábbi műveleti tapasztalatok feldolgozása, a környezet elemzése és a szükséges szakmai-szervezeti elemek kialakítása az MH-ban.

Megvizsgáltam a jövő konfliktusainak jellemzőit és meghatároztam azokat a trendeket, kihívásokat és követelményeket, amelyekre a jövő békeműveleti erőinek, így a Magyar Honvédségnek is választ kell tudni adni, hatékony kezelésére képesnek kell lennie. A múlt és a jelen konfliktusainak jellemzői mellett alapvetően az intolerancia, a környezeti változások, a központi kormányzat erőtlensége, valamint a tudomány és technika vívmányainak illetéktelen kezébe kerülése határozza meg a jövő konfliktusainak karakterisztikáit.

	I. GENERÁCIÓ	II. GENERÁCIÓ	III. GENERÁCIÓ, 2. FÁZIS	IV. GENERÁCIÓ	EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ
VESZÉLY	Katonai	Katonai Etnikai	Komplex	Komplex	Háború
INTENZITÁS/ EXTREMITÁS	Szemben állók: államok Megegyezés: utána visszavonulás és egyezmény betartása	Polgárháborús viszonyok Sok fegyveres csoport Békeműveleti erők is „aktív” részesekké válnak	Terror támadások Polgárháborús viszonyok Békeműveleti erők is „aktív” részesekké válnak	Maximális	Maximális
KOMPLEXITÁS	BIZTONSÁG: Katonai SZEREPLŐ: Kevés Szembenállók: reguláris erők	BIZTONSÁG: Politikai, gazdasági, katonai SZEREPLŐ: Sok Paramilitáris	BIZTONSÁG: Politikai, gazdasági, K katonai SZEREPLŐ: Sok Egyre jobban szerveződő, egyre hatékonyabb milíciák	BIZTONSÁG: Politikai, gazdasági, katonai + szociáli/emberi jogi/humanitárius, + környezetvédelmi SZEREPLŐ: Sok Öntörvényű kiscsoportok	BIZTONSÁG: Politikai, gazdasági, katonai + szociáli/emberi SZEREPLŐ: Szervezett fegyveres csoportok, terrorista sejtek- hálózatok
NEMZETKÖZI SZERVEZET) LEGITIMITÁS	ENSZ	ENSZ, NATO, EBESZ Egyéb regionális szerveződések	Ad hoc koalíció NATO	Új földrajzi térségek, új tartós vagy ideiglenes szövetségek	Ad hoc szövetség
TÁVOLSÁG	Változó	Változó	Nagy	Változó	Nagy
LÉTSZÁM	Kis Megfigyelők	Megfigyelők Szakasz-század erő Zászlóalj feladat és földrajzi korlátozással (SFOR, KFOR)	Zászlós missziók	Változó Speciális képzettségek szükségessége	Önálló kötelék
ÖNNÁLÓSÁG/ ELLÁTÁS	ENSZ ellátás	ENSZ ellátás, Részben önellátás	Teljes ellátás	Teljes ellátás	Teljes
MŰVELETEK TIPUSAI, FELADATOK	Békefenntartás Erők szétválasztása (ZOS, BZ) Békeműveleti és helyi haderők földrajzilag is elhatárolt területen tevékenykednek	PE: kikényszerítés A fegyveres csoportok, helyiek között végzett művelet	A háborús tevékenység mint a tágabb békeművelet eleme Civil újjáépítés	Valamennyi	Háború

ALAPVETŐ JELLEMZŐK	Reguláris erők Hagyományos háborúk Világos vezetés-irányítási rendszer	Polgárháború Népiirtás Civil áldozatok Olcsó fegyverek Béketámogató erők mint célpontok; Párhuzamos katonai akciók; Szervezetek feladat átadás-átvétele. Szűkös források ellenőrzése Intolerancia türelmetlenség	Aszimmetrikus fegyverarzenál „piszkos bomba” „speciálisan, hálózatba szervezett szembenálló erők	Széteső kisközösségek Gyermek katonák	Aszimmetrikus fegyverarzenál
-------------------------------	--	---	--	--	------------------------------

A MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS FEJLŐDÉSE A NEMZETKÖZI TRENDEKBEN

2. számú táblázat

szerkesztette: **Boldizsár Gábor**

3. A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEMŰVELETI STRATÉGIÁJA ÉS ÖSSZETEVŐI

A II. világháborútól napjainkig a magyar haderő folyamatosan készült, készül az Alkotmányban és más törvényekben meghatározott alapvető és legfontosabb feladatára, az ország szuverenitásának védelmére, de ilyen célú valós alkalmazására nem került sor. Természetesen a katonai erő a pusztán létevel, kiképzettségével és készenlétével is alkalmas elrettenteni, távol tartani az agresszort. A békeműveletek során a magyar haderő kijelölt erői távoli helyeken járultak hozzá a globális béke és biztonság megteremtéséhez, hol a hidegháború status quo-t kereső környezetében, hol pedig a bipoláris világ megszűntét követő új világrend kialakulásakor. A megváltozott világ új biztonságpolitikai kihívásai, kockázata, fenyegetései kezelésére a nemzeteknek, szövetségeknek fel kell készülniük és hatékony választ kell tudni adniuk. A mind gyakoribb és komplexebb békeműveleti alkalmazás, a megváltozott világ szükségessé teszi a katonai vezetői gondolkodás változását, valamint a szakstratégia kialakítását. A békeműveleti stratégia a biztonság és védelempolitikai dokumentumok rendszerében beágyazva helyezkedik el. Mind horizontálisan, mind pedig vertikálisan stabil része a dokumentumrendszernek. Az Alkotmány és az idevonatkozó törvények mellett a nemzetbiztonságról, védelemről vallott alapelveiből megfogalmazott Nemzeti Biztonsági Stratégia a legmagasabb komplex dokumentum. A különböző ágazati stratégiák ebből eredeztetve, kifejtve határozzák meg az egyes szakterületek részletes „cselekvési terveit”.

Így a haderőre alapvetően vonatkozó Nemzeti Katonai Stratégia a következő szint. A haderő alkalmazásának vannak más befolyásolói is, amelyek más ágazatok; gazdaság, információ, környezetvédelem, ifjúság, fejlesztési, stb. stratégiákban is megjelenhetnek, mint horizontális kapcsolódó elméletek. Vertikálisan tovább haladva tekintettel, hogy a haderő milyen gyakorisággal és milyen komplex békeműveletekben vesz részt, ez milyen humán és reálforrás vonzatokkal jár, szükséges az ágazati stratégián belül a *Békeműveleti Stratégia* kimunkálása. A haderő ma már nemcsak pusztító erejének alkalmazásával, erődemonstrációval, elrettentéssel érheti el a politika által meghatározott céljait, hanem az általa sugárzott kép is erősíti az elvárt hatást.

3.1. A MEGVÁLTOZOTT VILÁG

A bipoláris világ megszűntével véget ért a két szuperhatalom által kialakított stabil status quo. Olyan eddig nem látott, elfojtott indulatok törtek a felszínre, amik gyökeresen megváltoztatták a konfliktusok, háborúk jellegét. Az alapvetően polgárháborús viszonyokkal jellemezhető konfliktusok egyre gyakoribbá váltak. A tradicionális békefenntartásra berendezkedett államok, szövetségek szinte megoldhatatlan nehézségek előtt álltak.

A megváltozott kihívások és veszélyek Európát sem hagyták érintetlenül. A '90-es évek számtalan polgárháborúja, népiirtásai mind nagyobb és nagyobb békeműveleti erőket igényeltek. Megnőttek a végrehajtó szervezetek és nemzetek köre, a szükséges létszámok, valamint az elvégzendő feladatok száma és típusai is.

E konfliktusok alapvetően a fejlett világon kívül keletkeztek és eszkalálódtak polgárháborús viszonyok közé.

A globális és regionális békéért és biztonságért érzett felelősség mellett azok direkt és indirekt hatásai is cselekvésre készítették a nemzeteket. A menekültáradat, a pénzügyi források biztosítását szolgáló fegyver, kábítószer, emberkereskedelem, a szervezett bűnözés a nyersanyagforrások elzárása, a közlekedés, a fizikai biztonság akadályozása még távoli területekről is hatottak Európára, Magyarországra. Alapvető nemzeti érdekké vált a távoli

konfliktusok kezelése. A nemzeti érdeken felül a különböző szövetségi rendszerek is elvárták, de garantálták is a beavatkozást és a biztonságot. Az érdek/érték azonosságon, a közös „kockázatvállaláson” alapuló szövetségek összehangolják az egyes államok erőfeszítéseit így azok egymást erősítve nagyobb eredményt érhetnek el.

A kihívások tartós jelenléte és kezelésének igénye szükségessé teszi a szakstratégia kialakítását, ami a tervezésben, a nemzetközi együttműködésben, a végrehajtásban is hatékony iránymutató, megtestesítve az állam elkötelezettségét és látható hozzájárulását a globális béke és biztonság fenntartásához. A stratégia által biztosított rendszert, mint „hardvert” a humán dimenzió, mint „software” működteti. A tárgyi tudás, az egyéni, a nemzeti értékrend az, ami cselekvéssel tölti meg a stratégia adta kereteket.

A Magyar Köztársaság sem maradt ki a komplex biztonsági kihívások hatásai alól. A politikai, katonai, gazdasági, humanitárius, környezeti valamint a tudomány és technikai biztonság kérdéseit is komplexen kell kezelni. A bonyolult környezetben könnyebb és kevésbé kockázatos, ha az érdekérvényesítést szövetségi, együttműködési keretek között hajtják végre az államok. Minél nagyobb a műveletekben résztvevő tagországok köre, annál nagyobb a legitimitása, hazai és nemzetközi elfogadottsága. Az államszándéka még nem elegendő a hatékony érdekérvényesítéshez. Szükséges a képesség kialakítása is, hogy a döntést legyen „mivel” végrehajtani. A cselekvésre akkor kerül sor, ha a szándék és képesség együttesen fennáll. A kor kihívásai, amelyek katonai erővel kezelhetők zömmel az ország, a NATO határain kívül keletkeznek, ott is kell megoldani őket.

Az Alkotmány az MH részére feladatul szabja a területi egység, szuverenitás védelmét.⁹³ De mit is jelent a szuverenitás? Az ország szabad akarata, elgondolása szerint hozza meg döntéseit, azokat fenyegetés, kényszer nem befolyásolja. A távoli konfliktusok viszont negatív hatással vannak életünkre, szükséges kezelésükről „gondoskodni”. Az MH mint az állam egyik végrehajtó eszköze részt kell, hogy vegyen — az alaprendeltetésből adódó feladati miatt (is) — a távoli konfliktusok kezelésében és a helyzet normalizálásában, az önfenntartó stabil béke kialakításában. A fenti módosítások, újraértelmezések figyelembevételével adódik, hogy az MH békeműveletben résztvevő erői tulajdonképpen az alaprendeltetésből adódó feladataikat látják el, és „itthonlét” idején készülnek fel a feladatra. De ez az „itthonlét” is pontosításra szorul, hiszen akkor, vagy a különböző hazai és szövetségi készenléti szolgálatokat hajtják végre, vagy ha szükséges a katasztrófavédelemben vesznek részt. A haderő ilyen típusú valós alkalmazásra a hidegháború idején csak egyszer került sor az 1968-as csehszlovákiai műveletek idején. A megváltozott alkalmazási körülmények és az érdekvédelem értelmezése szükségessé tenné, hogy a haderőről és a katonákról másként gondolkodjunk. A valós műveletekben, távoli területen, bonyolult földrajzi és időjárási viszonyok között, az élet kockáztatásával végrehajtott feladatokat végző katona és családja másfajta gondoskodást kíván. Mind a felszerelésben, mind pedig a családtámogatási rendszerben a lehető legjobbat kell nyújtani. Amennyiben a felszerelés megfelelő és az otthoniak is „rendben vannak” a katona maximálisan tud összpontosítani az előtte álló veszélyes feladatra.

3.2 A SUGÁRZOTT KÉP

A feladatot végrehajtó katona, aki az erőszak alkalmazás állami monopóliumának szimbóluma, mind hazai területen, mind pedig külföldön folyamatosan a figyelem középpontjában áll. A helyi lakosság a világ közvéleménye, a saját ország figyeli, hogy a katona milyen teljesítményt nyújt, hogyan, milyen eredménnyel, miért is végzi feladatát. Minden esetben szükséges, hogy a sugárzott kép összehangolt egy irányba mutató legyen. A

⁹³ A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. Törvény In: Kukorelli István et al: Alkotmánytan (Osiris, Budapest, 1998.)

diszharmónia, ellentmondás aláássa az erőkbe vetett bizalmat, megkérdőjelezi hitelességét és professzionalitását. A sugárzott kép két nagy csapat tevékenységének összehangolt eredménye (6. számú ábra).



CÍM: A HADERŐ ÁLTAL SUGÁRZOTT KÉP

6. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Az egyik oldalon azok az elemek állnak, amelyek közvetlenül is érintik a lakosságot, hatnak rá, ezeket nevezzük *hatásnövelő elemeknek*, aminek összetevői a CIMIC, a PSYOPS, a tömegtájékoztatás (továbbiakban: PI) és a csapattájékoztatás (továbbiakban: TI). A másik oldalt a *hadműveleti elemek* alkotják. Ebbe a körbe tartozik az adott katonai szervezet készenléti szintje, az általa végrehajtott feladatok, valamint a katona egyéni magatartása. A hatásnövelő oldalt vizsgálva és az adott szakterületek definícióit, feladatrendszerét elemezve megállapítható:

A CIMIC kapcsolatot tart a műveleti terület helyi lakosságával, hatóságaival, civil, kormányzati, és nem kormányzati szervezeteivel azért, hogy a parancsnok munkáját támogassa a civil környezetben. Feladata a kapcsolattartás mellett annak a felismerése, hogy az adott terület civil környezete milyen segítséget tud nyújtani a haderőnek, illetve milyen valós szükségletei vannak, amiket más aktor nem tud biztosítani és amelyek hiánya humanitárius katasztrófához, felesleges szenvedéshez vezetne.⁹⁴

A PSYOPS az egyetlen olyan katonai képesség, aminek a befolyásolás az alaprendeltetése. Feladata szintén a parancsnok munkájának segítése úgy, hogy a baráti erők megerősítő, a semlegesekre megnyerő az ellenséges érzelműekre, pedig elrettentő hatást gyakoroljon.⁹⁵

Itt meg kell különböztetni a háborús PSYOPS-ot ami, alapvetően az individuum lelkében megbúvó félelemmel manipulál és ezért fontos tudományos háttere a pszichológia, mert főként az ellenséget kell megtörni. A másik a békeművelet melyben az önfenntartó béke, a stabil és kiszámítható gazdasági, politikai, katonai rendszer kialakítása a cél, ezért sokkal inkább az emberi közösségek magatartását, viselkedését vizsgáló kulturális antropológia kerül

⁹⁴ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) pp. 123-124.

⁹⁵ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) p 112.

előtérbe. Létezik ettől eltérő szemléletű felosztás is ahol a kifejtett tevékenységet aszerint osztályozzuk, hogy az megosztó vagy összekovácsoló hatást gyakorol a célcsoportra.

A tömegtájékoztatás látja el információval és kezeli a helyi, nemzetközi és a hazai — nemzeti — médiát. Feladatai közé tartozik a hiteles, pontos tájékoztatás úgy hogy az ne veszélyeztesse a katonai műveletek sikerét, de kielégítsék a médiumok hírigényét.⁹⁶

A csapattájékoztatás viszonylag új fogalom. A német haderőben a PSYOPS erők egyik csoportja végzi a személyügy szakirányítása alatt. Feladata, hogy a műveletben résztvevő katonák is kapjanak mind szélesebb, átfogó ismeretet az általuk végzett tevékenységről és sikeréről. Ezzel jelentősen növelhető az elhivatottság, a küldetéstudat.

Egy példa arra, hogy e négy direkt hatás hogyan kapcsolódik össze, hogyan szükséges az általuk kezelt és a szervezeten kívülre juttatott információt összehangolni. A CIMIC a megfelelő szakmai elemzések után végrehajt egy projektet, aminek a kedvezményezett köre az adott térség iskolásai. A PSYOPS ezt az információt megfelelően „csomagolva” eljuttatja olyan területekre is, ahol egyébként nem tudnának az esetről, a katonák e pozitív cselekedetéről. A tömegtájékoztatás a nemzetközi média irányában közvetíti a projekt létét és sikerét így mind a külföldi, mind, pedig a csapatot küldő ország hazai közvéleménye is tájékozódik a segítségnyújtásról. A csapattájékoztatás keretében, pedig a katonai erő valamennyi tagja megtudja, hogy ottlétünknek milyen kézzel fogható hasznát látták a helyi iskolások, mivel járultak hozzá a jövő generációjának képzéséhez. A sugárzott kép másik nagy része a hadműveleti elemek. Ezek a szakterületek a haderő hagyományos alkalmazása során akár a hazai területen megvalósuló országvédelemben is megjelennek. Fő ismérve, hogy a környezetre reagálva kerülnek végrehajtásra és a hadművelet által szervezett-tervezett a csapatok által, pedig végrehajtott tevékenység. A mindenkori biztonsági helyzet alapján történik a készenléti szintek megállapítása. Ez megjelenik a gépjárművek és a katonák mozgásának, felszereltségének viszonylatában, de a tömegpusztító fegyverek elleni védőfelszerelés hordmódjában is. Minél feszültebb a helyzet, annál magasabb a készenléti szint, aminek külső a lakosság által is látható jegei:

- jobban felszerelt katona;
- egyszerre csak több katona és gépjármű mozoghat együtt,
- az objektumot elhagyók több híradó eszközt használnak, hordanak,
- az objektumot őrzés-védelme fokozott;
- szabadságok, rekreációk leállítva,
- vegyvédelmi felszerelés készenlétben,
- objektumok ki- és bemenő forgalma csökkentett, fokozottan ellenőrzött.

A biztonsági helyzet alakulása hatással van a katonák által végzett feladatokra is. A járőrök házkutatások, átvizsgálások és a közterületi jelenlét fokozódik, ha a biztonság romlik. A haderő alapvető feladata a katonai biztonság szavatolása, így ha az változik lépéseket kell tenni az egyensúly visszaállítására. A helyiek az említett tevékenységek gyakoriságából, a végrehajtóerők nagyságából következtetéseket vonnak le, emócióik erősödnek. A katonák egyéni magatartása is meghatározó. Alapvetően azok, akik az objektumokon kívül teljesítenek szolgálatot szintén hozzájárulnak — viselkedésükkel — a helyiekben kialakuló képhez. A határozottabb esetleg agresszívabb magatartásnak több külső és belső lelki oka is lehet.

A parancs, feladatszabás során meghatározzák, hogy miért kerül sor egy járőr vagy egy átvizsgálási feladatra. A biztonsági helyzet változásáról a katona itt tájékozódik és kialakul benne az egyéni vélemény, ami aztán meghatározza cselekvését, magatartását. Nem lehet eltekinteni attól a tényről sem, hogy a műveleti terület lakosságával szemben előítéletek

⁹⁶ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) p.126.

vannak, mely eredeztethető a hazai felkészítésből, a fiatakkori szocializációból vagy éppen a műveleti területen a közelmúltban megélt negatív élményből.

E két nagy terület és két elem egymást erősítő, vagy éppen gyengítő hatásának bemutatására álljon itt példaként — a 2005. március 8-a és az azt követő napok történései Koszovó és Metohijában — ahol a KFOR mint katonai és az UNMIK, mint civil szervezett működött „együtt”.⁹⁷

2005. március 8-án kézbesítették a Hágai Nemzetközi Törvényszék idézését háborús és emberiség elleni bűncselekmények ügyében Ramush Haradinaj részére Koszovó akkori miniszterelnökének. A miniszterelnök lemondott és másnap Hágába utazott. A kialakult feszült biztonsági helyzetben a KFOR és az UNMIK között alakult ki ellentét. Az UNMIK a miniszterelnök szülőföldjén és Koszovói Felszabadítási Hadsereg (továbbiakban: UCK) parancsnoki működési területén emelte meg a készenléti szintet, nem pedig az egész tartomány területén. A KFOR törölte a szabadságokat, a korábbi személy és gépjárműmozgást jelentősen megszigorította, megerősítette az objektumok őrzés-védelmét és külön rendszabályokat vezetett be az objektumokba belépő nem KFOR személyekkel is. E rendszabályok keretében a Délnyugati régió parancsnokságán először az objektumba való gépjárműves belépést tagadták meg az UNMIK Katonai Összekötő Csoportjától (továbbiakban: MLT) majd másnap a kerítés melletti parkolást is. A MLT naponta háromszor hajtott végre a KFOR-ral koordinációt, információcserét, tagjai alapvetően NATO vagy PfP országok katonái voltak. Koszovóban az UNMIK-ot abban az időben számos támadás érte, de alapvetően nem személyek, hanem anyagi javak ellen irányult. Autókat, házakat lőttek meg, vagy gyújtottak és robbantottak fel. Az UNMIK autók ilyen formában történő elkülönítése fokozta a személyek veszélyeztetettségét. A biztonsági, hadműveleti rendszabályok látványos emelése mellett viszont politikai és média nyilvánosság szintjén folyamatosan azt hangsúlyozta a két együttműködő szervezet, hogy a biztonság stabil, a közrend jó a tartományban. E kijelentések szöges ellentétben álltak a tett cselekedetekkel. A két ellentétes irányú „jelzés” félreértésekre adott okot, valamint aláásta a két szervezet együttműködésébe vetett bizalmat, és a hitelességüket.

3.3. GONDOLKODÁSMÓD VÁLTÁS

A békeműveletek történelmi áttekintése és elemzése is bizonyítja, hogy a haderő alkalmazásának — a védelmi műveletek és a katasztrófa elhárítás mellett — egyik legfontosabb tevékenysége a nemzetközi béke és biztonságban való hatékony, helyszíni hozzájárulás. A nemzeti érdekektől, ideológiai hozzáállástól, nemzetközi mozgástértől függően alakult és alakul ma is az egyes országok és szövetségek magatartása az adott konfliktushelyzetek kezelésében.

A békeműveletek korai szakaszában a nagyhatalmak egymással vetélkedésének és reálpolitikájának eredménye az adott „tűzoltási” művelet végrehajtása.

A *hidegháborúban* a két szuperhatalom a közvetlen beavatkozástól tartózkodott, így az alapvetően a semleges és el nem kötelezett országok vettek részt korlátozottan a békeműveletekben. Korlátozottan, mert a konfliktusok alapvetően államok között zajlottak, amelyek politikai rendszerüktől függetlenül rendelkeztek megfelelő állam- és közigazgatással, belső akaratervényesítő képességgel. Ez, valamint a két szuperhatalom által adott „hozzájárulás” rendkívül szűk mozgásteret biztosított a béke és biztonság megteremtéséhez.

E mozgásteret alapvetően a *katonai biztonsági dimenzióra korlátozódott*.

A *hidegháború végével* új típusú konfliktusok kerültek előtérbe, amelyek komplex kezelést igényelnek. A *polgárháborúk* egyik fontos ismérve, hogy megszűnik az ország

⁹⁷ A szerző a jelölt időszakban az ENSZ Koszovói Missziójában (UNMIK) a nyugati régióban teljesített szolgálatot.

területi egysége, egységes állam- és közigazgatása, gazdaság irányítása. A teljes rehabilitáció érdekében — a két szuperhatalom szerepének változásai miatt, USA: helykeresés, Szovjetunió: felbomlás, hatalomvesztés — a nemzetközi közösségnek valamennyi biztonsági dimenzióban cselekednie kell. Cél a konfliktus rendezése, a tartós önfenntartó béke kialakítása és a térség stabilitásának megteremtése, fokozása.

A *harmadik generációs* békeműveletekben, pedig már megjelenik az a hatalmas politikai, morális felelősség is, hogy a nemzetközi közösség egyes szereplői által szétzúzott, egyfajta központi akaratot, gazdaságirányítást, igazságszolgáltatást *újra alkossák* úgy, hogy az a helyiek és a nemzetközi közösség számára is elfogadható legyen.

A rövid történelmi összefoglalásból is érzékelhető, hogy a II. világháború után az államok zöme, így hazánk is alapvetően készült a fegyveres küzdelemre és a katasztrófa elhárítására, de a haderő valós környezetben konkrét célok érdekében történő alkalmazása csak a békeműveletekben valósult meg. A Magyar Honvédség valós — ténylegesen végrehajtott — alkalmazásának zömét a békeműveletek adják. Elkülönül egymástól, és az Alkotmányban is áttételesen értelmezhető — a felkészülési (ország védelem, kollektív védelem) és a valós végrehajtás a haza és a szövetség területén kívül alapvetően nem háborús feladatokra. A történelmi fejlődésből az is kitűnik, hogy a megváltozott környezetben az alkalmazási elvek, szakpolitika, szakstratégia módosítására is szükség van. A folyamatosan változó környezet — ami csak nehezen és hosszútávon befolyásolható, így objektív tényezőnek tekinthető — folyamatosan igazodó szakstratégiát, kutatást, innovációt igényel. A környezeti változásoknak alapvető hatása van az olyan nagy hadtudományi kategóriákra, mint az *eljárás – eszköz – szervezet* hármasságra. A környezet változása és annak pontos elemzése, értékelése eredményeként megváltoznak a haderővel szemben megfogalmazott követelmények is. Azon követelmények, amelyekre, a folyamatos megújulásra készített haderőnek a fejlesztési eredményeként képesnek kell lennie. Természetesen az adott képesség szinte sohasem érhető el az először megkívánt szinten, mert korunkban a kihívások és a fenyegetések is rendkívüli gyorsasággal változnak, így a megfogalmazott célok, követelmények is modifikálódnak.

A folyamatosan a környezethez igazodó követelmények teljesítéséhez a feladatok is változnak, változtak. A háborúra jellemző területvédelemmel szemben nagyobb teret nyertek a békeműveletek, válságkezelések, *érdek-értékvédelem*. Természetesen a háborús képesség is fontos tényező maradt de szintén megváltozott. Ma nem az ország területén reguláris erővel szembeni területvédelemre kell készülni, hiszen a biztonságpolitikai környezet alakulása tehermentesítette az Észak-atlanti térség jelentős részét e problémától. A terrorizmus elleni küzdelemben természetesen sor kerülhet honi, szövetségi területen történő alkalmazásra, de már nem a hagyományos, hanem a „láthatatlan ellenség” a globális terrorista hálózat csoportjai ellen. A háború másik „fajtája” pedig az expedíciós háború, amelyre az ország, szövetség határain kívül kerül sor bonyolult terep, klimatikus, logisztikai, katonai és természetesen politikai környezetben.

A haderő békeműveletekben történő alkalmazásának fő feladatai, hogy azok járuljanak hozzá a más — politikai, gazdasági — erőfeszítésekkel harmonizálva a helyzet normalizálásához. A konfliktus megoldását úgy végezzék, hogy az elkerülhetetlen káros tényezőket — lakosság ellenszenvé, saját veszteségek, forrás felhasználás — minimalizálják.

A katona ma már nem (csak?) háborút vív és pusztítja az ellenséget, birtokba veszi területeit és kihasználja forrásait, hanem a biztonság más dimenzióinak szereplőivel, közös erőfeszítéssel törekszik a helyzet normalizálására. A politikai, katonai és gazdasági biztonság kialakítása, valamint az igazságszolgáltatás szavatolása — ami politikai biztonság részeként értelmezhető — és azok önfenntartó létének megteremtése már önmagában a végcélja lehet egy konfliktus kezelésének. A kialakuló új rendszer működésének segítése, az önfenntartás tanulása és a bizalom erősítése elengedhetetlen kellekei a sikernek.

Az elmúlt időszak katonai műveletei és gyakorlatai közül [NRF, NATO Török Gyorsreagálású Hadtest (NRDC TU), NATO Német-Holland Gyorsreagálású Hadtest (NRDC-GE/NL), NATO Olasz Gyorsreagálású Hadtest (NRDC-IT)⁹⁸] számos esetben kitűnt, hogy a tisztán, tradicionálisan katonai tevékenységekben nem jutott mozgástér a civil szereplőknek a konfliktus megoldásában. A tisztán katonai műveletben még ma is nem/vagy csak nehezen illeszthető be a civil dimenzió. Pedig az erő alkalmazásának politikai, humanitárius, emberjogi okai vannak. Így a kezelésükben is e szereplőknek helyt kell adni.

A dilemma forrása egyrészt az, hogy a konfliktusok, katasztrófa helyzetek kezelésében a katonai erő veszi át a konkrét vezetést a létfontosságú katonai biztonság megteremtésében. Ez a biztonság elengedhetetlen ahhoz, hogy a politikai, gazdasági, emberjogi, környezetvédelmi és más dimenziókban tevékenykedő szervezetek egyáltalán elkezdhessék munkájukat. Tehát a katonai erőnek a biztonság megteremtése érdekében történő alkalmazása kezdetén, a „zavar időszakában”, a Clausewitz-i háború kódében prioritása van. Másrészt pedig az a katonai felfogás érvényesül, hogy a haderő csak saját eljárási rendje és vezetési rendszere szerint avatkozik be. Ennek gyökerei a hidegháború után 1992. decemberében a NATO nyilatkozatában is fellelhetők, miszerint a NATO kész volt eseti alapon, saját eljárási rendje szerint segítséget nyújtani az ENSZ-nek a Jugoszláviai műveletek során.⁹⁹

A műveletek során a katonai végrehajtás prioritásai sok esetben összeütközésbe kerülnek a civil szereplők erőfeszítéseivel. A szenvedések enyhítésére, a károk mérséklésére, a helyzet normalizálására törekvő civil segélyszervezetek tevékenysége sokszor akadályozza az alapvető katonai biztonság megteremtése érdekében szolgáló katonai erőket. Különösen akkor, amikor nincs mód arra, hogy a katonai erő teljes alkalmazása képességének elérése, tehát a katonai biztonság megteremtése után kerüljön sor a többi szereplő erő kifejtésére. Alapvetően a katonai és civil tevékenységek egy időben, párhuzamosan zajlanak, így a „szűk keresztmetszetekben” (szállító kapacitás, kikötők, repülőterek, úthálózat, egyéb infrastruktúra) folyamatos feszültség áll be. A civil és katonai dimenzióknak össze kell hangolnia erő kifejtéseit, a „szűk keresztmetszetek” tervezett használatát a lehető legnagyobb siker elérése érdekében.

Örök kérdés, hogy milyen mértékben, mely területeken, és mekkora arányban mondhat le a katonai vezető elsőbbségéről a civil szereplők, a más biztonsági dimenziók javára. Hogyan értékelje a kialakult helyzetet a helyszínen és adja fel prioritásait a hagyományos katonai gondolkodással ellentétben a több dimenziós közös biztonság érdekében. Ezt nem lehet paranccsal kezelni, ezt érezni, érteni kell. A szükséges tudás kialakításához pedig tanulásra van szükség, mégpedig a civil szereplőkkel. Egymás megismerése, mandátumuk, képességük, irányelvük, eljárásaik, prioritásaik, rendezőelvük ismerete megkönnyíti a helyes döntést, a hatékony egyesített erő kifejtést.

A katona részére számos szabályzat, jogforrás kötelező jelleggel meghatározza, hogyan és mikor cselekedjen önállóan, legjobb tudása szerint. Nem csak a háborúba saját csapataitól elszakadt, és híradó kapcsolattal nem rendelkező katonának feladata az elvárható cselekvés. A kor békeműveleteiben, háborúiban résztvevő katona döntéseit is a helyzetértékelés, a feladat pontos ismerete, a cselekvési lehetőségek közötti döntési képesség kell, hogy meghatározza. A mind bonyolultabb és sokszereplős környezetben csak a tanult, képzett katona tud eligazodni. A civil szereplőket, a társadalom rezdüléseit, az egyén cselekedeteit ismerő katona lesz képes arra, hogy elvégezze, amiért a politika kijelölte a feladatra. Ehhez pedig tanulásra van szükség. Tanulásra, értelmezésre és alkalmazásra.

A komplex konfliktus válságkezelés során rendszeresen működési zavarok lépnek fel a katonai és a civil komponensek munkája során. A katona sok, ha nem minden esetben maga

⁹⁸ A szerző részt vett az említett gyakorlatokon és saját megállapításait rögzíti

⁹⁹ A NATO tagországok védelmi miniszterei kijelentették, hogy a szervezet feladatai közé fel kell venni az ENSZ és EBEE békefenntartó tevékenységének támogatását.

kívánja vezetni a tevékenységet és negatívan szemléli, esetleg elutasítja a civil vezetési kezdeményezést, melynek oka a katona létben keresendő. A katonát, a tisztikart három alapvető ismérv különbözteti meg a civilektől:¹⁰⁰

- szaktudás,
- felelősség,
- testületi szellem.¹⁰¹

Meghatározó az is, hogy e három jellemző milyen körülmények között alakul ki, hiszen ez adja bevésettségét, összetartó erejét. A katona az a személy, aki a társadalmi munkamegosztás keretei között vállalja, ha kell életét is áldozza a közösség védelme érdekében. Feladatát szélsőséges viszonyok között, életveszélyben hajtja végre, ami gondolkodásmódjára is kihat. Folyamatosan a legrosszabbra gondol, azokra a feladatokra készül, valamint tudatában van annak, hogy az életben maradás esélyét a szakmai professzionalizmusa és a bajtársakba vetett bizalma (testületi szellem) adja. E rendező elvek mentén törekszik a vezetés megszervezésére. A gyakorlati tapasztalatok bizonyítják melyek azok a paraméterek, amiért a katona úgy ítéli meg, hogy a veszélyes környezetben neki kell kézbe venni az irányítást, „saját sorsának irányítását”. Életének kockázatát csak olyanra bízta, akinek szakmai felkészültsége és elhivatottsága nem megkérdőjelezhető. Ez a katona, aki:¹⁰²

- minden esetben egy szabott, jól látható alá-fölérendeltségi viszonyban a parancsnoki láncnak megfelelően cselekszik,
- jogi, pénzügyi és morális szempontból mindig elszámoltatható,
- kormányzati szervként, nemzetközi erőként mindig a törvényes hatalmat képviseli,
- feladatát élete árán is végrehajtja,
- alárendeltjeiről legjobb tudása szerint gondoskodik — nemcsak ellátásukról, de a tiszta világos feladatszabásról is,
- életét cselekedeteit előírások szabályozzák,
- beazonosított döntéshozatali rendben születnek a parancsok,
- a specifikumok miatt speciális szervezeti kultúrát képvisel,
- a műveletekben való részvétele beosztásától függően mind életkorában, mind pedig konfliktus, háborús tapasztalataiban megjelenik,
- a testületi szellem alapján személyes ismeret nélkül is bíznak egymásban.

Az viszont látható, hogy a *közös műveletek során megvalósul az együttműködés*, mert a résztvevő felek felismerik kölcsönös előnyeiket, vannak közös vonásaik:¹⁰³

- közös a cél, az akarat: a biztonság, a segítségnyújtás,
- professzionális munkát végeznek,
- nemzetközi tapasztalattal rendelkeznek,
- nehéz élet és munkakörülmények között tevékenykednek,
- vezetői elvárások, a közvélemény nyomása alatt döntenek,
- frusztráltak az előjáró, a politika a helyiek elvárásai miatt.

¹⁰⁰ Samuel P. Huntington: A katona és az állam (Zrínyi, Budapest, 1994.) pp. 16-20.

¹⁰¹ Meglátásom szerint napjainkban, amikor a multinacionális vállalatok saját szervezeti kultúrát alakítanak ki, csapatot építenek, csak rájuk jellemző értékeket fogalmaznak meg, akkor lehet, hogy e huntingtoni definiálás megkérdőjeleződik

¹⁰² 2008. február 12.-én a NATO Iskolában (NATO SCOOOL) elhangzott előadások alapján. A tanfolyam célja az afganisztáni PRT feladatokra történő központi felkészítés

¹⁰³ 2008. február 12.-én a NATO Iskolában (NATO SCOOOL) elhangzott előadások alapján. A tanfolyam célja az afganisztáni PRT feladatokra történő központi felkészítés

Mivel a végrehajtásnak vannak bizonyos aktortól független körülményei, a cél, a követelmények, az elvárások és a belső „vezérlő” a segítségnyújtásra, ezért szükséges hogy a civil és katonai szereplők megismerjék egymást. A közös képzésnek és gondolkodásnak hozadéka:

- egymás munkamódszerének, küldetésének, döntéshozatalának, kultúrájának ismerete,
- az előítéletek lebontása,
- a korlátok és lehetőségek azonosítása az együttműködésben.

A katonai gondolkodás, az egyéni szemléletmód változtatása elengedhetetlen nem csak a békeműveletek ellátása, hanem az expedíciós háborúra való felkészülés és végrehajtás során is.

3.3.1. A Parancsnok feladata

A katonai erő alkalmazása, vagy alkalmazásának kilátásba helyezése nem öncélú tevékenység, hanem minden esetben egy magasabb szintű cél érdekében történik. Már Clausewitz is megfogalmazta a háborúról írott művében a hadsereg csak eszköz a politikai célok eléréséhez. A demokratikus társadalmak által vívott háborúk, és alkalmazott haderők alapvető célja, annak a kormányzati és nemzetközi politikai akaratunk a szolgálat, ami az ENSZ Alapokmánya¹⁰⁴ Preambulumában is meghatározott. Cél a globális béke és biztonság fenntartása, a háborúk borzalmainak elkerülése. Nincs ez másként a békeműveletek során sem. A nemzetközi közösség által kitűzött célok – a konfliktus rendezése, a tartós önfenntartó béke kialakítása – érdekében történik a katonai erők alkalmazása. De a biztonság megteremtése nem csak a katonai dimenzióban szükséges. *A politikai, humanitárius, és gazdasági erőfeszítésekkel összhangban, egymást támogatva, kiegészítve kell a végállapotot, a kitűzött célt elérni. Így a haderő alkalmazása — Clausewitz egy kicsit kisarkítva — nem az utolsó, hanem az egyik érdekérvényesítő eszköz a nemzetközi kapcsolatokban.*

A cél és eszköz gondolatsíkon továbbhaladva látható, hogy a politikai célkitűzés – katonai erő, mint eszköz szint alatt a katonai „szakma”, a parancsnok döntése helyezkedik el. A parancsnok számára ezen a szinten céllá válik a katonai erő alkalmazása, aminek megvalósítási eszköze maga a szakma, ami műveletenként változik. A békeműveletek során a ki- és visszatelepülés, az objektum, útvonal, terület védelem, járőr, megfigyelés, kísérés, fegyverbegyűjtés, kivizsgálás, tárgyalás, kapcsolattartás és természetesen a saját csapatokról való mindenoldali gondoskodás alapvető feladat. A parancsnoktól elvárt képesség, hogy értse, tudja a katonai erő alkalmazásának céljait, hogy legyen képes a feladatokat úgy megtervezni, hogy azok végrehajtása erősítse a politikai, gazdasági erőfeszítéseket. És legyen képes kihasználni a politikai és gazdasági lépések előnyeit a közös cél megvalósítása érdekében. A parancsnoktól maximálisan elvárt képesség, hogy értse meg, mit miért kell tennie, tudja belehelyezni magát és az általa vezetett erőt a „nagy képbe”, lássa meg helyét és szerepét a közös biztonsági erőfeszítésben. A haderő békeműveleti alkalmazásának nem az a fő célja, hogy az erők a konfliktus térségben állomásozzanak, hanem az, amivel hozzájárul a biztonsághoz. A tervezés és végrehajtás valamennyi lépéseit ez a cél kell, hogy meghatározza: Mivel járul hozzá az önfenntartó béke kialakításához? Mi a hozzáadott értéke, erőfeszítése a regionális biztonsághoz?

A békeműveletekben tevékenykedő parancsnokoknak különböző írott és íratlan követelményeknek kell megfelelniük, mind katonai „szakmai” mind pedig hazai és nemzetközi vonatkozásban.

Az általános katonai szakmai elvárások, miszerint a parancsnok legyen kezdeményező és legyen képes saját szintje felett két szinttel (pl.: zászlóaljparancsnok a KFOR főparancsnok

¹⁰⁴ Charter of The United Nations (United Nations, New York, 1993)

szintjén) *gondolkodni*, és szükség esetén vezetni. Ez mindenféleképpen megköveteli a széles látókört, szakmai felkészültséget, magas szintű tárgyi tudást, helyismeretet és kompetenciát. Így lehetővé és szükségessé válik, hogy teljes mértékben megértse a nemzetközi katonai jelenlét, a komplex biztonsági erőkifejtés céljait, így abban képes helyesen meghatározni a katonai erő, és saját szervezete céljait, követelményeit, feladatait. A nemzeti célok és elvárások maradéktalan ismerete érdekében az erők alkalmazásának helyes megválasztása a másik alapvető elvárás. Szövetségi keretek között az országok töreksenek saját/sajátos érdekeik és értékeik védelmére, valamint érvényesítésére. A parancsnoknak ismernie, értenie és helyesen szolgálnia kell az ország célkitűzéseket, és szintén be kell tudni illeszteni a katonai erőt az adott térségben megjelenő érdekérvényesítő eszköztárba, úgy hogy azzal ne sértse az előzőekben foglalt nemzetközi elvárásokat. A parancsnoknak sok elvárásuk kell megfelelnie, de csak így lesz képes arra, hogy katonai szervezete egyenrangú félként vegyen részt az önfenntartó béke kialakításában. A katonai erő alkalmazása mind a nemzetközi, mind az állami szinten nem öncélú, az érdek érvényesítés, értékvédelem egyik eszköze. Mivel a nemzetek értékei/érdekei változóak, így az egyes erők alkalmazásának is önálló jellemzői, a csapatoknak önálló arculata van. A Török Fegyveres Erők a KFOR kötelékében szolgáló erőinek a vallási közösség, történelmi felelősség és kulturális örökségek miatt száma olyan feladata is van, ami nem jelenik meg a több KFOR-ba csapatküldő ország erőinek eszköztárában.

A fenti követelmények teljesítésére csak olyan vezető, parancsnok alkalmas, aki tárgyi tudásában felkészült, megfelelő vezetői tapasztalatokkal rendelkezik. Kell, hogy ismerje a biztonságra ható valamennyi tényezőt, nem csak az általánosokat, hanem a speciálisakat is, mert azok adják az egyes konfliktus rendezésének sajátosságait. Szükséges a rendezés eszközeinek is az ismerete, valamint az a képesség, hogy össze tudja hangolni, be tudja illeszteni a katonai erőkifejtéseket a politikai és gazdasági rendezés lépései közé.

A tárgyi tudás növelésével, a látókör szélesítésével a parancsnok „tisztíthatja” azt a „háborús ködöt”, amiben a sok bizonytalansági tényező miatt nehéz a helyes, megalapozott döntés. A *Bartlett modellt*¹⁰⁵ alkalmazva, mely szerint a tervezés folyamatára, a stratégia alkotására két olyan külső tényező hat, amit a katona alapvetően nem képes megváltoztatni. Az egyik a mindenkor *szüksős források* (humán és reál) a másik pedig maga a *környezet*. A látható és a láthatatlan környezet. A terep, időjárás érintett felek ismeretén kívül nagyon fontos az a tudás, amik segítségével megérthetők az egyéni és a csoportra reakciók, felfedhetők a társadalom mozgatórugói, kezelhetők a kultúrkörünktől eltérő viselkedésformák és szokások.

3.3.2. A parancsnokkal szembeni elvárások

A műveleti területen, a válságövezetben, a békeműveletben résztvevő erők különböző forrású felelősséggel tartoznak a biztonságért, a helyi lakosokért, a történészekért. A II. világháborús normandiai partraszállás után döbbsent rá Eisenhower tábornok, mint a Szövetséges Erők parancsnoka, hogy az idejének egy jelentős részét kell a helyi lakosság alapvető létszükségletei biztosításának megszervezéseire, a humanitárius katasztrófa megelőzésére fordítani. A katonai feladatok tervezése, szervezés mellett a civil dimenzióban is gondolkodnia kellett, ivóvíz, élelem, elektromos áram, egészségügyi ellátás, járványügyi feladatok álltak a figyelem középpontjában.¹⁰⁶

Elsősorban a hadvezetést szabályzó nemzetközi törvények és azok beljogi megjelenései is felelősséget rónak a katonákra, a parancsnokokra. A haderő alkalmazása során

¹⁰⁵ Henry C. Bartlett, G. Paul Holman Jr, Timothy E. Somes: The Art of Strategy and Force planning In: Strategy and Force Planning (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995) pp. 15-27.

¹⁰⁶ NATO Basic CIMIC Course 2004, Zaragoza, Spanyolország, NATO CIMIC Introduction előadás 2. dia

mind a háborúban, mind pedig a békeműveletek kezdeti szakaszában jellemző helyzet, hogy nem él, nem működik az adott társadalom kormányzati, önkormányzati rendszere, egészségügye, oktatása szétzilált, működésképtelen. Ilyen központi akarat nélküli viszonyok között a térség egyik biztonsági (katonai) dimenzióját biztosító parancsnok felel más igazgatási, ellátási feladatokért is, hiszen ő és szervezete az egyetlen reguláris intézmény, amely működőképes. A felelősségi körzetében, a humanitárius katasztrófák — melyek már nem a fegyveres konfliktus közvetlen eredményeként jöhetnek létre, sokkal inkább a nélkülözések miatt – elkerülése követelmény. A törvényekkel és az ország célkitűzéseivel harmonizáló különböző biztonság — és védelempolitikai dokumentumok, doktrínák is megjelenítik ezt a fajta felelősséget. A parancsnok felelős azért, hogy tevékenységi körzetében törvényes és körültekintő kapcsolatot tartson fenn a helyi lakossággal, hatóságokkal és a kormányzattal¹⁰⁷. Valamint az együttműködést kiterjeszti a nemzetközi és nem kormányzati szervekre is a fenti felelősség maradéktalan teljesítése érdekében¹⁰⁸.

Másodsorban a közvélemény is elvárásokat fogalmaz meg a parancsnokkal szemben. A CNN effektus érvényesül a felelősség körében is. A nemzetközi közvélemény befolyásoló, tájékoztató média képet sugároz, véleményt formál a műveletekben résztvevő erőkről. Bemutatja, kommentálja tetteit és hiányosságait, bemutatja a „károsultakat” és megfogalmazza a felelősséget. Az ilyenfajta véleményformálás alááshatja a katonai beavatkozás morális alapját, hazai köz-támogatottságát, belpolitikai, esetleg nemzetközi feszültségeket eredményezhet. A CNN effektus fontos ismérve, hogy a „negatív hír a hír” és ez a kor technikai vívmányainak köszönhetően hamarabb kerülhet publikálásra, minthogy a parancsnok, vagy a magasabb szintű állami, szövetségi vezetés megismerhetné a problémát, kivizsgálhatná a kialakult helyzetet.

A műveleti terület helyi médiája is befolyásolja a lakosságot mind pozitív, mind negatív értelemben. A befolyásolás előjele, pedig meghatározza a csapatok elfogadottságát, támogatottságát ezen keresztül pedig a fizikai biztonságait is. A területen élő civil lakosság, szervezetek nem csak a médián keresztül, hanem közvetlenül is hatnak a haderőkre. A tárgyalások, politikai, társadalmi megmozdulások, polgári engedetlenségi mozgalmak, ellentüntetések is véleményformálóak. Ellenséges, elutasító környezetben a fizikai biztonság, az erők elfogadottsága (Force Acceptation) alacsony szintű, szélsőségesek mind nagyobb számban érezhetik a vélt vagy valós társadalmi támogatást, igényt terrorcselekményeik végrehajtásához. Mind a média, mind pedig a lakosság elvárja a haderőtől és a parancsnoktól, hogy gondoskodjék a műveleti területén lévő lakosságról, mert:

- a „törvényt” sok esetben az egyetlen szervezett intézményt testesíti meg,
- olyan humán- és reálforrásai, képességei és kapacitásai vannak, amelyek jelentősen segítik az élet normalizálását,
- de az „ellenérdekelt” harcoló felek is figyelik tevékenységét, mit tesz, vagy tenni elmulaszt, hiszen azok egy jól szervezett „Propaganda” támadás hírtartalmát adják mind a hazai, mind a nemzetközi médiában,
- az „ellenérdekelt” azért is figyelik a haderőt, mert ha az nem gondoskodik a valós igények kielégítéséről, illetve a mai biztonsági dimenzióban tevékenykedő szervekkel nem koordinál e kérdésben, akkor azt a feladatot ők ellátják. Ha az „ellenérdekelt” segítik a lakosságot fiziológiai szükségleteik kielégítésében, vagy nyújtanak morális és pénzügyi támaszt a nehézségek közepette, akkor ezzel az érintettek jelentős részét állítják a saját oldalukra, és értelemszerűen hangolják a nemzetközi erők ellen.

¹⁰⁷ Joint Publications 3-05, Doctrine for Special operations (Joint Chiefs of Staff, USA, 2003) p.II-10. valamint FM 100-5 (USA HQ, Department of the Army, Washington DC, 1986) p. 57.

¹⁰⁸ Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.) pp. 123-124.

Harmadszor, a parancsnoki magatartást befolyásolja a nemzeti érdek, értékek mellett a beállítottság a morális felelősség érzete. Ez fakadhat történelmi hagyományokból (pl: gyarmatosítás) de olyan társadalmi értékekből is, aminek alapja a segítségnyújtás, a karitatív tevékenység kultúrája.

Negyedszer fontos elem a külsőleg ható tényezők és a belülről fakadó morál mellett az adott vezető és katonai erő tárgyi tudása, helyzetismerete. A műveleteket megelőző felkészítések során az erők összekovácsolása időszakába számtalan előadás hangzik el a terület civil összetevőiről, társadalmi, etnikai, vallási, veszélyeiről, történelméről, lakosságának szokásairól. A parancsnokok felkészítése itt nem érhet véget, a társadalom rezdüléseinek, politikai életének, az egyéni és csoportra viselkedés okainak, a lélek változásainak megértéséhez *társadalomtudományi ismeretekre és azok vezetői szintű alkalmazására is szükség van.* Megfelelő empátiával, „civil érzékenységgel” kell rendelkeznie, hogy a katonai tevékenységet el tudja helyezni az önfenntartó béke megteremtése érdekében folytatott komplex nemzetközi erő kifejtés rendszerébe, hogy a nagyobb helyi elfogadottságon keresztül növelje a katonák fizikai védelmét és növelje saját katonái morálját ezzel is javítva teljesítményüket, magabiztosságukat.

3.3.3. Oktatás, képzés

A békeműveletekben résztvevő katonai szervezetek struktúrája jelentős modifikáción ment át a történelmi korszakokon, kialakultak azok a funkcionális elemek, amelyek segítik a többdimenziós konfliktuskezelés összehangolását, a hatékony stratégia kidolgozását, a tervezést és a végrehajtást. A már korábban vázolt műveleti környezeti behatások, a komplexitás alapvetően szükségessé tették a politikai, társadalmi, szociális és gazdasági ügyek iránt érzékenységet, fokozott figyelmet. Ez az igény hívta életre a politikai tanácsadó (POLAD) és a jogi tanácsadó (továbbiakban: LEGAD) intézményét. A tanácsadói-kör bővülés nem ért véget, az afganisztáni tapasztalatok egyik hozadéka, hogy a fejlesztések infrastruktúra építések, állami támogatási beruházások tekintetében is szükséges szakmai támogatás a parancsnok részére. Ezt a feladatot a fejlesztési tanácsadó (továbbiakban: DEVAD) látja, láthatja el.

De fontos, hogy a katonák, a parancsnokok tisztában legyenek már a műveleti részvételük elején, hogy a konfliktusnak milyen történelmi vonatkozásai vannak. Ezeket nem elegendő csupán a felkészítés során megismerni, hanem a művelet során az egyes, konkrét döntések meghozatalakor is figyelembe kell venni, valamint a tudáskört folyamatosan kell bővíteni. Az EUFOR Bosznia-Hercegovina missziójában — folytatva az IFOR és az SFOR gyakorlatát — például a régmúlt és közelmúlt eseményeinek mai történésekre gyakorolt hatásainak megértése érdekében egy „Historical Service” került kialakításra a főparancsnokság törzsigazgatójának alárendeltségében.¹⁰⁹ A tervezés és végrehajtás szinten nem csak a tanácsadók jelentek meg, mint a parancsnok munkáját segítő intézmények, hanem olyan új képességek is, mint a CIMIC, a PSYOPS, a tömegtájékoztatás, a csapattájékoztatás vagy éppen az információs műveleti képesség.

Bár a parancsnoknak megvannak az előzőekben felsorolt szakértői és segítői, de elengedhetetlen a helyes döntések meghozatala érdekében, hogy Ő maga is megfelelő „civil érzékenységgel” rendelkezzen. Ez nem azt jelenti, hogy a civil dimenziókat előnyben kell részesíteni a katonáival szemben, de lehetővé teszi a komplex gondolkodást, a komplex biztonság érdekében tett különböző lépések összehangolását. A katonai békeműveletek zöme a civil szférában, a civil társadalom jelenlétében, vagy éppen annak „közepében” zajlik. Az egyén és a csoport, közösség, társadalom cselekvéseit, viselkedéseit ismerni kell a reakciók,

¹⁰⁹ 2007. október 02.-án az EUFOR Főparancsnokságon (Szarajevó, Bosznia Hercegovina) elhangzott előadás alapján

az együttműködés kiszámíthatósága miatt. Ehhez alapvetően bizonyos társadalomtudományi ismeretekre és azok speciális (műveleti) körülmények közötti alkalmazási képességre is szükség van.

A XXI. század parancsnokának nem elegendő csupán a katonai ismereteit bővíteni, hanem a történelem, pszichológia, szociológia, kultúrantropológia, vallás és gazdaság, politológia, közigazgatás területén is olyan használható ismeretekkel kell felvérteznie magát, ami biztosítja a hatékony koordinációt, megértést a komplex konfliktusrendezés valamennyi aktorával. A *katonai és társadalomtudományi ismeretek helyes arányának alkalmazásával* a parancsnok képes lesz a katonai biztonsági dimenzió megteremtésére és fejlesztésére úgy, hogy megfelelő „civil érzékenységgel” rendelkezik, kivívja a partnerek, a helyiek és a média támogatását.

A hatékony „civil érzékenyég” nem csak a műveletek koordinációja során, hanem már a tervezés, felkészülés időszakában, a közös felkészítések során is megjelenik. A tervezésnek három szintjét szükséges elkülöníteni. Stratégiai szinten a misszióban való részvétel hogyanjáról is a kormány által összehívott de a civil szereplőket (nem kormányzati szervek is) is magába foglaló szakértő csoportnak kell döntési javaslatot tenni. Műveleti szinten a konkrét tervezés a következő szint. Harcászati szinten pedig a helyszínen az egy körzetben tevékenykedő szereplők kell hogy koordinálják, közösen tervezzék mindennapi erőfeszítéseiket. Az együttműködés, a közös akarás manifesztálódott formája, pedig a különböző típusú közös fejlesztési, infrastrukturális, humanitárius, oktatási, egészségügyi projektek lebonyolítása. Ezek tovább erősítik a civil és katonai aktorok együttműködését, és növelik hitelességüket a helyi lakosság, és a nemzetközi közvélemény szemében is.

3.3.3.1. Szükséges tárgyi tudás

Katonai ismeretek

A korszerű hadviseléshez, a hatékony békeműveletekhez és a katasztrófa elhárításhoz alapvető, hogy a parancsnok ismerje a katonai szervezetben rejlő lehetőségeket és képességeket. Tudja és legyen képes alkalmazni a különböző eljárásokat, iránymutatásokat és szabályzókat. Valamint legyen mesteri alkalmazója valamennyi eszközének, berendezésének, ami a feladat végrehajtásának sikeréhez elengedhetetlenül szükséges.

De az *eszköz-eljárás-szervezet* hármas hadtudományi kategóriáin kívül ismernie kell a katonai kultúrák jellemzőit is. Egyrészt azért, mert a békeműveletek nemzetközi köteléke is vegyes, olyan nemzetek alkotják, akik különböző katonai hagyományokkal, filozófiával, kultúrával rendelkeznek. Másrészt, pedig a konfliktuszónában lévő szembenálló felek, érintettek is eltérő ismerveket mutatnak. A magyar katonai kultúra alakulását alapvetően földrajzi helyzete határozta meg. Közép-Kelet Európai hovatartozása predesztinálta, hogy a *mozgáscentrikus* hadikultúra nyert teret a katonai gondolkodásban.

Európa, mint a nagyhatalmak, a világ létét befolyásoló „központ” (gyarmatosítók!) a kis és közép hatalmak felemelkedésével, gazdasági gyarapodásával és növekvő lélekszámával kezdett egyre „szűkebb” lenni a történelem során. Az erő és hatalom koncentráció, valamint a szárazföldi lét nem sok mozgásteret hagyott a gondolkodás alakulására. A porosz-orosz utas direkt hadászati elvekben megjelenő mozgáscentrikus hadikultúra lett az európai küzdelmek meghatározó alapelve.

A '90-es évek váltoásaival hazánk is kivált a hagyományos német majd orosz vonzáskörből és tágabb szövetségi (NATO) együttműködési (ENSZ) rendszerek keretei között földrajzilag és kultúrájában is „másabb” nemzetekkel kezdte meg katonai erőfeszítéseinek összehangolását. Az alapvetően tengeri hatalmak, illetve tengeri haderővel és kereskedelmi flottával rendelkező nemzetek az indirekt hadászati elvek alkalmazását részesítették előnyben, tekintettel, hogy földrajzi mozgásterük jóval nagyobb, a birtokba vehető erőforrások, pedig a világ más pontjain „korlátlan” mértékben elérhetők.

Míg Európán néhány négyzetkilométer birtoklásáért folytak öldöklő háborúk, addig a tengeri hatalmak az erők felvonultatásán, a demonstráción és elrettentésen alapuló, az ellenséget nem megsemmisítő, hanem cselekvés képtelenné tevő stratégia mentén „hadakoztak”. Az így kialakuló katonai kultúrával nevezi a szakirodalom *anyagcentrikus* katonai kultúrának. A békeművelet helyszínén a konfliktus jellegétől és alapjaitól függően megjelenik a *gerilla típusú katonai kultúra*, melynek alapvető jellemzője, hogy azok, akik e kultúrát alkalmazzák, egyenlőtlen helyzetben vannak ellenfeleikkel. Felszereltségükben, létszámokban, ellátásukban, utánpótlásukban jóval kisebb és hátrányosabb csoportok alkalmazzák, a felszabadítók, lázadók fegyveres küzdelmét jellemző gerilla hadikultúrát. Vitatott kérdés, hogy van-e negyedik típus, vagy a terrorizmus besorolható a gerilla kultúrába. Az aszimmetrikus hadviselésen alapuló terrorizmus száma jellemzőbben megegyezik, másokban, pedig eltér a gerilla elvektől.

Politika elmélet, politika történet

A konfliktusok kialakulásának és megoldásának alapvető mozgatóeleme a politika. A politika az egyik alapvető biztonsági dimenzió, mely stabilitása, kiszámíthatósága esetén lehetőség van az önfenntartó békére, így a katonai erők békeműveleti küldetése véget ér. A Clausewitz-i örökérvényű megállapítás — a háború, a politika folytatása más eszközökkel — is arra utal, hogy a politika ismerete, megértése alapvető szükséglet a konfliktusok megismeréséhez. A politika értése választ ad a katonai erő alkalmazásának miéértjére, így a végrehajtás hogyan kérdése is könnyebben megválaszolható. A műveletekben mind a helyi, mind pedig a „nagy”, országos, regionális politikában olyan aktorok szerepelnek és olyan események zajlanak, amik megértése kulcs lehet a sikerhez. De nem csak a ma, hanem a közel- és régmúlt eseményeinek, a konfliktus politikai gyökereinek a feltárása, értelmezése is alapvető szükséglet.

Vallás

A konfliktusok másik fontos, vagy éppen a legfontosabb vezérlője a vallás, a vallási türelmetlenség. Napjainkban a nemzetközi terrorizmus az iszlám országokban, a polgárháborúk, pedig a Huntington-i kategóriákkal élve a kultúrák törésvonalain alakulhatnak ki. A konfliktusban érintettek vallásainak, azok specifikumainak megismerése egy újabb eszköz, lehetőség a motiváció feltárásában, a konfliktus tartós rendezésében.

Történelem

A történelem nem választható el a politológiától, sem pedig a vallástól. E két vezérelv alapján, a történelem során számos korábbi konfliktus feltételezhető az érintettek között. A történelmi tudás gyarapításán túl megoldások is meríthetők a rég- és közelmúlt történéseinek ismeretéből. A műveleti területen rövid időt töltő egyes parancsnokoknak elengedhetetlen, hogy a kapcsolati hálókat, a motivációkat ne a helyszínen és tapasztalati úton sajátítsa el, hanem a történelmi tudás segítségével építse már be korábban „fegyvertárába”.

Pszichológia

Az egyén, egyes ember és a csoport viselkedésének megértéséhez szükséges azon belső mozgatórugó feltérképezése, ami az emberi lélekből fakad. Cselekedeteinket minden esetben érzelmeink határozzák meg az alapján, hogy milyen általános ismeretekkel, sztereotípiákkal, valamint konkrét ismeretekkel rendelkezünk az adott problémáról. A megismerés, érzelem, cselekvés hármasság összefüggései megértése és a helyi sajátosságok ismerete szintén a siker egyik alappillére. A cselekvés mozgatórugójának, az érzelem kialakításának egyik befolyásolója a motiváció. A konfliktusba érintettek motivációs rendszerének felismerése eszköz ahhoz, hogy a parancsnok is „meg tudja szólítani” a

helyieket. Az „üzenet” akkor érheti el a célközönséget, ha az számára érthető nyelven, értelmezhető jelképekkel, értékeinek megfelelően történik.

De fontos elem a megismerés is. A békeműveletek és háborúk tapasztalata, hogy az ellenérdekelt csoportok aktív „PSYOPS”, más néven propaganda tevékenységet folytatnak. Az érzelmen át a cselekvésig vezető logikai rendszerben nem mindegy, hogy a kiinduló „adat” a megismeréskor szerzett tárgyi tudás milyen. Valós információkon alapuló igaz, esetleg torzított, dezinformáló, hiszen ezek ismeretében alakítja ki az egyén cselekvését. Szükséges tehát nem csak passzívan felismerni a lélektani összefüggéseket és tárgyi tudásokat, hanem aktívan a megismerési fázisában beavatkozni a valós tények megismertetésével és széles körű terjesztésével.

Közigazgatás

A stabil, önfenntartó és kiszámítható biztonság megteremtése a katonai és a gazdasági dimenziók mellett a politikai téren is fontosak. A parlament, központi- és helyi kormányzat, önkormányzati rendszer támogatása és megerősítése szintén feladata a nemzetközi békeműveleti erőknél. Szükséges megismerni a műveleti terület közigazgatási rendszerét, működési mechanizmusait, mert a rendelkezésre álló támogatási források hatékonyan segítik elő a politikai stabilitást helyi és kormányzati szinten is.

Gazdaság

Az önfenntartó stabil béke fontos alappillére az önfenntartó gazdaság. Az adott állam, nép, csoport rendelkezzen olyan rendszerrel, amivel kiszámíthatóan és megfelelő szinten hozzájut a számára szükséges erőforrásokhoz. Amennyiben ez nem valósul meg, lépéseket kell tennie azok megismeréséhez, aminek egyik eszköze az agresszió, a háború. A parancsnoknak ismernie, értenie kell a makro- és mikrogazdasági összefüggéseket, a helyi történéseket, mert azok mind a politika, mind a vallás, mind, pedig a katonai cselekmények mozgatójává válnak. Az erőforrások feletti ellenőrzés, birtoklás megszervezése a Maslow-i szükségletpiramis legalapvetőbb, fiziológiai szükségletek kielégítésére irányul. A lét alapját képző fiziológiás szükségletek kielégítése, ha kell agresszió, háború útján is megvalósítható. Ez élet-halál harc, hiszen aki elbukik és kimarad az erőforrásokból, annak gazdasága, jóléte leépül, szélsőséges esetekben lakossága szomjan- vagy éhen hal.

De a parancsnoknak értenie kell a mikro (családi) vállalkozások történéseit is. A konfliktus zónákban a háború végével nem nagyon marad tőkeerős gazdálkodó szerv. Így az alapvetően önfoglalkoztatáson és önfenntartáson alapuló, minimális tőkével működtethető mikro vállalkozások az egyetlen megoldás. E gazdálkodási formák spontán szerveződtek a család, mint elsődleges csoporton belül és próbálja a kisközösség igényeit kielégíteni. E vállalkozások helyzeteinek javítása egyrészt megoldás a család megélhetéséhez, másrészt, pedig a működő mikro vállalkozás mikrokörnyezetébe eljuttatja az alapvető erőforrásokat (élelem, ivóvíz, gyógyszer,...) és szolgáltatásokat.

A megerősödő mikro vállalkozások aztán a gazdasági fejlődés útján kis- és középvállalatokká fejlődhetnek.

Szociológia

Az egyéni lélek megismerésén túl szükséges a társadalmi, közösség szerkezetének, mozgásainak ismerete is. A konfliktusban érintettek, mint egész vagy rész közösségek is reagálnak, alakítanak közös cselekvéseket. A társadalom változásainak, megismerésének és várható reakcióinak megértéséhez fontos eszköz a szociológia.

Kultúrantropológia

Két szempontból is fontos elem a kultúrantropológia, egyrészt a saját magunkról meglévő ismeretek növeléséhez szükséges. A magyar néprajz, kultúrtörténet, szokások, viselkedések elmélyült ismerete a tárgyalások és a PSYOPS kampányok során szimpátiát ébreszthetnek a partnereinkben irántuk. Amelyek bemutatása, és az arról való beszélgetés, hogy mennyiben hasonlítunk mi egymásra, pozitív képet alakíthat ki rólunk. A pozitív és valós kép, pedig eloszthatja, gyengítheti az ellenérdekelt csoportok ellenük irányuló propagandáját. Másrészt, pedig ahogyan az a többi tudományterületen is látható, szükséges a helyi viszonyok feltérképezése az emberi, csoportos magatartás, viselkedés vonatkozásában is. A kis- és nagy közösségek — amelyek saját értékrenddel, előírásokkal, elvárásokkal és védelmi mechanizmusokkal rendelkeznek — ismeret szükséges a kitűzött politikai, katonai és gazdasági célok eléréséhez.

A különböző közösségek egymáshoz való, alapvetően elutasító viszonya meghatározza a konfliktusok kezelésében alkalmazható eszközök körét. Az ellenérvés nincs jelen minden esetben — jólléti társadalmak — de rövid idő alatt aktivizálható, mint ahogyan az a volt Jugoszláviai polgárháborúban is megtörtént.¹¹⁰

A társadalom, közösség megértése szempontjából fontos elem, hogy az egyének milyen mértékben vetik alá magukat a domináns vezetőnek, elvnek, mekkora az alávetési készsége, illetve mennyire a saját normái szerint cselekszik. Az állatvilágból az emberi cselekvésbe átörökített brutális dominancia, a saját érdekek szerinti cselekvés előtérbe kerülésének egyik oka a hibás szocializáció, a tanulás során kialakult félreértések, előítéletek. Másrészt, pedig az élet-halál küzdelem, ami az alapvető szükségletek kielégítése érdekében, az erőforrásokhoz való hozzájutást, vagy a szűkös források ellenőrzését jelenti. A szűkös források, ha nem elegendőek mindenki részére, akkor valakiket ki „kell” belőle rekeszteni, ami az agresszió alapja. Az agresszió egyéni szinten a düh, harag, más közösségi társadalmi szinten maga a háború. Egy adott konfliktusra egy csoport a kultúrája, szokásai alapján ad választ. Hogy a probléma háborús eszközökkel vagy más módon kerül megoldásra mindenkor az érintettek ilyen típusú beállítottságától függ.¹¹¹

A fent említett tudás ismerete és ennek gyakorlati alkalmazása annál hatékonyabb, minél közelebb van térben és időben a saját viszonyainkhoz. A Közép-Kelet Európai lét és történelem, a rendszerváltás és a demokrácia építés tapasztalatai a Balkán rendszerében nagyon jól használható tudást adnak. A konfliktuszóna közösségeinek viselkedése, reakciói a saját és az „Ő” politikai viszonyainak, történelmének, vallásának tükrében összevethetők, és számukra, magyarok számára is érthetők is. Ez hatalmas helyzeti előnyt adhat a nemzetközi közösség rangsorában. De a megszervezett tudás nem csak a közeli műveletekben használható. Az ismeret és a módszertan bővíthető, távoli konfliktusok megoldásához is hozzásegíthet.

Közös képzés¹¹²

A gondolkodásváltás másik nagy területe a közös tudás felhalmozás, az ismeretszerzés és tapasztalat feldolgozás. Több példa van rá itthon és külföldön, hogy a katonák és a civilek iskolarendszeri képzésben is közösen vesznek részt.

De a hosszabb, rövidebb tanfolyamok vegyes összetétele is sikerrel kecsegtet. Egymás szervezeti kultúrájának, mandátumának, döntéshozatali rendszerének, prioritásainak

¹¹⁰ Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés (Nők Lapja Műhely, Budapest, 2006.) p. 118.

¹¹¹ Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés (Nők Lapja Műhely, Budapest, 2006.) p. 128., 131., 266., 270.

¹¹² 2008 márciusában az MH CKELMK által szervezett és levezetett CIMIC alaptanfolyamon először vettek részt hallgatóként is Nem Kormányzati Szervek munkatársai (Baptista Szeretetszolgálat, Vöröskereszt, Magyar Önkéntesküldő Szolgálat)

megismerése a közös tanulás és gyakorlás során olyan előnyt biztosít, ami növeli az erőfeszítések összehangolásának hatékonyságát a békeműveletek során.

Nem utolsó sorban, pedig a hazai képzés személyes kapcsolatok kialakítását is biztosítja, és a globalizálódott világban, egy-egy műveletben akár együtt is dolgozhat a korábban együtt tanuló katona és civil.

Közös projekt

A konfliktus megoldás érdekében összehangolt erő kifejtés, a közös tanulás mellett a gyakorlatban kézzelfoghatóan is megjelenő közös erő kifejtés terméke a közösen tervezett, végrehajtott és finanszírozott projekt. A közös projekt biztosítja azt, hogy a források megosztásával, így „külső” források bevonásával több feladat végezhető el, növelhető a kedvezményezettek köre, ami az elfogadottságot, a fizikai biztonságot növeli. A közös projektek fontos üzenete, hogy az erő kifejtés egy koordinált, összehangolt – közös katonai civil akaratán alapul. Nem csak a katona akarja saját céljaiért, érdekeiért megnyerni a bizalmat, hanem az komoly civil társadalmi támogatást is élvez.

A katonai erő alkalmazása mára már nem tisztán katonai célok elérése érdekében történik. A tradicionális katonai gondolkodást a XXI. században ki kell egészíteni olyan ismeretekkel, amik segítik a parancsnokot, hogy eligazodjon a komplex konfliktusok, komplex megoldásában. Fel kell ismerni ezt a helyzetet, és választ kell adni arra a kérdésre, hogy a katonai erő jelenlétének milyen „hozzáadott értéke” van az adott konfliktus tartós rendezéséhez, az önfenntartó békéhez. Ha ez a válasz megvan és hiteles, hiteles a haderő is. A kor műveletei szempontjából meghatározó, hogy a nemzetközi kötelekekben megjelenik a szövetségi elvárás és a nemzeti érdek érvényesítései is. A katonának, úgy, mint régen is volt, kezdeményezőnek kell lennie, keresni folyamatosan azt az utat, amivel feladatát — jelen esetben a békeműveletet, a rendezést — hatékonyan megoldhatja. Ehhez elengedhetetlenül szükséges azokat a viszonyokat érteni — a társadalomtudományon keresztül —, amik a konfliktusban érintettekre, viselkedésükre, cselekvéseikre hatunk, és amik a jelentelőre mozditják a „kívánt” önfenntartó béke irányában.

A katonával szemben megfogalmazódó elvárásoknak csak a tanulás, nyitottság a konszenzuson problémamegoldás útján képes megfelelni. A szükséges „civil érzékenység”, a hadi kultúraváltásból adódó nehézségek, tradicionális feladatok megoldásai a komplex több biztonsági dimenzióban való gondolkodás, valamint ezek összehangolásának képessége élethosszig tartó folyamata tanulást igényel. De nem csak tanulást, hanem az újra való nyitottságot, a befogadás és az innováció képességét is.

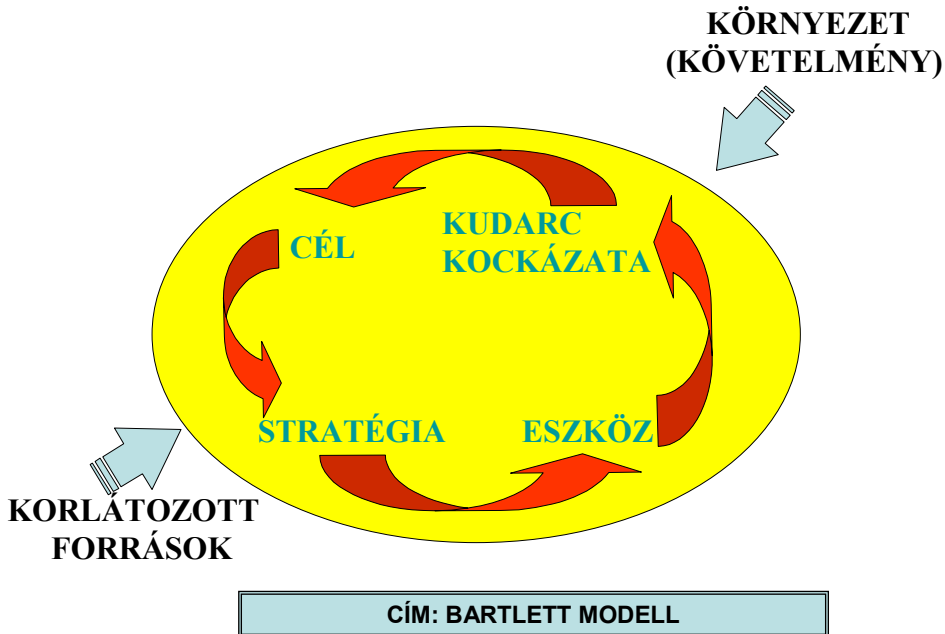
3.4. A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKEMŰVELETI STRATÉGIÁJA¹¹³

Az emberi tevékenység során az elgondolások sikeres megvalósítása érdekében szükséges a tervezés.

A hosszútávon megvalósuló tervek a stratégiaalkotás mentén, annak irányelvei szerint valósulnak meg. A stratégia az az eszköz, amivel a környezeti hatások, a szűkös erőforrások figyelembevételével a kitűzött célokat elérjük a kudarc kockázatának és a rendelkezésre álló erő, eszközök figyelembevételével. A cselekvési irányok és elgondolások megalkotására a hadtudomány is számos elméleti megközelítést alkalmaz. Én alapvetően az első fejezetben feldolgozott

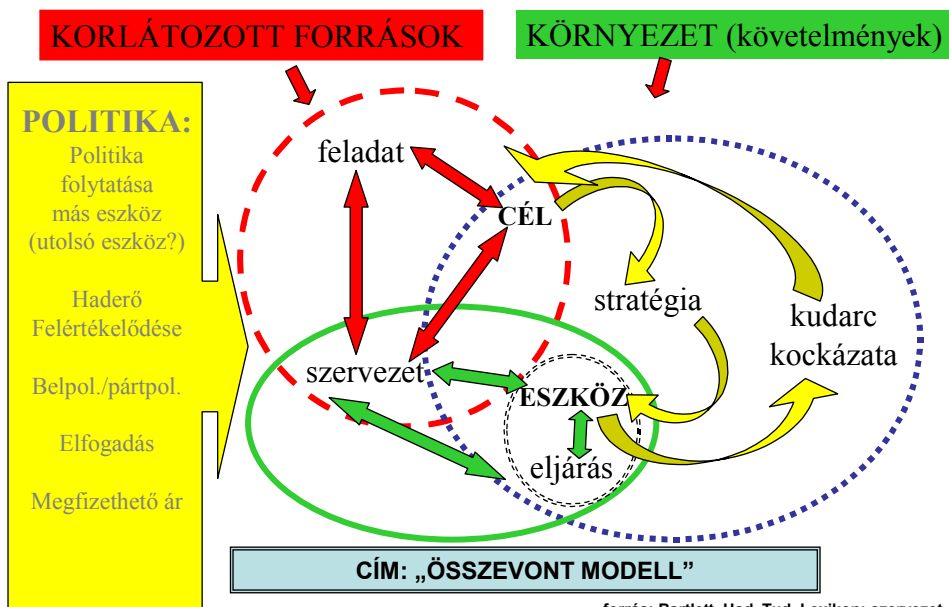
¹¹³ Lásd még: Boldizsár Gábor: A 21. század Magyar Honvédsége In: Kard és Toll 2004/1 (HM Oktatás és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2004.) pp. 18-25.

- cél-feladat-szervezet,
- eszköz-eljárás-szervezet,
- Bartlett¹¹⁴ (7. számú ábra) modelleket vettem alapul (8. számú ábra).



7. számú ábra

forrás: Henry C. Bartlett szerkesztette: Boldizsár Gábor



8. számú ábra

forrás: Bartlett, Had. Tud. Lexikon: szervezet szerkesztette: Boldizsár Gábor

¹¹⁴ Henry C. Bartlett, G. Paul Holman Jr, Timothy E. Somes: The Art of Strategy and Force planning In: Strategy and Force Planning (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995) pp 15-27.

A stratégiaalkotást külső és belső tényezők is szükségessé teszik. A rendezett irányelv és elgondolás mentén végrehajtott tevékenység magában hordozza a megfelelő megvalósulási szintet.

A külső tényezők közül a legfontosabb megemlíteni azt, hogy a nyilvános stratégia alapján egy ország vagy szervezet reakciói vagy együttműködési szándéka valamennyi partnere számára megismerhető.

Az ország biztonság- és védelempolitikai dokumentum rendszeréből a hatályos törvények tovább eredeztetett nagy- és szakstratégiák minden esetben a közös akaratot és konszenzust tükrözik. A jóváhagyott stratégiája mentén cselekvő állam kiszámítható és hiteles szereplő az együttműködés kusza rendszerében. A stratégiaalkotásnak belső állami, szervezeti kényszerei, szükségességei is vannak. Mint minden cselekvést, így a békeműveletekben való szerepvállalást is a *szándék és képesség egyidejű megléte* határozza meg. A képesség alatt nem csak a szakmai tudást és eljárások — feladat-jog-hatás-felelősségi körök — pontos ismeretét értem, hanem a feladathoz szükséges anyagok és eszközök meglétét, alkalmazhatóságát és az alkalmazáshoz szükséges tudást is. A képesség e második elemének kialakításához elengedhetetlenül szükséges az erőforrások pontos ismerete. Az elvárt szintű cselekvésben a politikai szándék megvalósításához megfelelő szintű képességekre és így erőforrásokra van szükség. A szándék meghatározását is több tényező befolyásolja:

- a nemzet érdekei és értékei,
- morális megközelítések,
- politikai akarat,
- társadalmi támogatottság.

Mindezekre alapozva úgy ítélem meg, hogy elengedhetlenné vált a *Magyar Honvédség Békeműveleti Stratégiájának* megalkotása. E „szak”-stratégia egy cselekvési útmutató ami biztosítja a döntéshozók számára, hogy az ambíciószint ismeretében (rendelkezésre álló erők és eszközök, valamint az egyidejű alkalmazások variációi) *meghatározható legyen, hogy hol, milyen katonai műveletben milyen szövetségi viszonyok között vállalunk feladatot* úgy hogy az tervezhető és végrehajtható is legyen. E stratégia meghatározza, hogy az *ország haderejének milyen százalékkal vesz részt a műveletekben*. Így azok a feladatok és felkérések, amik a stratégiai elveken és az ambíciószinteken kívül esnek nem végrehajthatók a források hiánya és az elvek korlátai miatt. Amennyiben mégis szükséges úgy külön központi forrást kell hozzárendelni. A békeműveletek egy tudatos felkészülési folyamat az expedíciós háború megvívásához, betartva a fokozatosság elvét, az MH egyes szervezetei mind veszélyesebb, komplexebb környezetben fejlesztik képességeiket, közelítenek az expedíciós háború megvívásához szükséges követelményekhez. Mivel a katonai erő alkalmazása a politika eszköze célkitűzéseinek eléréséhez, így a békeműveleti stratégia is azt az eszközrendszert és mozgásteret határozza meg ami az ország külpolitikai elgondolásainak megvalósításához szükségesek. A békeműveleti stratégia azokat az alapelveket és arányokat tartalmazza, amelyek meghatározzák az ország részvételét a béke és biztonság megteremtéséért és fenntartásáért folytatott globális erőfeszítésben. A *„mivel” kérdésre pedig az ambíciószint ad választ*, ami a mindenkor aktuális szűkös források, lehetőség figyelembevételével határozza meg a feladatra bevonható erőket és eszközöket, csak egyidejű vagy időben eltolt alkalmazási alternatívák esetén. A stratégia egy hosszú távú elvi alap, míg az ambíciószint a pénzügyi források alapján gyorsan/gyakran módosulhat. Jelen fejezetben csak a békeműveleti stratégia elveivel, markáns megállapításaival foglalkozom, megadva az általam javasolt vázat, amire a valós tényeket a stratégiaalkotóknak célszerű felépíteni az *MH Békeműveleti Stratégiáját*.

3.4.1. A Békeműveleti Stratégia elemei

A nagykockázatú, de stabil és kiszámítható bipoláris világ felbomlása után a biztonság kérdése is átértékelődött. Egyrészt mind komplexebben tekintettek a nemzetek e kérdésre, másrészt, pedig mind a saját, mind a regionális biztonság felértékelődött a globális biztonsággal „szemben”. Hazánkra is elemi változást hoztak a '90-es évek balkáni eseményei, a közvetlen határon, illetve a 800 kilométeres távolságon belül, majd 10 évig változó intenzitással dúló polgárháborúk, tömeges emberi jogi atrocitások történtek. Számos új veszély és kihívás jelent meg a több évtizedes „bipoláris” elnyomottságból és váltak a '90-es évek és napjaink problémaivá. Ezek egy része katonai erővel, illetve annak bevonásával is kezelhető. De a '90-es évek további nagy változása a regionális biztonság és új kihívások mellett a szövetségi együttműködési rendszerek bővülése, melyben az országok saját biztonsági igényeiket, nemzeti érdekeiket egyre határozottabban érvényesítették. A világrend átalakulásával szükségessé vált a nemzeti és szövetségi prioritások újragondolása a biztonsági környezet változásainak figyelembevételével. A konfliktusok jellege, gyakorisága és kezelésüknek összetettsége szükségessé teszi annak az állami szintű dokumentumrendszernek a kidolgozását, ami biztosítja, hogy az alapvető nemzeti érdekek összehangoltan és egymást erősítve kerülnek megfogalmazásra és végrehajtásra a különböző „szak” szinteken is. A kölcsönösség alapján a szövetségi érdekeket is szem előtt kell tartani, mivel a tagság nem csak előnyöket, hanem közös kockázat- és teherviselést is jelent. Az ország biztonságpolitikai célkitűzései a *Biztonság- és Védelempolitikai Alapelveken* keresztül a *Nemzeti Biztonsági Stratégiában* testesülnek meg komplex módon. A különböző szakstratégiák ebből eredeztetve a komplex biztonság egy-egy dimenziójában határozzák meg a hosszú távú elgondolásokat, cselekvési szándékot. Természetesen a szakstratégiák horizontálisan is összehangoltak, hogy egymást erősítő nem pedig kioltó hatásúak legyenek. Tekintettel arra, hogy a *Nemzeti Katonai Stratégia* — amely a katonai biztonság kihívásaira ad cselekvési tervet — egyik legösszetettebb részterülete a békeműveletekben való érdekérvényesítés, szükséges a *Békeműveleti Stratégia* megalkotása. E stratégia a pénzügyi, a humán és az anyagi források, a morális és politikai szempontok, valamint a valós életveszély okán is alapvető fontossággal bír. A részletezett *expedíciós háborús képesség elérésének is fontos, valóságban tesztelhető eszköze a békeművelet, ezért e stratégiának egyéb hozadéka is vannak. A stratégia így egy „felkészülési ütemterv” is egyben, amivel a legmagasabb szintű katonai cselekvési formához, az expedíciós háborúhoz szükséges képesség is kialakítható.*

3.4.1.1. A Békeműveleti Stratégiától elvárt hatások¹¹⁵

A Békeműveleti Stratégia egy olyan elvárásnak való megfelelésre ad megoldást, cselekvési tervet és iránymutatást, ami egyre fontosabb eleme az államok haderejének feladatrendszerében. A regionális és globális biztonság, a nemzeti érdekérvényesítés a komplex biztonság felfogás fontos sok esetben alapvető eleme a katonai erő békeműveleti tevékenysége. A stratégia kidolgozása és az általam bemutatandó váz megtöltése lehetőséget biztosít arra, hogy a Magyar Honvédség vonatkozásában:

- a nemzeti érdekekből és szövetséges elkötelezettségekből eredő katonai feladatok jól azonosíthatóak legyenek,
- a nemzeti korlátok (erőforrás, akarat, morál), lehetőségek megfogalmazottak és a nemzetközi élet más szereplői számára is megismerhetőek legyenek,
- elősegíti a gyors és egyszerű döntést, illetve az „erőn felüli” feladatok esetében kiegészítő cselekvési folyamatokra ad lehetőséget,

¹¹⁵ **Szűkítés:** az elgondolás és kutatómunka csak a Magyar Honvédséggel kezelendő feladatokra vonatkozik, azaz nem foglalkozom a békeműveletekben fontos szerepet betöltő civil szereplőkkel.

- növeli az ország hitelességét a partnerek szemében, a döntések megalapozottak, hitelesek, valós nemzeti, kormányzati szándékot tükröznek,
- erősíti a nemzetközi partnerek bizalmát és növeli az ország belső, társadalmi elfogadását és legitimitását, ami megfelelő alapot teremt a magyar katonák külföldi szerepvállalásához.

3.4.1.2. Alapelvek

A, Nemzeti érdekérvényesítés eszköze

A stratégia meghatározza azt, hogy a nemzet érdekérvényesítése érdekében a globális és regionális biztonságot milyen szervezetek keretei között, milyen típusú műveletekben és milyen helyszíneken támogatja katonai erővel is. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy lehessen „nemzet” mondani egyes felkérésekre, ha az nem illik bele a nemzeti koncepcióba, illetve erőn felüli vállalás lenne. Amennyiben mégis más aktuálpolitikai érdekek mentén a magyar erők részt vesznek erőn — elveken — felüli műveletekben, akkor diplomáciai eszközökkel szövetségeseinktől „ellenszolgáltatás”, kompenzáció igényelhető.

B, A globális és regionális biztonság

A biztonsági kihívások kezelése alapvetően a nemzetközi együttműködésen alapulva a komplexitás jegyében valósul meg. Az 5+1 biztonsági dimenzióból minimum háromban (politikai, katonai, gazdasági) meg kell teremteni a stabilitást. A fenyegetések ország és régióhatárokat nem ismerve nagy távolságokat direkt, vagy indirekt módon hatva befolyásolják Magyarország biztonságát. Hatásai érezhetőek azonnal vagy időben eltolva.

C, Költséghatékonyság

A nemzeti érdekérvényesítés és a nemzetközi feladat- és felelősségvállalás mellett nagyon fontos kérdés, hogy az adott művelet milyen forrásszükségletekkel jár, mennyibe kerül. A költségigények ismerete lehetővé teszi, hogy az adott művelet tervezhető és vállalható legyen. Az alapvető gondot az új, induló műveletek okozzák, mivel azok az MH éves költségvetésébe általában nem tervezhetőek. A *Békeműveleti stratégia és az Ambíciószint együttes ismeretével viszont már tervezhető évről-évre, az az összeg, ami várhatóan felhasználásra kerül*, mert:

- ENSZ művelet esetén az 1996 óta meglévő költségtérítési rendszer alapján fizet minden eszközért és katonáért,¹¹⁶
- a Békeműveleti Stratégia meghatározza, hogy százalékosan milyen távolságban, milyen intenzitású műveletben és milyen szervezettel veszünk részt. Az Ambíciószinttel a számadatok is mellérendelődnek, így egy viszonylagosan pontos nagybani erőforrás igény meghatározható,
- a NATO és EU műveletekben, ellentétben az ENSZ-szel az egyéni teherviselés érvényesül, minden nemzet maga biztosítja a művelete költségeit. A stratégiai beruházásokra vannak közös pénzügyi alapok, valamint a különböző nemzetközi szervezetek létrehoznak forrásokat fejlesztési, CIMIC projektek finanszírozására. De alapvető elv, hogy a nemzet az adott konfliktusövezetre vonatkozó „ország stratégiája” alapján dönti el hogy „mit és hogyan” finanszíroz.

¹¹⁶ Lásd még: Boldizsár Gábor: Az ENSZ logisztikai rendszere (a költségvisszatérítés tükrében), Budapest, ZMNE ITDK 1999.

D, Kezdeményezés

A *tervezhetőség, kiszámíthatóság és az érdekérvényesítés* céljából szükséges a műveletek „erőgeneráló” konferenciáin, felajánlásokon megragadni a kezdeményezést. Ennek okai a következőkben foglalhatók össze.

A műveletekben, legyen az új, induló, vagy folyamatban lévő, az egyeztetések kezdetén sok szabad, vállalható feladat, képesség, beosztás van. Amennyiben a lehetőségekkel nem élünk de a műveletben valamilyen oknál fogva (presztízs, kényszer, érdek, üzlet ...) részt kívánunk venni, úgy csak a „kevésbé” hatékonyból, befolyásosakból lehet választani.

A meglévő missziókra a rábővítés, a létszám és képességnövelés általában kisebb költségigényű, mint egy új. A meglévő infrastruktúra, a kialakított szállító és beszerző csatornák, biztosított szolgáltatások megléte jelentős költségcsökkentő tényező, szemben egy új művelettel, ahol ezeket ki kell építeni. Példaként szolgál, hogy 2001. szeptember 11-e után az USA szövetségeseitől azt kérte, hogy „tehermentesítsék” a Balkánon, hogy csapatokat tudjon „átdobni” harcfeladatra Afganisztánba.

Mivel az új, kezdő missziók nem tervezhetők, így azok pénzügyi forrásai sem biztosítottak a honvédelmi költségvetésben. Ezért szükséges, hogy olyan céltartalék képződjön kormányzati szinten, ami az előre nem látható feladatok finanszírozását biztosítja, hiszen a globális és regionális biztonság nemcsak a Honvédelmi tárca, hanem össznemzeti, így forrásbiztosítása is az.

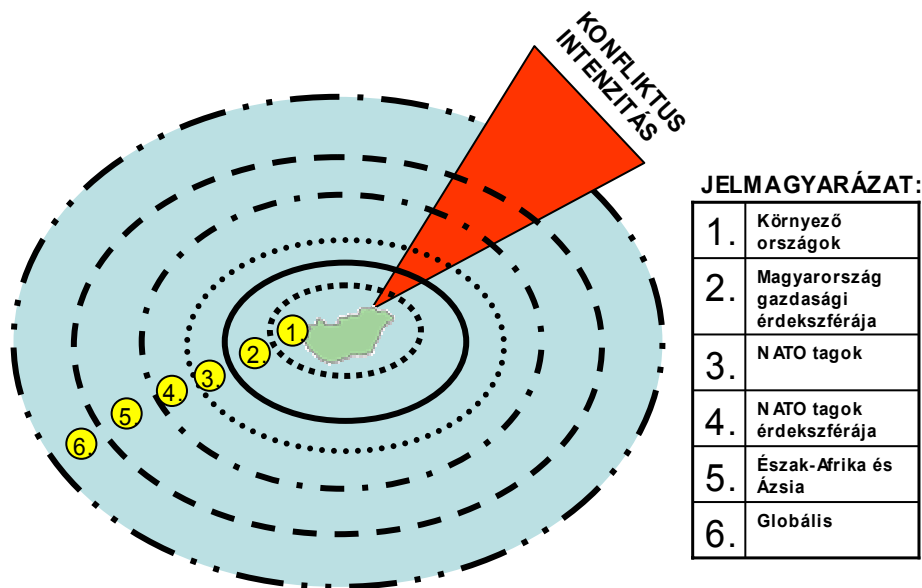
Kezdeményezéssel az adott műveletekben olyan kulcsbeosztások, képességek szerezhetők, amelyek járulékos haszna lehet többlet információ megszerzése (felderítő/hírszerző, hadműveleti, fejlesztési területen), ezzel együtt hatékony hozzájárulás a szövetségi erőfeszítésekhez (részképességek).

E, döntés-előkészítettség

A megalapozott, vállalható és finanszírozható feladatokról való döntéshez megfelelő előkészítés szükséges. Egyrészt a kérdéskörhöz kapcsolódó valamennyi hiteles információ begyűjtése, ami érkezhetsz a helyszínen lévő erőktől, más kormányzati szervezetektől, valamint a szövetségeseiktől. A hírszerzőszolgálatok is biztosítják az általuk beszerzett információkat. Második lépésben számba kell venni a lehetséges műveletek fajtáját és abban a magyar szerepvállalást. Harmadik lépésként pedig az egyes alternatívák SWOT (erős-gyenge, előny-hátrány) elemzésénél feltárni azok erős és gyenge oldalait, valamint a bennük rejlő hozam és kockázat lehetőségeit és mértékét. Ezen információk birtokában a döntéshozó képes megalapozottan választani a döntési alternatívák között.

F, földrajzi tagozódás

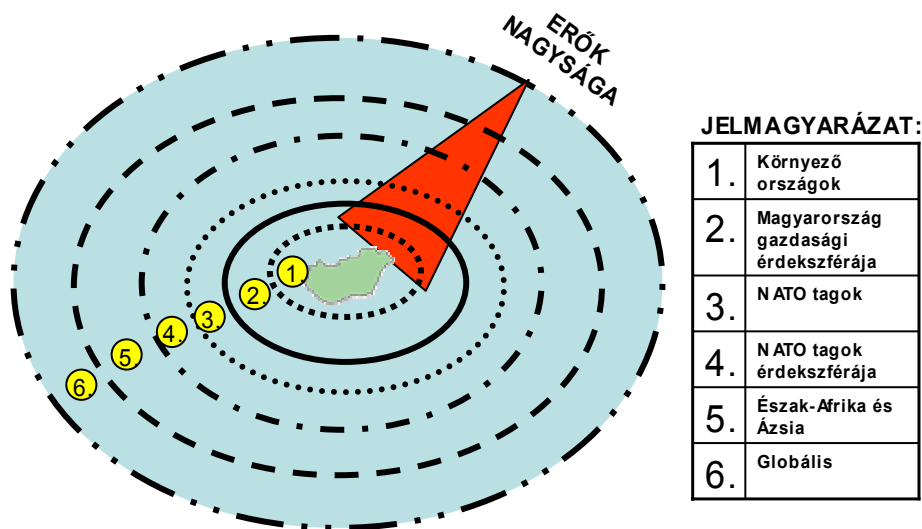
A globális és regionális biztonság az érdekzónák mindig az adott országtól mért távolsággal és a konfliktus vagy fenyegetés nagyságával jellemezhető. A *Békeműveleti Stratégiának fontos eleme annak meghatározása, hogy milyen távolságra, milyen típusú konfliktus megoldásába avatkozunk be*. Egy konfliktuskezelő művelet minél közelebb van hazánkhoz, annál „olcsóbb” a finanszírozása és annál könnyebben indokolható, elfogadtatható a hazai közélettel is a beavatkozás. Másik oldalról viszont a *közelebbi konfliktus még alacsonyabb intenzitás esetén is veszélyt jelent*. Nemcsak katonai, hanem gazdasági és politikai értelemben is. Ezért szükséges azoknak a földrajzi zónáknak az „akció rádiuszoknak”, „cselekvési öveknek” a meghatározása, amelyekbe egyre távolodva hazánktól, csak egyre magasabb intenzitású konfliktusba avatkozunk be (9. és 10. számú ábrák).



CÍM: AKCIÓRÁDIUSZ, INTENZITÁS, BEAVATKOZÁS

9. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor



CÍM: FÖLDRAJZI KÖRZETEK ÉS A RÉSZTVEVŐ ERŐK NAGYSÁGA

10. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

1. Környező országok,
2. Gazdasági jelenlétünkkel érintett országok, Magyarország gazdasági érdekszférája,
3. NATO tagok,
4. NATO tagok érdekszférája,
5. Észa-Afrika és Ázsia nyersanyagai, a kínai térnyerés ellensúlyozása,
6. Globális

Ezekhez az akciórádiuszokhoz egy-egy konfliktusszint meghatározására van szükség, amely az azonnali beavatkozást eredményezik.

BEAVATKOZÁS = TÁVOLSÁG / KONFLIKTUS

illetve

BEAVATKOZÁS = (TÁVOLSÁG / KONFLIKTUS) X SZÖVETSÉGI KORREKCIÓ

A beavatkozás szükségességét az az alapvető összefüggés határozza meg, hogy a közelebbi de kis intenzitású konfliktusnak hasonló mértékű lehet a hatása, mint a távolabbi de magasabb intenzitásúnak.

Szövetségi korrekció alatt értendő, hogy a nemzeti és a szövetségi érdekek illesztésén kívül milyen egyéb elvárás fogalmazódik meg a szervezet részéről, amely eredményeként általában a résztvevő erők nagyságának növelése valósul meg. Az ilyen elvárások teljesítése más területeken extra előnyökhöz juttatják az országot. Az *akciórádiusz határainak meghatározásához a földrajzi zónákon túl az ország gazdasági érdekkörei is segítséget nyújtanak. A három alapvető biztonsági dimenzió (politikai, katonai, gazdasági) egymást lefedő és egymáson túlnyúló egysége határozza meg szintén azokat a földrajzi kereteket, ahol a beavatkozás szükséges a nemzeti érdekek védelmében.* Elemi érdek, hogy a magyar gazdaságot, a társadalom jólétét szolgáló befektetések biztonságban legyenek. Ez nemcsak a pénzügyi veszélyeinek kiiktatására érvényes, de a valós fizikai biztonságra is. A befektetések és azok világgpiaci megítélése annál jobb, minél jobb a gazdasági lehetőség és a politikai stabilitás, a politikai kiszámíthatóság. Mindehhez elengedhetetlen, hogy a katonai biztonság is garantált legyen. A világ tőzsdéi, a pénzügyi megítélést befolyásoló szervezetei azonnal negatívan reagálnak egy-egy politikai vagy katonai biztonsági változásra. A fegyveres konfliktusok, háborúk megingatják a politikai rendszereket és a kiszámíthatatlanság kockázatosá teszik a gazdaságot, amibe ezek után a befektetők nem vagy csak magas profit reményében investálnak. A magyar gazdaság alapvetően a környező országokba, így a Balkánra terjeszkedik.¹¹⁷ A balkáni stabilitás így nemcsak a magyar gazdaság megítélésére, a menekült áradat csökkentésére és a külpolitikai konfliktusok visszaszorulására vannak hatással, hanem befolyásolják a régióban megvalósuló magyar befektetéseket is. A közvetlen gazdasági érdeklődésén kívül húzóerő katonai érdeklődés, majd az azon túl terjeszkedő politikai érdeklődés egy olyan lefedettségű területet eredményez, amiben az ország erejének, gazdasági és külpolitikai súlyának megfelelő biztonság alakítható ki az adott körülmények között.

G, beavatkozás mértéke

Azt, hogy a nemzet hol, milyen típusú konfliktusok megoldásába és milyen, mekkora erővel vesz részt, azt alapvetően — nem fontossági sorrendben — az alábbiak befolyásolják

- nemzeti érdek,
- az ország teherbíró-képessége, források,
- szövetségi érdek,
- közös teherviselés, források,
- morális elkötelezettség,
- nemzetközi szerződések,
- társadalmi nyomás, elvárás.

¹¹⁷ Lásd még: Németh Bence: A magyar multinacionális cégek terjeszkedése és a magyar külpolitika In: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2005/5

A földrajzi tagozódás, más néven az akciórádiusz által felrajzolt érdekövekhez kapcsolódó beavatkozási szintek és erők mértékének, valamint a nemzetközi vezető közösségnek a meghatározása adja a Békeműveleti Stratégia gerincét. Az adott nemzetközi szervezetek jelentősége két dologban rejlik. Egyrészt meghatározza azt a regionális vagy globális érdekközösséget, ami a legitimitást biztosítja az adott művelethez, másrészt pedig forrásokat is biztosít a csapatküldő nemzetek részére.¹¹⁸

A földrajzi tagozódásokat figyelembe véve szükség van a konfliktus szint meghatározására, ami felett a nemzetközi közösséggel együttműködve, — illetve háborús helyzetben, a közvetlen érdekszférában egyedül is — Magyarország a beavatkozás mellett dönt. A szint meghatározásának alapelve, hogy minél közelebb van a veszély, fenyegetés az annál veszélyesebb, illetve, hogy a közelebbi kisebb konfliktus nagyobb kockázatot jelent a direkt és indirekt hatásai miatt, mint egy nagyon távoli nagyobb mérvű konfliktus akár, háború is. A mind közelebbi konfliktusokat pedig az országok elemi érdeke mind nagyobb erővel kezelni, azért, hogy ott a nemzetközi megoldás kereteiben súlyának és részvételi arányának megfelelően képviselhesse érdekeit, valamint, hogy hiteles információi legyenek a konfliktuszóna eseményeiről, hogy a nemzeti érdekeket eszkaláció esetén fizikailag is biztosítsa. Természetesen az ENSZ egyetlen tagállama sem vonhatja ki magát a globális békéért és biztonsáért folytatott erőfeszítések alól, ezért szükséges a közeli érdekzónákon túl a „globális” zónákban is katonai jelenlétet biztosítani. A globális biztonság a regionális biztonságokból tevődik össze, és a NATO, valamint más regionális szervezetek alapvetően műveletek során bírják az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazását az ENSZ Alapokmány VIII. fejezete alapján.¹¹⁹

Az így tevékenykedő erők tehát a nemzetközi jog normáinak megfelelően legitim módon vesznek részt a műveletekben. Ha szimbolikus értékkel is, de szükséges bizonyítani a más régiók biztonságáért, a globális békéért érzett felelősséget a távoli területeken való katonai jelenléttel. Ezek a „reprezentáns” feladat felvállalások a távolság mértékétől függően egyre kisebb létszámúak és alapvetően az ENSZ égisze alatt megvalósuló műveletekben történik és történhet meg.

H, műveletek típusai

Az első fejezetben megfogalmazott különböző típusú békeműveletek közül a NATO által felállított hatos kategóriát alkalmazom, mivel az fedi le teljes mértékben a nem háborús konfliktuskezelés kategóriájába tartozó tevékenységek spektrumát. *A Magyar Honvédség eddigi békeműveleti történelme, gyakorlatai és tapasztalatai alapján valamennyi típusú művelet végrehajtására alkalmas. Szükség van azonban arra, hogy két területtel, a békekikényszerítéssel (Peace Enforcement) és a humanitárius műveletekkel (Humanitarian Operation) részletesebben foglalkozunk.*

A békekikényszerítés egy olyan tevékenységi forma, amikor lehetőség és szükség van arra, hogy az erők a feladatuk sikeres teljesítése érdekében erőt alkalmazzanak, ha kell elsőként is. Ez egy fontos jellemző, mivel az expedíciós háborús képesség kialakításának egyik lényeges eleme, hogy a békekikényszerítés során fellép az a helyzet, ahol:

- korlátozott erők,
- korlátozott ideig,
- korlátozott helyszínen,
- idegen/ismeretlen környezetben (extrém viszonyok),
- háborús intenzitású és veszélyfokú,
- esetenként összhaderőnemi,

¹¹⁸ Például az ENSZ, Lásd még: Boldizsár Gábor: Az ENSZ logisztikai rendszere (a költségvisszatérítés tükrében), Budapest, ZMNE ITDK 1999.

¹¹⁹ Charter of The United Nations (United Nations, New York, 1993)

- esetenként többnemzeti

műveletet folytatnak, melynek keretében „begyakorolják” a háború megvívásának valamennyi elemét. Tehát az így, a békeművelet során kialakult „kis háború” mintegy begyakorlása, felkészülés a valós háborúra. Abból is arra, amely a távolság és esetenként extrém körülmények miatt a katonai tevékenység legmagasabb formája.

A másik elem a *Humanitárius műveletekben* megvalósuló részvétel kérdése és nemzeti sajátosságai.

Az induló műveletek megteremtése és a szükséges források biztosítása mindig komoly kihívást jelent az alapvetően bázisalapú tervezésre berendezkedett szervezetek számára. Mivel a katasztrófák zöme nem kiszámítható ezért az elkülönített „célterekkel” vagy gyors kormányzati támogatás lehetőségével nem rendelkező nemzeti haderő nem tud időben és megfelelően reagálni egy-egy — főként távoli — humanitárius, természeti vagy civilizációs katasztrófára. Az ilyen típusú műveleteknél nem csak a végrehajtóerők (személyi állomány) és eszközök „mozgósíthatósága” a kritikus, hanem az is hogy milyen anyagi készletek és mennyi idő alatt szállíthatók a helyszínre a szenvedések enyhítésére. További fontos tényező, hogy milyen pénzügyi források biztosíthatók rövidtávon a helyszíni beszerzések megvalósítására.

Természetesen a humanitárius műveletekben is felmerül a nemzeti érdek, a közvetett vagy közvetlen érintettség kérdése mind a kárt elszenvedő, mind az előidéző szempontjából. A hazánkra direkt, közvetlenül hatást gyakorló helyzetekben elemi érdek a beavatkozás. De anyagi és morális felelősség is terheli a nemzetet a kárenyhítés terén, ha mi vagyunk okozói bármely katasztrófának. Ilyen esetekben természetes az azonnali és minden típusú segítségnyújtásra kiterjedő beavatkozás.

Más a feltétel és a feladat is a távolabbi földrajzi térségekkel. A nemzetközi erőfeszítés keretében itt is megjelenhet az MH, de bizonyos korlátozásokkal. Tekintettel arra, hogy katasztrófák esetén zömmel helikopterekre, szállító járművekre, műszaki mentőeszközökre, tábori kórházakra és alapvető emberi szükségleteket biztosító tábori elhelyezési anyagokra, élelemre és vízre van szükség, és ezek gyors és nagy mennyiségű beszerzése és helyszínre szállítása okozza a nehézséget. A Békeműveletei stratégiának meg kell határoznia, hogy az ilyen típusú feladatokban milyen erővel és eszközökkel vagyunk képesek gyorsan és hatékonyan részt venni, hiszen szükség van a „hagyományos” békefenntartói eljárás módok alkalmazására az ilyen helyzetekben. A koordinációs kapcsolatok, vagy éppen a közbiztonság megóvása érdekében szintén szükség van különleges speciális katonai képességek telepítésére, amelyek nem járnak nagyobb költséggel, mint egy békeműveletben. Viszont kimutatható a gyors és hatékony nemzetközi segítségnyújtásban az ország „hozzáadott értéke” amellyel külpolitikai súlyunk és elismertségünk növelhető.

I, katonai végállapot

Végül fontos annak a biztonsági helyzetnek vagy szintnek a meghatározása, ami esetén a katonai erők alkalmazása elérte célját és a csapatok létszáma csökkenthető vagy kivonható. Az „End State”, vagyis a végállapot meghatározása azért fontos, mert ez a cél, az, ami meghatározza a műveletben követendő stratégiát így a nap, mint nap végrehajtandó feladatokat is.

Minden olyan tevékenység és segítség — CIMIC vagy civil újjáépítési projekt — ami a végállapot elérését segíti szükséges és végrehajtandó. Minden más, ami nem ezt a célt szolgálja eseti mérlegelés kérdése. Általában elmondható, hogy egy *művelet végállapota általában az önfenntartó, stabil és kiszámítható politikai, gazdasági és katonai biztonság* megteremtésére irányul. Ezt az analógiát követi a nemzetközi közösség akkor, amikor a

biztonság kérdését komplexen kezeli Koszovóban. (UNMIK: politika, gazdaság, igazságszolgáltatás, KFOR: katonai biztonság)¹²⁰ vagy éppen Afganisztánban, ahol a haderő maga PRT-kban betölti mindhárom funkciót a kormányzat támogatása (politikai) az újjáépítés (gazdasági) és a katonai jelenlét (katonai) vonatkozásában.¹²¹

Ahhoz, hogy a rövid és középtávú feladatok, projektek szükségessége és hatása értelmezhető legyen, szükséges olyan elemző és konzultatív szervezeti elem kialakítása a békeműveletekben résztvevő erőknél, ami folyamatosan nyilvántart, elemez, értékkel és döntést előkészít az „end state” követelményeinek megfelelően. Törekvés az, hogy a feladatok és projektek olyan hatást gyakoroljanak a helyi viszonyokra, hogy ott az önálló képesség kialakulása és fejlődése meginduljon. Amennyiben ezek elérik a kívánt szintet (standardok felállítása) akkor a feladat átadható, annak végrehajtását már csak monitoringolni, mentorálni kell. Így a nemzetközi erők csökkenthetik létszámukat és képességeiket. Minden esetben vizsgálni kell az elsődleges hatások (az „end state” irányába mutató erőkifejtések) mellett azok járulékos eredményeit is. A végrehajtó hatalom tárgyi tudásának, tapasztalatának és önbizalmának növelése, valamint a társadalmi elismertségének erősítése a kormányzati közbizalomra vetett hit erősítését eredményezi.

3.4.1.3. Békeműveletei képesség kialakítása

A regionális és globális biztonság érdekében nem elegendő hogy csak a politikai és a közakarat jelenjen meg az állam és a külkapcsolatok terén. Szükséges még a képesség kialakítása is, amivel a kitűzött célok elérhetők. E képesség kialakításához is — tekintettel a mindenkori szűkös forrásokra — alapelvek megállapítására van szükség, melyek biztonságelméleti és hadtudományi kategóriákon alapulnak. *A képesség kialakításának három meghatározó dimenziója* ismerhető fel:

- eljárás (jogi háttér),
- szervezet,
- eszköz.

Eljárás

A haderő megváltozott típusú alkalmazásához, a követelmények meghatározásához, így a kiképzés, felkészítés összetételének megváltoztatásához elengedhetetlen a doktrínális háttér kialakítása és karbantartása. A magasabb szintű biztonság és védelempolitikai dokumentumokból eredeztetett *Nemzeti Katonai Stratégia* határozza meg az erők alkalmazási doktrínáinak mozgásterét. A doktrínák is hierarchikusan szerveződnek és az *Összhaderőnemi Doktrínából* eredeztethetően készíthetők el a különböző *szakdoktrínák*. A békeművelet kérdését is egy ilyen szakdoktrínának kell szabályoznia, amire vertikálisan kettő, a *Nemzeti Biztonsági- és a Nemzeti Katonai Stratégia* együttesen van hatással. A megfelelő szintű és minőségű erők alkalmazásának másik fontos feltétele a hazai és nemzetközi jog kereteinek meghatározása. Amíg a nemzetközi jog alapvetően az együttműködési szándékon és tiszteleten alapul, addig a belső jogrendszernek vannak „tisztá és világos” előírásai. Behatároltak a mozgásterek és megfogalmazottak a szankciók is. Szükséges tehát, hogy a stratégiák mellett a hazai és nemzetközi jogi alapok is rendezettek, szinkronizáltak legyenek, mert akkor nem lép fel tartós diszharmonia. A doktrínák megalkotása után azokkal összhangban kerülnek megalkotásra a különböző tervezési útmutatók és *Eljárási Rendek* (Tactics, Technics, Procedures — TTP) amik a felkészüléshez és a végrehajtáshoz nyújtanak megnyugtató segítséget. Rendszeresen — illetve nagyobb műveleti környezet változásakor eseti alapon — szükséges e dokumentumok felülvizsgálata és a szerzett tapasztalatok

¹²⁰ Lásd még: UNMIK felépítése, négy pillére, illetve a KFOR mandátuma alapján

¹²¹ Lásd még: Robert M. Perito: The US Experience with Provincial Reconstruction Team sin Afganistan (special report 152) (USIP, Washington, DC, USA, 2005)

(Lessons Learned) elemzése alapján módosítása. A doktrínális és jogi háttérre még egy tényező hat, a törvényalkotók, a közvélemény által megfogalmazott és követelményként megjeleníthető morális tényezők. A racionális cselekvés által kijelölt úton, a lehetséges mozgástérben a döntési alternatívák közötti választást a morális elvárások, beállítottság és az egyén tárgyi tudása befolyásolja. Az így kialakult stabil doktrínális háttér alkalmas arra, hogy a gyakorlatba is átültethető legyen a kiképzés, felkészülés és a szakmai gyakorlatok során.

Szervezet

A békeműveletekben résztvevő erők összetétele mindenkor a végzendő feladatok körétől, a helyi sajátosságoktól, az ellátási, utánpótlási lehetőségektől függ. Az egy alegység egy misszió elv csak korlátozottan érvényesülhet, mert az Magyar Honvédség rendszerében meglévő és kialakítható „alap” alakulatok (harcolók) nem rendelkeznek olyan speciális képességekkel amelyek e műveletekben szükségesek. Részben szakmai, részben fiskális okból, részben pedig, sajátossággal magyarázhatóan a képességeket mind hagyományos, (légvédelmi, páncéltörő, tűzszerész) mind pedig az újszerű (CIMIC, PSYOPS, tájékoztató) kategóriában ún. modul alakulatok biztosítják. E rendszer előnye, hogy a speciális szaktudás, ami a modul elemek jellemzője egy helyen, egy szakmai „fellegvárban” koncentrálódik, így a szintentartás és fejlődés folyamatosan megvalósul az erők, a tapasztalatok nem forgácsolódnak szét. Másik oldalon viszont nehézségként jelenik meg, hogy e modulok illesztése az „alap” harcoló alakulathoz idő- és módszertan igényes. De ha figyelembe vesszük azt, hogy a missziókra mennyi felkészülési idő áll rendelkezésre elmondható, hogy a maximális szakmai tudást biztosító modulok illeszthetők az alapalakulat vezetés-irányítási rendszerébe, napi életébe, ellátásuk és feladat végrehajtásuk megszerezhető. Ezért a felkészülési időszak fontos eleme az összekovácsolás, ahol az alap és modul elemek együttműködése kialakítható. Összehangolják a közös munkát, a törzsi tevékenységet és a mindannyiukra egységesen vonatkozó Hatályos Műveleti Utasításokat (továbbiakban: SOP). Az összekovácsolási időszak fő gondolata:

- összehangolás, illesztés;
- egységes értelmezés;
- közös tervezés;
- a korra, nemre, rendfokozatra, beosztásra tekintet nélkül vonatkozó biztonsági szabályok elsajátítása.

A békeműveletekben résztvevő erőknek a saját megóvásuk érdekében képesnek kell lenni a legintenzívebb, hagyományos fegyverekkel (de készen arra is, hogy az ellenérdekeltek bizonyos radiológiai, vegyi vagy biológiai eszközöket is alkalmazhatnak) megvívandó harcra is. A kijelölt erőknek rendelkeznie kell a szükséges harcoló, harci támogató és harci kiszolgáló támogató elemekkel is. Ezért elengedhetetlen, hogy maga a Magyar Honvédség is rendelkezzen ezekkel a képességekkel. A szervezet és az erők szempontjából másik fontos kérdés a kiválasztás fizikai, egészségügyi és pszichológiai normáinak értelmezése, valamint a mind gyakrabban külföldi alkalmazáson résztvevő MH állománynak családtagjairól gondoskodó rendszer törvényi és szervezeti elemeinek kialakítása, a szükséges erőforrások hozzárendelése. A műveletek befejeztével az elszámolások, jelentések eredeti helyzet visszaállításán túl fontos feladat az egyének visszaállításának segítése. A családtól, a mi értékeink szerinti normális élettől távol töltött időszakban deformálódhat az egyén pszichéje. A visszaállítás közös munka, az egyén, a család és a szervezet közös erőfeszítésének eredménye.

Eszközök

E hadtudományi kategória is rendkívül tág, magába foglalja azon „harci” eszközöket, anyagi javakat, készleteket valamint pénzügyi forrásokat is, amelyek együttes megléte

szükséges a sikeres feladatteljesítéshez. A harci eszközök alatt természetesen valamennyi olyan eszköz, gép, berendezés értendő, ami a csapatok életéhez és munkavégzéséhez, szolgálati feladatellátásához és a helyszíni regenerálódáshoz szükségesek. Az anyagi készletek és tartalékok mértékét két tényező határozza meg. Egyrészt a tapasztalati úton, az adott földrajzi térségbe és várható intenzitású tevékenységre vonatkozó normatívák (Day of Supply — DOS), valamint az utánszállíthatóság, kiegészítő biztosítás, helyi források lehetősége és biztonságossága. E biztonság nemcsak a minőségre, hanem a folyamatos ellátás fenntartására is vonatkoznak.

Az eszközökhöz, anyagi készletekhez és a feladatokhoz szükséges pénzügyi forrásokat a különböző szintű Védelmi Tervező Rendszereknek kell biztosítani.

Az expedíciós háborús képességhez vezető út során fontos, hogy a békeműveletekben, mint a felkészülés fázisában a *konfliktusok intenzitása, távolsága, végrehajtó erők nagysága és a szükséges feladat-, jog-, hatás-, felelősségi körök is közelítsenek a háborús szinthez. Így a négy faktor külön-külön történő változásai/változtatásai képességnövekedést eredményeznek valós viszonyok között, de kisebb kudarckockázati tényezőkkel, mint a háborúban.*

Fejlesztések, prioritások

A, harci képesség növelése

A végrehajtásra és a vállalásra kerülő missziók veszélyességi szintje, az elvárt feladatok és követelmények egyre bonyolultabbak és magasabb szintűek. Minél veszélyesebb egy művelet, annál jobban közelítenek a valós háborúhoz a körülmények. Mind nemzeti, mind szövetségi vonatkozásban annál fontosabb a harckészség emelt szinten tartása, a folyamatos adat és információcsere, a koordináció, az egységes eljárások és egységes értelmezés. A végrehajtó és tervező erők szempontjából egy békekikényszerítő tevékenység során előállhat a korlátozott és rövidebb ideig tartó háború. Hiszen e kis konfliktus intenzitása és a lehetséges veszélyek, a kudarc kockázata is megnő, így e tevékenység vezetése és a szövetségi együttműködés is közelít a háborús körülményekhez. A „kisháború” megvívásához szükséges képességekkel a békeműveleti erőknek rendelkezniük kell, így a valós végrehajtás, mint a háború begyakorlása csak az együttműködés technikai feltételein és a humán forrás képességein múlik.

B, Távolság növelés

Az expedíciós műveletek alapjellemezője, hogy az országtól, szövetségtől távoli területeken kerül sor a végrehajtásukra. A csapatok szállítása és ellátása így komoly kihívások elé néz. A több ezer kilométerre történő rendszeres szállítás (stratégiai) komoly feladat elé állítják Európa államait. A NATO és az egykori Varsói Szerződés országai, de az újkori és középkori történelem katonai gondolkodói is az európai hadszíntéren megvívandó háborúkra készültek, így a stratégiai szállítóképesség költséges kiépítésére nem volt szükség. A megváltozott világ konfliktusai Európától távoli helyeken generálódnak, így a hatékony kezelés érdekében elengedhetetlen a helyszíni problémakezelés. A távoli helyszínek egy másik problémát is magukban rejtenek. A terep, az időjárás, klimatikus viszonyok, egészségügy, más-más kihívásokat olykor extrém körülményeket produkálnak, amire az eddig európai küzdelemre készült erőknek szintén fel kell készülni, mind a felszerelés, a kiképzés, az ellátás, mind pedig az egészségügyi ellátás területén. Az ellátás és kiszolgálás költségei és a távolság egyenes arányban állnak egymással. Ahogyan nő a műveleti terület otthontól mért távolsága, úgy növekszik az ellátás biztosítás „ára” is a stratégiai szállítóképesség költségei miatt.

C, létszámnövelés

A végrehajtó kötelék méretének növelése lehetővé teszi, hogy mind több tapasztalt katona kerüljön vissza a rendszerbe, illetve a nagyobb kötelékek magasabb törzsi feladatokat is biztosítanak így a műveletek legmagasabb szintű vezetés-irányító rendszerében is tapasztalat és szaktudás szerezhető. A létszámnövelés, erőkoncentráció eredményeként kialakítható az a képesség, hogy a szervezet extrém körülmények között, akár nemzetközi kötelékben de önállóan oldja meg feladatait. Ez a vezetési, irányítási rendszer a parancsnoknak és a törzsnek biztosít hatalmas előnyt a harcvezetővé válásban. E kategória mások összetevője maga az állomány. *A kis létszámú MH nagy erővel vesz részt a nemzetközi békeműveletekben.* Fontos, hogy a személyi állomány motivált legyen a végrehajtásban:

- morális elkötelezettség,
- családtámogató rendszer,
- szerves része legyen a karrier ívnek,
- anyagi kompenzáció,
- tartalékos erők bevonása,
- távoktatás /távtanulás lehetősége

azok a kategóriák, melyek kialakítására szükség van a megnövekedett humánerőforrás biztosításához.

D, Zászlós misszió

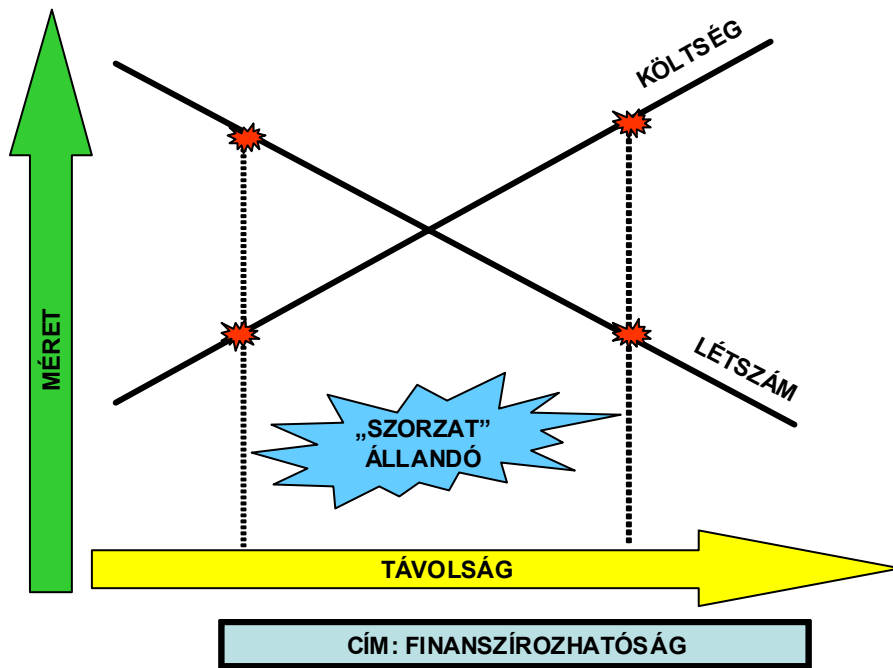
A növekvő létszám és erőkoncentráció adott műveletekre és azokon belül is egy-egy szektorra biztosítják az ország külpolitikai súlyának növelését. A létszámnövelés mennyiségi keretei lehetővé teszik azt a minőségi változást, ahol egy-egy szektorban önálló nemzeti vezető szerep jelenik meg. Egy szektort a térképen a piros-fehér-zöld zászló fed le. Ez megfelelő feladat-, hatás-, jog- és felelősségi kör növeléssel és növekedéssel jár.

3.4.1.4. Pénzügyi források

A megváltozott világ komplex kihívása, azonnal és nagy távolságról is ható tényezők megkövetelik, hogy a nemzetközi béke és biztonság szereplői gyorsan legyenek képesek reagálni. Az azonnali reagálásnak a kiképzett, felkészített rendelkezésre álló erőkön és eszközökön kívül *szükséges még hogy pénzügyi forrásai* is legyenek a telepítésre és a művelet végrehajtására. Az újonnan induló műveletekben való részvétel egy minőségi kategória, amiben az adott nemzett igazolja elkötelezettségét (szándékát) és forrásmozgósítási lehetőségeit (képeéseit) amivel az ország külpolitikai súlya, megítélése növekszik.

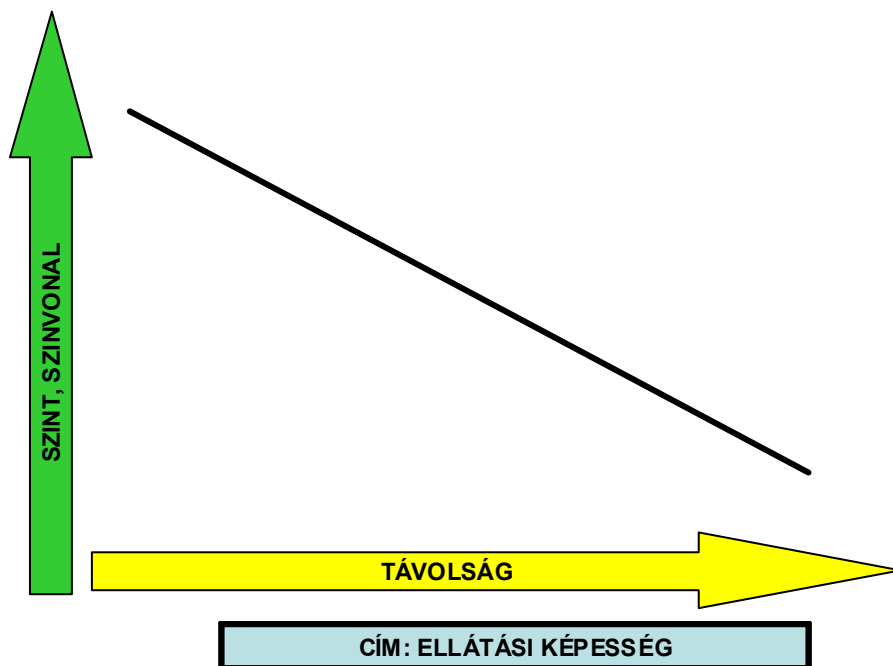
Az ilyen váratlan feladatok ellátására csak olyan nemzetek képesek, ahol a kormány és a haderő szintjén is megjelenik — a törvényi előírások megtartásával — a *feladatfinanszírozáson alapuló költségvetési gondolkodás.* Az éves költségvetés kialakítása során alapvetően a fenntartás, a működés költségei (tervezett kiképzés, műveletek is), személyi jellegű kifizetések és a forrásokkal lefedhető fejlesztések tervezhetők. Nem tervezhető forrás az előre nem látott, év közben realizálódó új feladatokra. A tárca és a Kormányzati Védelmi Tervező Rendszer biztosítja azt, hogy a szak-, és központi politika által kitűzött célokhoz megfelelő források legyenek rendelhetők. A „politika” feladata pedig az, hogy ha a korábban jóváhagyott források nem elegendők, akkor vagy új forrásokat biztosít, vagy a „szűk keresztmetszet” alapján újragondolja a célokat és az elvárt szintet. A honvédelem ügye nem csak a Honvédelmi Minisztérium ügye. Össz nemzeti, összkormányzati feladat. Így az új műveletekben való részvétel finanszírozására nem a tárca, hanem a kormányzat más tárcák költségvetéséből is meg kell találni a forrásokat. A külpolitikai célokat elérő, előnyöket szerző haderő alkalmazása nem öncélú, az eredményeinek nem a honvédelmi tárca a haszonélvezője. Így szükség van arra, hogy a kormányzati akarat, „befektetés” azok

részéről is megfinanszírozott legyen, akik később haszonélvezői lesznek az elért eredményeknek. A műveletek költségei — így forrásigényei is — egyenes arányban nőnek a távolsággal, a komplexitással és az erők nagyságával (11. számú ábra). Jelentősen nagyobb forrásigénnyel bír a 200 fős afganisztáni misszió, mint az ugyancsak 200 fős EUFOR Bosznia-Hercegovinai művelet. Ugyanannyi költségvetésből jóval kevesebb fő állomásoztatható nagyobb távolságon mind közelebb (12. számú ábra).



11. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor



12. számú ábra

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Bázisalapú tervezés

A jelenleg érvényben lévő költségvetési tervezési előírások, az Államháztartási Törvény (továbbiakban: ÁHT) nem, vagy csak nehezen teszik lehetővé a feladatfinanszírozást. A tervezés alapvetően bázis alapon, az előző évek tapasztalatain és a jelen lehetőségein alapulva határozza meg a forrásokat az egyes intézmények és szervezeti elemek részére. Ez az intézményfinanszírozási rendszer a meghatározott kötelezettségek, előre tervezett feladatokra biztosít forrást. Amennyiben a központi keret nem elegendő az összigeny kielégítésére, úgy a működési költségekbe betervezett feladatok, gyakorlatok, beszerzések egy részét vonják el. Az intézményfinanszírozásban alapvetően az ismert kötelezettségek: személyi jellegű ráfordítások, dologi kiadások, fenntartási költségek (víz, villany, gáz, őrzés, étkezés,...) kerülnek 100%-ban betervezésre, mivel ezekre törvényi kötelezettség van. A működési költségek terhére lehet folyó műveleteket, gyakorlatot, kiképzést tervezni. Ennek az összegnek a megítélése, illetve a végrehajtás színvonalának megítélése szubjektív, így mód van rá, hogy az elért teljesítmény nyomott finanszírozással is, ha más nem, hát „szükség szerint megfelelő legyen” vagy „korlátozásokkal alkalmas” legyen.

A beszerzési tervezés, a közbeszerzés, valamint az ÁHT előírásai nehezítik a katonai vezetés életét. Beszerzések megkezdésére, csak akkor van lehetőség, amikor a szolgáltatás ellenértéke a pályázató rendelkezésére áll, így nem az év elején, hanem valamikor közben van rá mód. De gond az is, hogy a költségvetési — naptári — év végén fel nem használt, le nem kötött pénzek „visszaszállnak” a központi költségvetésbe.

Céltartalék:

Kormányzati vagy tárca szinten elkülönített, az üzleti életből ismert céltartalékkal a váratlan és új feladatok is finanszírozhatók. Jelenleg is létezik ez a rendszer a vis major keret intézménye, de ezt alapvetően hazai katasztrófák kárenyhítésére használható. Ennek analógiájára lenne célszerű megalakítani az ország külpolitikai célkitűzéseit megvalósító haderő gyors, váratlan beavatkozását biztosító *Békeműveleti Céltartalékot*. Szükséges a nagyságrendjének is meghatározása. Az elmúlt időszak tapasztalatai, a katonai logika alapján a mértéket az kell, hogy meghatározza, hogy mennyibe kerül egy adott kötelék (pl. egy század) teljes felszereléssel és fegyverzettel (pl. könnyűlövész) válságövezetbe (Közép-Afrika v. Afganisztán) telepítése és minden oldali biztosítása hat hónapos alkalmazással. Amennyiben az igény megjelenik az erők alkalmazására úgy minél nagyobb kötelék vezényelhető ugyanazon forrásigénnyel. Amennyiben a Békeműveleti Céltartalék, mint a „címkézett”, „pántlikázott” forrás nem kerül felhasználásra új műveletre, úgy az év harmadik negyedétől időarányosan felhasználható a folyó műveletekben, mint a Kormányzati Újjáépítési Stratégia, az adott országra vonatkozó stratégia költségeként a prioritási rendszernek megfelelően. De a pénzeszközök egy része áthelyezhető a CIMIC projektek finanszírozására is, tekintettel arra hogy a téli hónapok szinte minden jelenlegi műveletünkben extra projekt igényeket (téliesítés, tűzifa, élelem, ruha, hőeltakarítás...) jelentenek.

Nemzetközi források

A békeműveleteket vezető, irányító szervezetek más és más módon finanszírozzák vagy sem a résztvevő erőket és a fejlesztési erőfeszítéseket.

A NATO műveletek alapelve, hogy minden nemzet köteles a saját erőit ellátni, annak finanszírozását biztosítani. Mind a helyi hatóságok, mind pedig az egymásközi ellátás a pontos elszámoláson alapul. A közös költségből csupán olyan fejlesztési — katonai célú — feladatok finanszírozhatók, amik stratégiai fontosságúak a műveletek szempontjából.¹²²

¹²² Lásd: A NATO Biztonsági Beruházási Programja In: NATO Kézikönyv (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1999.) pp. 235-236.

Az ENSZ műveletekben 1996-tól megvalósul az új bérleti rendszer. E rendszer visszatéríti mind az eszközök és anyagok műveletre történő felkészítésének, szállításának, visszaszállításának és rendszerbe visszaillesztésének (pl. átfestés) költségeit. A bérelt eszközök rendszeres karbantartásának költségeit is norma alapon megtéríti. A bérelt eszközökért, pedig megállapított havi rendszerességgel bérleti díjat fizet a csapatküldő nemzetnek.¹²³

Az ENSZ természetesen fenntart különböző fejlesztési alapokat is, amikből projektfinanszírozásra a nemzetek is pályázhatnak.

Az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek is alapítanak pénzügyi alapokat, ahonnan a műveleti területek fejlesztési projektjei érdekében lehet pályázni. Ez azt jelenti, hogy a parancsnoknak nemcsak a katonai és a békeműveleti feladatok ellátására, a távoli és extrém körülmények közötti színvonalas feladatvégrehajtásra kell készen állnia, hanem a pénzügyeket is ismernie kell.

3.5. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Megállapítottam és bemutattam, hogy a megváltozott világ új és komplex biztonsági kihívásai rendszerében szükség van a Magyar Honvédségben intézményi és egyéni szinten a gondolkodásmód váltásra. Egyéni szinten a hagyományos katonai gondolkodás átalakítására, az egyéni tudás gyarapítására, alapvetően a társadalomtudományok területén. Új értelmezést kell hogy kapjon a katonai felelősség és a nemzeti érdekérvényesítés a szövetségi rendszerekben. A fokozott „civil érzékenység”, koordinációs-, együttműködési hajlam és képesség, a komplex gondolkodás képessége elengedhetetlen feltétele a békeműveletek sikeres végrehajtásának.

Megvizsgáltam a békeműveleti stratégia szükségességét és összeállítottam az alkotó elemeit. E stratégiától elvárt hatások, alapelvek, képesség kialakítási lehetőségek és pénzügyi források vizsgálatával összeállítottam az MH műveleteinek tervezését és végrehajtását segítő stratégia vázlatát, irányelveit. Meghatároztam azokat a rendezőelveket, amelyek figyelembe veszik az ország teherbíróképességét, a műveletek térbeli elhelyezkedését, a kihívás kockázatait és a nemzet érdekérvényesítő szándékát (3. számú táblázat).

ZÓNA	KONFLIKTUS	ERŐK %	SZÖVETSÉG
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			

CÍM: BEAVATKOZÁSI SZINT

3. számú táblázat szerkesztette: Boldizsár Gábor

Javaslatot tettem az előre nem látható feladatok finanszírozására a „békeműveleti céltartalék” képzése útján, ami időarányosan felhasználható az államháztartási törvény szabályai szerint új műveletekre vagy a folyó műveletek CIMIC projektjeire.

¹²³ Lásd még: Boldizsár Gábor: Az ENSZ logisztikai rendszere (a költségvisszatérítés tükrében), Budapest, ZMNE ITDK 1999.

Bemutattam és megállapítottam a békeműveletekben részvevő erők által sugárzott kép alkotóelemeit és egymáshoz való viszonyát, a köztük lévő harmónia jelentőségét a feladatvégrehajtás sikere, az erők hitelességének és az erők megóvása érdekében.

Összefoglaltam, hogy a katonai tudás, gondolkodásmód változása hozzájárul az expedíciós háborús képesség kialakításához is. Az így kialakuló szellemi háttérhez megfelelő gyakorlati ismeretet és tapasztalatot ad a békeműveleti részvétel. Az időben, térben, intenzitásban, komplexitásban és a végrehajtás körülményeiben egyre bonyolultabb békeműveletek körülményei egyre jobban közelítenek az expedíciós háború ismérveihöz és követelményeihez.

4. A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉS AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ

Az emberiség történelme során számtalanszor megtapasztaltuk, hogy a haderő alapvető feladata az ország, a nemzet függetlenségének, szabad cselekvésének, területi egységének és biztonságának védelme. A Magyar Köztársaság Alkotmánya is rögzíti a szuverenitásra, a területi integritásra és biztonságra vonatkozó feladatokat. Egy ország akkor független és szabad, ha a kül- és belpolitika és a gazdasági politika terén szabad mozgástérrel rendelkezik, amiben a saját érdekei és értékrendje szerint hozhatja meg döntéseit. A külső kényszer, a döntést befolyásoló tényezők csökkentése illetve teljes elhárítása az állam működése szempontjából létfontosságú. De nem csak az ország védelme és függetlenségének megóvása az alkotmányos feladatkör, hanem a különböző nemzetközi szervezetekben vállalt kötelezettségek teljesítése is. Mátyás király óta Magyarország nem volt képes magát saját nemzeti hadereje útján megvédeni, szükséges tehát a nemzetközi együttműködés a globális és regionális béke és biztonság érdekében, ami így hatást gyakorol a magyar biztonságra is. A szövetségi kockázatviselés alapján a tagok egymás érdekeit és saját érdekeiket is hatékonyan képesek megvédeni. A kockázatközösség a nemzetek csapatokat illetve forrásokat biztosítanak a közös tevékenységekhez, és részt vesznek olyan műveletekben is, aminek közvetlen hatása nincs az adott nemzetre, csak a szövetség más tagjára. A szövetségi kötelezettségek, a közös kockázatviselésből eredő előnyök kihasználásához (és teljesítéséhez) szükség van a haderő telepíthetőségére, az expedíciós háborús képesség kialakítására. E képességhez vezető út rendkívül hosszú és költséges. Az út a békeművelti részvételen keresztül vezet, ahol megfelelő ismeret, tapasztalat gyűlik össze a tervezés és végrehajtás időszakairól. Megalapozottá válik a gondolkodás-váltás és növekszik a képesség, hogy mind távolabbi, mind veszélyesebb, mind nagyobb létszámú műveletek végrehajtására legyünk képesek az MH kötelékében extrém körülmények között.

4.1. A KATONAI ERŐ FELÉRTÉKELŐDÉSE

A megváltozott világ válságainak kezeléséhez elengedhetetlen elem a haderő, amely képes megteremteni a katonai/fizikai biztonsági környezetet, amiben a más dimenziókban tevékenykedő szervezetek viszonylagos szabadsággal végezhetik segítő munkájukat. 2001. szeptember 11-e után a háború megvívására is képes nemzetközi katonai szövetségek léptek elő mint elsődleges probléma megoldó eszközök. A békeműveletekben résztvevő nemzetek köre és az erők nagysága, valamint az időben elnyúló alkalmazás is bizonyítja, egyre fontosabb elem a haderő. A NATO és az EU is felkészült az előre nem látható kihívások kezelésére. Olyan készenlétben álló közös katonai szervezeteket alakítottak ki, amelyek magas készenlétben szinte azonnal képesek reagálni. (NATO-NRF, EU-Harccsoport). A változások és a felértékelődés ellenére a haderő, továbbra sem öncélú célmegfogalmazó szervezet. Korunkban is a Clausewitz-i elméletnek megfelelően a politika által kijelölt célok eléréséhez, megvalósításához szükséges eszköz. Az Osztrák-Magyar Monarchiában törvény szabályozta a külügy és a közös haderő kapcsolatát, alá-fölé rendelt viszonyát külföldön.¹²⁴

A műveletekben mai is megjelent a politikai célokat külföldön megtestesítő külügy és a haderő kapcsolata. Az MH PRT-ban a kapott célok elérése érdekében tett katonai lépések szükségességét és helyességét a katonai vezető határozza meg. Munkájához segítséget nyújt a politikai tanácsadó, aki az ország külügyi érdekeit, célkitűzéseit tartja folyamatosan szem

¹²⁴ A Császári és Királyi diplomaták és konzuli tisztviselők érintkezése külföldön a Császári és Királyi hadihajók parancsnokaival In: A Császári és Királyi Külügyminisztérium Évkönyve az 1907. évi márczius 9.-iki állapot szerint (Franklin Társulat, Budapest, 1907.) pp.507-512. ami rögzíti, hogy a Császári és Királyi Haditengerészet 1901 évi Szolgálati Szabályzata III része: Szolgálat a tengeren fejezet a mérvadó.

előtt, biztosítva azok helyes értelmezését, a világos és tiszta célmegjelölést. A haderő felértékelődésének másik fontos eleme, hogy számos esetben csak a katonai erő, a magyar katona van jelen a távoli válságövezetekben, így akarva-akaratlanul ő képviseli hazánkat, neki kell megoldani számos „nem katonai” feladatot is.

A mind nagyobb békeműveleti részvétel tervezéséhez és végrehajtásához a szakstratégia biztosítja, hogy a különböző biztonsági dimenziókban, de alapvetően a három legfőbb (politikai, gazdasági, katonai) koordinált erőfeszítések valósuljanak meg. Elengedhetetlen, hogy a konfliktusok megoldásában résztvevők:

- rendelkezzenek koncepcióval, országstratégiával az adott konfliktus kezelésére, rendezésére, az összetartó béke és biztonság kialakítására,
- a fenti célok elismeréséhez biztosítsák a megfelelő humán (haderő, szakember...) és reál (pénz, eszköz, anyag...) forrásokat,
- teremtsék meg az egyes biztonsági dimenziók szereplői között a torzulásmentes információáramlást,
- mozgósítsák a társadalmat, a civil szervezeteket a célkitűzések támogatására (legitimitás növelés), valamint a saját tényleges szerepvállalásukra (forrásbevonás),
- biztosítsák a mind szélesebb körű együttműködést és forrásbevonást, egyrészt a nemzetközi lehetőségek felkutatásával és kiaknázásával, valamint a hazai és nemzetközi civil szervezeteknek célzott támogatásával,
- tegyék lehetővé, hogy a távoli válságövezetbe telepített katonai erő, annak infrastruktúrája, valamint logisztikai rendszere biztosítsa a más dimenziók szereplőinek helyszíni jelenlétét, nyújtson számukra hatékony támogatást. Ennek előnye, hogy a már meglévő és kiépített rendszert kihasználva lehet más biztonsági dimenziókban is tevékenykedni, nincs szükség a feltételek duplikálására.

Korunk műveleteiben a haderő, az MH mellett az egyén is jelentősen felértékelődik. A komplex biztonsági környezetben, idegen kultúrában nagyfokú média jelenléttel és fokozott közvélemény érzékenységgel zajló műveletekben minden egyes katona magatartása, szolgálata, hibái felfokozott hatást váltanak ki.¹²⁵ A műveletekben az alacsony rendfokozatú beosztott katonák által elkövetett félrelépések, hibák, atrocitások a médiának köszönhetően szinte azonnal vezető hírré válnak. A norvég katonák koszovói videó klipje, vagy a német katonák afganisztáni fényképei a koponyákkal azonnal bejárják a világot, és negatív képet festenek. A katonák ilyen típusú félrelépései, pedig a nagypolitika szereplőit: minisztereket, államfőket, kormányfőket szervezetek főtitkárait kényszerítik rövid időn belül kínos magyarázkodásra. A stratégiai tizedes¹²⁶ által elkövetett hiba, vagy sikeresen végzett feladat azonnal hírré válik, ami szükségessé teszi a politika reakcióit. A hibák, félrelépések kiküszöbölése érdekében van szükség a 3. fejezetben meghatározott gondolkodásmód váltásra, az egyéni tudás növelésére, a kulturális érzékenység fokozására.

4.2. A MAGYAR HONVÉDSÉG FELADATRENDSZERE

Hazánkban is a politika, szakpolitika jelöli ki azokat a célokat, amelyeket a haderőnek teljesítenie kell. Az ország védelme és biztonsága érdekében nemcsak a hazai országvédelmi feladatokra kell hogy készen álljon az MH, hanem egyéb más területeken is vannak feladatai. Az ország teherbíró képességének, sajátosságainak, lehetőségeinek és korlátainak ismeretében kerül sor időről időre a haderő feladatrendszerének meghatározására. A 2004-ben végrehajtott

¹²⁵ Padányi József: A NATO tagság hatása a Magyar Honvédség szárazföldi csapatainak műszaki támogatására (MTA doktori értekezés, Budapest, 2007.) p. 87.

¹²⁶ Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején In: Rubicon 2006/2-3. szám (Rubicon Budapest, 2006) p. 111.

Védelmi Felülvizsgálat (továbbiakban: VFIB) 14 feladatot határozott meg. E 14 pont alapvetően az:

- országvédelem, szövetségi kötelezettségek,
- katasztrófavédelem,
- egyéb protokolláris, kegyeleti feladatrendszereket határoztak meg.

A fegyveres erő alkalmazásának létezik egy másik fontos felosztása is, aminek alapját az képezi, hogy mely képességeket kell hogy alkalmazza a kijelölt célok elérése érdekében. Így megkülönböztetünk olyan tevékenységeket amikben:

- sor kerül pusztító/megsemmisítő képesség tömeges alkalmazására,
- az erők részlegesen alkalmazzák megsemmisítő képességüket (belekényszerítés),
- az erő/erőszak alkalmazását kilátásba helyezik, elrettentést alkalmaznak (békefenntartás...),
- valamely egyéb nem pusztító képességét (szállítás, kórház, kommunikáció, eszközpart) használja (humanitárius műveletek, katasztrófavédelem).

4.2.1. Katasztrófavédelem

A különböző természeti és civilizációs katasztrófák bárhol, bármikor megtörténhetnek. A károk és szenvedések enyhítésére egy azonnal reagálni képes felkészített és megfelelő felszereléssel rendelkező erőre van szükség. Az MH alkalmazására az Alkotmány és a jogrendszer megfelelő törvényi háttérrel biztosít. Fontos elem, hogy valós társadalmi igényt elégít ki a haderő ilyen típusú alkalmazása. A katasztrófa elleni védelem során közvetlenül a lakosságnak nyújtott segítség jelentősen növeli a haderő társadalmi elfogadottságát, megbecsültségét. Morális alapja, hogy a lakosság „joggal” várja el a befizetett adókból fenntartott haderőtől, hogy rendelkezésre álló képességeit hazai területen is hasznosítsa kárenyhítésre, életmentésre.¹²⁷ A katasztrófavédelem részletes tanulmányozása nem része a dolgozatnak de szükséges bemutatni, hogy ilyen feladatokra is készen álljon az MH mind hazai, mind külföldi vonatkozásban. Számtalan esetben tapasztaltuk, hogy békeművelési erők az adott művelési területen részt vettek a katasztrófa következményeinek felszámolásában, a kárenyhítésben. Ahogyan hazai területen, úgy külföldön is kivívják a lakosság megbecsülését, elismerését, ami jelentősen növeli az erők elfogadottságát, így az erők megóvásának fontos elemévé válik, ami direkt hat vissza a fizikai biztonságra.

4.2.2. Békeműveletek

A békeművelési feladatrendszer alapvető célja a globális és regionális biztonság erősítése. A tevékenységek egy része nem közvetlenül hat a biztonsági környezet kialakítására. Van a tágra értelmezett „békeművelési” körnek egy olyan része, ami nem fejt ki direkt hatást és nem hat azonnal a folyamatokra. A fegyverzetellenőrzések, bizalomerősítő intézkedések, katonai képzési segítségnyújtás áttételesen hat a biztonság fokozására. Ezek a feladatok nem részei tanulmányomnak, így nem foglalkozom velük részletesen.

A békeműveletek fontos jellemzője, hogy nem a csapatküldő ország területén — általában nem is a szövetség határain belül — következik be a végrehajtás. *Szemben a válságreakáló műveletekkel, amiben az adott ország közvetlenül érintett, részese a konfliktusnak, a békeműveletek során távoli területek válságait próbálják megoldani.* A távoli konfliktusok rendezésére érkező békeművelési erők minimum harmadik félként, de tekintettel a polgárháborúk jellemzőire általában „N+1.”, vagyis sokadik félként érkeznek.

¹²⁷ Padányi József: Katasztrófák elleni védekezés, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1997.) p. 28.

A csapatküldő országra nézve nincs közvetlen hatása annak a konfliktusnak, amelynek rendezésében részvételre vállalkozott.

A helyi lakosság, a hivatalos közegek, a szemben álló felek, a harcolók háromféleképpen reagálnak a nemzetközi erők jelenlétére:

- *elfogadják és támogatják* erőfeszítéseiket, mert előnyöket, békét és biztonságot remélnek,
- *elutasítják*, mert a konfliktusban valamilyen előnyöket élveztek (hatalom, gazdasági érdek), illetve olyan cselekményeket követtek el (háborús bűntettek) amiért felelniük kell a helyzet normalizálása után,
- a harmadik magatartásforma a *kiváras*, a helyiek jelentős része megvárja, míg végleg eldől, hogy az „új rend” megalkotói és a „régirend” képviselői közti háborúnak mi lesz az eredménye.

A békeműveletekben részvevő országok saját érdekeik, morális elkötelezettségeik alapján vesznek részt az adott konfliktus rendezésében. A konfliktus direkt hatásaitól általában távol állnak, bár a globalizáció, a gazdaságok összefonódása, a szűkös stratégiai energiaforrások és a tömeges migráció mégis számos ország esetében azonnali, esetenként direkt hatást jelent. Tényleges direkt hatást viszont az eredményez, hogy az ország szövetségi keretek között hogyan és milyen erővel és elszántsággal vesz részt a rendezésben. A szövetségi feladatvállalás növeli az ország szervezetben belüli és globális elfogadottságát. Az így megnövekedett külpolitikai súly lehetőséget biztosít, hogy a nemzetközi együttműködés más szintjein is előnyöket szerezzen. A békeműveletek további fontos jellemzője hogy a környezet számos esetben más, mint amire a hagyományos haderők felkészítése, felszerelése fókuszált. A terep, az időjárás, az egészségügyi és higiéniai viszonyok, az ellátási lehetőségek, az infrastruktúra, a közüzemek és közszolgáltatások, valamint a rekreációs és regenerálódási lehetőségei alapvetően alacsony színvonalúak.

További nehézséget és megoldandó problémát jelent hogy a kialakult konfliktus számos összetevője nem ismert a nemzetközi erők előtt. A terület népeinek történelme és szokásai, korábbi konfliktusai, vallási eltérései, a közelmúlt eseményei, a politikai és egyéb csoportok kulcsszereplőinek háttere és érdekei, valamint a gondolkodásmódjuk, világnézetük, filozófiájuk is más-más képet mutatnak. Ezek jelentős eltérése a saját erőkétől komoly értelmezési problémák elé állítják a nemzetközi erőket. A fenti problémák megoldására és megértésére és kezelésére számos intézmény áll a katonai parancsnok rendelkezésére. Legmagasabb szinten a különböző tanácsadók (politika, kulturális, történelmi, jogi, gazdasági, ...) segítik a munkát. A végrehajtó erőknél pedig többek között a CIMIC szakemberek és az őket támogató funkcionális szakértők feladata ezen ismeretek megszerzése, értelmezése és a megoldási javaslatok kidolgozása. A helyiek és a haderő közti kapcsolat interaktív, mindkettő hat egymásra és valamilyen módon alakítja és formálja is azt. Fontos jellemző, hogy a békeműveletben a döntési mechanizmusok decentralizáltak, az adott területért felelős parancsnok az irányelveknek, korlátozásoknak és lehetőségeknek megfelelően hozza meg döntéseit. A békeműveletekben résztvevő erőknek készen kell állnia bármilyen típusú katonai feladat megoldására. A II. generációs műveletek egyik jellemzője, hogy maguk a nemzetközi erők váltak, válnak célponttá. A harcoló erőkön kívül szükséges a különböző harci támogató és harci kiszolgáló támogató erők és képességek biztosítása is. Sőt ezek jelentősége növekszik minél extrémebb a környezet, minél távolibb a műveleti terület, ahol a békeműveletet meg kell oldani. A harcoló csapatok mind létszámában, mind kiképztségében mind pedig felszereltségében képesnek kell lennie arra, hogy a válság eszkalálódása esetén is tudjon reagálni, őrizze meg visszatartó erejét, hitelességét. Az MH békeműveletre kijelölt erőinek alapvetően képesnek kell lenniük bármelyik művelettípus megoldására a korábban már a

humanitárius műveletekre és tömegpusztító fegyverekre vonatkozó korlátozások szem előtt tartásával.

4.2.3. Háború

A háborúk története egyidős az emberiséggel, az egyéni és csoport viszályok, konfliktusok megoldásának egyik eszköze. Az emberi agresszióknak, mint egyéni megnyilvánulásnak, vagy háborúnak, mint társadalmi jelenségnek több kiváltó oka, összetevője lehet. Általános kategória, hogy a háború kiváltó oka az erőforrások szűkös volta, hiánya. Mind az egyén, mind pedig a csoport a kultúrája alapján kezeli ezt a helyzetet. Szinte minden konfliktus megoldható erőszak alkalmazásával, de hogy milyen helyzetekben és milyen mértékben kerül alkalmazásra az a kultúrától függ. A kultúra fontos felelőssége, hogy az ember nem csak a források birtoklására, hanem más csoportok elleni agresszióra is könnyen mozgósítható.¹²⁸

Azok a területek, ahol vegyes kultúrájú, különböző etnikai, vallási csoportok élnek együtt és az erőforrások is szűkösek, ott nagy a valószínűsége a konfliktusok kialakulásának.

Számtalan felosztás létezik a háború kategóriáinak meghatározására. Ismerünk „kis” illetve „nagy” háborúkat. A kis háborúk azok a cselekmények, amikben az egyik oldalon kis létszámú, de jól felszerelt önálló feladatok megoldására felkészült erők állnak. Ez a kifejezés a történelemben az 1700-as években elterjedt kifejezés.¹²⁹ A mai szakirodalom intenzitása szerint is kategorizálja a háborút az alacsony, közepes és nagy jelzőkkel. A felhasznált fegyverek, fegyverrendszerek alapján is elvégezhető a felosztás. Így ismerünk hagyományos, valamint nukleáris fegyverekkel vívott háborút. De az aszimmetrikus kihívásokhoz is kapcsolódik egyfajta „fegyverrendszer”. De a már korábban ismertetett hadikultúrák alapján is lehet kategorizálni és megkülönböztetni az anyag-, a mozgáscentrikus, vagy a gerilla típusú háborúkat. A komplexitás szempontjából mégis az egyik legfontosabb felosztás az, ami tükrözi a jelenkor és a jövő biztonságpolitikai környezetét az a *földrajzi alapon* történő kategorizálás.

A, *Honvédelem/országvédelem*: az ország hadereje saját erőből védi meg a szuverenitást, területi egységet, cselekvés szabadságot. Jogi felhatalmazást az ENSZ Alapokmány 51. paragrafusa biztosít, ami leszögezi az önvédelem jogát és helyzetét. A hazai jogrendben, pedig az Alkotmány, a Honvédelmi Törvény ad megfelelő felhatalmazást.

B, *Kollektív védelem*: Az ország egy olyan szövetségi rendszer tagja, amelynek célja a biztonság erősítése, kockázatközösség kialakítása a fenyegetések kezelésére. E tevékenységre is, mint a NATO Alapszerződésében¹³⁰ is megtalálható szintén az ENSZ Alapokmánya ad nemzetközi jogi felhatalmazást. A kollektív műveletek jellemzője, hogy hazai területen, vagy a közösség más tagállamainak területén, de alapvetően a szövetség földrajzi határain belül kerül sor. E műveletek jellemzője hogy:

- csak a kijelölt erők vesznek részt,
- békehelyzetben kidolgozott és begyakorolt elvek szerint történik a megerősítés (STANAG),
- alapvetően Európában és Észak-Amerikában, tehát kedvező földrajzi és időjárási viszonyok között,

¹²⁸ Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés (Nők Lapja Műhely, Budapest, 2006.) p. 271.

¹²⁹ Jeney: A portyázó, avagy a kis háború sikerrel való megvívásának mestersége korunk gényusa szerint. Hága, 1759 (Magvető, Budapest, 1986.)

¹³⁰ Az Észak-Atlanti Szerződés, Washington DC, 1949. április 04. In: NATO Kézikönyv (SVKI, Budapest, 1999.)

- a résztvevők rendelkeznek részletes szabályzókkal a csapatok fogadására (Befogadó Nemzeti Támogatás) valamint Egyetértési Nyilatkozatokkal.

A harmadik kategória a szövetség határain kívül végrehajtható *expedíciós háború*.

4.3. A BÉKEMŰVELETEK, MINT FELKÉSZÜLÉS AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚRA

Magyarországnak szövetségi keretek között, kötelezettségeinek megfelelően fel kell készülnie arra, hogy expedíciós háborúban vegyen részt. Az ehhez szükséges képességek megteremtése rendkívül komplex és költséges feladat. Az expedíciós háború jellemzőinek megismerése, a földrajzi távolság, a logisztika, az idegen kultúra értelmezése és kezelése komoly kihívást jelent. A III. generációs békeműveletek egyik jellemzője, hogy az 1. fázisban egy katonai szövetség háború keretében megdönti a fennálló rendszert, azért, hogy a 2. fázisban nemzet/állam építés során kialakítsa a nemzetközi elvárásoknak megfelelő, együttműködésre alkalmas intézményrendszert. Az érdekek és azok védelme mentén az egyes nemzetek hol állandó (pl.: NATO), hol pedig ideiglenes szövetségeket alakítanak ki. Az állandó előnye az, hogy a békeidőszaki felkészülés során kialakulnak az együttműködés szabályai, az adatátvitel rendszere, az eljárások illesztése. Ad hoc szövetségek esetén viszont olyan tagjai is lesznek a szervezetnek, akikkel korábban a többiek nem alakították ki közös művelet lehetőségeit. Ezek azok a tagok, akik földrajzi elhelyezkedésük miatt elsődlegesen szenvedői és érintettjei a konfliktusnak és ismereteik, országuk területe jól szolgálja a megvívandó harcot. Az expedíciós háborút, az együttműködést tehát megzavarhatja azon szereplők részvétele, akikkel nincs kialakult tartós felkészültség, sőt számos esetben hadikultúrájuk, hagyományaik, kultúrkörül közelebb áll a „megdöntendő” államéhoz, mint alkalmi szövetségeseiéhez. Mivel a kötelékekben nincsenek kiforrott, mindenki által jól alkalmazott szabványok, így a működési zavarok, a „baráti” tűz lehetőségei is gyakoribbak.

Az expedíciós háború komplexitását tekintve a legmagasabb szintű, legbonyolultabb katonai tevékenységi forma, amit a környezet jellemzői tesznek komplikálttá. Mivel a békeműveletekben is hasonló környezetben kerül sor, csak más intenzitás és elfogadottság mellett ezért számos hasonló tulajdonság mutatnak.

A békeműveletek végrehajtásához ugyanolyan típusú képességekkel kell rendelkezni, mint az expedíciós háborúhoz, csak az intenzitás, a harcba bevont erők és az időbeni lefolyás korlátozottabb. Mivel a paraméterek azonosak, de az említett három kategória korlátozást ad, így lehetőség van arra, hogy kisebb kockázattal lehessen „begyakorolni” a háború szabályait. Mivel az expedíciós háború a legmagasabb katonai tevékenységi forma, ezért az, és az abban szerzett képességek visszahatnak a kollektív- és országvédelem képességeinek emeléséhez úgy, hogy maga az ország és lakossága nincs közvetlenül a háború hatásainak kitéve.

A Clausewitz-i „háború köde” napjaink műveleteinek is jellemzője. Ma a bizonytalanság, ismeretlenség nemcsak az ellenségről alkotott képet homályosítja el, hanem a saját és szövetségeseink képességeivel sem vagyunk tisztában akkor nehéz dolga van a katonai vezetőnek. A saját képességek növelése érdekében szükséges a békeműveletek kereteit felhasználni arra, hogy a tapasztalatok feldolgozása és beépítése után a haderő képes legyen az intenzívebb, időben elhúzódó és nagyobb erőket igénylő expedíciós háborús feladatok megoldására. Az expedíciós háború komplexitását a környezet bonyolultsága, a nagyszámú különböző célokkal a helyszínen lévő aktorok és a biztonság komplexitása adja. Már ismert, hogy a stabil, önfenntartó rendezés akkor valósul meg, ha a politikai, katonai és gazdasági dimenziókban a stabilitás megteremtődött. A környezet, amelyben a műveleteket végre kell hajtani alapvetően a 4. számú táblázatban meghatározott kategóriákra bontható.

JELLEMZŐ	EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ	BÉKEMŰVELET LEGMAGASABB SZINT A BÉKEKIKÉNYSZERÍTÉS	MEGJ.
Veszély, intenzitás	III. generáció 1 fázis Közvetlen terrortámadás Közvetett: erőforrástól elzárás Politikai-katonai-gazdasági	III. generáció 2 fázis Szétzúzott hatalom/terszervezet Újjászerveződése Erősödő ellenállás Ellenszenv erősödése a „megszállókkal” szemben Politikai-katonai-gazdasági- környezetvédelmi	
Időbeli lefolyás	Gyors	Lassú, Elhúzódó	
Távolság	Azonos	Azonos	
Szövetség	Ad hoc: - érdek - érintettek	Bővebb résztvevői kör Békét, biztonságot szolgálók A háborúban nem résztvettek elfogadottabbak a helyiek körében	
Erők összetétele, súlypont	Harcolók Támogatók Biztosítók Különleges műveleti erők	Eltolódás: Parancsnoki gondolkodás Műszaki támogatás Felderítés CIMIC, PSYOPS Civil tanácsadók Rendészeti erők	telepített/ harcban érintett
Logisztika/ elláthatóság	Harci ellátás A harc kiszolgálása	Tartós berendezkedés Hosszú életű katonai táborok Morálról, jólétről gondoskodás CIMIC projektek	
Infrastruktúra	Valamilyen szintű	Lerombolt Újjáépítés megkezdése	
Környezet (szervezeti, humán)	Szervezeti: kevés aktor Humán: Reakciók: ellenséges/kiváró/támogató Kultúra, hagyomány Formális és informális hatalmi viszonyok Nemzetközi erők, mint „agresszorok”	Szervezeti: több aktor Humán: Reakciók: ellenséges/kiváró/támogató Megismerés lehetősége Társadalmi érzékenység kialakítása „kényes” területek és kérdésekbe Beavatkozás Fásultság Helyiek elvárásai	
Környezet (földrajzi, higiéniai környezet, klimatikus viszonyok)	Azonos	Azonos Javítható	

Megj.: a két tevékenység együtt értelmezhető, összefügg, mert a III. generációs békeműveletek első és második fázisát jelentik, amik ugyanabban a környezetben kerülnek végrehajtásra.

**AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ ÉS A BÉKEMŰVELETEK
ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZATA 1**

4. számú táblázat

szerkesztette: Boldizsár Gábor

Az expedíciós háború és a legintenzívebb békeműveletek számos vonatkozásban hasonlóságot mutatnak, de az időbeni lefolyás, a kezdeményezés, veszteségek típusai és a végrehajtott feladatok különbséget mutatnak (5. számú ábra).

JELLEMZŐ	EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ	BÉKEMŰVELET LEGMAGASABB SZINT A BÉKEKIKÉNYSZERÍTÉS	MEGJ.
Időbeli lefolyás	Rövid	Hosszú	
Aktivitás	Kezdeményezés	Reagálás (rejtett támadások)	
Feladatok	Harci	Közigazgatás, újjáépítés, katonai biztonság	
Veszteségek típusai	Harci, Civil és katona	Közlekedési balesetek Improvizált robbanó eszközök (IED) Civilek és katonák	
Helyismeret	Gyors lefolyás Katonai célok Kevés helyismeret	Hosszú művelet Félévente rotáló csapatok Helyi viszonyok megismerése	
Saját csapatok biztonsága	Magas veszélyeztetettség,	Javuló biztonság, „Elfogadottabb” jelenlét	

**AZ EXPEDÍCIÓS HÁBORÚ ÉS A BÉKEMŰVELETEK
ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZATA 2**

5. számú táblázat

szerkesztette: Boldizsár Gábor

A táblázatok összehasonlításából megállapítható, hogy a két tevékenységi forma jelentős azonosságot mutat, *alapvető eltérés az intenzitásban, a saját csapatok biztonságában és esetenként az időbeli lefolyásban van.* Ez azt jelenti, hogy a *III. generációs békeműveletek 2. szakaszában olyan környezetben kell a feladatokat végrehajtani, ami több paraméterében megegyezik az expedíciós háború környezeti jellemzőivel.* A békeműveletekben sor kerül a békekikényszerítésre is, így

- korlátozott helyen,
- korlátozott időben,
- korlátozott létszámban,
- korlátozott intenzitással

kialakul a háborús helyzet. E háborús helyzetben minden olyan képességre és koordinációra szükségük van a békeműveleti erőknek, ami egy „nagy” háború megvívásához szükséges. A „kis” háború a kikényszerítés során korlátozott keretek között „lehetőség” van felkészülni, begyakorolni és tesztelni a harci képességet, kisebb kockázattal járó katonai műveletekben.

Az együttműködés alapvető területei, amelyek elengedhetetlenek a hatékony és veszteség minimalizált fellépéshez a következők:

- nyelvismeret,
- kommunikáció (eszköz),
- adatátvitel,
- együttműködés szabályozottsága,
- eljárások, szabványok,
- eszközök harmonizálása: lehetőségek/korlátok,
- képességek illesztése,

- speciális logisztikai helyzet,
- társadalmi/politikai támogatottság,
- döntéshozatal időbeni korlátokkal nemzetközi kötelékben,
- információ gyűjtés, elemzés-értékelés.

Mindkét művelettípusban fontos kihívásként jelenik meg a nemzeti és nemzetközi kötelékek, törzsek összekovácsoaltsága, hiszen alkalmi-harci kötelékek (task force), ideiglenes állománytáblás erők hajtják végre. Így az alap és modul alakulatokat nemzeti szinten, míg a nemzeti kötelékeket a fenti paraméterek alapján nemzetközi szinten is össze kell kovacsolni a hatékony végrehajtás érdekében.

A Magyar Honvédség békeműveletekben vállalt szerepének fejlődése is bizonyítja, hogy kezdve a kislétszámmal vállalt alacsony intenzitású műveletektől a tudás és technika fejlesztésén át hogy jut el az ország a jelenleg legmagasabb békeműveleti tevékenységi formához a PRT-hoz. A távoli és „intenzív” békeműveleteknek a forrástervezés, a költségvetés biztosítás tekintetében is pozitív hozadékot eredményeznek. A Tárca Védelmi Tervező Rendszere megismeri, begyakorolja a különböző feladatok forrásbiztosításából eredő ismereteit, tapasztalatot szerez az expedíciós háború biztosításához. Előnyt jelent továbbá, hogy a békeműveletek évről-évre tervezhetők, míg a háborúk költségei előre nem látható eseti, de nagy kiadásként jelennek meg. A békeműveletekben való részvétel út, felkészülési lehetőség az expedíciós háború képesség kialakításához, növeli hazánk súlyát a nemzetközi életben. Az MH által végrehajtott feladatok és elért sikerek a Külügyminisztérium által „eladhatók”, politikai, gazdasági előnyökre válthatók. A komplex problémamegoldásokban elengedhetetlen, hogy minimum a három biztonsági dimenzióban (politikai, katonai, gazdasági) az erőfeszítések összehangoltak legyenek, egymást erősítve tükrözzék a nemzet elkötelezettségét és a hatást.

4.4. ZÁSZLÓS MISSZIÓ

A szövetségi rendszerekben a béke és biztonságért végzett nemzetközi erőfeszítésekben a nemzet megítélésének egyik meghatározó eleme, hogy mekkora erővel vesz részt a közös műveletekben, mekkora forrásokat rendel a tevékenységhez. A zászlós misszió megnevezés eredete, hogy a vezető nemzet a szektor, körzet, régió főfelelőse nemzeti zászlajával jelzik a hadműveleti térképeken a felelősségi körzetek határait. A zászlós misszióban így a legmagasabb szintű vezetői térképeken is megjelenik a piros-fehér-zöld zászló.

A zászlós missziók komplexitása abban áll hogy:

- önálló végrehajtó erőt rendel ki a nemzet,
- más erőfeszítésekkel összehangolva,
- saját nemzeti érdekeinek megfelelően,
- az adott szektor biztonságának, fejlődésének a szövetség — és sok esetben a lakosság részéről is — főfelelőse az adott nemzet,
- a vezető nemzeti feladatok megemelkedett jog-, hatás-, feladat- és felelősségi kört is jelentenek,
- meg kell szervezni — ha szükséges más nemzetek bevonásával — az erők minden oldalú logisztikai biztosítását és ellátását, tevékenységének támogatását, ami szintén a vezető nemzeti felelősségkörbe tartozik.

A kialakított önálló végrehajtóerő, ami képes az önellátásra/önfenntartásra, vezetett, valamint összehangolja a nemzet más politikai és gazdasági erőfeszítéseit is, út az expedíciós háborús képesség kialakításához. *A magyar szerepvállalás változásai is bemutatják azt az utat, tanulási folyamatot, ahogyan egy ország ismeretet, magabiztosságot és tapasztalatot*

szerez ahhoz, hogy belépjen a „vezető nemzetek”, a zászlós missziók körébe. Fontos korlátozó tény viszont a feladathoz rendelhető források szűkössége, mivel

- új művelet nem tervezhető a költségvetés összeállítása során, így csak a tárcán kívüli, kormányzati forrásból finanszírozható,
- a vezető nemzeti szerepkör kötelezettségekkel jár a támogatás, a logisztikai biztosítás területén, amit a vezető nemzeteknek kell megteremteni. Ha erre nem talál más nemzetet, akkor magának kell biztosítani.

Magyar katonák jelenleg két zászlós misszióban érintettek az afganisztáni PRT-ban és a Koszovó nyugati régiójában egy zászlóaljjal. Mindkét műveletben a magyaroké a felelősség és a kötelezettség, de más nemzetek is szolgálnak a vezető nemzet alárendeltségében, ezzel bizonyos képességekkel (katonai rendszer...) és forrásokkal (szlovén projektek,...) hozzájárulva a feladat sikeréhez.

Az expedíciós háborús képességhez vezető út fontos eleme az önálló feladat végrehajtási képesség kialakításának egyike a zászlós misszió, mint önálló zászlóalj, nemzeti erő, másik módja a Zászlóalj Harccsoport (továbbiakban: ZHCS). A ZHCS alaphelyzetben hazai területen tartózkodik, de felkérés és egyeztetést követően valamely nemzetközi szervezet/szövetség keretein belül békeművelti feladatot láthat el. A hazai viszonyokat, a létszám és forrás hiányokat figyelembe véve a ZHCS modulrendszerűen épül fel, ami a megfelelő összekovácsolás után, a készenlét elrendelését követően egy szervezeti egységgé áll össze és tevékenykedik, függetlenül, attól hogy moduljai honnan érkeztek.

A ZMCS, mint feladatorientált szervezet kell, hogy rendelkezzen minden olyan képességgel, ami a hagyományos hadviselés, a békeműveletek, vagy az asszimetrikus küzdelem feladataira alkalmassá teszik. Ennek megfelelően két típusú erőt különböztetünk meg:

- alap, vagy támogatott alakulat, ami lövész zászlóaljat jelent,
- modul, vagy támogató alakulatok, akik a kor kihívásainak megfelelő speciális képességeket biztosítják, amik nélkül az alapalakulat életképtelen lenne. A modulok alaphelyzetben „szakmai fellegváraikban”, központjaikban tanulják specialitásukat, végzik béke feladataikat, elemzik-értékelik a műveletek tapasztalatait és forgatják vissza a felkészülésbe. Két fajtáját különböztetjük meg a moduloknak:
 - hagyományos: azok az elemek, amik a hagyományos katonai gondolkodásban is megvoltak, a feladat végrehajtásához korábban is hozzátartoztak. A műszaki, vegyvédelmi, páncéltörő, tüzér, repülésirányító, orvos mindig is részese volt az önálló feladatnak,
 - újszerű: a kor kihívásai szükségesség tették, hogy a katonai erőn belül alakuljanak olyan speciális elemek, amelyek tevékenysége hozzájárul a feladat sikeres végrehajtásához, még különleges környezetben is. A CIMIC, PSYOPS tájékoztatást mind-mind a civil környezet haderőre gyakorolt hatása hívta életre.

A modulok miután megerősítették az alapalakulatot, integrálódnak annak vezetés-irányítási rendszerébe, betagozódnak logisztikai biztosító hálójába és így válik egy egységes, önálló feladatvégzésre alkalmas, ütőképes szervezeti egységgé.

4.5. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Megvizsgáltam azokat a körülményeket, amelyek hozzájárultak a katonai erő felértékelődéséhez a nemzetközi béke és biztonság megóvása során. A politikai és gazdasági eszközök mellett az államok, szövetségek sokszor alkalmazzák a katonai erőt is érdekeik és értékeik védelmében.

Áttekintettem a kor kihívásaira, a hazai és nemzetközi elvárásoknak megfelelő Magyar Honvédség feladatrendszerét, a háború, a katasztrófavédelem és a békeműveletekben játszott szerepét. Megfogalmaztam a humanitárius műveletek végrehajtásában a magyar korlátozásokat és specialitásokat, amelyek alapvetően finansiális eredetűek. Elhelyeztem az expedíciós háborút a katonai tevékenységek rendszerében.

Hipotézisem felvetésének megfelelően kimutattam a kapcsolatot az expedíciós háború és a békeműveletek között. Megfogalmaztam azokat az ismérveket, amelyek azonosak mindkettőben de nagyságukban, intenzitásukban eltérnek, így azok kevesebb kockázattal járnak a békeműveletek során, megteremtve a tapasztalatszerzés lehetőségét.

Feltártam az expedíciós háború és a békeműveletek között alapvető különbséget, amely a konfliktusok intenzitásában és a saját erők fizikai biztonságában rejlik. E két tényezőt, pedig alapvetően a humán környezet, a lakosság szokásai, magatartása, beállítottsága és viselkedési normái határozzák meg.

Felismertem azt az összefüggést, hogy a békeműveletekben való részvétel megfelelő felkészülési lehetőség az MH-nak az intenzívebb és az erők fizikai biztonságára nézve veszélyesebb kihívásokhoz. Ezeket a veszélyeket a hazánktól távol kell megválaszolni, amihez az expedíciós háborús képességre van szükség. E képesség kialakítása a harcolók, harci támogatók és a harci támogató kiszolgálók vonatkozásában is maximális hatékonyságot és önállóságot biztosít.

Bemutattam a zászlós missziót, mint egy új tevékenységi formát a magyar békeműveletek rendszerében, valamint annak egy speciális megvalósulási formáját, a zászlóalj harccsoportot. Megállapítottam továbbá a zászlóalj harccsoport modul összetevő elemeit a hagyományos és az „újszerű” „szak”-csapatokon keresztül.

5. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK, ELÉRT EREDMÉNYEK, JAVASLATOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

Gondoljunk vissza írásom mottójára. Az emberiség e fontos könyvében olvashatunk történeteket arról, milyen is lesz a világ a jövőben. Ez a „lesz” részben a más jelenti, tekintettel a történetek keletkezésére és megírására. Az említett idézet elénk tárja, hogy a föld egynegyedén háború, pusztulás lesz. Számoljunk csak utána, hogy a világ hat és fél milliárd¹³¹ lakosából hány ember él olyan régióban, ahol mindennapos a fegyveres erőszak, a szervezett bűnözés, rablás, gyilkosság, ahol az ott élők nem szabad akarataik szerint, félelem nélkül cselekedhetnek. A válságok/konfliktusok és háborúk jellemzője, hogy a fegyvereké, azok birtokosaié, az erőszak alkalmazásáé a döntő szó. A II. generációs béketámogató műveletekben ezek a fegyverek — és ne feledkezzünk meg a válogatás nélkül gyilkoló aknákról sem — ellenőrizhetetlen, „tárgyalóasztalhoz” nehezen ültethető egyének, csoportok kezébe kerültek. Az elmúlt 50 év fegyveres konfliktusaiban meghalt 50 millió ember közül sokkal az olcsó, néhány dolláros, a feketepiacon könnyen beszerezhető kézfegyverekkel végeztek.¹³² A békefenntartóknak, a béketámogató erők katonáinak tehát a helyszínre kell menni és „személyesen el kell venni” az egyénektől, csoportoktól a fegyvereiket. Ezt a tevékenységet nem lehet a levegőből, vagy a tengerről hi-tech, szuperdrága vadászpilóta gépekkel, felderítő műholdakkal megtenni. A technika szolgálja a katonákat, segíti a munkájukat, de nem végzi el helyettük a gyilkos fegyverek begyűjtését és megsemmisítését.

A Magyar Köztársaság elkötelezte magát a globális és regionális béke és biztonság fenntartása mellett. A Magyar Honvédség mind nagyobb létszámban és mind bonyolultabb műveletekben vesz részt szövetségeseivel a stabil, kiszámítható jövő megteremtésében.

5.1. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A békeműveletek haderőre gyakorolt hatásának vizsgálata során *elsőként* azon nemzetközi szervezetek fogalomrendszerit tanulmányoztam, melyekben a MH részt vesz vagy a jövőben részt vehet a béke és biztonság megóvása érdekében. A történelmi fejlődés vizsgálata során felismertem, hogy idővel mind több szervezet vesz részt a békeműveletekben, alakítja ki saját definíciórendszerét. Az egyes szervezetek fogalomrendszerei is bővülő tendenciát mutatnak az új kihívások, veszélyek megválaszolására. *Az egyes szervezetek saját fogalomtárainak alkalmazása lehetővé teszi, hogy maga a szervezet legyen beazonosítható, így a definícióban a „másodlagos” tartalom is fellelhető.* E „másodlagos” tartalom, ami az adott szervezetre jellemző: a döntéshozatali mechanizmusa, szervezeti kultúrája, eljárásai, viszonya a konfliktus spektrumhoz, tapasztalatai és hitelessége valós „elrettető” ereje. A komplex biztonságfelfogás, a fogalomrendszerek bővülése hatott az MH-ra is. *A komplex kihívásokat komplex módon kell kezelni mind regionális, mind pedig globális szinten,* ahogyan az az MH PRT esetében is nyomon követhető. A komplex biztonság értelmezéséhez, az összehangolt rendezés megértéséhez elengedhetetlen a *bukott államok* jellemzőinek ismerete, valamint a történelemből már ismert, és napjainkban is használt *nemzetépítés* kapcsolatának feltárása. A *politikai, katonai, gazdasági,* társadalmi-humanitárius és egyéb biztonsági dimenziók közül az

¹³¹ State of World Population 2004 (UNFPA, New York, 2004) p. 8.

¹³² John Keegan: War and Our World (Vintage Books, New York, 1998) p. 69.

első három az, amiben a *stabil, kiszámítható és önfenntartó béke* kialakítása elengedhetetlen alapja a rendezésnek.

A vizsgált szervezetek közül a NATO rendelkezik a legrészletesebb, a konfliktus spektrum minden elemére hiteles választ adni tudó képességekkel. *Az az ország, amely a saját doktrínáit, alkalmazási elveit és eljárási rendjét úgy alakítja, hogy a nemzeti érdekei megtartása mellett képes a NATO elvárásokat is teljesíteni, az alkalmas arra, hogy bármilyen szövetségi rendszer, kötelék hatékony tagja* legyen a védelem és a békeműveletek során. Szükségesnek ítélem a NATO által bevezetett *válságreakáló és béketámogató fogalmak pontosabb szétválasztását a földrajzi elhelyezkedés, a direkt vagy indirekt érintettség alapján, ami megkönnyítheti az MH műveleti- és haderő tervezését, a kijelölt erőinek felkészülését a feladatra.*

A konfliktusok a fejlett világtól, Magyarországtól távoli területen alakulnak ki. Szükséges e kihívásokat a kezdetekkor és a helyszínen kezelni, hogy esetleges eszkalációját megakadályozzuk, ami felbecsülhetetlen veszélyt és terhet jelentene az országra. A kialakulási helyükön kezelendő konfliktusokhoz az expedíciós képesség kialakítása szükséges. E képességgel, ha kell, és a békeműveletek *III. generációjának első fázisa* ismérvei alapján akár háború megvívására is alkalmas a haderő. Ezt nevezem *expedíciós háborús képességnek.*

A tanulmányban megvizsgáltam és *új tartalommal ruháztam fel, komplexebb módon értelmeztem a III. generációs békeműveleteket.* Meghatároztam a „háború és a rendezés” fázisait, a generációs korszak határokat és a műveletek környezetét, jellemzőit. A múlt és jelen békeműveleteinek vizsgálata során feltártam azokat a jellemzőket, amelyek ismétlődően, de módosult formában visszatérnek a műveletek során. E trendek ismeretében, és a jövő kutatás eredményeivel meghatároztam azt a környezetet és feladat típusrendszert, amiben a jövő generációs békeműveleteket végre kell hajtani. A múlt, a jelen és a jövő által felvázolt trendek kezelésére képesnek kell lennie az MH-nak. A fejlődés útján, a katonai képesség alakítása során fontos mérföldkő az *MH PRT mint a mai legmagasabb szintű és legbonyolultabb magyar részvételű békeműveleti forma.*

A jövő műveletei megkövetelik, hogy a tervező-végrehajtó elemek gondolkodásmódja intézményi és egyéni szinten is igazodjék a konfliktusok jellegéhez. Intézményi, állami szinten szükséges egy olyan *Békeműveleti Stratégia* kialakulása, ami irányelvként szolgál a feladatokhoz. Biztosítja az erők és források tervezhetőségét, a MH kiszámíthatóságát és hitelességét. Az *egyén szintjén* pedig a koordinációs, együttműködési képességgel, nyitottsággal komplex gondolkodásra való képességgel rendelkező katonákra van szükség. *A komplex konfliktusok komplex kezelése komplex gondolkodást igényel.* A katonai biztonsági dimenzióból ki kell lépnie a vezetőnek és a többi területen is ismerni kell a folyamatokat, képesnek kell az erőfeszítések összehangolására. Ehhez a *társadalomtudományi ismeretek bővítése, a „civil érzékenység” fokozása* szükséges.

A globalizálódott világunkban a veszélyeztető konfliktusok tőlünk távoli térségekben alakulnak ki. A hatékony kezelés záloga a gyors és helyszínen megvalósuló beavatkozás, hogy megelőzzük a válság eszkalációját, egyéb káros tényezők felszínre kerülését. Mind a háború, mind pedig az azt követő „rendezéshez” expedíciós képességre van szükség. Mivel a *helyszín, e környezet ugyanaz, ezért az expedíciós háború és az azt követő békeműveletek között az alapvető különbség a konfliktus intenzitásában és a saját csapatok fizikai biztonságában jelenik meg.* A két tevékenységi forma közötti hasonlóságok lehetőséget biztosítanak arra, hogy a *békeműveletek során szerzett, feldolgozott és a kiképzésbe, felkészítésbe visszaépített tapasztalatokkal felkészüljünk az expedíciós háborúra.* A szövetségi rendszereknek, a tagságnak nem csak előnyei, de kötelezettségei is vannak. A tartós rendezés alapjait szolgáló háború megvívása ugyanolyan eleme a *III. generációs békeműveleteknek,*

mint a második fázisa, a „rendezés”. A tagországoknak mindkét művelettípusban részt kell vennie, hiszen a szövetség ereje az egyes tagok erejének összessége.

5.2. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A tanulmány elkészítése során folyamatosan szem előtt tartottam azt, hogy a Magyar Honvédség jelentős változásokon megy keresztül mind alkalmazási, mind eszköz, mind pedig szervezeti kérdések vonatkozásában. Valamennyi elért tudományos eredmény a Magyar Honvédség fejlesztésének, alkalmazásának számos aktuális problémájára, dilemmájára ad választ.

1. Meghatároztam a *válságreakálás és a békeműveletek közötti különbséget*, rámutatva arra, hogy ez megalapozottabbá teheti az adott helyzetre történő reagálás milyenségének eldöntését.
2. A békeműveletek generációinak tartalmi elemzésére alapozva bizonyítottam, hogy a műveletek összetettebbé válásával a *haderő feladatrendszere folyamatosan bővül, ami újszerű gondolkodást, újszerű módszereket és eszközöket igényel*.
3. Meghatároztam a *IV. generációs békeműveletek jellemző vonásait*, megteremtve ezzel a lehetőséget a hatékonyabb felkészülés kereteinek definiálására és a haderővel szemben támasztott követelményrendszer alapjainak lerakására.
4. Elemzéseimre alapozva megalkottam a *Békeműveleti Stratégia fogalmát és tartalmának meghatározó részeit*, melyre támaszkodva lehetővé válik egy hatékonyabb, biztonságosabb és kiszámíthatóbb békeműveleti részvétel.
5. Az expedíciós háború és a békeműveletek tartalmának összehasonlító elemzésével bizonyítottam, hogy a *békeműveletekben való részvételünk hozzájárul egy esetleges expedíciós háborúban való szerepvállalás humán és anyagi-technikai erőforrásainak minőségi megteremtéséhez*.

5.3. JAVASLATOK

A *válságreakálás és a békeműveletek*, illetve a NATO terminológia szerinti béketámogató műveletek *újszerű használatát* javaslom bevezetni.

A *jövő konfliktusainak* és a környezetük meghatározásait javaslom kiindulási alapnak tekinteni a *kiképzés* és a csapatok *felkészítésének* újragondolása során.

A szükséges gondolkodásmód váltásnak megfelelően javaslom az általam megadott *társadalomtudományi* tantárgyakat mind nagyobb mértékben *beemelni az oktatás-képzés rendszerébe*.

A haderő alkalmazásának körülményei és a környezetének változásai, a kihívások módosulásai szükségessé teszik az *MH Békeműveleti Stratégia* haladéktalan kidolgozását. A kor kihívásainak, változásainak figyelembe vételével szükséges az ismeretanyag bővítése, a folyamatos aktualizálás, az új elemek integrálása.

Az expedíciós háborús képesség kialakításához a mind intenzívebb békeműveleteken keresztül vezet az út. Szükségesnek tartom a *tapasztalatok összegyűjtése*, elemzése, értékelése érdekében egy „*tudásközpont*” kialakítását az MH rendszerében. A keletkezett tapasztalatokat pedig haladéktalanul *be kell építeni a kiképzés*, a csapatok felkészítése rendszerébe.

Szükségesnek tartom egy olyan *komplex Kormányzati Védelmi Tervező Rendszer* kialakítását, ami nem csak az országvédelem, hanem a határokon átívelő érdekvédelmet is koordinálja, és a lehető leghatékonyabb nemzeti forrásfelhasználással maximalizálja a hatást. A békeműveletek vonatkozásában e tervező rendszer *ki kell hogy egészüljön* a kormány más szereplői mellett a *nem kormányzati-, nemzetközi- és civil szervezetek* bevonásával is, hogy a

komplex konfliktusfeloldás ne csak a végrehajtás, hanem a tervezés stádiumában is koordinált legyen.

5.4. TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

A *jövő konfliktusainak*, bennük a *haderő szerepének*, feladatrendszerének meghatározása további folyamatos kutatómunkát igényel. Szükséges annak ismerete, hogy milyen feladatokra kell készen állnia a haderőnek, mert ez határozza meg a szervezet-eszköz-eljárás hadtudományi hármas fogalomkör tartalmát.

Az *expedíciós háborús képesség* követelményeinek, magyar megvalósításának lehetőségeinek és korlátainak meghatározása szintén elengedhetetlen a jövő haderejének költség-hatékony tervezéséhez.

További kutatás szükséges a békeműveletek végrehajtásában, a konfliktusok komplex kezelésében elengedhetetlen *társadalomtudományi követelmények* pontosítására, a tananyag meghatározására állománykategóriánként, illetve képzési szintenként.

A XXI. században sem érkezett el a várva várt világbéke. Az államoknak, szövetségeknek továbbra is a biztonság, a szuverenitás szavatolása, a fejlődés feltételeinek biztosítása az egyik legfontosabb feladata. Az érdekérvényesítés eszköztárában továbbra is helye van a haderőnek. A haderőnek, ami képes eszközrendszerében, szervezetében és eljárási rendjében is gyorsan és rugalmasan reagálni a biztonsági környezet változásaira és a változó körülményekre.

Tanulmányomban áttekintettem a békeműveletek fejlődéstörténetét mind fogalmi síkon, mind pedig az esemény tükrében. Megvizsgáltam továbbá a XXI. század békeműveleti feladataihoz szükséges gondolkodásmód váltás összetevőit stratégiai és egyéni szinten, valamint összefüggést kerestem és találtam a békeműveletek és az expedíciós háború jellemzői között.

Meggyőződésem, hogy kutatásom eredményei jól hasznosíthatók a Magyar Honvédség átalakítása, békeműveleti tervezése, felkészítése és végrehajtása, a „szak” stratégia kialakítása során. Hiszem, hogy tanulmányommal hozzájárultam a kor kihívásainak, nemzeti, szövetségi elvárásoknak és lehetőségeknek megfelelő XXI. századi Magyar Honvédség megformálásához.

Az értekezés utolsó mondatai a köszöneté. Köszönet mindazoknak, akik biztattak, segítettek és támogattak tetteikkel vagy léleklében. Köszönet családomnak a türelemért és megértésért, témavezetőmnek az elszántságért és kitartásért, kollegáimnak az erőért, amivel végrehajtották fejlesztési elgondolásaimat, a nagy békefenntartó család minden tagjának a többdimenziós gondolkodásért és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tanárainak, oktatóinak, munkatársainak, hogy felnyitották a szemem és lehetővé tették, hogy a tudomány megérinthessen. Köszönöm!

Budapest, 2007. december 31.

Boldizsár Gábor

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. számú ábra: Konfliktus spektrum	13
2. számú ábra: Békeműveletek	21
3. számú ábra: Expedíciós környezet	23
4. számú ábra: „Összevont modell”	24
5. számú ábra: A magyar katonai szerepvállalás fejlődése	60
6. számú ábra: A haderő által sugárzott kép	76
7. számú ábra: Bartlett modell	91
8. számú ábra: „Összevont modell”	91
9. számú ábra: Akciórádiusz, intenzitás, beavatkozás	96
10. számú ábra: Földrajzi körzetek és a résztvevő erők nagysága	96
11. számú ábra: Finanszírozhatóság	104
12. számú ábra: Ellátási képesség	104

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. számú táblázat: A múlt és a jelen békeműveleti összehasonlító táblázata	34
2. számú táblázat: A magyar szerepvállalás fejlődése a nemzetközi trendekben	72-73
3. számú táblázat: Beavatkozási szint	106
4. számú táblázat: Az expedíciós háború és a békeműveletek összehasonlító táblázata 1	114
5. számú táblázat: Az expedíciós háború és a békeműveletek összehasonlító táblázata 2	115

IRODALOMJEGYZÉK

IDEGEN NYELVŰ IRODALOMJEGYZÉK

1. Allen Hammond: Which World? Scenarios for the 21 st century (Island Press, Washington DC/USA, 2000)
2. Allied Joint Doctrine AJP-01(C) (NATO, March 2007)
3. Analysis of Civil-Military Interactions (The Canadian Peacekeeping Press, Cornwallis, 1999)
4. Bothmer, Heinz: Kreta in Vergangenheit und Gegenwart (Woerl's Reisebücherverlag, Leipzig, 1899)
5. Charter of The United Nations (United Nations, New York, 1993)
6. Expeditionary Operations MCDP 3 (Department of the Navy, Washington DC/USA, 1998)
7. FM 100-23, Peace Operations (HQs, Department of The Army, Washington, DC, 1994)
8. FM 100-5 (USA HQ, Department of the Army, Washington DC/USA, 1986)
9. Global Trends 2015, A Dialogue the Future With Nongoverment Experts (NIC 2000-02 December 2000)
10. Gregory L. Cantwell: Nation-Building: A Joint Enterprise (Parameters, Autumn 2007, pp.54-68)
<http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/07autumn/cantwell.htm> (letöltés: 2007.12.03.)
11. John Keegan: War and Our World (Vintage Books, New York, 1998)
12. John Keegan: War and Our World (Vintage Books, New York, 1998)
13. Joint Publications 3-05, Doctrine for Special operations (Joint Chiefs of Staff, USA, 2003)
14. Joint Vision 2020, America's Military: Preparing for Tomorrow (USA)
15. Joshua Sinai: Overview of United Nations Peace Operations; In: UN Peace Operations, Case Stadies (Pentagon, Washington DC /USA, 1995)
16. JWP 3-50, Peace Support Operations (The Permanent Joint HQ J7, Nortwood Middlesex, UK)
17. Kofi A. Annan: Preventing War and Disaster, 1999 Annual Report on the Work of the Organization (United Nations Department of Public Information, New York, 1999)
18. Maj. Gen. Indar Rikhye (Ret.): The Politics and Practice of United Nations Peacekeeping: Past, Present and Future (Brown Book Company Ltd., Toronto, 2000)
19. Mapping the Globale Future, Report of the National Intelligence Council's 2020 Project Based on Consultations With Nongoverment Experts Around the World (Government Printing Office, Pittsburgh PA/USA, 2004)
20. Michael J. Dziedzic, COL Michael K. Seidl: Provincial Reconstruction Team (special report 147) (USIP, Washington, DC, USA, 2005)
21. OSCE Istanbul Summit: Charter For European Security (Istambul, November, 1999)
22. Other Expeditionary Operations (draft) (Marine Corps, Quantico VA/USA, 2003)
23. Preston- Roland- Wise: Men in Arms (Harcourt Brace Jovanovich Inc., Orlando /Florida, USA/, 1991)
24. Ray Salvatore Jennings: The Road Ahead. Lessons in Nation Building from Japan, Germany and Afganistan for Postwar Iraq (USIP, Washington, DC/USA, 2003)

25. Robert D. Kaplan: *The Coming Anarchy In: Strategy and Force Planning* (Naval War College, Newport RI, 1995)
26. Robert M. Perito: *The US Experience with Provincial Reconstruction Team sin Afganistan* (special report 152) (USIP, Washington, DC, USA, 2005)
27. *State of World Population 2004* (UNFPA, New York, 2004)
28. *State of World Population 2004* (UNFPA, New York, 2004)
29. *Strategic Vision: The Military Challenge* (NATO Strategic Commands, 2004)
30. *Strategy and Force Planning* (Strategy and Force Planning Faculty, Naval War College, Newport, RI/USA. 1995)
31. *Terms of Reference for CFC and ISAP PRTS in Afganistan 2005*
32. *The Alliance's Strategic Concept, NAC-S(99)65* (NAC, Washington DC/USA, 1999)
33. Tuma Von Waldkampf, Anton: *Kreta und die neueste phase der orientalischen fuage* (Verlag von Zuckschwerdt & Co, Leipzig, 1897)
34. *Unfinished Business in Afganistan* (special report 105) (USIP, Washington, DC, USA, 2003)
35. William Shawcross: *Deliver Us from Evil* (Simon & Schuster, New York, 2000)

MAGYAR NYELVŰ IRODALOMJEGYZÉK

1. 1896-1901 Országgyűlés Képviselőház, Napló III., IV., V. (Hiteles kiadás) (Pesti Könyvnyomda RT, Budapest, 1897.)
2. A cs. és kir. hadi tengerészet évi jelentése az 1897. évről (A cs. és kir. udvari és államnyomda, Bécs, 1898.)
3. A cs. és kir. Külügyi Szolgálat Évkönyve 1915., az 1915. június 1.-i állapot szerint, tizenkilencedik évfolyam (Franklin-Társulat bizományában, Budapest, 1915.)
4. A cs. és kir. Külügyi Szolgálat Évkönyve 1915., az 1915. június 1.-i állapot szerint, tizenkilencedik évfolyam (Franklin-Társulat bizományában, Budapest, 1915.)
5. A Császári és Királyi diplomaták és konzuli tisztviselők érintkezése külföldön a Császári és Királyi hadihajók parancsnokaival In: A Császári és Királyi Külügyminisztérium Évkönyve az 1907. évi márczius 9.-iki állapot szerint (Franklin Társulat, Budapest, 1907.)
6. A Magyar Köztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. Törvény In: Kukorelli István et al: Alkotmánytan (Osiris, Budapest, 1998.)
7. Boutros Boutros- Ghali: Békeprogram (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1992.)
8. Afganisztán CIMIC Kézikönyve (MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központ, Budapest, 2006.)
9. Almási Ferenc: A hágai jog és a modern hadviselés-új dilemmák, kihívások (új Honvédségi Szemle, Budapest, 2007/9.)
10. Ált/27 Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadás (MH, Budapest, 2007.)
11. Az Észak-Atlanti Szerződés, Washington DC, 1949. április 04. In: NATO Kézikönyv (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1999.)
12. Baghlan Tartomány CIMIC Kézikönyve (MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központ, Budapest, 2006.)
13. Bartlett, Holman, Somes: A stratégia és a haderőtervezés művészete In Biztonságpolitikai szöveggyűjtemény I. kötet (ZMNE, Budapest, 1999.)
14. Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. Században doktori (PhD) értekezés (ZMNE, Budapest, 2006)
15. Boldizsár Gábor: A 21. század Magyar Honvédsége In: Kard és Toll 2004/1 (HM Oktatás és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2004.)

16. Boldizsár Gábor: Az első béketámogató művelet? (Társadalom és Honvédelem, Budapest, 2001.)
17. Boldizsár Gábor- Rózsa Tibor: Nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamok Magyarországon (Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2000.)
18. Boldizsár Gábor: Az ENSZ logisztikai rendszere (a költségvisszatérítés tükrében), Budapest, ZMNE ITDK 1999
19. Boldizsár Gábor: Magyar katonák a békéért (Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2006.)
20. Csányi Vilmos: Az emberi viselkedés (Nők Lapja Műhely, Budapest, 2006.)
21. Csató-Jemnitz-Gunst-Márkus: Egyetemes történelmi kronológia (Tankönyv, Budapest, 1987.)
22. Csonkaréti Károly: Horthy, a tengerész (Zrínyi, Budapest, 1993.)
23. Deák János: A 21. században lehetséges fegyveres konfliktusok és háborúk főbb jellemzői In: Hadtudomány 2001/2 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2001.)
24. Deák János: A katonai műveletek hadászati jellemzői napjainkban In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
25. Deák János: Napjaink és a jövő háborúja In: Hadtudomány 2005/1 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
26. Deák Péter: Haderőn kívüli feltételek és hatások a Magyar Honvédség reformjában In: Hadtudomány 2004/1 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2004.)
27. Diószegi István: A hatalmi politika másfél évszázada 1789-1939 (História-MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1997.)
28. Dunay- Gazdag (szerk): Nyugat-Európai Unió (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1994.)
29. ENSZ Akadémia (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1993)
30. Gelsei András: A békeműveletek néhány aktuális kérdése In: Hadtudomány 2003/2 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2003.)
31. Gonda András: Magyarország a Habsburg Birodalomban (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Hadtörténelem Tanszék, Jegyzet)
32. Gonda András: Világostól Szarajevóig (Honvéd, Budapest, 1999.)
33. Gyarmati István: A Magyar Honvédség az Európai Unióban In: Hadtudomány 2004/2 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2004.)
34. Gyarmati István: Nem csak a NATO jövője a tét! In: Hadtudomány 2005/3 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
35. Győri Lajos: A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban (Nagy Károly és Társai grafikai műintézete, Debrecen, 1935.),
36. Hadtudományi Lexikon A - L (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.)
37. Jeney: A portyázó, avagy a kis háború sikerrel való megvívásának mestersége korunk géniusza szerint. Hága, 1759 (Magvető, Budapest, 1986.)
38. Kennedy, Paul: A nagyhatalmak tündöklése és bukása (Akadémia, Budapest, 1992.)
39. Kis-Benedek József: A transzatlanti és az európai együttműködés az új kihívások tükrében In: Hadtudomány 2006/3 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2006.)
40. Kissinger, Henry: Diplomácia (PANEM-GRAFO, Budapest, 1998.)
41. Kőszegvári Tibor: A 21. század világképe és veszélyei In: Hadtudomány 2002/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2002.)
42. Kőszegvári Tibor: A katonai felderítés aktuális kérdései a terrorizmus elleni harcban In: Hadtudomány 2005/3 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
43. Kőszegvári Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladatai In: Hadtudomány 2002/1 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2002.)
44. Magyar Törvénytár, 1836-1868 évi törvény cikkek (Franklin-Társulat, Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1896.)

45. Magyar Törvénytár, 1894-1895 évi törvény-czikkék (Franklin-Társulat, Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897.)
46. Matus János: A biztonság és a védelem problémái változó nemzetközi rendszerben In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
47. MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ (MH CKELMK) elemzései, értékelései
48. MK Honvédelmi Miniszterének 100/2006. HM számú utasítása
49. NATO Kézikönyv (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1999.)
50. NATO Kézikönyv (Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, valamint NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel, 1997.)
51. Németh Bence: A magyar multinacionális cégek terjeszkedése és a magyar külpolitika In: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 2005/5
52. Padányi József: A menekültek és hontalanok visszatelepítése Bosznia-Hercegovinába In: Hadtudomány 2000/2. szám (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2000.)
53. Padányi József: A NATO tagság hatása a Magyar Honvédség szárazföldi csapatainak műszaki támogatására (MTA doktori értekezés, Budapest, 2007.)
54. Padányi József: A nemzetközi katonai műveletek műszaki támogatásának tapasztalatai In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
55. Padányi József: Békefenntartás Boszniában: a Magyar Műszaki Kontingens (ZMNE SVKK, Budapest, 2004.)
56. Padányi József: Katasztrófák elleni védekezés, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1997.)
57. Pándi Lajos: Köztes-Európa 1756-1997 (Kronológia) (Teleki László Alapítvány, Budapest, 1992.)
58. Pándi Lajos: Köztes-Európa 1763-1993 (Térképgyűjtemény), (Osiris-Századvég, Budapest, 1995.)
59. Pírityi Sándor: Az állam fegyveres önvédelmi jogrendje és etikája In: Hadtudomány 2005/1 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
60. Rácz András: Az Európai Unió katonai képességeinek fejlődése 1992 – 2004. In: Védelmi Füzetek No 57. (ZMNE SVKK, Budapest, 2004.)
61. Ravasz István: Krétai tűzoltási hadművelet In: Magyarország az I. világháborúban, Lexikon A-Zs, (Petit Real, Budapest, 2000.)
62. Ravasz István: Tűzoltási hadműveletek. Magyar katonák egy évszázaddal ezelőtti békemisszióban In: Béketeremtés-Békefenntartás (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005)
63. Samuel P. Huntington: A katona és az állam (Zrínyi, Budapest, 1994.)
64. Szabó György: A NATO béketámogató műveleteinek tervezési és döntéshozatali eljárásai In: Hadtudomány 2006/1 - 2 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2006.)
65. Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre In: Hadtudomány 2006/3 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2006.)
66. Szenes Zoltán: A NATO jövője. Új stratégiai koncepcióra van szükség In: Hadtudomány 2005/2 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
67. Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
68. Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején In: Rubicon 2006/2-3. szám (Rubicon Budapest, 2006)
69. Szenes Zoltán: Magyar Honvédség a NATO-ban. Mit várunk Riga után? In: Hadtudomány 2006/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2006.)

70. Szőnyi István: Együttműködés a NATO és az egyéb nemzetközi szervezetek között In: A NATO mint politikai és katonai szövetség, Egyetemi jegyzet (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Biztonsági tanulmányok tanszék, Budapest, 1999.)
71. Szternák György: A nem háborús műveletek kutatásának irányairól In: Hadtudomány 2005/4 (Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 2005.)
72. Takács Judit, Landes Tamás, Tóth Péter: A tartományi újjáépítési csoportokról (ZMNE SVKK Elemzések 2006/3, Budapest, 2006.)
73. Takáts Sándor: Bajvívó magyarok (Móra Ferenc, Budapest, 1963.)
74. Tóth Péter, Póti László, Takács Judit: A terrorizmus elleni küzdelem fogalmi és tartalmi keretei, különös tekintettel annak katonai dimenziójára (ZMNE SVKK Elemzések 2004/3, Budapest, 2004.)
75. Taylor, A. J. P.: Harc a hatalomért (Scolar, Budapest, 2000.)
76. Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 1997)
77. Tokovicz József: A XXI. Század háborúi – az aszimmetrikus hadviselés sajátosságai (1) In: Új Honvédségi Szemle 2006/4 (Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 2006.)
78. Tokovicz József: A XXI. Század háborúi – az aszimmetrikus hadviselés sajátosságai (3) In: Új Honvédségi Szemle 2006/6 (Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 2006.)
79. Tokovicz József: A XXI. Század háborúi (2) In: Új Honvédségi Szemle 2006/5 (Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 2006.)
80. Wagner Péter: „A bukott államiság” és Afganisztán (Holtzer Lóránt emlékére) In: Kül-Világ, Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata III. évfolyam, 2006/2.

INTERNETES IRODALOMJEGYZÉK

1. www.un.org/Depts/dpko/lessons/UNOSOM.pdf
2. http://www.hia.hu/kepek/upload/2008-01/Okumenikus_Segelyszervezet_afganisztani_fejlesztési_strategiaja_2007-2013.pdf (letöltés: 2008.03.22.)
3. <http://www.netherlands-embassy.org/printerfriendly.asp?articleref=AR00001865EN> (letöltés: 2007.06.07.)
4. http://en.wikipedia.org/wiki/Failed_state (letöltés: 2008.02.17.)
5. http://blog.foreignpolicy.com/fsi_06/fsi06.html (letöltés: 2008.02.17.)
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Monopoly_on_the_legitimate_use_of_physical_force (letöltés: 2008.02.17.)

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÍTETT SAJÁT PUBLIKÁCIÓK

1. Béketámogató műveletek a múltban In: Nem háborús műveletek ZMNE Egyetemi jegyzet, (ZMNE, Budapest, 2002.)
2. A II. generációs békefenntartás és a korszak jellemzői In: Béketeremtés-békefenntartás Tanulmánykötet (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005.)
3. The Hungarian approach towards The Provincial Reconstructing Teams (PRT) mission in Afganistan In: Conference Proceedings from the 3rd Annual Doctoral Conference (Brno, 2007)
4. Magyarország NATO-tagsága és biztonságpolitikája In: Társadalom és Honvédelem 1999/2. (Társadalom és Honvédelem, Budapest, 1999.)
5. Tét a lét In: Humán Szemle 2000/1-4. (HVK Humán Főcsoportfőnökség, Budapest, 2000.) (társszerző: Fábián Csilla)
6. Könyvszemle Z. Brzezinski: A nagy sakktábla c. művéről In: Társadalom és Honvédelem 2000/1. (Társadalom és Honvédelem, Budapest, 2000.) (társszerző: Rózsa Tibor)
7. Nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamok Magyarországon In: Új Honvédségi Szemle 2000/4. (Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2000.) (társszerző: Rózsa Tibor)
8. A Magyar Honvédség a NATO területen kívüli, nem háborús katonai műveleteiben In: Nemzetvédelmi Egyetemi Doktorandorum 1. szám (ZMNE, Budapest, 2001.)
9. A haderő feladatai a jövő béketámogató műveleteiben In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2001/1. (ZMNE, Budapest, 2001.)
10. A béketámogató műveletek kialakulása, fejlődése, helye a katonai műveletek rendszerében In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények 2001/2. (ZMNE, Budapest, 2001.)
11. A Magyar Honvédség civil kontrollja az ENSZ béketámogató műveleteiben In: Kapu 2001.02. (Magyar a magyarért Alapítvány, Budapest, 2001.)
12. Az első béketámogató művelet? In: Társadalom és Honvédelem 2001/4. (Társadalom és Honvédelem, Budapest, 2001.)
13. A 21. század Magyar Honvédsége In: Kard és Toll 2004/1 (HM Oktatás és Tudományszervező Főosztály, Budapest, 2004.)
14. Magyar katonák a békéért In: Új Honvédségi Szemle 2006/1. (Új Honvédségi Szemle, Budapest, 2006.)
15. Az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteinek logisztikai rendszere (különös tekintettel a költségvisszatérítésre) In: Katonai Logisztika 2008/1. (<http://www.hm.gov.hu/files/9/9988/14.pdf>, letöltés: 2008.07.11.) (társszerző: Besenyő János)
16. Az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteinek logisztikai rendszere (a költségvisszatérítés tükrében), ZMNE ITDK I. díj 1998.
17. A Magyar Honvédség nem háborús katonai feladatai (a biztonságpolitika tükrében), Budapest, XXV OTDK, Hadtudományi szekció, 2001.
18. Magyarország útja a NATO-ba és biztonságpolitikájának alakulása a '90-es években, ZMNE ITDK, 2000.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN TARTOTT SAJÁT TUDOMÁNYOS ELŐADÁSOK

1. ZMNE: „A XXI. század vegyivédelme” című tudományos konferencia, szekcióelőadás
HVK MIK és HVK TO pályázatra: „A Magyar Honvédség nem háborús feladatai a XXI. században” című előadás
2. ZMNE és HVK VKI: „A békefenntartó műveletek műszaki biztosítása” című tudományos konferencia, „A békefenntartó műveletek kialakulása, fejlődése és helye a katonai műveletek rendszerében” című előadás
3. MK KBH és MH GEOSZ: „A biztonságpolitika speciális területei, a megváltozott biztonsági környezet” című tudományos konferencia, „Új kihívások és új képességek a CIMIC és a PSYOPS tevékenységben” című előadás